

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН, ПОЛІТОЛОГІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ

О. І. Брусиловська

**ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА
КРАЇН СХІДНОЇ ЄВРОПИ
ПІСЛЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ**

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

ОДЕСА
ОНУ
2020

Автор:

Брусиловська Ольга Іллівна, д. політ. н., професор, зав. кафедри міжнародних відносин.

Рецензенти:

Зеленько Галина Іванівна, д. політ. н., професор, завідувач відділу теоретичних та прикладних проблем політології Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України.

Качусьвські Анжела, д. політ. н., професор кафедри історії та політичних наук Університету Аркадія, Гленсайд, США.

Рекомендовано до друку
науково-методичною радою ОНУ імені І. І. Мечникова.
Протокол № 4 від 18.06.2020 р.

Брусиловська О. І.

Б892

Зовнішня політика країн Східної Європи після Другої світової війни: навч.-метод. посібн. / О. І. Брусиловська. – Одеськ. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2020. – 280 с.
ISBN 978-617-689-373-8

Навчально-методичний посібник містить виклад дат і подій, пов'язаних з формуванням регіону Східна Європа після Другої світової війни, його політичними особливостями, поступовим обертанням регіону на об'єкт міжнародних відносин після Другої світової війни й процесом його повернення до нормального стану внаслідок революцій 1989 р. Матеріал викладається в хронологічній послідовності, поетапно; складається із дванадцяти тем; супроводжується списком рекомендованих джерел.

Програма розрахована перш за все на студентів PhD, що вивчають політологію, а також спеціалістів-міжнародників, істориків та представників гуманітарних наук, які цікавляться проблемами зовнішньої політики.

ЗМІСТ

Вступ	4
Тема 1. Зміни на політичній мапі світу наприкінці Другої світової війни	6
Тема 2. Зовнішня політика країн Східної Європи у перехідний період (1945–1948 роки)	32
Тема 3. Східна Європа наприкінці 1940-х – у 1950-х роках: поступове обертання країн регіону з суб'єкту на об'єкт міжнародних відносин	55
Тема 4. Країни Східної Європи у міжнародних відносинах 1960–1970-х років	98
Тема 5. Східна Європа у політиці великих держав у роки антирозрядки та радянської перебудови	120
Тема 6. Регіональні організації у Центральній-Східній та Південно-Східній Європі після 1989 року	136
✓ Тема 7. Відносини країн ЦСЄ та ПСЄ з Європейським Союзом на сучасному етапі	157
✓ Тема 8. Відносини країн ЦСЄ та ПСЄ з НАТО	182
— Тема 9. Відносини країн ЦСЄ та ПСЄ з США та ФРН	198
✓ Тема 10. Відносини країн ЦСЄ та ПСЄ з Росією	218
✓ Тема 11. Відносини країн ЦСЄ та ПСЄ з Україною	231
✓ Тема 12. Виникнення регіону Нова Східна Європа (Україна, Білорусь, Молдова)	255
Список рекомендованих джерел	269

ВСТУП

Курс «Зовнішня політика країн Східної Європи після Другої світової війни» охоплює період з 1945 року до сьогодення. Під «Східною Європою» маються на увазі країни Європи, які після Другої світової увійшли у т. зв. «соціалістичний табір», а радше стали сателітами СРСР (Польща, Угорщина, Чехословаччина, СФРЮ, Албанія, Болгарія та Румунія). Німецька Демократична Республіка розглядається в курсі менше, оскільки її давня історія була складовою історії Германської імперії, на відміну від інших країн, які входили у імперію Габсбургів та Російську імперію, а післявоєнна історія розвивалася не тільки під впливом радянсько-американського протистояння, але й під впливом стосунків ФРН та НДР й питання про відновлення єдиної німецької держави.

Метою курсу є розгляд еволюції зовнішньої політики країн Східної Європи під впливом зовнішніх акторів, насамперед СРСР та США, адже кінець Другої світової поклав початок загостренню протиріч великих держав й формуванню біполярної системи міжнародних відносин в умовах «холодної війни». Багато науковців наголошують, що саме регіон Східна Європа був у центрі цієї боротьби та став причиною початку «холодної війни». Справедливо й те, що з виходом цих країн з тіні СРСР «холодна війна» закінчилася. Таким чином, важко переоцінити важливість регіону СЄ для еволюції міжнародних відносин новітнього часу.

Завдання курсу полягають у вивченні студентами формування регіону Східна Європа після Другої світової війни, його політичних особливостей, обертання регіону на об'єкт міжнародних відносин; у вивченні основних протиріч великих держав в регіоні; перших антикомуністичних виступів у країнах Східної Європи, намаганні впроваджувати власну зовнішню політику; впливу на зовнішню політику країн Східної Європи китайського та західноєвропейського факторів, поступового зростання ваги зовнішньоекономічного фактору; загальної кризи соціалістичного ладу; пошуків безпеки в країнах Центральної та Східної Європи в 1990-х рр.; у вивченні місця незалежної України в політиці країн

Центральної та Східної Європи наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.; складання регіону «Нова Східна Європа» (Україна, Білорусь, Молдова), його характеристик та відносин з країнами «старої Східної Європи».

У результаті вивчення навчальної дисципліни студенти повинні знати основні тенденції розвитку регіону СЄ; загальні закономірності формування та розвитку політичних процесів у взаємозв'язку й взаємодії провідних акторів регіону; вивчення основних теорій та доктрин міжнародних відносин з точки зору їхнього впливу на розвиток подій в регіоні СЄ; вміння здійснювати самостійний аналіз дій суб'єктів регіону СЄ; застосовувати знання щодо основних чинників, що формували відносини в регіоні; з'ясовувати періоди зовнішньої політики країн Східної Європи, її особливості в кожному період; дати порівняльний аналіз зовнішньої політики країн Східної Європи; розкрити чинники протиріч великих держав в регіоні, їхній вплив на зовнішню політику країн Східної Європи; аналізувати умови і прогнозувати перспективи зовнішньої політики країн Центральної та Східної Європи в еру глобалізації.

Матеріал викладається у хронологічній послідовності, поетапно; складається із дванадцяти тем; супроводжується списком рекомендованих джерел. Робота була виконана на кафедрі міжнародних відносин ОНУ імені І. І. Мечникова. Особливу подяку автор висловлює як студентам відділення МВ, так й студентам PhD зі спеціальності «Політологія», які не тільки були слухачами курсу «Зовнішня політика країн Східної Європи після Другої світової війни», але й своєю активною позицією допомагали формуванню викладання даного предмету.

ТЕМА 1.
ЗМІНИ НА ПОЛІТИЧНІЙ МАПІ СВІТУ
НАПРИКІНЦІ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Етапи / Роки	Короткий зміст
I.	Албанія
1941	<p>Заснування Комуністичної партії Албанії. Енвер Ходжа (1908–1985). Ходжа створює рух опору з нуля, керівник НСРА(Народна Соціалістична Республіка Албанія) протягом 1944–1985 рр. Обіймав посади Першого секретаря ЦК Албанської партії праці (1941–1985), Голови Ради міністрів (1946–1954), 2-го Міністра закордонних справ Албанії (1946–1953) і 1-го Міністра народної оборони Албанії (1944–1953), також був верховним головнокомандувачем (1944–1985). Застосовував жорсткі методи у внутрішній політиці, спрямовані на придушення політичної опозиції і знищення нелояльних елементів серед членів правлячої партії. Створив таємну поліцію (Сігурімі). Спочатку орієнтувався на Югославію та СРСР, але після XX з'їзду КПРС й початку десталінізації – на КНР. Албанія – приклад тоталітарного режиму.</p>
1942	<p>Створення Народно-визвольного фронту. КПА за підтримки Великої Британії та СРСР очолила партизанську боротьбу проти окупантів, реорганізувавши партизанські загони націоналістів і комуністів на півдні в Народно-визвольний фронт, який почав бойові дії проти італійців. У листопаді Алі Клісура та Мехді-бей Фрашері утворили антикомуністичний Національний фронт «Балі Комбетар».</p>
1943	<p>Народно-визвольна армія (НВА) вигнала італійських окупантів. Прихід німців. Влітку 1943 р. вдалі операції НВА сприяли звільненню від італійців ряду районів Південної і Центральної Албанії. Гітлер послав на поміч німецькі війська, з їх приходом НВА несла великі втрати. Нацисти уклали союз із партіями “Легалітет” та “Балі Комбетар”.</p>

17.11.1944	<p>Визволення НВА столиці Тирани. Тимчасовий уряд: 7 комуністів, 4 безпартійних.</p> <p>29 листопада 1944 р. була звільнена вся Албанія, німецькі війська і їх албанські поплічники покинули Шкодру – останній опорний пункт німецьких військ в Північній Албанії. Албанія була звільнена зовнішніми силами, а не внутрішніми. Прем'єр-міністром Тимчасового уряду став Е. Ходжа. Тимчасовий уряд існував до проголошення Народної Республіки Албанія 11 січня 1946 р.</p>
II.	Болгарія
01.03.1941	<p>Болгарія увійшла до Троїстого союзу.</p> <p>Троїстий союз – військово-політичний блок Німецької імперії, Австро-Угорської імперії та Королівства Італія, утворений у 1879–1882 рр. У Відні були підписані документи про приєднання Болгарії до пакту «Рим –Берлін – Токіо». Цар Болгарії Борис III поступився повноваженнями на користь уряду, щоб зберегти країну. Наступного дня 680-тисячна німецька армія вступила на територію країни. Болгарія була зведена до рівня сателіта фашистської Німеччини.</p>
Грудень 1941	<p>Болгарія оголосила війну США та Великобританії.</p> <p>Залучити Болгарію до активних бойових дій з США та Великобританією було неможливо через далеке розташування. Але болгарські міста стали піддаватися нальотам британської авіації. США не оголошували Болгарії війни до 5 червня 1942 р. з метою стимулювати вихід цієї країни із війни на боці Германії і перехід Софії на бік антигітлерівської коаліції. Війну СРСР країна не оголошувала.</p>
Серпень 1943	<p>Смерть царя Бориса III. Регентство.</p> <p>Цар Борис III несподівано помер 1943 р. за кілька днів після повернення до Софії і зустрічі з Гітлером, на якій він знов підтвердив своє небажання оголошувати війну СРСР та депортувати євреїв з Болгарського Царства. Помер Борис III за офіційною версією від інфаркту. До влади прийшла регентська рада, що складалася з брата Бориса принца Кирила, прем'єр-міністра Богдана Філова та генерала Миколи Міхова. Після смерті царя режим стає жорстокішим та більш тоталітарним.</p>
02.09.1944	<p>Болгарія заявила про свій нейтралітет.</p> <p>Болгарський уряд намагався вступити в переговори з</p>

	західними державами про укладення миру, але не вживав заходів для роззброєння німецьких військ і не забороняв військовий транзит Німеччини через болгарську територію. До влади в Болгарії прийшов новий уряд на чолі з прем'єром Костянтином Муравієвим, який був одним з лідерів Болгарського селянського народного союзу "Врабча 1" (БНС).
05.09.1944	СРСР оголосив війну Болгарії. Уряд Муравієва оголосив війну Німеччині. Але Червона армія перетнула болгарський кордон, СРСР був змушений оголосити війну Болгарії, щоб пройти через країну. Болгарські війська отримали наказ не чинити опору.
08.09.1944	Червона армія вступила на територію Болгарії. Перехід влади до Вітчизняного фронту. Радянські війська 3-го Українського фронту у взаємодії з Чорноморським флотом вийшли до румуно-болгарського кордону в Добруджі, перейшли кордон Болгарії і почали просування по території країни. В ніч з 8 на 9 вересня 1944 р. партизанські загони увійшли до Софії та великих міст.
9.09.1944	Повстання в Софії. Оголошення війни Німеччині. Військова угода з СРСР та Югославією. Комуністи і Болгарський землеробський союз за підтримки армії на чолі з військовим міністром генерал-лейтенантом Іваном Маріновим зробили переворот і сформували уряд Вітчизняного фронту на чолі з генерал-лейтенантом Кімоном Георгієвим. 5 жовтня 1944 р. в місті Крайова за посередництвом СРСР була укладена угода між урядом Болгарії і Національним комітетом визволення Югославії про військове співробітництво і взаємодію між болгарськими військами і частинами НВАЮ (Народно-визвольна армія Югославії) в ході бойових дій на території Югославії.
04 – 11.02. 1945	Ялтинська конференція. На Ялтинській конференції, яка проходила 4–11 лютого 1945 р., стосовно південно-східної Європи було вирішено створити комісію, яка буде вирішувати 3 основні проблеми: 1 – нафтове обладнання в Румунії, 2 – претензії Греції до Болгарії, 3 – створення комісії з питань Болгарії .
III.	Румунія

Серпень 1940	<p>Іон Антонеску (1882–1946) – прем'єр-міністр та вождь румунського народу.</p> <p>Антонеску був професійним військовим, брав участь у Першій Світовій війні. З 1933 р. – начальник генерального штабу румунської армії. У 1937–1938 рр. обіймав посаду міністра оборони. Прихильник союзу з гітлерівською Німеччиною. В 1940–1944 рр. – румунський диктатор та фюрер. З приходом до влади Антонеску встановив військово-легіонерську диктатуру та ліквідував будь-які прояви парламентської демократії. Свою політику ґрунтував на масовому терорі й репресіях.</p>
Жовтень 1940	<p>Румунія увійшла до Троїстого союзу.</p> <p>5 вересня під тиском радикалів король Кароль II змушений був зректися престолу на користь свого дев'ятнадцятирічного сина Міхая I та втік до Югославії. 15 вересня було сформовано новий фашистський уряд, в якому переважали члени «Залізної Гвардії» і лідером якого став Антонеску. Румунія була проголошена «націонал-легіонерською державою». Антонеску підписав в Берліні договір про приєднання Румунії до Троїстого союзу. Головна мета – розширення життєвого простору та створення Великої Румунії. В роки війни румунські війська вели бойові дії на території СРСР.</p>
Березень 1944	<p>Червона армія перейшла румунський кордон.</p> <p>Червона армія на півночі Одеської області підійшла впритул до Дністра, з 20 березня почалося форсування річки. 27 березня 1944 р. військові дії були перенесені на територію Румунії, в запрутську північну Молдову. Протягом березня – квітня Румунія втратила Буковину, північ Молдови та Одесу. Також радянські війська зайняли невелику територію на північному сході Румунії.</p>
23.08. 1944	<p>Арешт Антонеску королем Міхаєм. Декларація щодо війни з Німеччиною. Коаліційний уряд за участю комуністів.</p> <p>Румунські ліві не тільки переховували комуністів, але й прийняли участь в антифашистській змові. Міхай I запропонував Антонеску припинити війну і підписати перемир'я з Радянським Союзом, проте Антонеску категорично відмовився від негайної капітуляції Румунії та</p>

	розриву союзу з Гітлером. Після цих слів Михайл I покинув палац, а Антонеску був заарештований королівською охороною. Король негайно призначив прем'єр-міністром Костянтина Сенетеску.
31.08.1944	Червона армія в Бухаресті. У ході Бухарестсько-Арадської наступальної операції радянські війська майже без бою вступили до Бухареста. Переслідуючи розбиті і розрізнені німецькі частини та прориваючи заздалегідь створені оборонні рубежі противника протягом наступного місяця радянські війська за підтримки румунських збройних сил оволоділи майже всією Румунією, та невеликими її північними районами – в жовтні 1944 р. в ході Дебреценської операції.
Жовтень 1944	Англо-радянська угода: поділ сфер впливу в Східній Європі. У Москві відбулася англо-радянська конференція, на якій обговорювалося майбутнє Балканського півострова. Пропозиція Уїнстона Черчілля з тимчасового післявоєнного устрою Південно-Східної Європи була такою: Румунія: 90 % території під окупацією СРСР; 10 % – під окупацією інших країн антигітлерівської коаліції; Югославія: 50 % – під окупацією СРСР; 50 % – під окупацією інших країн антигітлерівської коаліції; Угорщина: 50 % – під окупацією СРСР; 50 % – під окупацією інших країн антигітлерівської коаліції; Болгарія: 75 % – під окупацією СРСР; 25 % – під окупацією інших країн антигітлерівської коаліції. Таким чином, Румунія після 1944 р. потрапила під радянський вплив.
Лютий 1945	Урядова криза. Андрей Вишинській у Бухаресті. Активну участь в переговорах з Румунією приймав радянський представник Вишинській. У січні 1945 р. в країні вибухнула політична криза. Ліві звинуватили уряд Н. Редеску в недостатньо активній боротьбі з посібниками фашизму, в містах пройшла серія протестних акцій, які супроводжувалися кровопролитними сутичками. Армію звинувачували в розстрілі мирних протестуючих. Вишинській пред'явив румунському монарху Міхаю ультиматум й на його вимогу король призначив Петру Гроза головою уряду концентрації демократичних сил Румунії.

<p>Березень 1945</p>	<p>Уряд Гроза (Народно-демократичний фронт). Початок чисток.</p> <p>Гроза під час Другої світової війни боровся проти режиму Антонеску. Після повалення Антонеску 6 березня 1945 р. король Румунії Михайл I доручив лідерові «Фронту землеробів» Гроза сформувати новий уряд. Міністерства внутрішніх справ, юстиції, транспорту, зв'язку та пропаганди очолили комуністи. Представники партій румунської буржуазії та поміщиків місць в уряді не отримали. У Румунії почався період поступового переходу до радянської моделі тоталітаризму.</p>
<p>Серпень 1945</p>	<p>«Королівський страйк».</p> <p>Одним із перших соціально-економічних проектів, здійснених урядом Грози, було прийняття закону про аграрну реформу. Великі земельні ділянки (більш ніж 50 га) конфісковували і за символічну плату передавали на правах приватної власності безземельним і малоземельним селянам. Королівські землі та зразкові ферми конфіскації не підлягали. Усвідомлюючи згубність шляху, на який повертали країну комуністи, Михайл I зажадав відставки уряду та оголосив страйк, відмовляючись підписувати урядові декрети, які без цього не мали чинності.</p>
<p>Вересень 1945</p>	<p>П. Гроза в Москві.</p> <p>Гроза поставив своїм завданням проводити політику дружби з СРСР і лояльно виконувати умови угоди про перемир'я. На чолі румунської урядової делегації Гроза відвідав Москву, де уклав угоду з Радянським урядом.</p>
<p>31.12.1945</p>	<p>Міжурядова комісія в Бухаресті (Андрей Вишинській, Аверелл Гарріман, Арчибальд Кларк Керр). Коаліційний уряд.</p> <p>Король Румунії Михайл I наполягав на введенні до складу коаліційного уряду представників партій румунської буржуазії та поміщиків. Цього ж вимагали Англія та США, невизнання якими уряду Грози ставило під сумнів можливість укладення майбутнього мирного договору. Зважаючи на складність внутрішньої та зовнішньої ситуації, комуністи та їхні союзники вдалися до маневрування. На початку 1946 р. в уряд було введено по одному представникові від партій румунської буржуазії та поміщиків. Це заспокоїло Захід, і в лютому 1946 р. Англія та США визнали уряд Грози.</p>

IV.	Угорщина
Жовтень 1940	<p>Угорщина увійшла в Троїстий союз.</p> <p>Пал Телекі підписав Троїстий пакт, який означав вступ Угорщини до військового союзу з Італією, Японією і Німеччиною. Метою участі Угорщини у Другій світовій війні було повернення територій, втрачених після Першої світової війни. У серпні 1940 р. у відповідності з рішенням Віденського арбітражу Румунія повернула Угорщині Північну Трансільванію. Східний угорський кордон пройшов по стратегічно важливій межі – Карпатам. Влада до 1944 р. належала регенту Королівства Угорщини Міклошу Хорті.</p>
Липень 1941	<p>Угорщина оголосила війну СРСР.</p> <p>Угорщина вступила у війну після інциденту 26 червня 1941 р., коли невідомі бомбардувальники атакували угорське місто Кошице, а угорська Карпатська група військ атакувала радянську 12-у армію. В подальшому Карпатська група діяла в складі 17-ї німецької армії.</p>
Вересень 1944	<p>Адмірал Хорті під тиском Гітлера пішов у відставку. Диктатура Ференца Салаші.</p> <p>Уряд Хорті проголосив про перемир'я з СРСР. Однак вивести свою країну з війни Хорті не вдалося. Німеччина провела операцію «Панцерфауст», в ході якої загоном СС було викрадено і взято в заручники сина Хорті. Це змусило його анулювати перемир'я, скинути уряд Лакатоша та передати владу Салаші, який став автором власної ідеології, яку називав «гунгаризм» Цей рух став синтезом німецьких націонал-соціалістичних зразків із рисами етнічного націоналізму та популярного в Європі фашизму. Після приходу Салаші до влади почалися масові акції зі знищення сотень тисяч угорських євреїв і циган і їх депортації до Німеччини.</p>
Жовтень – листопад 1944	<p>Невдала спроба антифашистського повстання під проводом соціал-демократів.</p> <p>Восени 1944 р. Комуністична партія Угорщини та Соціал-демократична партія уклали угоду про єдність дій. 30 листопада 1944 р. Комуністична партія Угорщини опублікувала «Програму демократичного відновлення і підйому Угорщини». Наприкінці листопада 1944 р. був розгромлений Повстанський національно-визвольний комітет,</p>

	який займався питаннями підготовки збройного виступу. До складу комітету входили представники угорської комуністичної партії, партії дрібних селянських господарів, соціал-демократичної партії, національно-селянської партії і товариства друзів СРСР.
Грудень 1944	Червона армія перейшла угорський кордон. Угорщина оголосила війну Німеччині. Тимчасовий уряд оголосив війну Німеччині та 20 січня 1945 р. уклав перемир'я з СРСР і західними союзниками. З'єднання Червоної армії завершили оточення Будапешта 29 грудня 1944 р., почавши його облогу, що тривала до лютого 1945 р.. Велика частина залишків 1-ї Угорської армії була знищена за 200 км на північ від Будапешта в період з 1 січня по 16 лютого 1945 р. 20 січня 1945 р. представники тимчасового уряду Угорщини підписали в Москві угоду про припинення військових дій.
20.01.1945	Угорщина підписала перемир'я з Англією, США та СРСР. Уряд Бели Міклоша підписав угоду про перемир'я з СРСР, США, Великобританією, оголосивши війну Німеччині, а 4 квітня Червона армія завершила визволення Угорщини. Таким чином, влада УНФН (Угорський національний фронт незалежності) і його уряду поширилася на всю країну.
13.02.1945	Червона армія в Будапешті. Червона армія повністю звільнила від гітлерівських військ Будапешт. Операція тривала 108 днів. У боях загинули 80 тисяч радянських солдатів і офіцерів. Звільнення Будапешта остаточно вивело Угорщину з війни на боці Німеччини і відкрило радянським військам шлях на Берлін.
V.	Югославія
6 – 17. 04. 1941	Окупація королівства Югославія німецько-італійсько-угорськими військами. Війна Німеччини проти Югославії почалася 6 квітня 1941. Увечері 12 квітня 1941 р. німці зайняли столицю королівства Югославії – м. Белград. Опівдні 18 квітня 1941 р. в Белграді міністр закордонних справ Югославії Цінцар-Маркович і генерал Янкович підписали від імені Югославії капітуляцію.

	Війна Німеччини проти Югославії, що тривала 12 днів, завершилася. Петр II емігрував у Грецію. Югославія припинила існування.
Червень 1941	Незалежна Держава Хорватія (НДХ) увійшла до Троїстого союзу. Початок боротьби четників (Драголюб Михайлович) з усташами (Анте Павеліч). 25 березня у Відні Цветкович і Цінцар-Маркович підписали від імені НДХ протокол про приєднання країни до Троїстого пакту. Німеччина та Італія зобов'язувались: поважати суверенітет Югославії та її територіальну цілісність, під час війни не вимагати проходу або транспортування військ через югославську територію, не вимагати від Югославії військової допомоги, при новому визначенні кордонів на Балканах врахувати інтереси Югославії. Після зміни влади в Белграді 27 березня 1941 р. та розпаду Югославії почалася боротьба між союзними Гітлеру хорватськими усташами та сербськими четниками. Усташі (повстанці) – хорватська націоналістична, праворадикальна, терористична організація у 1920–1940–х рр. Створена у січні 1929 р. лідером Хорватської партії права став Павеліч. Четники – югославська монархістська партизанська організація. Лідер – полковник Драголюб (Драже) Михайлович. Четники орієнтувалися на королівський уряд Югославії у вигнанні.
Липень 1941	Йосип Броз Тіто (1892–1980) створив Ужицьку Республіку в Сербії. Броз (партійний псевдонім Тіто) – югославський державний та військовий діяч, лідер Югославії з кінця Другої світової війни до своєї смерті (1945–1980), Президент Югославії (1953–1980), маршал (1943). Учасник Першої та Другої світових війн. Ужицька Республіка – назва частини території Західної Сербії і Шумадії, яка перебувала з 24 вересня до 29 листопада 1941 р. під контролем югославських партизан. К 24 вересня четники і комуністи контролювали величезну територію майже в 20 тис. кв. км. Тут проживало близько 300 000 чоловік і знаходилося відносно велике місто Ужице. Влада в ній була подвійною: окремі райони контролювали комуністи під керівництвом Тіто, інші – четники.
Літо 1941	Звільнення Чорногорії спільними діями четників та

	<p>комуністів.</p> <p>Інша частина колишньої Югославії (Чорногорія) з військово-окупаційним режимом управління була зайнята фашистською Італією. До складу Чорногорії було включено переважну частину Санджака. Спроби італійців створити тут «квіслінговській» режим у вигляді Королівства Чорногорія були зірвані народним повстанням 13 липня 1941 р. Спочатку повстання розпочалося під проводом прокомуністичних сил, за визволення країни від окупантів, але поступово перетворилося на спільні військові дії четників і комуністів проти місцевих маріонеткових режимів.</p>
Вересень – грудень 1941	Друга окупація Югославії фашистами.
1942	<p>Боротьба четників з комуністичною Народно-визвольною армією Югославії (НВАЮ).</p> <p>Обидва партизанські угруповання перебували між собою у ворожих відносинах. Михайлович не розпочинав активних дій проти німецьких військ, чекаючи, коли вони покінчать з партизанами Тіто. Більш того, загони Михайловича періодично діяли проти формувань Тіто, фактично блокуючись з гітлерівцями. Жодне з партизанських формувань не могло постійно утримувати за собою частини югославської території, періодично відступаючи в гори і постійно передислоковуючись по країні. Поява внутрішнього ворога (четників), скорочення бази поповнення, відсутність стабільних джерел постачання зброї, боєприпасів і продовольства позначалися негативно на боєздатності партизанських загонів, почався відтік великого числа партизан, в тому числі до четників, а також розпад ряду партизанських загонів.</p>
1943	<p>НВАЮ звільнила 1/2 країни. Тіто, голова Тимчасового уряду, заборонив Петру II повертатись в Югославію.</p> <p>Капітуляція Італії стала переломним моментом війни в Югославії. 8 вересня 1943 р. стало датою переходу вермахту в оборонну фазу боротьби проти НВАЮ. Незважаючи на заходи, вжиті німецьким командуванням, вермахт не мав достатньої кількості військ, щоб компенсувати відсутність</p>

	італійського контингенту і зупинити зростаючий опір на окупованих землях. Королю Петру II було заборонено після втечі до Каїру повертатися на батьківщину, а уряд в еміграції, що перебував у Лондоні, позбавлено всіх прав законного представництва.
Вересень 1944	Перша зустріч Тіто та Сталіна в Москві. Тіто домовився зі Сталіним про спільні дії НВАЮ і Червоної армії по звільненню Східної Сербії і югославської столиці Белграда. В ході переговорів було задоволено прохання радянського уряду, щоб частини радянських військ, які вийшли на румуно-югославський кордон, зробили запланований наступ на Угорщину через північно-східні райони Югославії. Радянське керівництво при цьому зобов'язалося вивести свої війська з Югославії, як тільки вони виконають свої оперативні завдання.
Жовтень 1944	Червона армія в Югославії. У вересні 1944 р. 300-тисячна Червона армія увійшла до Югославії. Досвідчені і оснащені важким озброєнням радянські дивізії зломали німецький опір і призвели німецькі тили в стан хаосу, забезпечивши тим самим прорив в Сербію 9 дивізій НВАЮ.
20.10.1944	Звільнення Белграда. В ході Белградської наступальної операції (28 вересня – 20 жовтня 1944 р.) війська 3-го Українського фронту, НВАЮ і болгарської армії завдали серйозної поразки основним силам німецької групи армій «Ф» і частині сил групи армій «А».
Грудень 1944	Англійські війська в Далмації. Кнінська операція – операція НВАЮ у Північній Далмації – тривала з 13 вересня по 5 грудня 1944 р. В результаті операції, проведеної силами 8-го Далматинського корпусу НВАЮ, була звільнена майже вся Північна Далмація з головним містом Кнін, а об'єднані сили німців, усташів і четників були вщент розбиті.
Березень 1945	Тимчасовий уряд Тіто – Шубашича за участю комуністів та емігрантів. Іван Шубашич зустрівся з Тіто на острові Віс і підписав угоду Тіто – Шубашича, яка визнавала партизанські загони, як законні збройні сили Югославії, в обмін на формальне

	<p>визнання партизанами роялістів і їх згоду на долю останніх у новому уряді. Шубашич перебував на посаді прем'єр-міністра до 7 березня 1945 р., коли в Белграді було сформовано Тимчасовий уряд Демократичної Федерації Югославія, де Тіто офіційно став прем'єр-міністром, а доктор Шубашич дістав портфель міністра закордонних справ.</p>
Квітень 1945	<p>Договір з СРСР щодо дружби, взаємодопомоги та післявоєнного співробітництва.</p> <p>Тіто вдруге прибув до Москви, де підписав повномасштабний югославсько-радянський договір про дружбу, взаємодопомогу і співпрацю терміном на 20 років. У Москві також було укладено першу торгову угоду між СРСР і Югославією. В Югославію були направлені радянські цивільні і військові фахівці. Москва надавала Югославії військову допомогу у вигляді поставок зброї. У радянських військових академіях і училищах з'явилися югославські слухачі та курсанти.</p>
8.05.1945	<p>НВАЮ захопила Загреб. Кінець опору усташського уряду НДХ. Повне вигнання німецьких військ з Югославії.</p> <p>Війська Унської оперативної групи першими увійшли в Загреб, а 9 травня частини 2-ї югославської армії довершили розгром усташів. 15 травня 1945 р. вважається офіційним днем завершення війни в Югославії: завершилася Полянська битва, остання битва на європейському театрі військових дій.</p>
VI.	Польща
Вересень 1939	<p>Розділ Польщі. Північно-західна Польща – частина Рейху, генерал-губернаторство Краківське – окупована німцями зона, Західна Україна та Західна Білорусія – СРСР, Вільнюс – Литва.</p> <p>Пакт Молотова – Ріббентропа (договір про ненапад між Німеччиною та СРСР від 23 серпня 1939 р., підписаний наркомом закордонних справ СРСР В'ячеславом Молотовим і міністром закордонних справ Німеччини Йоахімом фон Ріббентропом). Договір означав переорієнтацію у зовнішній політиці СРСР на зближення з Німеччиною. Сторони зобов'язалися дотримуватися нейтралітету у випадку, якщо одна з них ставала об'єктом воєнних дій третьої сторони.</p>

	<p>Учасники угоди також відмовлялися від участі у військових діях «прямо чи опосередковано спрямованих проти іншої сторони». Згідно з таємним протоколом до цього документа відбувся розподіл Польщі. Німеччина отримала північно-західну частину Польщі, СРСР отримав Західну Україну і Західну Білорусь, Вільнюс відійшов Литві. Лінія розподілу радянських і німецьких військ приблизно співпала з «лінією Керзона» – умовним кордоном, що розмежовував розселення поляків з одного боку та українців і білорусів з іншого.</p>
30.09.1939	<p>У Парижі створено емігрантський уряд на чолі з генералом Владиславом Сікорським.</p> <p>Після дискусій Президент РП Владислав Рачкевич призначив прем'єр-міністром генерала Сікорського, який створив свій коаліційний кабінет з представників Національної партії, Партії праці, Народної партії, Польської соціалістичної партії і політиків у складі: В. Сікорський – прем'єр-міністр, міністр військових справ, міністр внутрішніх справ, голова Польських Збройних сил; Август Залеський – міністр закордонних справ; Станіслав Стронський – міністр інформації; Адам Коц – міністр фінансів.</p>
1940	<p>Уряд Сікорського переїхав у Лондон.</p> <p>З початком наступу німецьких військ на західному фронті та окупації Франції, для уряду Сікорського виникла загроза інтернування. 17 червня, за п'ять діб до капітуляції Франції, відбулася нарада польського уряду, який вирішив скористатися запрошенням прем'єр-міністра Черчилля і перенести своє місцеперебування до Лондона. 19 червня прем'єр-міністр Сікорський звернувся по радіо до солдатів із закликом прибути до Великобританії.</p>
Липень 1941	<p>СРСР підписав угоду про взаємодопомогу з емігрантським урядом.</p> <p>З початком радянсько-німецької війни, емігрантський уряд запропонував СРСР допомогу і висловив готовність до співпраці. За посередництвом англійського уряду були розпочаті польсько-радянські переговори, в результаті яких 30 липня було підписано спеціальну угоду, відому як Угода Сікорського – Майського, що анулювала радянсько-німецьку угоду щодо Польщі і містила обов'язки взаємної допомоги у</p>

	боротьби проти Німеччини.
Квітень 1943	<p>Німці знайшли захоронення польських солдат у Катині. Розрив відносин СРСР з емігрантським польським урядом.</p> <p>Вперше про виявлення масових поховань у Катинському лісі в 1943 р. заявив Рудольф-Крістоф фон Герсдорф, представник Німеччини, що окупувала ці території в ході реалізації операції «Барбаросса». Скликана Німеччиною міжнародна комісія провела експертизу і зробила висновок, що розстріли зроблені НКВС навесні 1940 р. Керівництво СРСР до 1990 р. заперечувало свою причетність до цих розстрілів. Відповідно до радянської офіційної версії (комісія Миколи Бурденка), польські громадяни були розстріляні в Катині 1941 р. німецькими окупаційними військами.</p>
Липень 1943	<p>Загибель Сікорського в авіакатастрофі.</p> <p>Сікорський загинув в авіаційній катастрофі неподалік від Гібралтара. Літак упав в море через 16 секунд після старту. Разом з ним в літаку знаходилась його донька і два депутати англійського парламенту та ще декілька чоловік. Сікорський повертався до Лондона після інспекції польських військ на Близькому Сході. Офіційне розслідування встановило, що причиною падіння літака були технічні неполадки, але сучасні історики схиляються до версії авіакатастрофи як інструменту політичного вбивства.</p>
01.01.1944	<p>Крайова Рада Народова. Владислав Гомулка. Болеслав Берут. Створення Армії Людової.</p> <p>В. Гомулка – польський партійний і державний діяч, генеральний секретар ЦК Польської робітничої партії у 1943–1948 рр., Польської об'єднаної робітничої партії (ПОРП) в 1956–1970 рр. Б. Берут – польський політичний і державний діяч прорадянського спрямування. Перший і єдиний президент ПНР (Польська народна Республіка). Наприкінці 1943 – на початку 1944 р. польськими комуністами була заснована Крайова Рада Народова, проголошена тимчасовим представницьким органом польського народу. Перше засідання КРН пройшло в ніч з 31 грудня 1943 р. на 1 січня 1944 р. На ньому були прийняті Тимчасовий статут КРН і місцевих народних рад, декрет про принципи організації Армії</p>

	<p>Людової, а також декларація, яка закликала польський народ до боротьби в союзі з СРСР за вигнання фашистських окупантів, завоювання національної незалежності, створення демократичної Польщі. Головою Ради був обраний Берут. 1 січня 1944 р. гвардія Людова була перетворена в Армію Людову.</p>
Липень 1944	<p>Червона армія перетнула польський кордон. Боротьба Червоної армії з Армією Крайовою (АК). Створення Війська Польського. Початок економічного співробітництва Польщі та СРСР. Створення Люблінського уряду.</p> <p>З 4 липня 1944 р. за наказом уряду Польщі у вигнанні всі частини Армії Крайової були зобов'язані пропонувати своє співробітництво Червоній армії. Між радянськими партизанськими загонами і партизанами Армії Крайової було встановлено перемир'я. 14 вересня 1944 р. війська СРСР зайняли одне з передмість Варшави, і подальше просування зупинилося.</p>
22.07.1944	<p>Польський комітет національного визволення (ПКНВ) оголосив емігрантський уряд незаконним.</p> <p>У першому звільненому радянськими військами місті за Західним Бугом – Холмі – був опублікований Маніфест ПКНВ. У ньому проголошувалося, що польський емігрантський уряд, який на той час перебував у Лондоні (Велика Британія), та його політичне представництво в країні є самозваною і нелегітимною владою, підкреслювалася необхідність проведення демократичних соціально-економічних перетворень.</p>
27.07.1944	<p>Угода щодо радянсько-польського кордону.</p> <p>Представники комітету і голова РНК СРСР Й. Сталін підписали угоду, відповідно до якої влада у звільнених за Західним Бугом землях передавалась ПКНВ (Лінія Керзона визнавалася кордоном між країнами). Угода містила статтю про статус Червоної армії на польській території.</p>
Липень 1944	<p>Невдалий наступ Червоної армії на Варшаву.</p> <p>У цей період відбулася зустрічна танкова битва на схід від Варшави. Тактична поразка радянських військ в цій битві</p>

	<p>привела до припинення наступу на Варшаву і в кінцевому підсумку до розгрому Варшавського повстання.</p>
01.08.1944	<p>Початок Варшавського повстання під проводом АК. Варшавське повстання почалося в рамках розвитку акції «Буря», плану загальнонаціонального захоплення влади в країні, перед радянським наступом. Основною метою повсталих було витіснення німецьких окупантів з міста і підтримка подальшої боротьби проти гітлерівської коаліції.</p>
Вересень 1944	<p>Другий невдалий наступ Червоної армії. У ході боїв радянськими і польськими частинами був звільнений правий берег Вісли – район Прага. З ходу звільнити місто не вдалося. Розтягнуті внаслідок швидкого просування комунікації не дозволяли налагодити постачання армій 1-го Білоруського фронту і підвести необхідні підкріплення. У свою чергу, скорочення комунікацій вермахту дозволило німцям перекинути з заходу і північного сходу боєздатні танкові і стрілецькі з'єднання, які завдали радянським військам серйозної поразки.</p>
02.10.1944	<p>Придушення Варшавського повстання. За наказом генерала Тадеуша Бур-Коморовського повстанці припинили вогонь. 2 жовтня 1944 р. Бур-Коморовський підписав капітуляцію; повстанцям з Армії Крайової, що здалися, був гарантований статус військовополонених. Точна кількість жертв Варшавського повстання залишається невідомою, вважається, що близько 16 000 учасників польського опору загинуло і близько 6 000 було важко поранено.</p>
Листопад 1944	<p>Станіслав Миколайчик, голова емігрантського уряду Польщі в Лондоні, пішов у відставку. Трьохсторонні радянсько-британсько-польські перемовини почалися 13 жовтня 1944 р. Сталін наполягав на визнанні лінії Керзона як кордону між СРСР та Польщею. Черчілль Сталіна підтримав. 14 жовтня Черчілль та Іден повідомили Миколайчика та його колег щодо унікальної можливості домовитись з Москвою і погрожували у разі відмови поляків змінити відношення британського кабінету до уряду Миколайчика.</p>
31.12.1944	<p>Тимчасовий уряд на базі ПКНВ: комуністи, 4</p>

	<p>емігранти.</p> <p>Початком ПНР де-факто вважається 22 липня 1944 р. – день оголошення Маніфесту ПКНВ, де-юре 5 липня 1945 р. – міжнародне визнання Тимчасового уряду національної єдності, що також відомого як Люблінський комітет, що був створений за ініціативою Національної ради (КРН) в Любліні 21 липня 1944 р., але де-факто утворений за два дні до цього у Москві.</p>
17.01.1945	<p>Червона армія у Варшаві.</p> <p>Звільнення Варшави – операція частин Червоної армії і Війська Польського з визволення столиці Польщі, що проходила з 14 по 17 січня 1945 р. в рамках Варшавсько-Познанської наступальної операції. 17 січня 1945 р. Варшава була звільнена воїнами 1-ї армії Війська Польського.</p>
VII.	Чехословаччина
14.03.1939	<p>Словацька республіка. Йозеф Тісо.</p> <p>Й. Тісо – словацький римо-католицький священник, теолог і політик, президент Першої словацької республіки (1939-1945). 13 березня 1939 р. – Адольф Гітлер запросив Тісо до Берліна, де переконав його негайно проголосити незалежну Словацьку Республіку. Після доповіді Тісо щодо зустрічі з Гітлером перед парламентом та наступної дискусії, парламент одностайно проголосував за проголошення незалежності Словаччини. Тісо був призначений першим прем'єр-міністром новоствореної республіки, а 26 жовтня того ж року став президентом країни.</p>
1941	<p>Словаччина оголосила війну СРСР.</p> <p>22 червня 1941 р. Тісо видав наказ про мобілізацію армії. На наступний день Словаччина оголосила війну Радянському Союзу, а 24 червня 1941 р. словацьке військо перейшло радянський кордон у районі річки Сян.</p>
1940	<p>Едвард Бенеш (1884–1948) – голова чеського емігрантського уряду в Лондоні.</p> <p>Е. Бенеш – чехословацький політичний і державний діяч. Один із засновників Чехословаччини. 1918–1935 рр. – міністр закордонних справ, 1921–1922 рр. – прем'єр-міністр, 1935–1938 рр. і 1940–1948 рр. – президент ЧСР. Бенеш грав важливу роль у внутрішній політиці, будучи однією з опор «Граду» – політичних сил, близьких до президента Масарика. У 1921–</p>

	<p>1922 рр. був прем'єр-міністром. 5 жовтня 1938 р. Бенеш пішов у відставку після прийняття Мюнхенської угоди. Покинув країну, жив у Лондоні, потім у Сполучених Штатах як приватна особа.</p>
<p>Липень 1941</p>	<p>Бенеш підписав угоду про взаємодопомогу з СРСР. 18 липня між СРСР і чехословацьким урядом Бенеша укладено угоду про спільну боротьбу проти Німеччини і формування чехословацьких військових частин на території СРСР. 27 вересня 1941 р. було підписано радянсько-чехословацьку військову угоду.</p>
<p>Червень 1942</p>	<p>Зустріч Бенеша та Молотова в Лондоні. Під час зустрічі Молотова з Бенешем у Лондоні 9 червня 1942 р. були обговорені актуальні питання радянсько-чехословацьких відносин і візиту президента Бенеша в СРСР. Однак домовленості щодо його приїзду в Москву досягнуто не було.</p>
<p>1942</p>	<p>Створення чеських військових частин під проводом Людвіка Свободи на території СРСР. 5 січня 1942 р. у Бузулуці почалося формування з чехословаків першої військової частини – нею став 1-й чехословацький окремих піхотний батальйон. Після завершення комплектування та підготовки особового складу, 1 березня 1943 р. сформований підрозділ був спрямований на фронт.</p>
<p>12.12.1943</p>	<p>Зустріч Бенеша та Сталіна в Москві. Договір про дружбу, взаємодопомогу та післявоєнне співробітництво – дипломатична перемога СРСР. Для Радянського Союзу договір став першою серйозною заявкою на зміцнення своїх позицій в центральноєвропейському регіоні. Для Бенеша укладення договору означало не тільки початок реалізації його концепції ролі Чехословаччини як «моста між Заходом і Сходом», а й гарантію того, що «Мюнхен» не повториться.</p>
<p>Зима 1943 – 1944</p>	<p>Створення словацького опору. У 1942 р. у словацьких горах почали з'являтися перші групи партизан-антифашистів, головним чином комуністичних. У липні 1943 р. з Москви до Словаччини для підготовки повстання був засланий один із керівників КПЧ Карол Шмідке. У ніч на 25 липня 1944 р. в Канторській долині</p>

	<p>недалеко від Ружомберка була десантована партизанська група у кількості 11 осіб під командуванням радянського офіцера Павла Величко, головною метою якої була організація регулярних партизанських загонів.</p>
29.08.1944	<p>Німецькі війська в Словаччині. Початок словацького національного повстання.</p> <p>Уряд Тісо звернувся до Гітлера з проханням надати військову допомогу для боротьби з партизанами. У наступні дні додаткові німецькі частини почали прибувати у Словаччину, вони розташовувались у селах навколо залізних доріг. 27 серпня партизани захопили Ружомберок, наступного дня вермахт почав окупацію Словаччини.</p>
01.09.1944	<p>Словацький національний комітет проголошує повалення режиму Тісо.</p> <p>У Баньській Бистриці вийшла з підпілля Словацька Національна Рада, яка прийняла декларацію про відновлення Чехословацької республіки і повалення уряду Тісо. В подальшому це місто стало центром повстання.</p>
27.10.1944	<p>Придушення словацького національного повстання.</p> <p>Німці захопили Баньську Бистрицу, тому з 28 жовтня повстанці перейшли до партизанських дій. З листопада 1944 р. у полон були захоплені керівники повстання. Проте німцям не вдалося повністю знищити партизан, які з грудня посилили свої диверсійні операції. Під час просування Червоної армії партизани допомагали наступаючим частинам. Таким чином, партизанські загопи разом з червоноармійцями штурмували міста Брезно, Липтовські Градок та ін.</p>
04.04.1945	<p>Червона армія в Братиславі. Вихід Словаччини з війни.</p> <p>Війська 7-ї гвардійської армії після запеклих боїв і глибокого обхідного маневру звільнили столицю Словаччини – Братиславу. 8 травня 1945 р. Тісо підписав в Кремсмонстерському абатстві капітуляцію Словацької Республіки. Тісо намагався бути помірним президентом і часто конфліктував з відверто пронімецьким урядом В. Туки. Але Тісо не приховував свої антисемітські погляди і підписав закон про депортацію євреїв; тільки за 1942 р. із Словаччини було депортовано 57 628 євреїв. У квітні 1945 р. Тісо втік до Баварії, де був затриманий американською армією і виданий</p>

	Чехословаччині.
Квітень 1945	Емігрантський уряд на чолі з Бенешем з Лондона переїхав у Москву. Обрання Бенеша президентом, Масаріка – міністром закордонних справ. На звільненій території Чехословаччини – в словацькому місті Кошице – Бенешем було призначено новий уряд т. з. Національного фронту, де вперше важливу роль поряд з представниками історичних довоєнних партій відігравали комуністи.
5 – 9. 05.1945	Празьке повстання за участю чеської армії «Алекс» та власівської РВА, їхній відхід після відмови американських військ про допомогу. В окупованій гітлерівцями Празі почалося збройне повстання. 8 травня командуючий німецької групи армій «Центр» генерал-фельдмаршал Фердинанд Шернер, дізнавшись про капітуляцію Третього рейху, підписану в Реймсі, наказав військам залишити Прагу і відступати в американську зону. Німецьке командування вело переговори з Чеською Національною Радою, яка погодилася не перешкоджати відступу німецьких частин з Богемії.
09.05.1945	Червона армія в Празі. Підрозділи 1-го Українського фронту вступили до чеської столиці і знешкодили останні джерела спротиву військ СС. В ході Празького повстання у чеській столиці загинуло приблизно 1,5 тис. чеських повстанців, 300 солдат 1-ї дивізії РОА, 1 тис. німецьких солдат, 4 тис. пересічних жителів Праги.

Контрольні питання

1. Хто такий Енвер Ходжа?
2. Які події відбулися в Болгарії в роки Другої світової війни після смерті царя Бориса?
3. Розкажіть про вождя румунського народу Іона Антонеску.
4. Як були розподілені сфери впливу в Східній Європі між СРСР і Великобританією на конференції у Москві у жовтні 1944 року?

5. Які особливості владних взаємовідносин в Румунії показують створення уряду Петру Гроза та «Королівський страйк»?
6. У чому полягали особливості ідеології та політичні аспекти приходу до влади в Угорщині Міклоша Хорті та Ференца Салаші?
7. Хто такі усташі та четники?
8. Які взаємовідносини були у Й. Броз Тіто в роки Другої світової з ключовими гравцями на військово-політичній арені Югославії?
9. Хто винен у масовому розстрілі польських солдат у Катині?
10. Проаналізуйте військово-політичні аспекти Варшавського повстання.

ТЕМА 2.
ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА КРАЇН СХІДНОЇ ЄВРОПИ
У ПЕРЕХІДНИЙ ПЕРІОД (1945-1948 РОКИ)

Етапи / Роки	Короткий зміст
I.	Східноєвропейське питання у період складання Ялтинської системи МВ
17.07 – 02.08. 1945	<p>Берлінська (Потсдамська) конференція.</p> <p>Переговори голови РНК СРСР Й. Сталіна, президента США Трумена, прем'єр-міністра Великої Британії У. Черчілля (в ході конференції його замінив новий прем'єр-міністр К. Еттли) про перехід Європи від війни до миру. Відбулася у пригороді Берліна – Потсдамі. Головним на конференції було питання про дальшу політику щодо Німеччини. Голови урядів трьох держав ухвалили, що в період окупації, незважаючи на поділ Німеччини на чотири зони, вона розглядатиметься як єдине економічне й політичне ціле. У всіх окупованих зонах повинна була проводитися єдина політика щодо німецького населення, її метою проголошувалося цілковите роззброєння та демілітаризація Німеччини, ліквідація всіх нацистських і військових організацій та інституцій. США і Великобританія погодились поновити дипломатичні відносини з східноєвропейськими країнами за умовою, що їх уряди будуть демократичними. Радянський Союз порушив цю ухвалу і поновив відносини з відповідними державами. Однак США і Великобританія відмовились наслідувати його прикладу. На конференції було прийнято рішення про створення спеціальної Ради міністрів закордонних справ для розробки проектів мирних договорів.</p>
11.09.1945	<p>Перша, Лондонська сесія Ради міністрів закордонних справ (РМЗС) 5 держав-постійних членів Ради Безпеки ООН: В. Молотов, Дж. Бірнс, Ж. Бідо, Е. Бевін, Ван Шіцзе.</p> <p>Мета: укладання мирних договорів для Італії, Румунії, Угорщини, Болгарії та Фінляндії. Підсумок: сесія була зірвана через бажання англо-американської сторони внести зміни до</p>

	<p>домовленостей Потсдамської конференції. У вересні-жовтні 1945 р. на Лондонській сесії Ради міністрів закордонних справ, державний секретар США Д. Бірнс заявив про те, що США не визнають урядів Болгарії, Угорщини та Румунії і не будуть обговорювати мирні угоди з ними до тих пір, поки там не будуть створені уряди, що відповідають стандартам демократії. Робота Лондонської сесії РМЗС закінчилася фактично безрезультатно, бо не було підписано протоколів, які б зафіксували узгоджені рішення.</p>
<p>Квітень – липень 1946</p>	<p>Друга, Паризька, сесія РМЗС. Мета: судноплавство на Дунаї, італо-югославський кордон та репарації з Румунії, Угорщини, Фінляндії, Чехословаччини та Югославії. Підсумок: по питанню італо-югославського кордону було прийнято компромісне рішення: створити Вільну територію Трієст і встановити кордон між Італією і Югославією. Непогодженими залишилися в основному тільки економічні постанови мирних договорів. Найбільше розбіжностей викликало питання про мирний договір з Італією. Делегації США та Англії були проти законних вимог Радянського Союзу про репарації з Італії.</p>
<p>29.07 15.10. 1946</p>	<p>– Паризька мирна конференція. Питання: проблема італо-югославського кордону та Трієста зайняла одно із перших місць на конференції. США та Англія прагнули зробити в Трієсті свою військову базу. В ході конференції були гострі зіткнення між радянською делегацією, яка захищала національну незалежність усіх народів з делегаціями західних країн (в першу чергу США та Англія), які намагалися закріпити за собою в мирних договорах право на втручання во внутрішні справи колишніх союзників Німеччини (особливо – Болгарії, Угорщини, Румунії). Підсумок: непогоджені статті проектів мирних договорів (про репарації з Італії, про греко-болгарський кордон, про статус Трієста, про режим судноплавства на Дунаї та ін.) розглядалися на Нью-Йоркській сесії РМЗС. Радянський Союз перегравав своїх західних колег стосовно східноєвропейського питання, бо відмовився від репарацій, та підкреслив, що він воював з урядами, а не з народами.</p>
<p>Листопад</p>	<p>Третя, Нью-Йоркська, сесія РМЗС.</p>

– грудень 1946	Був погоджений статут Вільної території Трієст, встановлені суми репарацій з Італії на користь Албанії, Ефіопії, Греції і Югославії, а з Болгарії – на користь Греції і Югославії, та вирішене питання про скликання конференції по Дунаю. Сесія усунула суперечності з питання про статус території Трієст ухвалою про те, що до набрання чинності постійним статусом вільної території Трієст управління цією територією здійснюватимуть губернатор, призначений Радою Безпеки, і Тимчасовий уряд, сформований губернатором після консультації з югославським та італійським урядами. Територіальні пункти угод відновлювали довоєнні кордони європейських держав з невеликими змінами. Таким чином, Нью-Йоркська сесія Ради міністрів закордонних справ завдяки взаємним компромісним поступкам сторін ухвалила остаточно узгоджені рішення за всіма статтями проектів мирних угод з країнами – колишніми сателітами гітлерівської Німеччини.
10.02.1947	Підписання в Парижі мирних договорів з країнами-союзниками Німеччини. Вони набрали чинності у вересні цього ж року, після ратифікації їх урядами чотирьох великих країн. Паризькі мирні договори були складені за одним типом. Кожна з угод містила преамбулу, а також територіальні, політичні, військові, економічні, репараційні постанови. Заключні постанови відносились до виконання та тлумачення договору, порядку його ратифікації та набрання чинності. Всі договори, крім мирного договору з Фінляндією (яка не була окупована), мали постанови про терміни виводу союзних військ. Найзначніші територіальні зміни передбачала угода з Італією. Згідно з нею кордони Італії було прокладено в межах її території станом на 1 січня 1938 р, крім цього, західна частина Юлійської Країни разом із містом Трієст була визнана Вільною територією Трієст.
II.	Албанія
11.01.1946	Народна Республіка Албанія. Перемога лівоекстремістського крила КПА на чолі з Енвером Ходжою – <i>встановлення тоталітарного режиму.</i> Е. Ходжа – харизматичний албанський політичний діяч, фактичний керівник Народної Соціалістичної Республіки

	<p>Албанія протягом 1944-1985 рр. Обіймав посади Першого секретаря ЦК Албанської партії праці (1941-1985), Голови Ради міністрів (1946-1954), міністра закордонних справ (1946-1953) і оборони Албанії (1944-1953), також займав посаду верховного головнокомандувача збройних сил Албанії (1944-1985). Отримав прізвисько «маленький Сталін». Було відкрито установчу (конституційну) асамблею, що проголосила Албанію народною республікою, затвердивши де-юре те, що було встановлено де-факто у роки війни. 12 січня відбулось обрання президії Установчої асамблеї, головою якої став Омер Нішані. 14 березня 1946 р. асамблея затвердила Конституцію Народної Республіки Албанії (НРА) і прийняла рішення щодо перетворення у Народний кувенд (збори). 18 березня 1946 р. Народний кувенд доручив Ходжі сформувати уряд, який і був затверджений через 4 дні.</p>
Листопад 1948	<p>1 з'їзд Албанської партії праці (АПП). На порядку денному були наступні питання: 1. Звіт ЦК (Ходжи). 2. Про державний економічний план (Г. Нуші). 3. Об організаційних питаннях та Статуті партії (Т. Якова). 4. Вибори керівних органів. На з'їзді було обговорено і прийнято Устав партії, зразком для якого використали Устав ВКП (б). Виходячи із соціального складу членів партії, прийняли рішення перейменувати Компартію Албанії у Албанську партію праці (АПП).</p>
III.	Болгарія
18.11.1945	<p>Вибори в Народні збори Болгарії. Перемога Вітчизняного фронту (БРП(к), ліве крило БЗНС, БРСДП, «Ланка»).</p> <p>Представлені в парламенті партії отримали визначену кількість мандатів: по 94 – БРП (к) та БЗНС, 45 – «Ланка», 31 – БРСДП, 11 – Радикальна партія та 1 – «незалежний». Перед початком виборів опозиція не була спроможна змусити прем'єр-міністра К. Георгієва змінити склад уряду, та заявила, що вільне волевиявлення у країні неможливе і вона бойкотує вибори. Тактика бойкоту, використана опозицією, не суттєво вплинула на результати виборів. За «Вітчизняний фронт» було подано більш ніж 80 % голосів виборців. Ті ж 20 % виборців, які не приймали участі у виборах або голосували недійсними</p>

	білими бюлетенями, склали резерв опозиції.
Літо 1946	<p>Чистка армії, репресії проти партії «Ланка».</p> <p>Було повністю погоджено територіальні, політичні і військові розділи проектів мирних договорів. Також було прийнято закон про армію. Він передбачав, що керівництво збройними силами перестає бути прерогативою військового міністра і переходить до уряду, а також інші заходи по оздоровленню армії.</p>
08.09.1946	<p>Скасування монархії. Народна Республіка Болгарія.</p> <p>Відбувся референдум, в якому взяли участь 91,63 % виборців, з них 92,72 % проголосували за республіку. З територіальних придбань Болгарія змогла зберегти лише Південну Добруджу. Із Західної Фракії, з 1920 р. розташованої в Греції, і з грецької частини Македонії було депортовано 150 тис. болгар. В той же час майже все грецьке населення, що протягом тисяч років проживало на узбережжі Чорного моря, було депортовано з Болгарії.</p>
Жовтень 1946	<p>Нові парламентські вибори. Уряд Георгія Димитрова (1882-1949).</p> <p>Г. Димитров – болгарський революціонер, державний, політичний і партійний діяч. Діяч болгарського і міжнародного комуністичного руху. Його завданням було усунути всі інші партії. Встановлення політичної форми народно-демократичної державної організації вимагало конституційного оформлення змісту нового державного організму. Покласти початок вирішенню цієї задачі належало майбутнім Великим народним зборам. У виборах прийняли участь, за офіційними даними – 4 256 031 осіб. За кандидатів «Вітчизняного фронту» – 2 981 189 виборців, за опозиційний блок та «незалежних» – 1 205 530 виборців.</p>
Травень 1947	<p>Судова справа Ніколи Петкова, лідера лівого крила БЗНС.</p> <p>Н. Петков – болгарський політичний діяч, один з лідерів Болгарського землеробського народного союзу. БЗНС – це аграрна партія, яка захищала інтереси селян. Петков надав у парламент проект конституції від опозиції (прикладом якої була справжня демократія, яка встановлена в Англії, Франції, Бельгії). Він наголошував, що радянська конституція</p>

	<p>заснована на диктатурі пролетаріату. Приїжджали радянські фахівці і допомагали своїм східноєвропейським товаришам підготувати відкриті політичні процеси, через яких усувались їх суперники по владі. У результаті, Петков був позбавлений депутатської недоторканості та заарештований в залі парламенту. Йому були інкриміновані шпіонаж на користь західних держав, військова змова.</p>
<p>Липень 1947</p>	<p>Економічна угода зі СРСР. Було затверджено перший дворічний план повоєнного відновлення та розвитку економіки на 1947-1948 р., який передбачав розвиток промисловості. В результаті, наприкінці 1948 р. обсяг промислової продукції на 715 % перевищив рівень 1939 р. У 1947 р. СРСР і Болгарія уклали торгівельну угоду, відповідно до якої СРСР надав Болгарії кредит в розмірі 5 млн. дол.</p>
<p>Серпень 1947</p>	<p>Страта Н. Петкова. Розпуск БЗНС. Процес у справі лідера «лояльної опозиції» Петкова супроводжувався потужною компанією на місцях проти Петкова та його прибічників, організований комуністами. 16 серпня Петкову було оголошено смертний вирок. Ліквідація «лояльної» опозиції свідчила про те, що країна вступила у нову фазу розвитку. Був прийнятий стрімкий перехід від демократичних реформ партійної боротьби до насильницьких методів управління та до ліквідації приватної власності.</p>
<p>04.12.1947</p>	<p>Нова Конституція. Встановлення тоталітарного режиму. 6-ті Великі народні збори затвердили «Конституцію Народної Республіки Болгарія». Згодом її було названо «Димитровською» на честь її основного укладача – болгарського комуніста Димитрова. Була ліквідована опозиція. Почався стрімкий перехід від спроб модернізації суспільства до швидкої адаптації в болгарських умовах радянської моделі соціалізму.</p>
<p>IV.</p>	<p>Югославія</p>
<p>Березень 1945</p>	<p>Й. Броз Тіто – прем'єр-міністр. Йосип Броз Тіто (1892-1980) – лідер Югославії з кінця Другої світової війни до своєї смерті (1945-1980). У 1949 р. розірвав відносини з СРСР. З 1953 р. став президентом країни.</p>

	<p>Розробив югославський шлях до соціалізму. Ініціатор створення Руху неприєднання 1961 р. Проводив незалежну від СРСР зовнішню політику. Було сформовано Тимчасовий уряд Демократичної Федеративної Югославії (ДФЮ), який було офіційно визнано Радянським Союзом, Великобританією та США. До складу Тимчасового уряду ДФЮ входили: Тіто – Голова Ради Міністрів і міністр оборони, І. Шубашич – міністр іноземних справ, заступниками Голови Ради Міністрів були призначені від НКВЮ – Е. Кардель, а від емігрантського уряду – лідер довоєнної Демократичної партії – М. Грол. Уряд ДФЮ виступив з декларацією, в якій зазначалась програма його діяльності.</p>
11.04.1945	<p>Тіто та Молотов підписали в Москві Договір про дружбу, взаємодопомогу та післявоєнне співробітництво.</p> <p>Й. Броз Тіто та В. Молотов підписали у присутності Сталіна радянсько-югославський Договір про дружбу, взаємну допомогу та післявоєнну співпрацю, а 13 квітня А. Мікоян і Н. Петрович поставили свої підписи під угодою про взаємні поставки товарів між СРСР та ДФЮ. Тіто висловив велику подяку Радянському Союзу за моральну та матеріальну допомогу, яку він надав народам Югославії в їх важкій боротьбі проти німецьких окупантів.</p>
27.05.1945	<p>Перша повоєнна промова Тіто в Люблянні щодо незалежної югославської політики.</p> <p>Ця промова викликала несприятливу реакцію з боку Сталіна. Вона була розцінена як «недружній випад проти Радянського союзу». Під час зазначеної промови в Люблянні Тіто зокрема зазначив: «Ми рішуче вимагаємо справедливого завершення війни, ми вимагаємо, щоб кожен був у себе господарем, ми не будемо платити по чужим рахункам, ми не будемо розмінною монетою, ми не бажаємо, щоб нас втягували в політику сфер інтересів».</p>
Листопад 1945	<p>Перемога КПЮ на перших парламентських виборах.</p> <p>Вибори в Установчу скупщину відбулися 11 листопада 1945 р. Виборча компанія проходила при абсолютному домінуванні НФЮ, а насправді – повністю керованій ним КПЮ, яка мала реальну владу в країні і фактично усі засоби масової</p>

	інформації. Партії у складі НФЮ мали виступати не самостійно, а лише у рамках загальних кандидатських списків НФЮ, які знов-таки в кінцевому рахунку визначались комуністами. За КПЮ проголосувало близько 90 % виборців. Всі інші партії самі відпали, тому що більшість з них працювало на фашистів.
29.11.1945	Проголошення ФНРЮ (з 1963 р. – СФРЮ). Установчі збори, скликані Народним фронтом під проводом КПЮ проголосили Федеративну Народну Республіку Югославія та в цей же день було одногolosно прийнято декларацію про ліквідацію монархії.
31.01.1946	Конституція ФНРЮ. Утвердження однопартійної системи, <i>встановлення авторитарного режиму</i> Тіто. Конституцію було укладено за зразком конституції СРСР того часу, але адаптованої до югославських умов. Відповідно до Конституції шість федеральних частин Югославії – Сербія, Хорватія, Словенія, Боснія та Герцеговина, Чорногорія, Македонія – проголошувались народними республіками у складі ФНРЮ. Проголошувалась провідна роль державної власності, фігуруючи як народна, декларувалась підтримка розвитку кооперативного сектору економіки. Історично це були різні країни, які мали сильні національні еліти в кожній республіки, тому тільки зовнішня політика і економіка зосереджувались в руках федерального уряду, а місцеві питання вирішувались на республіканських рівнях.
V.	Румунія
1945	РКП виросла з 1 до 25 тисяч учасників. Боротьба поміркованих (Л. Патрашкану, Г. Георгіу-Деж) з радикалами-«московітами» (А. Паукер). Більшості населення Румунії були властиві антикомуністичні настрої. Єдиним з керівництва КПр, хто був спроможний зарекомендувати себе з позитивного боку був Патрашкану, який представляв комуністів на міжпартійних перемовинах про створення антифашистського блоку, які проходили напередодні 23 серпня 1944 р. В подальшому всередині самої КПр утворились три угруповання: «бухарестці» на чолі з Патрашкану, звільнені з ув'язнення і представлені Георгіу-Дежем, а також комуністичні діячі Паукер і Лука. Розвиток

	<p>політичної лінії КПП йшло трьома етапами: безперешкодне поповнення рядів партії, захоплення влади, внутрішньопартійна чистка та вироблення ідеології. Комуністи організували масові демонстрації у Бухаресті та в інших містах, які завершилися кривавими зіткненнями.</p>
19.11.1946	<p>Перші парламентські вибори. Перемога блоку демократичних партій.</p> <p>Протягом виборчої кампанії впритул до листопада 1946 р. компартія використовувала всі можливі засоби з метою залякування населення. Проте на виборах демократичні партії (особливо Націонал-цараністська) досягли значного успіху, отримавши майже 80 % від загальної кількості голосів виборців, однак комуністи сфальсифікували результати виборів.</p>
Липень 1947	<p>Розпуск Націонал-цараністської партії. Арешт Юліу Маніу.</p> <p>У ході кампанії переслідувалась мета фізичного усунення політичних супротивників і всіх тих, хто проявив себе під час попередніх режимів. рішенням Ради Міністрів від 30 липня 1947 р. Націонал-цараністська партія, найбільш популярна партія того часу, була проголошена поза законом, а восени того ж року її керівники на чолі з Маніу заарештовані та піддані суду. Націонал-ліберальна партія сама розпустилася, а Соціал-демократична партія злилася з Комуністичною партією Румунії. Майже всі керівники ліквідованих партій були знищені у в'язницях комуністичного режиму.</p>
Листопад 1947	<p>Процес над «групою Г. Татареску».</p> <p>Татареску був керівником румунської делегації під час підписання Паризького договору в 1947 році, проте його відносини з комуністами все більше і більше погіршувалися. Ініційований противниками комунізму влітку 1947 р. «інцидент в Темедеу» був декількома місяцями пізніше використаний для відставки і ув'язнення Татареску, який став незручним. У 1955 р. він був звільнений і помер через два роки.</p>

30.12.1947	<p>Зречення короля Міхая. Румунська Народна Республіка (з 1965 р. – Соціалістична Республіка Румунія).</p> <p>Спроби короля Міхая чинити опір виявились марними. Монархістам не вдалося організувати народні виступи на підтримку монархії. Численні демонстрації трудящих, що відбулися в цей день у Бухаресті, вимагали скасування монархії. О 3 годині 30 грудня 1947 р. король Міхай зрікся престолу і йому було дозволено виїхати за кордон. Увечері того ж дня відбулося засідання парламенту, на якому депутати одноголосно проголосували за ліквідацію монархії і проголошення Румунії народною республікою.</p>
04.02.1948	<p>Договір про дружбу, співробітництво та взаємодопомогу з СРСР.</p> <p>Договір строком на 20 років, який закріпив дружні відносини між двома країнами на основі принципів взаємної поваги, визнання незалежності та суверенітету держав. Цей договір передбачав поглиблення та розширення економічних, політичних та культурних зв'язків. Обидві договірні сторони зобов'язувались вчиняти «всі залежні від них заходи аж до надання військової допомоги для усунення будь-якої загрози повторення агресії».</p>
Листопад 1947 – лютий 1948	<p>Створення об'єднаної Румунської робітничої партії. Георгій Георгіу-Деж (1901-1965).</p> <p>Г. Георгіу-Деж – лідер Румунської комуністичної партії з 1948 і президент Народної Республіки Румунії. За допомогою радянських сил РКП відправила короля Міхая I у вигнання і встановила однопартійний режим у 1948 р. (після об'єднання з соціал-демократами у Румунську робітничу партію, перейменовану у 1965 р. на Румунську комуністичну партію), який тривав аж до Румунської революції 1989 р. На виборах 1948 р. РРП отримала 190 місць, Селянський фронт – 120 місць, Національна народна партія – 35.</p>
Квітень 1948	<p>Нова конституція. <i>Встановлення тоталітарного режиму.</i></p> <p>Велике національне зібрання прийняло першу Конституцію РНР. Віддзеркалюючи реальні умови, Конституція</p>

	<p>констатувала наявність у економіці Румунії трьох головних секторів: державного, дрібнотоварного і приватно-капіталістичного. Разом з тим в Конституції зазначалось, що держава підтримує тільки таке приватне підприємництво, яке слугує суспільству і що в інтересах суспільства велика приватна власність може бути передана державі.</p>
VI.	Угорщина
Серпень 1945	<p>Економічна угода з СРСР.</p> <p>Була підписана торгова угода на термін до кінця 1946 р. Радянська країна зобов'язувалася поставляти Угорщині бавовну, вовну, коксоване вугілля, залізну руду, олово, мідь, кобальт, сіль, цукор, а Угорщина в обмін на це консерви, оптичні прилади, прилади техніки та зв'язку.</p>
Листопад 1945	<p>Перші парламентські вибори. Коаліційний уряд (4 з 18 портфелів – комуністи). Прем'єр-міністр Золтан Тілді (ПДСГ).</p> <p>Враховуючи те, що між партіями, що знаходились при владі, ще до початку виборів було досягнуто угоду про створення нового коаліційного уряду, посади в ньому були розподілені наступним чином: прем'єр-міністром став Тілді (ПДСГ); з 18 членів уряду: 9 були з тієї ж партії, по 4 від УКП і СДП і 1 від НКП. В результаті зусиль компартії коаліцію партій в уряді було збережено.</p>
01.02.1946	<p>Угорська республіка. Президент Золтан Тілді. Прем'єр-міністр – Ференц Надь (ПДСГ).</p> <p>Угорщину було оголошено республікою. Голова ПДСГ Тілді став президентом. Посаду прем'єра посів один із лідерів ПДСГ – Надь. З. Тілді – угорський державний і політичний діяч, який займав посаду прем'єр-міністра у 1945-1946 рр. і президента у 1946-1948 рр. Ф. Надь – угорський політик з Незалежної партії дрібних господарів, спікер Національних зборів і член Вищої національної ради. Пізніше, з 4 лютого 1946 р. до 31 травня 1947 р. – прем'єр-міністр Угорщини. УКП було запропоновано більш тісну співпрацю з СДП, НКП та профспілками.</p>
1946	<p>Боротьба з хортістами. Арешт лідера ПДСГ В. Ковача радянськими військовими.</p> <p>Учасники змови, у тому числі й лідери правої гілки ПДСГ</p>

	<p>обвинувачувались у підготовці плану насильницького повалення народно-демократичного ладу шляхом військового путчу. Присвятити початок його реалізації пропонувалось к моменту підпису мирної угоди і виводу із країни радянських військ. Проте Парламент Угорщини відмовився відібрати мандат недоторканості в одного зі своїх депутатів – генерального секретаря ПДСГ Ковача. За вимогою прокуратури він був заарештований представниками радянських військ, як організатор терористичних груп, що нападали на радянських офіцерів.</p>
1947	<p>Парламентські вибори. Комуністи – 22 %, ПДСГ – 15 %.</p> <p>На парламентських виборах виборці Угорщини виявили найбільшу довіру компартії, що отримала більш ніж 1 млн. голосів (22 % проти 17 % у 1945 році). За 22 місяці УКП збільшила кількість своїх прибічників майже на 40 %. Особливо відчутно знизився рівень підтримки ПДСГ: вона втратила 71 % голосів. Кількість голосів, поданих за СДП, знизилось на 10 %, а НКП зібрала на 92 тис. голосів більше, ніж у 1945 р.</p>
18.02.1948	<p>Договір зі СРСР про дружбу, співробітництво та взаємодопомогу.</p> <p>Між СРСР та Угорщиною було укладено Договір, відповідно до якого «Високі Договірні Сторони зобов'язалися вживати спільно всіх наявних в їхньому розпорядженні заходів з метою усунення будь-якої загрози повторення агресії з боку Німеччини або будь-якої іншої держави, яка об'єдналася б з Німеччиною безпосередньо або в будь-якій іншій формі».</p>
Березень 1948	<p>Об'єднання соціал-демократичної та комуністичної партій в Угорську партію труда (УПТ). Мат'яш Ракоші (1892-1971). <i>Встановлення тоталітарного режиму.</i></p> <p>М. Ракоші – угорський комуністичний політик, який був фактичним лідером Угорщини між 1945 та 1956 рр. – спершу як Генеральний секретар Комуністичної партії Угорщини (1945-1948), а згодом як Генеральний секретар Угорської партії праці (1948-1956). Отримав прізвисько «маленький Сталін», захопив всю державну і партійну владу в свої руки. Об'єднавчий з'їзд УКП і СДП затвердив створення Угорської</p>

	<p>партії труда (УПТ). Головою партії було обрано Арпада Сакашича, а генеральним секретарем Ракоші.</p>
VII.	Польща
1945-1947	<p>Громадянська війна. АК та УПА проти комуністів та Тимчасового уряду.</p> <p>19 січня 1945 р. генерал Л. Окулицький видав наказ про розпуск Армії Крайової і звільнення бійців АК від даної ними присяги. Проте тим же самим наказом офіцерам АК пропонувалось не виходити із підпілля, зберігати зброю, штаби або намагатися вступити до лав Війська Польського. На противагу АК було створено нову підпільну організацію «Незалежність», перед якою було поставлено задачу продовження боротьби проти Тимчасового уряду і СРСР, як «нового окупанта».</p>
Липень 1945	<p>С. Миколайчик, віце-прем'єр Тимчасового уряду, створив «Польське стронніцтво людове» – нову селянську партію.</p> <p>Першим кроком Станіслава Миколайчика після повернення його до Польщі стало створення паралельного існуючому керівництву СЛ нового керівництва. Коли радикально налаштовані людовці відповіли відмовою на пропозицію щодо об'єднання людового руху за умовою надання керівних посад прибічникам Миколайчика, наступним його кроком стало створення нової партії – Польське стронніцтво людове (ПСЛ).</p>
Квітень 1945	<p>Договір зі СРСР про дружбу, взаємодопомогу та післявоєнне співробітництво.</p> <p>У Москві голова Ради народних міністрів СРСР Сталін та прем'єр-міністр Тимчасового уряду Польської республіки Е.-Б. Осубка-Моравський підписали договір про дружбу, взаємодопомогу та повоєнне співробітництво, який став підґрунтям для польсько-радянських відносин після завершення Другої світової війни.</p>
Липень 1945	<p>Торгівельна угода з СРСР.</p> <p>8 лютого 1946 р. було укладено радянсько-польську угоду про поставку в кредит 200 тис. т радянського зерна, а 9 лютого на залізничну станцію Пшемисль уже прийшов перший транспорт з хлібом. У квітні СРСР надав Польщі новий кредит</p>

	<p>– 300 тис. т зерна, у жовтні – ще 100 тис. т. Саме це дозволило польському уряду відмінити натуральні сільськогосподарські податки. Усього у 1946-1947 рр. у посушливі й неврожайні для обох країн роки, СРСР поставив Польщі кредит у 900 тис. т зерна.</p>
1946	<p>Економічна допомога СРСР. Арешт лідерів ПСЛ.</p> <p>Органи держбезпеки проводили масові арешти щодо функціонерів ПСЛ, а під час судових процесів над діячами підпілля висувались обвинувачення щодо їх зв'язків з ПСЛ. У травні-червні було розпущено мережу місцевих організацій ПСЛ.</p>
1947	<p>Операція «Вісла»: переселення українців у західні воєводства.</p> <p>Операція «Вісла» – етнічна чистка, здійснена у 1947 р. за рішенням партійного і державного керівництва СРСР, Польської республіки та ЧСР. Полягала у примусовій, з використанням військ, депортації українців з їхніх етнічних територій, – Лемківщини, Надсяння, Підляшшя і Холмщини, – на території у західній та північній частині польської держави, що до 1945 р. належали Німеччині, так звані «повернені території». Унаслідок цих подій польська комуністична влада за три місяці позбулася українського населення у південно-східних воєводствах країни, розселивши у західній і північній частинах Польщі.</p>
19.01.1947	<p>Парламентські вибори.</p> <p>Демократичний блок – 80,1 % голосів, ПСЛ – 10,3 %, СП – 4,7 %, ПСЛ «Нове визволене» – 3,5 %, інші – 1,4 %. ПСЛ заявляли, що результати виборів були сфальсифіковані та надали відповідні заяви до уряду США та Англії. Поразка ПСЛ на виборах унеможливила реалізацію концепції розвитку Польщі Миколайчика. Не виправдались його надії на рішучу допомогу з боку США та Англії, що виступили із заявою, що Польща не виконала зобов'язань, прийнятих нею у Потсдамі, проте не спромоглася до розриву дипломатичних відносин. Було здійснено «чистку» в комуністичному таборі, усунуто і репресовано всіх, хто не поділяв сталінської моделі соціалістичного будівництва.</p>
Лютий	<p>Болеслав Бєрут (1892-1956) – президент Польщі,</p>

1947	<p>голова компартії.</p> <p>Б. Берут – польський політичний і державний діяч прорадянського спрямування. Перший і єдиний президент ПНР. На 28 конгресі ППС і 2 з'їзді ППР було прийнято рішення про об'єднання двох партій і наступного дня у приміщенні варшавського політехнічного інституту відкрився об'єднувальний з'їзд, який прийняв устав ПОРП та обрав керівні органи партії. Головою ЦК ПОРП було обрано Берута.</p>
Жовтень 1947	<p>Від'їзд Миколайчика за кордон.</p> <p>У соціалістичній Польщі колишньому діячу еміграції загрожував арешт, і після поразки ПКП на виборах 1947 р. він звернувся у посольство США з проханням допомогти покинути країну, отримав згоду посла, отже, Миколайчик залишив Польщу 21 жовтня, прибув до Лондона, згодом відправився у США. Там він до останніх днів був активним діячем Польського національно-демократичного комітету.</p>
Грудень 1948	<p>Об'єднання лівих партій у ПОРП. <i>Встановлення тоталітарного режиму.</i></p> <p>Утворення Польської Об'єднаної Робітничої Партії було складовою частиною процесу об'єднання комуністів та соціал-демократів, що майже одночасно відбувався в усіх країнах народної демократії. Було взято курс на будівництво «засад соціалізму» за радянським зразком.</p>
VIII.	Чехословаччина
1946	<p>Торгівельна угода зі США.</p> <p>У ній йшла мова про небажаність проведення двостороннього компенсаційного обміну товарами, на думку представників США така торгівля носила дискримінаційний характер.</p>
Квітень 1946	<p>Торгівельна угода зі СРСР.</p> <p>Імпорт продовольства в Чехословаччину в обмін на промислові товари. За угодою Чехословаччина імпортувала із Радянського Союзу залізу, марганцеву та хромову руди, кокс, вугілля, мідь, мінеральні мастила, сіль, бавовну, вовну, льон та чай. СРСР за угодою отримував металургійну продукцію та продукцію машинобудування.</p>
26.05.1946	Перші вибори. Уряд Клементя Готвальда (1896-1953).

	<p>К. Готвальд – політичний діяч Чехословаччини, лідер Комуністичної партії Чехословаччини, прем'єр-міністр Чехословаччини і президент Чехословаччини. Вибори: КПЧ – 38 % голосів, національні соціалісти – 23,66 %; народна партія – 20,24 %, соціал-демократи – 15,58 % голосів. Отже, КПЧ отримала право формувати новий уряд. В Законодавчому національному зібранні КПЧ і КПС отримали 114 місць. Разом із 37 мандатами соціал-демократів робітничі партії отримали 151 депутатське крісло з 300.</p>
Березень 1947	<p>Договори ЧССР із ПНР та ФНРЮ. Завершення оформлення системи двосторонніх договорів між країнами Східної Європи.</p> <p>Протягом 1946-1948 рр. Радянський Союз і країни народної демократії уклали двосторонні договори про дружбу, співробітництво та взаємодопомогу. Ці договори закріплювали військово-політичний союз між ними, економічне та культурне співробітництво тощо. Спектр економічних відносин між СРСР і країнами Східної Європи став набагато ширшим після створення у січні 1949 р. Ради економічної взаємодопомоги (РЕВ) у складі СРСР, Болгарії, Польщі, Румунії, Угорщини та Чехословаччини.</p>
Липень 1947	<p>Заява уряду ЧССР щодо відмови брати участь в плані Маршалла:</p> <p>«План Маршала – зброя імперіалістичної політики США, яка направлена на підтримку позицій капіталізму у Західній Європі, на посилення залежності європейських країн від США, на підтримку агресії проти СРСР».</p>
Вересень – жовтень 1947	<p>Справа Демократичної партії Словаччини. Страта Тісо.</p> <p>Демократична партія відкрито саботувала рішення уряду та виконання програми. Її колишній лідер Й. Тісо був засуджений на повішення за державну зраду. 18 квітня 1947 р. вирок був приведений у виконання.</p>
Листопад 1947	<p>Новий словацький уряд на чолі з Густавом Гусáком.</p> <p>Г. Гусак, словак за національністю, під час Другої світової війни виступав проти маріонеткової Словацької нацистської держави, чотири рази заарештовувався і відпускався. Під час антифашистського Словацького народного повстання був заступником голови Словацької Народної Ради, яка</p>

	<p>координувала повстання. За дорученням К. Готвальда Гусак сформував новий словацький уряд. Гусак став останнім президентом соціалістичної Чехословаччини. Монопольний стан «демократів» у першому уряді Гусака був ліквідований: кількість займаних ними посад знизилась з 9 до 6. П'ять посад отримали комуністи, по одній Партія праці та Партія свободи, два безпартійні.</p>
Грудень 1947	<p>Нові економічні угоди зі СРСР. Укладено першу радянсько-чехословацьку довгострокову торгівельну угоду на 1948-1952 рр. Ще в першій половині 1947 р. торгівельні угоди на 4-5 років були укладені з Югославією, Болгарією і Польщею. Передбачалось, що Чехословаччина буде імпортувати з цих країн головним чином продукти харчування в обмін на промислові вироби.</p>
20.02.1948	<p>Урядова криза. КПЧ організувала в країні страйки і мітинги з метою підтримки уряду і курсу на соціально-економічні реформи. 24 лютого по всій Чехословаччині пройшов загальний політичний страйк, в якій взяло участь близько 2,5 мільйонів учасників. Урядову кризу, що продовжувалася упродовж 6 днів було вирішено так, як з самого початку передбачали комуністи, закінчився мирний перехід національної і демократичної революції у соціалістичну. 27 лютого уряд відродженого Національного фронту чехів та словаків прийняв присягу.</p>
25.02.1948	<p>Відставка міністрів – соціал-демократів. У Празі пройшла маніфестація за участю понад 200 тисяч осіб. У цих складних обставинах Бенеш дав згоду на відставку міністрів-реакціонерів та підписав декрети щодо призначення нових міністрів і створення уряду відродженого Національного фронту. Готвальд отримав повну свободу для виборів нових міністрів. Цей день деякими істориками називається початком комуністичної диктатури.</p>
29.02.1948	<p>Формування уряду комуністів. <i>Встановлення тоталітарного режиму.</i> Другий уряд Готвальда відрізнявся від першого як за своїм складом, так і характером. З 24 членів кабінету було 11 комуністів, три соціал-демократи, два представники Революційного профспілкового руху. Відроджені національно-</p>

	соціалістична, народна, демократична партії і партія свободи отримали відповідно перші дві – по два, останні по одному портфелю, два міністерських крісла займали безпартійні.
10.03.1948	Нова програма уряду Готвальда. Початок чисток. На засіданні Законодавчих національних зборів Готвальд оголосив програму нового уряду. Вона була націлена на виконання задач, які були зазначені у Відновлювальній програмі, проте не були реалізовані внаслідок протидії некомуністичних сил, а також вимог, висунутих трудящими у лютневі дні. Національні збори схвалили запропоновану програму. Однією з першочергових задач уряду відродженого Національного фронту стала чистка державного апарату і громадських організацій від т. зв. «реакційних кіл».

Контрольні питання

1. Які рішення були прийняті по результатам Берлінської (Потсдамської) конференції?
2. Які проблемні питання розглядалися під час Паризької мирної конференції?
3. Які посади у післявоєнній Албанії обіймав Енвер Ходжа?
4. Справа Ніколи Петкова: особливості та результати судового розгляду справи?
5. Конституція Югославії, встановлення авторитарного режиму Й. Броз Тіто: особливості конституційної реформи?
6. Які умови передбачала радянсько-польська торгівельна угода?
7. Щодо яких етнічних груп населення було проведено операцію «Вісла»? Її результати.
8. Які основні положення торгівельних угод, укладених між урядами Чехословаччини та СРСР і США у повоєнні роки?
9. Охарактеризуйте особливості формування уряду на чолі з Густавом Гусаком.
10. Охарактеризуйте основні аспекти урядової кризи в Чехословаччині.

ТЕМА 3.

СХІДНА ЄВРОПА НАПРИКІНЦІ 1940-Х – У 1950-Х РОКАХ: ПОСТУПОВЕ ОБЕРТАННЯ КРАЇН РЕГІОНУ З СУБ'ЄКТУ НА ОБ'ЄКТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Етапи / Роки	Короткий зміст
I.	Народна Республіка Болгарія
18.03.1948	Договір про дружбу, співпрацю і взаємну допомогу між СРСР та НРБ. Відповідно до ст. 1 Договору: «Високі Договірні Сторони зобов'язуються вживати спільно всіх залежних від них заходів з метою усунення будь-якої загрози відновлення агресії з боку Німеччини або будь-якої іншої держави, яка об'єдналася б з Німеччиною безпосередньо або в будь-якій іншій формі».
01.04.1948	Договір про торгівлю та мореплавання з СРСР. Договір визначив усі принципові питання економічних відносин між СРСР та НРБ в області взаємної торгівлі, розрахунків, обміну науково-технічним досвідом і т. п. У 1945-1946 рр. на частку Радянського Союзу припадало майже 90 % всього зовнішньо-торгівельного обороту Болгарії (пізніше частка СРСР зменшилася, тому що стали розвиватися економічні відносини Болгарії з іншими країнами).
1948	Кількість членів БКП зросла з 25 до 500 тис. осіб. У травні-серпні 1948 р. Соціал-демократична партія широких соціалістів увійшла до складу Болгарської робітничої партії (БРП(К)) на основі визнання ідейних і організаційних принципів останньої. Після цього єдиною партією, крім БРП(К), у країні залишився Болгарський землеробський народний союз (БЗНС), що визнавав керівну роль БРП(К).
1948	V з'їзд БКП щодо першого п'ятирічного плану розвитку народного господарства. 18-25 грудня 1948 р. у Софії відбувся V з'їзд БКП, на якому було прийнято рішення про перейменування БРП(К) на Болгарську комуністичну партію (БКП). V з'їзд БКП намітив програму побудови соціалізму в Болгарії.

1949	<p>Смерть Георгія Димитрова (1882-1949).</p> <p>Г. Димитров – Перший Генеральний секретар ЦК БКП, Голова Ради міністрів НРБ (1946-1949). У квітні 1949 р. Димитров приїхав до Москви на лікування. Вже через два тижні після приїзду стан здоров'я різко погіршився. 2 липня 1949 р. Димитров помер у Барвихі під Москвою, де він проходив лікування. Його місце посів Василь Коларов (1877-1950). Другий Голова Ради міністрів НРБ (1949-1950). Також був очільником комуністичної хунти – Тимчасового президентства республіки (1946-1947). Болгарський політик-сталініст. Один із організаторів проросійського перевороту, в результаті якого було ліквідовано конституційний монархічний устрій Болгарії.</p>
Листопад 1949	<p>Розстріл Трайчо Костова (1897- 1949).</p> <p>Перший Генеральний секретар ЦК БКП, болгарський політик-комуніст, учасник підпільної боротьби і партизанського руху, відомий партійний діяч. У грудні 1949 р. у Софії відбувся показовий процес. Перед судом постали 11 чоловіків на чолі з Костовим. Звинувачення очолили міністр юстиції Мінчо Нейчев і міністр внутрішніх справ Русі Христов. Костов був засуджений до смертної кари (в останньому слові намагався заявити, що його визнання були вирвані тортурами). За декілька днів він був повішений.</p>
1950-1956	<p>Вилко Червенков (1900-1980). «Маленький Сталін».</p> <p>Другий Генеральний секретар ЦК БКП (1949-1954), Третій Голова Ради міністрів НРБ (1950-1956), також Віце - голова Ради міністрів НРБ (1956-1961). У 1920-ті рр. керував терористичною групою БКП, був заочно засуджений до смерті, втік до СРСР, входив до керівництва Комінтерну. У 1944 р. повернувся у Болгарію, увійшов до керівництва БКП. Найближчий соратник Димитрова. З 1949 р., після смерті Димитрова – лідер БКП, а з 1950 р., після смерті Коларова – Голова Ради міністрів НРБ.</p>
1950	<p>Розрив дипломатичних відносин НРБ та США (відновлені були в 1960 р.)</p> <p>У післявоєнні роки Болгарія мала напружені стосунки з низкою країн. Систематична дискредитація болгарським урядом місії США у Софії викликала суттєве занепокоєння Вашингтону. Вже було створено прецедент відзиву колишнього</p>

	американського посла Барнса на підставі пред'явлених йому звинувачень у зв'язках з болгарською опозицією.
1950	<p>Розрив дипломатичних відносин з Грецією. Прикордонні суперечки.</p> <p>НРБ вбачала Грецію та Туреччину головними загрозами, тому це було ще одним поштовхом до об'єднання НРБ з СРСР. Сподівалися, що СРСР допоможе повернути втрачені під час Другої світової війни території. Після Другої світової війни не були відновлені дипломатичні відносини НРБ з Грецією з урахуванням численних протиріч між двома країнами. Справа в тому, що грецький уряд за підтримкою англійської дипломатії проводив антирадянську політику. Тому будь-які спроби Софії, що мали на меті потепління стосунків, не знаходили відгуку в Афінах. Лише під натиском ООН у 1947-1948 рр. Болгарія та Греція вдалися до деякого дипломатичного зближення, однак далі взаємної недовіри справа не пішла.</p>
1948-1953	<p>Масові політичні репресії.</p> <p>У Болгарії було проведено 137 політичних судових процесів; з 11 469 підсудних 2 825 чоловіків були засуджені до смертної кари, 1 359 – до довічного тюремного ув'язнення, 4 709 – до різних за тривалістю термінів тюремного ув'язнення, 740 – засуджені умовно.</p>
1956	<p>XX з'їзд КПРС.</p> <p>Розвінчання культу Сталіна у Болгарії супроводжувалося розвінчанням культу Червенкова. З 1956 р. спостерігається пом'якшення режиму в НРБ.</p>
II.	Польська Народна Республіка
Вересень 1947	<p>З'їзд дев'яти комуністичних партій у Варшаві. Андрей Жданов про необхідність переходу до будівництва соціалізму за радянською моделлю. Владислав Гомулка про національні шляхи будівництва.</p> <p>В. Гомулка – генеральний секретар ЦК ПРП (1943-1948), ПОРП (1956-1970). Став ідеологом «польського шляху до соціалізму», що передбачав перегляд аграрної політики, нормалізацію відносин з католицькою церквою, розвиток робочого самоврядування, який був взятий партією на озброєння та реалізовувався в ПНР до 1980-х рр.</p>

Вересень 1948	<p>Арешт Гомулки.</p> <p>У липні 1951 р. Гомулка був заарештований і перебував у в'язниці до 1954 р. З серпня 1956 р. він був відновлений в партії, а у жовтні 1956 р. на VIII пленумі ЦК ПОРП був обраний Першим секретарем ЦК ПОРП.</p>
1948-1953	<p>Масові політичні репресії.</p> <p>Ґрунтуючись на дослідженнях, проведених у рамках програми НІПЦ «Меморіал», і на опублікованих архівних даних, можна стверджувати, що жертвами масових політичних репресій до 17 вересня 1939 р. стали понад 180 тисяч поляків і вихідців з Польщі, а після цієї дати – ще від 370 до 540 тис. поляків і польських громадян.</p>
Ш.	Чехословацька Соціалістична Республіка
Листопад 1952	<p>Процес над генеральним секретарем КПЧ Рудольфом Сланським (1901-1952).</p> <p>Учасник боротьби проти фашизму у роки Другої світової війни, один з керівників Словацького національного повстання 1944 р. «Справа Сланського» – судовий процес, на якому Сланський фігурував як організатор і голова державної змови, і за підсумками якого був засуджений до смертної кари через повішення. Сланського звинувачували у тому, що він «робив активні кроки до скорочення життя президента республіки Клемента Готвальда і підібрав в цих цілях лікарів з ворожого середовища, з темним минулим».</p>
1948-1953	<p>Масові політичні репресії.</p> <p>Репресовано 550 тис. осіб, серед них – 7 тис. комуністів. Хвиля репресій, спрямованих проти громадян Чехословаччини, почалася практично відразу після звільнення країни Червоною армією у травні 1945 р. З того моменту і до початку 1950-х рр. спеціальні військові контррозвідувальні підрозділи СМЕРШ (скорочення від «Смерть шпигунам!») і НКВД відправили у СРСР сотні тисяч невинних людей, які теоретично могли становити загрозу режиму. Велика частина заарештованих – представники довоєнної російської, української та білоруської еміграції, які селилися у Чехословаччині з 1920-х рр. Найпоширенішим було звинувачення у колабораціонізмі.</p>
ІV.	Угорська Народна Республіка

Вересень 1949	<p>Процес над міністром закордонних справ Ласло Райком (1909- 1949).</p> <p>Ласло Райк – угорський комуніст, політичний діяч, у роки диктатури М. Ракоші – міністр внутрішніх справ, який став жертвою політичних репресій. Райк був заарештований у Будапешті 30 травня 1949 р. Звинувачений у державній зраді у формі шпигунства на користь США і тітовської Югославії, у підготовці змови з метою повалення режиму Ракоші. 11 червня 1949 р. попереднім числом зміщений з поста міністра закордонних справ Угорщини. Був головним серед восьми обвинувачених на відкритому сфабрикованому процесі, що проходив у Будапешті 16-22 вересня 1949 р. («процес Райка-Палффі»). 22 вересня 1949 р. засуджений до смертної кари через повішення.</p>
1948-1953	<p>Масові політичні репресії.</p> <p>Репресовано майже 1 млн. угорців, з них – 200 тис. комуністів.</p>
1953	<p>Відставка М. Ракоші. Прем'єр-міністр Імре Надь (1896-1958).</p> <p>І. Надь двічі займав посаду прем'єр-міністра Угорщини (1953-1955; жовтень-листопад 1956 р.). Після смерті Сталіна у 1953 р. Ракоші залишився Першим секретарем УПТ, проте на посту прем'єр-міністра його змінив І. Надь. Режим терору був пом'якшений, політичні в'язні були звільнені, більше 50% селян вийшли з кооперативів, письменники та журналісти отримали більше можливостей вільно висловлювати свої думки.</p>
1955	<p>Відставка Надя.</p> <p>Надь був популярним серед більшості угорців, але викликав критику з боку Ракоші і його прихильників за послаблення тиску на сільське господарство, зниження цін на продукти і тарифи для населення. Зрештою, Ракоші зумів здобути перемогу над суперником й Надь був зміщений з поста прем'єр-міністра.</p>
V.	Румунська Народна Республіка
1948-1953	<p>Масові політичні репресії.</p> <p>Займаючи протягом семи років посаду міністра внутрішніх справ, Теохарі Джеорджеску ніс повну відповідальність за розкручування маховика репресій проти тих, хто виявляв хоча б найменшу незгоду з режимом. Служба безпеки чисельно зростає</p>

	з 3 (1945) до 15 (1952) тисяч співробітників. Для 17-мільйонної країни цифра виглядає невеликою, проте у системі існувала мережа інформаторів, яких уже на 1948 р. налічувалося 42 тис. осіб. За ті ж сім років каральними органами було заарештовано і засуджено 200 тис. осіб.
VI.	Федеративна Народна Республіка Югославія
27.05.1946	<p>Остання зустріч Броз Тіто та Сталіна в Москві. Домовленість щодо кураторства Югославії над Албанією.</p> <p>У рамках офіційного візиту Тіто до Москви відбулася зустріч із Сталіним, під час якої два переможця, «два Йосипа» обговорювали територіальні проблеми післявоєнної Європи. Тіто прагнув розширити територію і вплив Югославії створенням так званої Балканської федерації. До неї передбачалося включити Болгарію і Албанію. До 1946 р. у Тіто зі Сталіним були добрі відносини, але після цього року Тіто більш ніколи не приїжджав до Москви. Оточення Тіто розповідало, що він побоювався, що Сталін зажадає отруїти його. Тому Тіто особисто не їздив до Москви, натомість посилав туди своїх заступників.</p>
07.07.1946	<p>Домовленість Сталіна, Тіто та Димитрова про створення Комінформбюро.</p> <p>Комінформ або Комінформбюро – міжнародна комуністична організація 1947-1956 рр. Ідею створення Комінформбюро Сталін почав обговорювати з деякими лідерами східноєвропейських компартій ще навесні 1946 р. Але тільки в бесіді з Генсеком Польської робочої партії В. Гомулкою Сталін перевів справу в практичну площину: запропонував скликати в Польщі нараду компартій, присвячену створенню Комінформбюро.</p>
Вересень 1947	<p>Ставка Комінформбюро – Белград.</p> <p>Спочатку до Комінформу входили комуністичні партії 9 країн: СРСР, Болгарії, Угорщини, Польщі, Румунії, Чехословаччини, Югославії, Франції та Італії. Пізніше до організації приєдналась Албанська партія праці. Офіційною метою Комінформу була координаційна та інформаційна діяльність компартій, насправді бюро, за задумом радянського керівництва, мало займатись пропагандою комуністичних ідей</p>

	та радянської політики в Європі та протистояти доктрині Трумена та плану Маршала. Оголошення про створення Комінформбюро було зроблено у жовтні 1947 р. Його очолив Андрей Жданов.
30.07 – 01.08.1947	Нарада Тіто та Димитрова в Бледі. Створення тексту Договору про дружбу. Протест Сталіна. Бледський договір, також відомий як Договір Тіто-Димитрова – міжнародний договір між Болгарією і Югославією, підписаний 1 серпня 1947 р. в м. Блед (Словенія). Угода передбачала: включення Пірінської Македонії до складу федеративної Югославії як частини ФНР Македонія (Вардарська Македонія), відмова Югославії від західних окраїн на користь Болгарії, скасування віз між країнами, створення митного союзу.
27.11.1947	Прийняття Договору про дружбу НРБ та ФНРЮ (радянський варіант). Югославія та Болгарія уклали договір про дружбу, співробітництво і взаємодопомогу, не погодивши його з СРСР. Це викликало незадоволення Сталіна. Димитров підкорився Сталіну, але Тіто і югославське керівництво продовжувало проявляти відносну самостійність.
Грудень 1947	Самогубство Нако Спіру (1918-1947), міністра економіки Албанії, прибічника прорадянської політики. Кінець югославського кураторства над Албанією. Спіру був у 1943-1947 рр. членом Політбюро ЦК КПА. З 1944 р. один з керівників «помірної» фракції у КПА. Після приходу комуністів до влади зайняв важливий пост голови Держплану. Активно виступав проти політико-економічного зближення з ФНРЮ і відхилив вимоги загального п'ятирічного плану, який, за його словами, прирікав Албанію на роль відсталої аграрної країни і сировинного придатка Югославії. За підтримки Тіто, Хоше розпочав компанію проти Спіру. У листопаді 1947 р. Хоше звинуватив його на засіданні Центрального комітету у «антипартійній, націоналістичній діяльності». Наступного дня його знайшли застреленим у своїй квартирі (за офіційною версією це було самогубство).
17.01.1948	Заява Димитрова про створення федерації Центральної та Південно-Східної Європи (Болгарія, Югославія,

	<p>Албанія, Польща, Чехословаччина). Засудження ідеї федерації Сталіним у газеті «Правда».</p> <p>Не повідомивши попередньо Сталіна, Димитров виступив з ідеєю федерації країн Східної Європи. Це означало створення нового центру влади у Східному блоці, який могли очолити лише настільки ж авторитарні лідери, як і сам Сталін. Головна радянська газета «Правда», рупор компартії, відкрито виступила проти цієї ідеї. Назрівав конфлікт у керівництві соцтабором.</p>
10.02.1948	<p>Московська зустріч Сталіна з Димитровим, Коларовим, Карделем, Джиласом. Угода щодо консультацій із зовнішньополітичних питань між СРСР, НРБ, ФНРЮ.</p> <p>Югославські та болгарські лідери були запрошені в Москву, де їм було вказано на неприпустимість проведення неузгодженої з СРСР зовнішньої політики, причому бесіда Сталіна з Тіто відбулася в образливому для останнього тоні. Димитров поступився тиску Сталіна, але Тіто стояв на своєму. Після кілька місяців закритого обміну листами, Сталін зажадав винести питання на розгляд Комінформу.</p>
01.03.1948	<p>Промова Тіто на засіданні Політбюро ЦК КПЮ щодо нерівноправних угод зі СРСР.</p> <p>У резиденції Тіто в Белграді відбулося розширене засідання політбюро ЦК КПЮ. «Наші відносини з Радянським Союзом останнім часом зайшли в глухий кут», – констатував Тіто, відкриваючи його. Тіто сказав, що тепер росіяни виступають за негайне створення югославсько-болгарської федерації, проте він особисто проти цього.</p>
18.03.1948	<p>Відзив радянських спеціалістів з Югославії.</p> <p>Тіто отримав телеграму від Молотова, у якій було сказано, що ненадання інформації про стан югославської економіки радянським урядом розглядається «як акт недовіри до радянських працівників в Югославії і як прояв недружелюбності щодо СРСР» і що з ФНРЮ негайно відзиваються всі радянські фахівці.</p>
27.03.1948	<p>Перший лист від Сталіна: порівняння Тіто з Троцьким та Бухаріним.</p> <p>Тіто отримав листа, підписаного Сталіним та Молотовим, в</p>

	якому югославське керівництво обвинувачувалось у «провадженні антирадянської лінії, опортуністичних помилок і ревізії найважливіших положень марксизму-ленінізму».
12.04. 1948	Пленум ЦК КПЮ. У Белграді, у бібліотеці Старого палацу на пагорбі Дедіна, зібрався пленум ЦК. Засідання було суворо секретним. Виступ Тіто тривав цілу годину. Після внесення незначних доповнень і поправок пленум затвердив лист ЦК КПЮ, який підписали Тіто і Кардель. Він був адресований «товаришам Сталіну та Молотову». Дехто намагався передати цю інформацію СРСР одразу після пленуму, але їх було одразу захоплено і посаджено за ґрати.
24.04.1948	СРСР розірвав угоду про консультації з зовнішньополітичних питань між СРСР, НРБ, ФНРЮ. Посол Лаврентьєв повідомив югославську владу про розрив радянською стороною двостороннього протоколу про консультації від 11 лютого 1948 р. в зв'язку з тим, що місяцем раніше югославське керівництво заявило про свою позицію щодо Трієста без консультації з СРСР. Насправді югославська сторона заздалегідь повідомила радянське посольство про свій виступ, але посольство сприйняло повідомлення про втрату чинності лише як надання інформації, а не як запит про думку радянської сторони.
04.05.1948	Другий лист Сталіна: «антисовєтізм» Тіто. Другий лист за змістом був жорстокішим ті вимагав привселюдного покарання Тіто. Радянська сторона докоряла КПЮ за невизнання і невиправлення її помилок та продовжила звинувачувати комуністів Югославії у надмірній гордині власними успіхами у боротьбі проти німців, стверджуючи, що Червона армія «врятувала їх від знищення». У своїй відповіді на лист Сталіна у травні 1948 р. Тіто відхилив радянські вимоги про скликання на території України наради комуністичних партій з питання про ситуацію в компартії Югославії.
Червень 1948	Бухарестська нарада Комінформбюро «Щодо стану в КПЮ». Опублікована перша резолюція Комінформбюро запропонувала югославським комуністам «змусити своїх нинішніх керівників відкрито і чесно визнати свої помилки та виправити їх. Також

	<p>вимагалось порвати з націоналізмом, повернутися до інтернаціоналізму й всіляко зміцнювати єдиний соціалістичний фронт проти імперіалізму або, якщо нинішні керівники КПЮ виявляться нездатними на це, змінити їх і висунути нове інтернаціоналістичне керівництво КПЮ». Це був перший випадок у комуністичному світі, коли хтось не пішов на зустріч СРСР, отже було вирішено, що Тіто треба усунути з посади.</p>
21.06.1948	<p>V позачерговий з'їзд КПЮ. Підтримка делегатами Тіто. З'їзд проходив у дискусійному форматі з двох найактуальніших питань: оцінки резолюції Комінформбюро та методів діяльності керівництва КПЮ. Учасники з'їзду, всупереч вимогам Сталіна, визнали Народний фронт загальнонародною організацією. Водночас, в статуті партії було закріплено, що окремі методи діяльності ВКП(б) є зрозумілими для КПЮ. Однак, підтримка Тіто означала легітимізацію його політики щодо СРСР.</p>
Літо – осінь 1948	<p>Чистка партії (55 тис. виключено, 16 тис. – у концтабори, 5 тис. – емігрували в СРСР). На підтримку резолюції Комінформу висловилися понад 55 тис. членів Комуністичної партії Югославії (близько 12 % її чисельності) і близько 52 тис. кандидатів у члени КПЮ. За 1948-1949 рр. в Югославії заарештували 97 692 особи, переважну більшість яких становили члени компартії. Тривала повна зачистка прорадянських елементів.</p>
Вересень 1949	<p>СРСР розірвав Договір про дружбу з ФНРЮ. На додаток, після того, як Югославія була обрана непостійним членом Ради Безпеки ООН, 25 жовтня 1949 р. з Москви був висланий югославський посол з мотиваційним посиленням на матеріали «справи Райка».</p>
Листопад 1949	<p>Друга резолюція Комінформбюро «Югославська компартія в руках убивць та шпигунів». Висилка югославських дипломатів із соціалістичних країн. Прикордонні конфлікти з Угорщиною, Румунією, Болгарією. У Будапешті відбулося третє засідання Комінформбюро, на якому була прийнята резолюція щодо КПЮ. Вона містила цілий набір інсинуацій і відвертої, нічим не прикритої лайки. Стверджувалося, що в Югославії існує «антикомуністичний,</p>

	<p>поліцейський державний режим фашистського типу», що «кліка Тіто перетворила Белград в американський центр шпигунства і антикомуністичної пропаганди».</p>
<p>Жовтень 1949</p>	<p>Звернення Тіто до ООН з проханням захистити Югославію від СРСР. Обрання ФНРЮ непостійним членом Ради Безпеки ООН.</p> <p>СРСР доклав чимало зусиль для створення усіх умов для обрання непостійним членом РБ ООН Чехословаччини, а не Югославії. Проте 20 жовтня 1949 р. до РБ ООН було обрано саме Югославію. Крім цього югославська делегація, яка була підтримана більшістю Генеральної асамблеї ООН, звинуватила СРСР у неприйнятній дискримінації і ворожих діях по відношенню до Югославії, у спробах перенести конфлікт на діяльність ООН, нав'язати міжнародній спільноті свою власну блокову антиюгославську лінію. Також Тіто вів таємні переговори з державами Заходу, й з провідними країнами було підписано таємний пакт. У пакті передбачалося, якщо СРСР перетне кордон Югославії, то ці держави нададуть допомогу Югославії. Югославію було засуджено соціалістичним табором, але сам конфлікт було заморожено. Роль Тіто в ООН поступово збільшувалася. Тіто після 1949 р. починає позиціонувати себе як альтернативний лідер соцтабору та приклад, як вижити маленькій державі у біполярному світі. Як ніхто, Тіто розколов єдність соціалістичного табору.</p>
<p>1952</p>	<p>Зміна назви КПЮ на СКЮ.</p> <p>Нові підходи до проблеми соціалістичного будівництва були спочатку викладені Тіто 26 червня 1950 р. у Скупщині ФНРЮ. За його пропозицією парламент Югославії ухвалив цього ж дня закон про передачу заводів в управління робітникам. Зміни відбулися також у правлячій партії, яка після VI з'їзду стала називатися Союзом комуністів Югославії (СКЮ). Як було відзначено на з'їзді, партія в умовах розвитку самоврядування не могла більше відігравати директивної ролі у державному і суспільному житті.</p>
<p>1954</p>	<p>Офіційний візит Тіто в Індію.</p> <p>Тіто став разом з лідерами Індії, Єгипту, Індонезії і Гани одним з батьків-засновників «Руху неприєднання». Цей рух проголошував рівну віддаленість від обох блоків.</p>

VII.	Створення РЕВ
1944-1945	<p>Перші торгівельні угоди нового типу між СРСР та країнами Східної Європи.</p> <p>Необхідно було об'єднати зусилля всіх країн Східної Європи для прискорення темпів розвитку, вдосконалення всієї системи управління економікою, а також всіма сферами соціально-економічного життя. Політичні умови для цього були створені під час укладання договорів про дружбу та співробітництво між СРСР і всіма східноєвропейськими державами. Проте явно відчувалась необхідність загальної координації розвитку всіх сфер економіки.</p>
1947	<p>Двосторонні угоди між країнами регіону.</p> <p>Положення договорів стосувалися військових репарацій, зобов'язань щодо прав національних меншин і територіальних змін, включаючи кінець Італійської колоніальної імперії в Африці і змін італо-югославського, угорсько-словацького, румуно-угорського, радянсько-румунського, болгарсько-румунського, франко-італійського та радянсько-фінського кордонів.</p>
1948	<p>Польсько-чехословацька рада економічного співробітництва.</p> <p>У липні 1947 р. уряди Польщі та Чехословаччини уклали п'ятирічні торгівельні угоди і вирішили створити Раду чехословацько-польської економічної співпраці. Вже у 1948 р зазначена Рада почала активно діяти. Особливу увагу робочі комісії цієї Ради приділяли координації і плануванню виробництва.</p>
26 – 30.04. 1949	<p>І сесія РЕВ у Москві.</p> <p>У Москві було скликано закриту економічну нараду представників урядів Албанії, Болгарії, Угорщини, Польщі, Румунії, СРСР і Чехословаччини, яка прийняла рішення про створення Ради Економічної Взаємодопомоги, метою якої було сприяти встановленню тісних економічних зв'язків між Радянським Союзом і країнами народної демократії. Протокол про створення РЕВ було підписано у Москві 18 січня 1949 р.</p>
Серпень 1949	<p>II сесія РЕВ. Початок координації планів щодо зовнішньої торгівлі.</p>

	<p>Сесія РЕВ прийняла рекомендації вести торгівлю між учасниками на основі довгострокових угод, що мали на меті зміцнити економіку країн РЕВ і гарантувати стабільне отримання необхідних матеріалів і устаткування і збут своєї продукції. Велике значення для виконання країнами планів індустріалізації мали також прийняті Сесією рішення про науково-технічне співробітництво, які передбачали безкоштовну взаємну передачу технічної документації. Водночас РЕВ мав вирішувати і питання виробничого співробітництва, взаємного узгодження народно-господарських планів, спеціалізації та кооперування виробництва.</p>
1959	<p>Статут РЕВ.</p> <p>На 12-й сесії Ради було прийнято статут. Він передбачав розвиток співпраці на основі окремих угод та зробив можливою участь у роботі її органів спостерігачів. Відповідно до Статуту РЕВ, «Рада Економічної Взаємодопомоги має на меті сприяти, шляхом об'єднання і координації зусиль країн-членів Ради, планомірному розвитку народного господарства, прискоренню економічного і технічного прогресу в цих країнах, підвищенню рівня індустріалізації країн з менш розвинутою промисловістю, безперервного росту продуктивності праці і неухильному піднесенню добробуту народів країн-членів Ради». Але проблема полягала в тому, що всі країни були здебільшого аграрні та потребували фінансової підтримки. Навіть у СРСР не було твердої валюти. Загалом, треба відзначити, що корпорація в рамках РЕВ завжди була односторонньою та економіка грала не таку важливу роль, адже головною була підтримка на міжнародній арені.</p>
VIII.	Створення ОВД
17.03.1948	<p>Брюссельський пакт Франції, Великої Британії та країн Бенілюксу. Створення першого повоєнного військового блоку.</p> <p>Брюссельський пакт було укладено п'ятьма західноєвропейськими країнами: Бельгією, Великобританією, Люксембургом, Нідерландами і Францією. Незважаючи на те, що три перші статті Договору присвячені відповідно економічному, соціальному і культурному співробітництву, саме створення «колективної самооборони» проти можливого</p>

		агресора (перш за все СРСР) стало сутністю цього документа.
04.04.1949		<p>Створення НАТО.</p> <p>Після тривалих переговорів у Вашингтоні відбулася церемонія підписання Статуту Організації Північноатлантичного Договору (НАТО). США наголошували, що НАТО має на меті захистити Європу перш за все від радянського впливу. Державами-членами НАТО стали 12 країн: США, Канада, Ісландія, Великобританія, Франція, Бельгія, Нідерланди, Люксембург, Норвегія, Данія, Італія та Португалія. Однією із заявлених цілей НАТО є забезпечення стримування будь-якої форми агресії відносно території будь-якої держави-члена НАТО або захисту від неї.</p>
Грудень 1949		<p>Початок ремілітаризації ФРН.</p> <p>Канцлер Аденауер в інтерв'ю американській пресі вперше висловився за озброєння ФРН і запропонував включити в план створення армії «німецьких солдатів».</p>
1950		<p>Договір ПНР та НДР про кордон по Одери та Нейсе.</p> <p>5-6 червня 1950 р. урядова делегація НДР під керівництвом Вальтера Ульбріхта перебувала в Польщі і підписала разом з польським урядом Юзефа Циранкевича декларацію про розташування кордону між країнами. Підписання цієї декларації відбувалося під впливом Радянського Союзу. Описана в декларації межа в загальних рисах слідувала кордону по Одери-Нейсе. Незважаючи на ряд невирішених проблем, ця межа місяцем пізніше була затверджена німецьким урядом в Згожелецькому договорі.</p>
1950 – 1953		<p>Корейська війна.</p> <p>Збройний конфлікт між Корейською народно-демократичною республікою та Південною Кореєю тривав з 25 червня 1950 р. до 27 липня 1953 р. Часто конфлікт розглядався як війна між США і ООН з одного боку та Народно-визвольною армією Китаю і військово-повітряними силами Радянського Союзу з іншого. Результатом стало припинення вогню, тактична перемога збройних сил ООН та поразка наміру КНДР об'єднати Корею під своєю владою.</p>
28.09 – 3.10.1954		<p>Лондонська конференція про розширення Брюссельського пакту (Італія, ФРН).</p> <p>Учасники конференції за участю делегацій США, Канади, п'яти</p>

	<p>країн-учасниць Брюссельського Пакту, Італії та ФРН вирішили, що ФРН приєднається до Північноатлантичного договору, а також, разом з Італією, до Брюссельського договору. США, Велика Британія і Франція були одностайні у своєму прагненні щодо завершення окупації Західної Німеччини. Натомість предметом дискусії став правовий статус Протекторату Саару, на той момент практично анексованого Францією. Розглядалась, між іншими варіантами, можливість утворення на основі протекторату нової незалежної держави, так званого «Саарланду».</p>
23.10.1954	<p>Паризькі домовленості про створення Західноєвропейського Союзу (ЗЄС), закінчення окупації ФРН та її прийняття в НАТО.</p> <p>Активне залучення НДР в орбіту військових інтересів СРСР турбувало Західну Німеччину, але європейські країни, перш за все Франція, у 1954 р. виступали проти відтворення сильної німецької армії. Вирішальним стало 23 жовтня 1954 р., коли ФРН та Італія приєдналися до Західноєвропейського союзу. Західні країни (Великобританія, США, Франція) оголошували свою підтримку щодо мирного розв'язання питання Німеччини й погоджувались, що остаточне встановлення кордонів Німеччини залежатиме від цього. Таким чином, ані СРСР, ані три західних союзники не встановлювали остаточних умов існування кордонів за лінією Одер-Нейсе, проте наголошували на своїх правах розглядати німецькі кордони протягом мирних переговорів.</p>
29.11 – 02.12.1954	<p>Московська конференція про координацію зусиль соціалістичних країн у галузі оборони.</p> <p>На конференції з безпеки представники 8 соціалістичних країн прийняли Московську декларацію, де попереджали, що в разі ратифікації Паризької угоди вони зроблять кроки щодо створення нового військового блоку. Країни НАТО ратифікували Паризьку угоду, яка вступила в дію 5 травня 1955 р.</p>
08.05.1955	<p>ФРН – член НАТО.</p> <p>У травні 1955 р. ФРН стала членом Північноатлантичного альянсу, а НДР приєдналася до країн Варшавського договору, що стало остаточним оформленням військових блоків в Європі.</p>

	Німеччина стала третьою країною після Греції та Туреччини, що приєдналася до НАТО.
11 – 14.05. 1955	Варшавська конференція. Договір про дружбу, співробітництво та взаємодопомогу. Створення ОВД. Варшавський договір – документ, який оформив створення військового союзу європейських соціалістичних держав за провідної ролі СРСР – Організації Варшавського договору (ОВД) і закріпив біполярність світу на 36 років. Укладення договору стало відповіддю на приєднання ФРН до НАТО. Договір було підписано Албанією, Болгарією, Угорщиною, НДР, Польщею, Румунією, СРСР і Чехословаччиною.
1956	Створення ПКК та Об'єднаного командування Збройних сил ОВД. Найвищий орган ОВД – Політичний консультативний комітет (ПКК). У роботі ПКК брали участь керівники комуністичних і робітничих партій та глави урядів країн, що входили до ОВД. Також ОВД мав у своєму розпорядженні Об'єднані збройні сили (ОЗС) на чолі з головнокомандуючим, якого призначав ПКК. Вони складались з спеціально виділених національних збройних сил, якими командували міністри оборони держав ОВД. Розробка заходів щодо зміцнення обороноздатності країн ОВД здійснювалась комітетом міністрів оборони. Але ОВД базувалася на нерівних умовах для держав-членів, тому що всі вищі посади займали лише радянські громадяни.
1956	Суецька криза. Військовий конфлікт між Великою Британією, Французькою республікою та Ізраїлем, з одного боку, та Республікою Єгипет з іншого. Метою військових дій було: для Великої Британії та Франції – відновлення контролю над Суецьким каналом, для Ізраїлю – відновлення ізраїльського судноплавства Акабською затокою, руйнацію єгипетської військової інфраструктури на Синаї в Газі, забезпечення західного кордону від нападів фідаїнів. Результатом стало припинення вогню під егідою ООН, введення сил ООН на Синайський півострів, військова перемога Ізраїлю, Британії та Франції, але політична перемога Єгипту. Теоретично ОВД не приймала участь у кризі, але фактично спеціалісти ОВД активно допомагали Г. А. Насеру.
VIII.	Перші кризи у Східній Європі:

	зовнішньополітичний аспект
Червень 1953	<p>Перший масовий виступ проти комуністичного режиму у НДР.</p> <p>Повстання 1953 р. в Східній Німеччині почалось 16 червня зі страйку будівельників у Східному Берліні. Наступного дня він перейшов у широкомасштабне повстання проти сталіністського уряду НДР. Повстання у Берліні було придушено силою за допомогою танків радянських військ у Німеччині та сил Народної поліції. Перший виступ був локальним та здебільшого проходив під гаслами протесту проти низького рівня соціального забезпечення.</p>
Червень 1956	<p>Другий масовий виступ у ПНР (Познань).</p> <p>Виступ мав локальний характер. Спочатку повсталі захопили владу у місті, але скоро народні протести були придушені армією і силами правопорядку із застосуванням зброї. Комуністичною пропагандою ці події називалися «нещасними випадками» та «провокацією» у Познані, а потім про них взагалі намагалися замовчувати у офіційному дискурсі.</p>
Жовтень 1956	<p>Третій масовий виступ у ПНР. Хрущов у Польщі. В. Гомулка – генеральний секретар ЦК ПОРП.</p> <p>В обстановці нагнітання напруженості, масових студентських мітингів, наростання загрози виступів робітничого класу в основних промислових центрах, 19 жовтня 1956 р. відкрився VIII пленум ЦК ПОРП. За такої обстановки у Бельведерському палаці протягом доби відбулися радянсько-польські переговори, в яких з польської сторони брали участь усі члени Політбюро і секретарі ЦК ПОРП. Після від'їзду радянського керівництва, пленум ЦК ПОРП продовжив свою роботу й переважною більшістю голосів обрав Першим секретарем В. Гомулку, який запропонував план реформ, що ґрунтувався на концепції «польського шляху до соціалізму».</p>
1956	<p>Призначення Ерне Гере генеральним секретарем УПТ замість М. Ракоші.</p> <p>Е. Гере – угорський державний, політичний і партійний діяч, один з лідерів КПУ та ТВП. Був одним з головних провідників сталіністської політики в Угорщині. Внутрішньопартійна</p>

	<p>боротьба в УПТ між сталіністами і прихильниками реформ посилилася після доповіді Хрущова на XX з'їзді КПРС на початку 1956 р. і до 18 липня 1956 р. призвела до відставки Першого секретаря УПТ Ракоші, але він був замінений на свого найближчого поплічника Гере.</p>
23.10.1956	<p>Четвертий масовий виступ в Угорщині. Відновлення Надя на посаді прем'єра.</p> <p>Повстання почалися у двох містах Угорщини – Будапешті та Сегеді. 16 жовтня 1956 р. студенти Університету Сегеда організовано вийшли з прокомуністичного «Демократичного союзу молоді» та відродили «Союз студентів угорських університетів і академій», що існував після війни і був розігнаний урядом. Протягом декількох днів відділення Союзу з'явилися в Печі, Мішкольці та інших містах. 22 жовтня до цього руху приєдналися студенти Будапештського технічного університету, які сформулювали перелік з 16 вимог до органів влади: негайне скликання позачергового партійного з'їзду, призначення Надя прем'єр-міністром, виведення радянських військ з країни, знесення пам'ятника Сталіну та інші. Народні виступи почали набирати обертів, коли до студентів почали приєднатися їх батьки. Лозунги були політичними за змінення моделі політичного розвитку та усунення сталінізму. Керівництвом УПТ було прийнято рішення призначити прем'єр-міністром Надя. Народ пов'язував з ним надії щодо демократії в країні.</p>
02.11.1956	<p>Янош Кадар (1912-1989), член ЦК УПТ, виїхав в Україну й створив революційний робітничо-селянський уряд УНР, який звернувся до СРСР з проханням про «допомогу у боротьбі із заколотом».</p> <p>Я. Кадар – керівник соціалістичної Угорщини (1956-1988). Ставленник СРСР після угорської революції 1956 р., організатор страти прем'єр-міністра Надя. Провів у країні помірковано-ліберальні господарські реформи. 1 листопада 1956 р. Кадар і Ференц Мюнніх за допомогою радянських резидентів утекли з Угорщини, а 2 листопада Москва вже розглядала Кадара як кандидата на диктатора Угорщини. Кадар із України пише звернення до Москви, що «влада у Будапешті захоплена агентами імперіалізму» та звертається за допомогою. 4</p>

	<p>листопада в Ужгороді Кадар зустрівся з лідером СРСР Н. Хрущовим, який надав йому інструкції з формування маріонеткового уряду та вирішив послати до Угорщини ще більш військових. 7 листопада 1956 р. Кадара було доставлено у Будапешт на радянських танках, а наступного дня він оголосив про «заколот і узурпацію влади так званим революційним робітничо-селянським урядом».</p>
Листопад 1956	<p>Придушення народних виступів радянськими військами (3 тис. вбитих, 14 тис. поранених, 105 страчених). Надь знаходить політичний притулок у посольстві Югославії у Будапешті.</p> <p>Радянські військові оточили угорські аеродроми і Будапешт, радянські підрозділи вторглися на територію країни. Йшли запеклі бої, Угорщина палала, та сили були нерівні. Надь оголосив про вихід УНР із ОВД, проголосив нейтралітет Угорщини і звернувся по допомогу до країн Заходу і США. Але вже через два дні у Будапешті була нова влада на чолі з Кадаром. У 1957 р. уряд Кадара розпочав репресії проти всіх, кого підозрювали в участі у революції. Тисячі осіб було страчено або ув'язнено, у тому числі декількох колег прем'єр-міністра Надя. Угорці в масовому порядку емігрували – країну залишили майже 200 тис. осіб (2% від загальної чисельності населення), для яких у Австрії довелося створити табори біженців в Трайскірхене і Граці.</p>
1958	<p>Розстріл І. Надя.</p> <p>Надь сховався у посольстві Югославії. 22 листопада він був вивезений звідти під приводом перевезення у більш безпечне місце, але заарештований у Румунії й повернений в Угорщину. Існує версія, що особисто Хрущов не бажав смерті Надя; на засіданні президії ЦК 5 лютого 1958 р. помітив: «Проявити твердість і великодушність», але це Кадар хотів позбутися Надя.</p>
ІХ.	Політика США у Східній Європі
	<i>«Доктрина стримування»</i>
Вересень 1944	<p>Меморандум Джорджа Фроста Кеннана «Росія 7 років потому».</p> <p>У своєму меморандумі Кеннан зокрема зазначав: «Важкий</p>

	<p>досвід війни і співпраця із західними союзниками в загальній військовій справі принесли радянським лідерам розуміння нереальності марксистської доктрини про соціальні антагонізми і тієї обставини, чи можлива співпраця і довіра між країнами, які називають себе комуністичними, і країнами, які себе так не називають. Мабуть, вони зрозуміли: відмінності в соціальних системах не в усьому визначають взаємовідносини між суверенними державами».</p>
<p>Травень 1945</p>	<p>Меморандум Дж. Ф. Кеннана «Міжнародне становище Росії після війни з Німеччиною».</p> <p>Кеннан зазначив, що «відносно посилення могутності Росії відбулося не за рахунок внутрішніх джерел, а за рахунок руйнування моці сусідніх країн». Ця заява повністю дезінформувала керівників Кеннана і в Москві, і в Вашингтоні. Кеннан акцентував увагу на кількох своїх висновках: 1. Росія не зможе успішно зберігати гегемонію на всіх територіях Східної Європи, які потрапили під її контроль, без допомоги Заходу. Не маючи її, вона втратить частину своїх політичних позицій. 2. Повноцінне співробітництво з Росією, якого очікують американці, зовсім не є головною умовою збереження миру в усьому світі, оскільки існує реальне співвідношення сил і розподіл сфер впливу. 3. У Москві немає підстав для подальшої військової експансії вглиб Європи. Небезпеку для Заходу представляє не загроза російського наближення, а комуністичні партії в самих західних країнах, а також ілюзорні надії і страхи, властиві західній громадській думці.</p>
<p>Лютий 1946</p>	<p>«Довга телеграма» Дж. Ф. Кеннана Держдепартаменту США.</p> <p>У телеграмі Кеннан висловив думку, що радянське керівництво сприймає Захід як головного ворога і всіляко намагається посіяти недовіру між західними країнами, також спрогнозував кризу при зміні влади (смерті Сталіна) і кризу, викликану зміною іміджу Комуністичної партії, попередив про органічний експансіонізм радянського керівництва, зокрема, про його інтерес до країн, які звільнилися (або звільняються) від колоніальної залежності, запропонував в якості відповіді мирне «стримування» об'єктивно слабшого СРСР (шляхом демонстрації рішучості застосувати силу) і протидіяти будь-</p>

	яким спробам Радянського Союзу вийти за межі існуючої сфери впливу.
5.03.1946	Промова У. Черчілля у Фултоні (Міссурі, США). Промову було проголошено у Вестмінстерському коледжі у Фултоні, штат Міссурі. Ця дата в СРСР вважалася «офіційним початком «холодної війни»». У промові Черчілль описав руйнівні сили світу, і будував риси системи його захисту від двох головних загроз – війни та тиранії. Також йшлося про зміну фашистського ворога комуністичним та протягання «залізної завіси» через Європу від Балтики до Адріатики.
Червень 1947	План Маршалла. План Маршалла (англ. European Recovery Program, Marshall Plan) – програма економічної допомоги Європі після Другої світової війни, презентована держсекретарем США Джорджем К. Маршаллом. Однією з цілей програми була протидія поширенню впливу СРСР і соціалістичних ідей на країни Західної Європи.
Липень 1947	Стаття Х (Дж. Ф. Кеннана) «Витоки радянської поведінки» в журналі «Foreign Affairs». Стаття стала першим публічним викладенням «доктрини стримування». Основу становила теза про те, що США, як і весь західний світ, не можуть відчувати себе у безпеці доти, поки не буде ліквідовано соціалістичний лад у Радянському Союзі.
1947	«Доктрина Трумена» Гаррі Трумен – 33-й Президент США (1945-1953). «Доктрина Трумена» була спрямована на обмеження комуністичних режимів, які посилилися після Другої світової війни, ведення безперервного тиску на СРСР та інших країн соціалістичного блоку, підтримку антикомуністичних сил та режимів. Поклала початок наданню широкої військової допомоги іншим країнам, що супроводжувалося створенням мережі військових баз на їх територіях.
1947	Створення ЦРУ. «Корпорації Делавера». 20 січня 1946 р. президент Трумен засновує Групу центральної розвідки. Назву «Центральне розвідувальне управління» служба отримала 18 вересня 1947 р. після ухвалення «Закону про

	<p>національну безпеку». Першим директором ЦРУ був призначений контр-адмірал Роскоу Гілленкоттер. У 1949 р. був прийнятий «Закон про ЦРУ».</p>
1947	<p>Монографія Пола Лайнбарджера «Психологічна війна». У своїй монографії Лайнбарджер зазначав: «Ця книга заснована скоріше на особистому досвіді автора, ніж на дослідницькій роботі, на консультаціях, а не на роботі з книгами. У ній узагальнено досвід п'ятирічної роботи автора в якості цивільного експерта і армійського офіцера в американських пропагандистських установах, зайнятих веденням психологічної війни всіх рівнів – від планування операцій в Об'єднаному комітеті начальників штабів США до підрозділів, що діють в прифронтових умовах».</p>
1948	<p>Створення секції «І» на чолі з генералом Донованом при ЦРУ.</p> <p>Донован не мав офіційної посади у щойно створеному ЦРУ, але зі своїм протеже Алленом Даллесом та іншими брав участь у його створенні. Як засновник та очільник УСС у роки 2 світової війни, він був надзвичайно впливовим у питанні, якою має бути служба розвідки у повоєнному світі. Але його ідея об'єднання розвідок зустріла жорстку критику з боку держави, Військового та Військово-Морського міністерств та очільника ФБР Едгара Гувера.</p>
1948	<p>Створення при держдепартаменті Управління по міжнародній інформації та питанням культури.</p> <p>Відділ Держдепартаменту США з культурних зв'язків був реорганізований. На його місці з'явилися дві структури – Відділ освітніх обмінів, відповідальний за міжнародні обміни, підтримку закордонних бібліотек і інститутів, а також Відділ міжнародної інформації, до компетенції якого входила робота з пресою, телемовлення та поширення художніх фільмів. Суть реорганізації полягала у розмежуванні проектів, що мали довгострокові цілі (забезпечення культурно-ідеологічного впливу, створення привабливого іміджу США за кордоном) і програм короткострокової перспективи (контрпропаганда через ЗМІ в умовах ідеологічного протистояння з СРСР).</p>
27.01.1948	<p>Закон Сміта-Мундта про «Голос Америки».</p> <p>Ініціаторами прийняття Закону виступили два члена</p>

	Республіканської партії – Александер Сміт, конгресмен від Нью-Джерсі і Карл Мундт, депутат від Північної Дакоти. Головною метою закону було дозволити уряду Сполучених Штатів сприяти кращому розумінню Сполучених Штатів в інших країнах і збільшити взаєморозуміння між народом США і народами інших країн.
4.04.1948	Закон «Про економічне співробітництво». План Маршалла почав здійснюватися, коли конгрес США прийняв закон «Про економічне співробітництво», який передбачав чотирирічну програму економічної допомоги Європі. Загальна сума асигнувань за Планом Маршалла склала близько 13 млрд. дол., причому основна частка припала на Великобританію (2,8 млрд.), Францію (2,5 млрд.), Італію (1,3 млрд.), Західну Німеччину (1,3 млрд.), Нідерланди (1 млрд.).
Літо 1948	Дж. Ф. Кеннан про значення югославського прецеденту для Східної Європи. Завданням Кеннана було спробувати посилити антирадянську політику Югославії та стимулювати інші держави Східного блоку шукати автономії від Радянського Союзу. Кеннан відмічав поважне ставлення югославського уряду до американських дипломатів на протипагу московському досвіду.
1949	Надання Югославії режиму найбільшого сприяння (РНС). Після конфлікту з СРСР Тіто вдалося налагодити економічні, політичні та військові відносини з Заходом. Західні країни з великим захопленням почали надавати Югославії всіляке преференції, намагаючись повністю вивести її з-під впливу соціалістичного блоку й тим самим послабити позиції СРСР у Східній Європі, підірвати його авторитет у світовому комуністичному русі.
1949	«Закон про контроль над експортом». На базі Закону про контроль над експортом (Export control act) Міністерство торгівлі США до початку 1950 р. встигло скласти список з 500 категорій товарів. Цей список поділявся на два: 1А (стратегічні товари) і 1В (громадянська економіка). У листопаді 1949 р. європейські союзники по НАТО погодилися координувати свій експорт з експортом США.
Липень	Створення неурядового «Комітету за Вільну Європу»

1949	<p>на чолі з Джозефом Кларком Грю.</p> <p>У травні 1949 р. було створено «Комітет за Вільну Європу», який очолив Джозеф К. Грю, а у червні цим комітетом було засновано Комітет по друку та радіомовленню.</p>
1949	<p>Директива Ради національної безпеки (РНБ) 58/2 щодо знищення радянського впливу в Східній Європі.</p> <p>Це був один з найважливіших документів, що визначали політику США у роки «холодної війни». СНБ-68 і його наступні уточнення вимагали значного збільшення військового бюджету США, розробки водневої бомби і збільшення військової допомоги союзникам США. Це зробило відкидання глобальної комуністичної експансії пріоритетним завданням.</p>
1950	<p>Створення Координаційного комітету із здійснення контролю над експортом у соціалістичні країни (КОКОМ) у рамках НАТО.</p> <p>За ініціативою США був утворений Координаційний комітет з експортного контролю в якості контролюючого органу щодо стримування торгівлі країн Заходу з колишніми соціалістичними державами. КОКОМ встановив «чорні» списки стратегічних товарів, експорт яких заборонявся або обмежувався в «потенційно небезпечні» країни, перш за все СРСР, соціалістичні країни Європи, а також КНДР, Ірак, Іран, Лівію та ін.</p>
	«Доктрина звільнення»
Березень 1948	<p>Стаття Джона Фостера Даллеса «Підпільна тактика в холодній війні» в журналі «US News and World Report».</p> <p>Після її оприлюднення американський сенатор Бріджес виклав сенату свій план «операції Х», що передбачав організацію диверсійної, шпигунської і терористичної діяльності в країнах народної демократії.</p>
1950	<p>Створення неурядових радіостанцій Радіо Свобода / Радіо Вільна Європа (РС-РВЕ).</p> <p>Починаючи з 1948 р. під керівництвом Держдепартаменту США і ЦРУ було створено чимало «приватних» організацій, націлених на підривну діяльність проти СРСР, в тому числі «Національний комітет Вільної Європи» зі своєю радіостанцією. Своє мовлення на країни соціалістичного табору</p>

	<p>в Європі вона почала з території Західної Німеччини 4 липня 1950 р. Саме з цього дня веде свою історію приватна некомерційна міжнародна радіокомпанія «Радіо Вільна Європа / Радіо Свобода». Спочатку мовлення велося на Болгарію, Чехословаччину, Угорщину, Польщу і Румунію, а з 1975 р. також на Литву, Латвію і Естонію.</p>
1951 – 1952	<p>Республіканська платформа президентських виборів: критика адміністрації Трумена.</p> <p>Президентські вибори у США 1952 р. проходили в один з найбільш напружених моментів «холодної війни» між Радянським Союзом і Сполученими Штатами. Протягом президентської виборчої кампанії кандидат Республіканської партії Ейзенхауер, виступаючи перед членами Американського легіону, закликав до «звільнення мирним шляхом країн, які підпали під комуністичну тиранію». Дещо пізніше в Буффало, Даллес, критикуючи зовнішню політику Трумена, повторив цей заклик, але пропустив слова «мирним шляхом».</p>
1951	<p>Створення при Пентагоні Управління психологічної стратегії.</p> <p>Підсумком цього етапу став план створення єдиної міжвідомчої структури планування психологічної війни, на основі якого в 1951 р. з'явився Комітет психологічної стратегії. Звітуючи про свої дії перед Радою національної безпеки, КПС фактично був окремою урядовою структурою. Саме КПС заклав своєю діяльністю основи майбутньої системи стратегічного планування, що складалася з наступних елементів: 1) розробка стратегії; 2) оцінка поточної ситуації; 3) постановка цілей; 4) план дій; 5) чітке розмежування сфери повноважень і відповідальності.</p>
1951	<p>Перша таємна операція в Східній Європі – «Вулкан» (Польща).</p>
Жовтень 1951	<p>«Закон Беттла» («Акт 1951 р. про контроль над наданням допомоги в цілях взаємної оборони»).</p> <p>Створення листів «стратегічних товарів».</p> <p>«Закон Беттла» був прийнятий Конгресом в серпні 1951 р., затверджений президентом Труменом 26 жовтня 1951 р. У законі вказується, що політика США «буде полягати в</p>

	накладенні ембарго» на ввезення зброї і товарів стратегічного значення в СРСР і інші соціалістичні країни, що «загрожують безпеці США», і що ніяка військова економічна або фінансова допомога не надаватиметься будь-якій країні, яка, на думку США, не введе подібного роду ембарго на торгівлю із зазначеними країнами.
1952	Джон Фостер Даллес – держсекретар США (1888-1959). Коли Ейзенхауер обійняв посаду президента, він призначив Даллеса державним секретарем США. Даллес витратив багато зусиль на побудову військових блоків НАТО і АНЗЮС («Тихоокеанський пакт безпеки»), призначених для стримування «радянської загрози. Даллес відкидав політику «стримування», відстоюючи необхідність «масованої відплати».
10.03.1953	«Декларація щодо народів, яких обернули на рабів».
3.09.1953	Європейська конвенція з прав людини. Декларація про захист прав людини і основних свобод – міжнародна угода між країнами-учасницями Ради Європи. Конвенція встановлює невід'ємні права і свободи кожної людини і зобов'язує держави, що ратифікували Конвенцію, гарантувати ці права кожній людині, яка знаходиться під їх юрисдикцією.
1.08.1953	Створення інформаційного агентства США . Інформаційне агентство США (англ. USIA, United States Information Agency) – орган зовнішньополітичної пропаганди США (існувало до 1 жовтня 1999 р.). Агентство було створено рішенням Конгресу США в рамках Державного департаменту США (замість Адміністрації міжнародної інформації) в першу чергу з метою протистояння радянській пропаганді, що велася як із-за кордону, так і в самих Сполучених Штатах. Юридичним актом, що офіційно визнавав необхідність створення урядової інформаційної служби США в мирний час, став Закон 402, прийнятий в січні 1942 р. і відомий як Закон Сміта-Мундта (Smith-Mundt Act).
1953	Створення при РНБ Управління по координації операцій. Початковий успіх надихнув співробітників ЦРУ, зайнятих організацією і проведенням таємних операцій, на те, щоб вимагати створення постійної групи планування і здійснення

	<p>подібного роду діяльності. У результаті було створено Управління по координації операцій (УКО). Це означало радикальний відхід від американської зовнішньої політики мирного часу. Пізніше діяльність такого роду була визначена одним із співробітників ЦРУ як «специфічна робота, яка проводиться за кордоном в підтримку національних зовнішньополітичних цілей; при цьому здійснюється вона таким чином, що роль уряду або непомітна взагалі, або не визнається публічно».</p>
1953	<p>Таємні операції «РЕД КЕП/РЕД СОКС», «Просперо» (Чехословаччина).</p> <p>Операції передбачали незаконне пересилання емігрантів до СРСР та країн соцтабору, таких як Чехословаччина, у якості агентів. Програма «REDSOX» проти Чехословаччини передбачала проникнення агентів десантуванням з літака, оскільки Управління стратегічних служб (УСС) практикувало його в Європі під час Другої світової війни. Таким чином, прихована інфільтрація розвідувальних та прихованих команд бойових дій, здебільшого по повітрю, хоча зрідка на суші або на морі, стала головним засобом впливу підпільної служби ЦРУ з метою вирішення проблеми проникнення в закриті суспільства.</p>
1954	<p>Таємні операції «Вето» (Чехословаччина), «Фокус» (Угорщина).</p> <p>Програма операцій «Фокус» була довгостроковою, її кінцевою метою було звільнення Угорщини. Серед першочергових задач було надання моральної підтримки внутрішнім реакційним силам в Угорщині, допомога їм в організаційному оформленні, постійно підкреслюючи, що «вільний мир», і, в першу чергу, США надасть їм всю можливу підтримку.</p>
Вересень 1954	<p>Директива РНБ щодо звільнення Східної Європи шляхом таємних операцій.</p>
1955	<p>«Програма політичного наступу проти світового комунізму» держдепартаменту США.</p> <p>У записці на 35 аркушах, яку Сарнов у 1952 р. підготував за вимогою президента Ейзенхауера, він пропонував «розбудити країни залізної завіси дзвоном радіомовлення». На схилі років Сарнов написав ряд футурологічних статей не тільки політичного, але й технологічного характеру. Особливо широку</p>

	<p>підтримку викликала його «Програма політичного наступу проти комунізму» 1955 р., яка викликала вихід спеціальної статті у газеті «Правда», в якій Сарнов був названий «підпалювачем війни».</p>
1955	<p>Промова Ейзенхауера про «звільнення країн, яких обернули на рабів».</p> <p>Ейзенхауер назвав СРСР винуватцем «холодної війни». Він вважав за необхідне, щоб СРСР продемонстрував свої мирні наміри за допомогою завершення війни в Кореї, підписання договору з Австрією, звільнення військовополонених, почавши серйозні перемовини щодо роззброєння та контролю над озброєннями, надання народам Східної Європи свободи вибору своїх урядів. Два роки потому тільки остання з цих вимог залишалася невиконаною.</p>
Літо 1956	<p>Промова Даллеса про можливість звільнення держав-сателітів СРСР. Створення Комітету країн Південно-Східної Європи при Конгресі США.</p>
02.11.1956	<p>Промова Ейзенхауера щодо фінансової підтримки угорської опозиції.</p> <p>При Наді президент Ейзенхауер виділив з фонду допомоги США мільйони доларів, призначені для надання підтримки новому уряду. Але, хоча в Вашингтоні ці гроші були виділені, вони ніколи не прибули в Угорщину. Після розгрому повстання 1956 р. Угорщина вибуває із списку країн, на які слід звернути особливу увагу.</p>
Грудень 1956	<p>Провал американської політики в Угорщині.</p> <p>Численні заяви американської адміністрації, починаючи з 1953 р., дали світовій громадськості підстави вважати, що при сприятливій міжнародній обстановці в разі серйозного виступу східноєвропейських народів «західний світ буде вживати всю свою економічну, політичну і моральну міць в інтересах того, щоб справа цих народів була поставлена на порядок денний і була вирішена задовільним для них чином». Але всупереч цим запевненням і постійним обіцянкам радіостанції «Вільна Європа» тисячі угорців в жовтні-листопаді 1956 р., які сподівалися на американську допомогу у їхній боротьбі за незалежність, ніякої реальної підтримки не отримали.</p>

	<i>Оцінки американської політики в Східній Європі</i>
Підтримка	<p>Р. Страус-Хюпе, У. Кінтнер, С. Поссоні, Дж. Доггерті.</p> <p>Підтримували жорстку та агресивну американську політику відносно країн Східної Європи. Вважали, що США повинні бути лідером у світі та не поступатися СРСР у кількості та якості озброєння. Ця політика сприяла гонці країн у сфері ядерної зброї. Страус-Хюпе був одним з перших, хто підтримав ідею об'єднання Європи або, точніше, європейського федералізму як єдиного шляху запобігання новій катастрофи. Він стверджував, що Сполучені Штати повинні домагатися цього в якості елемента для ширшої федерації. За допомогою Північноатлантичного альянсу США можуть вирішити «німецьку проблему», водночас захищаючи Західну Європу від зазіхань Радянського Союзу.</p>
Поміркова на критику	<p>У. Ростоу, Р. Стаар, А. Корбонський, Дж. Кеннан.</p> <p>Оцінювали американську політику відносно країн Східної Європи більш помірковано. Вони вважали, що є можливість змінити вектор розвитку цих країн та переломити їх на бік Заходу. У своїх працях та спогадах Кеннан нарікає на слабкість демократичних діячів зовнішньої політики, зокрема американських. Коли Кеннан опублікував перше видання своїх спогадів, у 1967 р. «стримування» передбачало щось інше, аніж використання військової протидії. Його не задовольняло, що політику, на яку він впливав, пов'язували з нарощуванням озброєнь під час «холодної війни». У своїх спогадах Кеннан стверджував, що «стримування» не вимагало мілітаризації зовнішньої політики США. Протидія передбачала політичний та економічний захист Східної та Західної Європи проти руйнівного впливу СРСР на європейське суспільство. Виснажений війною СРСР не становив серйозної військової загрози для США чи їх союзників на початку «холодної війни», загроза була скоріше ідеологічною та політичною.</p>
Різка критика	<p>Р. Хейлбронер, Б. Ковріг, Г. Колко, Г. Алпровіц.</p> <p>Різко критикували політику США відносно країн Східної Європи, тому що вважали її проявом зовнішньополітичної експансії. Вони оцінювали американську політику як прояв суто матеріальної вигоди для виходу на нові ринки, але в них був серйозний супротивник у Східній Європі (СРСР). Ці вчені</p>

	<p>різко критикували військові дії Америки у В'єтнамі та Японії. У пізніших роботах «Економічна трансформація Америки» 1977 р. і «Після буму і краху» 1978 р. Хейлбронер передбачає захід «Американської імперії» і, виходячи з сучасного стану економіки, політики, моралі та суспільної психології американського суспільства, розробляє основні концепції перспективної «стаціонарної» економіки. У 1980-х рр. основну увагу Хейлбронер приділяє аналізу поглядів К. Маркса, Дж. Кейнса і Шумпетера на економіку, економічну політику та економічні функції держави. Він зіставляє висновки з теоретичних концепцій цих авторів, намагаючись виробити деяку «синтетичну» соціологічну модель.</p>
Х.	Політика ФРН
1945	<p>Польща отримала частину східнонімецької території (Східна Пруссія, Данциг). Кордон по лінії Одер-Нейсе визначався як тимчасовий.</p> <p>Передачу Польщі заодерських земель підтримав у першу чергу сам Радянський Союз, чії війська зайняли ці території в ході війни. До радянських військ незабаром приєдналися і польські. Лідери країн-союзників, Рузвельт з боку США, Черчилль з боку Великобританії і Сталін від СРСР, висловили згоду щодо того, що межа території Польщі повинна зміститися на Захід (не визначаючи, втім, наскільки далеко), з вигнанням німецького населення цих територій, повідомивши про свою угоду уряду Польщі і Чехословаччини. Радянська влада сприймала передачу німецьких земель Польщі, як рівноцінну компенсацію за території, відторгнуті від Польщі у 1939 р., хоча і на сході до 1947 р. СРСР повернув Польщі Підляшшя з Белостоком і Надсяння.</p>
07.09.1949	<p>Проголошення ФРН.</p> <p>ФРН проголошена на територіях, розташованих на американській, британській і французькій зонах окупації нацистської Німеччини (Тризонія). У склад новостворених земель входили: Нижня Саксонія, Північний Рейн-Вестфалія, Шлезвіг-Гольштейн і Гамбург (британська зона); Баварія, Бремен, Гессен і Вюртемберг-Баден (американська зона); Баден, Рейнланд-Пфальц і Вюртемберг-Гогенцоллерн (французька зона). Передбачалося, що згодом до складу ФРН увійдуть і інші</p>

	<p>німецькі території, що забезпечувалося спеціальною статтею 23 Конституції ФРН. Також через окупацію Берліна і надання йому особливого статусу столиця держави була тимчасово перенесена в провінційне місто Бонн.</p>
07.10.1949	<p>Проголошення НДР.</p> <p>У радянській зоні окупації була утворена Німецька Демократична Республіка (НДР), а у 1952 р. у новоствореній державі був проголошений курс на будівництво соціалізму, що сприяв легітимізації партійної диктатури марксистсько-ленінського штибу. Розрив з основами націонал-соціалістичного панування мав відбутися класово-політичним шляхом за рахунок експропріації великих землевласників та промисловців. Проте так само як і у Західній Німеччині, у НДР на керівних посадах були колишні члени НСДАП, що пройшли «денацифікацію», проте їх кількість тут була меншою, а їхній вплив – менш помітним, ніж у ФРН.</p>
12.10.1949	<p>СРСР, НДР та інші соціалістичні країни визнали лінію Одер-Нейсе як остаточно визначений західний кордон Польщі, але його не визнали ФРН та країни Заходу.</p> <p>Лідери НДР і Польщі під тиском Радянського Союзу підписали Згожецький договір – угоду про реально створені після Другої світової війни кордони між двома країнами по Одеру-Нейсе. До ПНР перейшли міста Штеттин і Свінемюнде, а Франкфурт-на-Одері, Герліц, Губен і Кюстрин були поділені між двома країнами. Влада ФРН піддала різкій критиці підписання договору. Фактично ФРН погодилася вважати дійсним кордон по Одеру-Нейсе лише двадцять років потому, 7 грудня 1970 р. під час візиту федерального канцлера Віллі Брандта у Варшаву.</p>
1949	<p>Конрад Аденауер (ХДС) – канцлер ФРН .</p> <p>Перший канцлер ФРН (1949-1963), виступав ініціатором створення Конституції нової Німеччини. Його обрали головою Парламентської ради, у результаті плідної роботи якої був розроблений основний документ, що зафіксував права громадян, принципи управління країною і федеративні основи нової німецької держави. Головне питання нової Німеччини – шляхи розвитку її економіки. Соціал-демократи висловлювалися за планове господарство і жорстке державне</p>

	регулювання. Аденауер і ХДС, навпаки, виступали за ринкову економіку.
Лютий 1955	<p>Державна Рада ПНР прийняла рішення щодо припинення стану війни з Німеччиною.</p> <p>1. Стан війни припиняється і між ними встановлюються мирні відносини. 2. Усі юридичні обмеження, що виникли в зв'язку з війною, щодо німецьких громадян, які розглядалися в якості громадян ворожої держави, втрачають свою силу. 3. Оголошення про припинення стану війни з Німеччиною не змінює її міжнародних зобов'язань і не зачіпає прав і зобов'язань, які випливають з існуючих міжнародних угод чотирьох держав, що стосуються Німеччини в цілому.</p>
Грудень 1955	<p>«Доктрина Хальштейна».</p> <p>Зовнішньополітична доктрина ФРН, названа по імені статс-секретаря МЗС ФРН Вальтера Хальштейна (1901-1982), була прийнята на нараді послів ФРН в Бонні. Ставила за мету встановлення дипломатичної блокади НДР. Передбачала підтримку дипломатичних відносин ФРН тільки з тими державами, які не мають дипломатичних відносин з НДР. Встановлення будь-якою державою дипломатичних відносин з НДР оголошувалося «недружнім актом» щодо ФРН і служило приводом для репресалій політичного і економічного характеру.</p>
Жовтень 1957	<p>Розрив відносин з Югославією.</p> <p>Уряд ФРН розірвав відносини з Югославією у відповідь на встановлення нею дипломатичних відносин з НДР. Це було зроблено у відповідності з проголошеною «доктриною Хальштейна».</p>
1959	<p>Висунення територіальних претензій до Чехословаччини.</p> <p>Після закінчення Другої світової війни німецька меншина Судет була примусово депортована з Чехословаччини. Депортація здійснювалася силами армії і опору військового часу. За оцінками, близько 2,4 млн. етнічних німців були депортовані в Східну і Західну Німеччину, кілька тисяч з них загинули при примусовому переселенні. Це становило головну проблему у відносинах двох країн.</p>

Контрольні питання

1. Охарактеризуйте зовнішньополітичні відносини Болгарії з США та Грецією у перші повоєнні роки.
2. Якою була мета створення Комінформбюро?
3. Опишіть передумови розірвання Договору про дружбу між СРСР та ФРНЮ.
4. Охарактеризуйте мету і політико-економічні умови створення РЕВ.
5. У чому полягала специфіка створення та функціонування Організації Варшавського Договору?
6. Охарактеризуйте особливості формування та функціонування військово-політичного блоку НАТО.
7. Якими були результати масових народних виступів проти комуністичних режимів у НДР та Польщі у повоєнні роки?
8. У чому полягали особливості «Доктрини стримування», розробленої Кеннаном?
9. Охарактеризуйте тактику та стратегію «Доктрини звільнення» щодо країн Східної Європи.
10. Опишіть характерні риси зовнішньої і внутрішньої політики Конрада Аденауера.

ТЕМА 4.
КРАЇНИ СХІДНОЇ ЄВРОПИ
У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ 1960 – 1970-Х РОКІВ

Етапи / Роки	Короткий зміст
I.	Китайський фактор
Початок 1950-х	<p>Договори Китаю з країнами Східної Європи щодо економічного співробітництва.</p> <p>Наприкінці 1949 р. Китай успішно встановив дипломатичні відносини з Болгарією, Румунією, Угорською Народною Республікою, Чехословаччиною, Польщею, Демократичною Республікою Німеччина, а також з Народною Республікою Албанія.</p>
Середина 50-х	Початок політичного співробітництва Китаю та країн Східної Європи.
1955	<p>Встановлення дипломатичних відносин Китаю з Югославією.</p> <p>Після примирення Радянського Союзу з Югославією, Китай також встановив з нею дипломатичні відносини.</p>
1956	<p>Невдоволення Албанії та Китаю десталінізацією СРСР та укріпленням відносин з Югославією та Грецією. Диференційований підхід Китаю до країн Східної Європи: співпраця з країнами, що намагаються дистанціюватися від СРСР.</p> <p>СРСР надавав економічну і технічну допомогу Албанії, офіційно іменував її братською країною. Однак, насправді існувало напруження між цими державами і розв'язка з неминучим розривом двосторонніх відносин. Відправною точкою у подальшому радянсько-албанському протистоянні став XX з'їзд КПРС, на якому новий керівник радянської компартії Н. Хрущов виступив з доповіддю «Про культ особи Сталіна». Ця доповідь означала перехід радянського керівництва до політики десталінізації, що було сприйнято лідерами деяких держав «соціалістичного табору» як зрада ідеалів Леніна – Сталіна і поворот Радянського Союзу на</p>

	«реакційний» шлях. на знак протесту проти антисталінської промови Хрущова Чжоу Еньлай, який представляв Китай, і Енвер Ходжа, який представляв Албанію, демонстративно покинули місце проведення з'їзду, не чекаючи його офіційного закриття.
1958 – 1961	Політика «Великого стрибка» в Китаї. Економічна та політична кампанія в Китаї була націлена на зміцнення індустріальної бази; Китай був на 90% аграрною країною, якій була гостро необхідна модернізація. Але програма Мао стала катастрофою для економіки країни.
1958	Румунія звертається до Китаю за допомогою щодо виводу радянських військ з її території. 24 травня розпочалося виведення радянських військ з Румунії, яке завершилося восени 1958 р. Почалося ослаблення військово-політичних позицій СРСР на Балканах та в цілому в Південно-Східній Європі.
1959	Розрив дипломатичних відносин СРСР та Китаю.
Червень 1960	Радянські кораблі покинули військово-морську базу у Вльорі (Албанія). Через ідеологічні розбіжності стався розрив у відносинах двох держав, відбулася термінова евакуація бази. Чотири радянські човни, що знаходилися в той момент на ремонті, були захоплені албанцями.
1961	Критика АПП на XXII з'їзді КПРС. Початок десталінізації в Чехословаччині, Угорщині. Хрущов у своїй звітній доповіді на XXII з'їзді відмовив албанським комуністам у праві назватися «товаришами». Це означало, що дружніх відносин між АПП і КПРС він не дозволить. Албанська Партія Праці не була присутня на XXII з'їзді КПРС.
Грудень 1962	Розрив дипломатичних відносин СРСР та Албанії. Албанія фактично виходить з РЕВ та ОВД. Розкол у відносинах намітився після зближення Хрущова з югославським президентом Йосипом Броз Тіто і посилюється в результаті політики десталінізації. Хрущов відвідав Албанію, намагаючись умовити Енвера Ходжу і інших комуністичних лідерів відмовитися від сталінізму і підтримати лінію КПРС.

	<p>Ходжа відмовився від пропозиції Хрущова. Таким чином Албанія та СРСР вступили в фазу відкритого ідеологічного протистояння. У 1962 р. Албанія вийшла зі складу Ради економічної взаємодопомоги, а в наступному році офіційно заявила про те, що не збирається повертати Москві взяті в роки перебування при владі Сталіна борги. У 1968 р., після вторгнення СРСР у Чехословаччину, Албанія вийшла із Організації Варшавського договору, обмежуючи стосунки з країнами «соціалістичного табору».</p>
1963 – 1964	<p>Провал спроб Хрущова на міжнародних комуністичних конференціях добитися загального засудження Китаю й проголошення СРСР єдиним лідером міжнародного комуністичного руху.</p> <p>Після XX з'їзду КПРС в Китаї став поступово формуватися другий центр світового комуністичного руху. До нього примикали албанські та корейські керівники, а також частина лідерів комуністичного руху в країнах Азії. Вони болісно реагували на критику сталінізму, а також на «потепління» у відносинах СРСР та США. Поступово в комуністичному русі сформувалося два центри тяжіння: СРСР і Китай. До КНР тяжіли радикальніші комуністичні партії, фракції та угруповання, які бажали відходити від сталінського курсу.</p>
1965	<p>Візит прем'єр-міністра Н. Косигіна в Пекін – перша спроба СРСР врегулювати прикордонний конфлікт з Китаєм.</p> <p>Причиною конфлікту з КНР стали збройні зіткнення. Приводом для розбрату став острів Даманський на річці Уссурі в 50 метрах від китайського кордону. Зіткнення прикордонників переросли в широкомасштабні військові дії з обох сторін. Голова уряду Косигін для залагодження конфлікту здійснив несподіваний візит до Пекіна.</p>
1965	<p>Початок дерусифікації Румунії.</p> <p>22 березня 1965 р. пленум ЦК РКП обрав першим секретарем ЦК Ніколае Чаушеску. Він проводив заходи щодо лібералізації в області економіки і культури, спекулював на питаннях незалежності і суверенітету. Чаушеску закликав румунів створити державу, незалежну в зовнішній політиці від Радянського Союзу та країн Варшавського Договору. Захід та</p>

	<p>Китай схвально поставилися до процесів так званої «дерусифікації» в Румунії. Це викликало хворобливу реакцію СРСР.</p>
1966 – 1969	<p>«Культурна революція» у Китаї. Напади на посольства СРСР та країн Східної Європи.</p> <p>Ідейно-політична кампанія в Китаї, розгорнута і керована особисто Головою Мао Цзедунем, в рамках якої під приводами протидії можливої «реставрації капіталізму» в КНР і «боротьби з внутрішнім і зовнішнім ревізіонізмом» виконувалися цілі по дискредитації і знищенню політичної опозиції для забезпечення влади Мао і Цзян Цин. Основна причина «культурної революції» полягала в розколі, який намітився в КПК після завершення кампанії «Великого стрибка».</p>
1967	<p>Румунія встановила дипломатичні відносини з ФРН, зміцнила співпрацю з Францією, Італією, США. Зростання міжнародного впливу Румунії.</p> <p>Румунія першою з соціалістичних держав визнала ФРН. За угодою між двома країнами, Румунія дозволила трансильванським німцям виїзд в ФРН в обмін на виплату грошової компенсації з боку останньої. У серпні 1969 р. Чаушеску зустрівся в Бухаресті з президентом США Річардом Ніксоном; Румунія стала першою з соціалістичних країн, відвіданих Ніксоном.</p>
1968	<p>Початок військової співпраці Китаю з Албанією, Румунією.</p> <p>Албанська сторона звернулася до китайської з проханням про надання важкого озброєння, але керівництво КНР не погодилося з цим і рекомендувало посилити взаємодію з Югославією та Румунією, забезпечивши спільну оборону. Поїздка албанської військової делегації під керівництвом міністра оборони Балуківа в КНР і візит у відповідь китайської військово-партійно-державної делегації на чолі з начальником штабу китайської армії Хуа Янгшеном, який був також членом ЦК КПК, були присвячені саме військово-технічному співробітництву.</p>
1969	<p>Початок економічної співпраці Китаю зі СФРЮ.</p> <p>У 1969 р. почали поліпшуватися економічні відносини між</p>

	Югославією та Китаєм. Нова довгострокова торгівельна угода була укладена у 1970 р. Обсяг торгівлі різко виріс на товарній біржі з 1,5 млн. дол. у 1969 р. до 14 млн. дол. у 1970 р.
1969	Радянсько-китайський конфлікт на о. Даманський. Збройний конфлікт між КНР та СРСР на річці Уссурі, коли після численних провокаційних акцій китайські військові підрозділи вторглися на острів і зробили спробу його збройного захоплення. Найбільший радянсько-китайський збройний конфлікт в сучасній історії Росії та Китаю.
1970 – 1971	Відновлення дипломатичних відносин Китаю зі СФРЮ. Югославія обмінялася послами з КНР у 1970 р. У січні 1971 р. Федеративна Виконавча Рада Югославії і комітети Югославської Асамблеї прийняли рішення про подальше поліпшення відносин з КНР.
1971	Відновлення дипломатичних відносин Албанії зі СФРЮ.
1971	«Війна нервів» на Балканах. Посилилася боротьба всередині Союзу комуністів Югославії між прихильниками реформ і удосконаленням федералізму, з одного боку, і прихильниками «жорсткої лінії», в тому числі і посилення централізму, з іншого. Реформістські рухи в Словенії, Хорватії та Сербії на чолі з лідерами республіканських спілок комуністів стали набирати силу.
1976	Смерть Мао Цзедуна. Мао Цзедун у 1930-і рр. став керівником комуністичних районів в провінції Цзянсі. Дотримувався думки про необхідність вироблення особливої комуністичної ідеології для Китаю. Після «Великого походу», одним з керівників якого Мао був, йому вдалося зайняти лідируючі позиції в КПК, стати найбільш визначним китайським державним, політичним та партійним діячем, головним теоретиком маоїзму, творцем сучасної китайської держави.
1978	Початок реформ у Китаї. Зближення Китаю зі США та країнами Західної Європи. Політика реформ та відкритості – програма економічних реформ, початих в КНР, націлених на створення так званого

	«соціалізму з китайською специфікою», соціалістичної ринкової економіки і відкритості зовнішньому світу. Двом країнам вдалося досягти суттєвого прогресу в торгово-економічній сфері. Товарообіг між КНР і США склав \$ 1,1 млрд. Китай отримав доступ до низки американських військових технологій, було надано доступ до деяких американських розвідувальних даних про радянську військову інфраструктуру.
1978	Візит Хуа Гофена в Румунію та СФРЮ. Хуа Гофен – державний діяч КНР, наступник Мао Цзедуна на посаді голови КПК (1976-1981). Єдина людина, що одночасно займала три вищі посади в КНР: голови КПК, прем'єра Державної ради КНР (1976-1980) і голови Центральної військової ради КНР (1976-1981). Після смерті Мао відсторонив від влади і заарештував членів «Банди чотирьох» Цзян Цин і поклав кінець «культурної революції».
1979	Китайсько-в'єтнамська війна. СРСР та Румунія допомагають В'єтнаму, Югославія – Китаю. Збройний конфлікт між В'єтнамом та Китаєм іноді називається першою в історії війною між соціалістичними державами. Планувалося захопити в короткі строки значну частину території В'єтнаму, включаючи провінційні центри Лаокай, Каобанг, Лангшон; завдати противнику максимальних втрат, підірвавши його обороноздатність; завдати В'єтнаму максимальних економічних збитків.
II.	Політика СРСР
	<i>Доктринальні основи</i>
1954	Початок зміни Хрущовим доктринальних засад радянської зовнішньої політики: від доктрини «світової революції» до мирного співіснування країн з різним суспільно-політичним укладом та можливості різних форм переходу країн до соціалізму.
1957 – 1968	Складання «доктрини Брежньєва» (доктрина обмеженого суверенітету). СРСР міг втручатися у внутрішні справи країн Центрально-Східної Європи, які входили в соціалістичний блок, щоб забезпечувати стабільність політичного курсу, спрямованого

	на тісну співпрацю з СРСР та військово-співробітництво з країнами соціалістичної орієнтації у віддалених регіонах.
1962	<p>«Доктрина Соколовського» (доктрина превентивного ядерного удару).</p> <p>«Будь-який конфлікт між двома супердержавами, з якою б стадії він ні почався, неминуче переросте в світову ракетно-ядерну війну», отже, важливо нанести удар першим. Тобто ядерні сили мають абсолютний пріоритет, також їх має доповнювати комплекс звичайних озброєнь.</p>
	<i>Працька весна</i>
1963	<p>Відставка «твердих» комуністів на чолі з прем'єр-міністром В. Широкиим. Звільнення жертв політичних репресій, у т. ч. Г. Гусака (1913-1991).</p> <p>Вільям Широкий – чехословацький державний та політичний діяч, в. о. президента ЧССР (1957), прем'єр-міністр ЧССР (1953-1963). Під час «Працької весни» і реабілітаційних процесів був звільнений від усіх посад, в 1968 р був виключений з лав КПЧ; відновлений незадовго до смерті в 1971 р.</p>
1966	<p>Початок економічних реформ у Чехословаччині за моделлю Ота Шика.</p> <p>О. Шик – чехословацький економіст і політик, віце-прем'єр ЧССР в 1968, один з лідерів Працької весни. Максимальний розвиток виробничого самоуправління в промисловості, облік ринкових факторів при ціноутворенні, розширення прав підприємств у питаннях розпорядження прибутками, індикативний характер центрального макроекономічного планування, активна антимонопольна політика.</p>
1967	<p>Критика методів Антоніна Новотного (1904-1975) на Пленумі ЦК КПЧ.</p> <p>А. Новотний – чеський і словацький політичний діяч, президент Чехословаччини (1957-1968 рр.), 1-й секретар ЦК КПЧ (1953-1968 рр.). У Чехословаччині фактично скасували цензуру засобів інформації, і дипломатичні повідомлення з Праги наповнилися критикою методів дій компартії, профспілок, держбезпеки і органів юстиції. Розлучилися зі своїми посадами кілька секретарів ЦК, керівників Центральної</p>

	<p>ради профспілок, міністр внутрішніх справ і генеральний прокурор. На масових мітингах і в кулуарах ЦК противники Новотного відкрито вимагали його відставки з поста президента ЧССР. Почалася Празька весна.</p>
4.01.1968	<p>Пленум ЦК КПЧ звільнив А. Новотного з поста 1 секретаря ЦК КПЧ та призначив Александра Дубчека (1921-1992).</p> <p>А. Дубчек – чехословацький державний, політичний і громадський діяч словацького походження. Перший секретар ЦК Комуністичної партії Чехословаччини в січні 1968 - квітні 1969 – головний ініціатор курсу реформ, відомих як Празька весна.</p>
Квітень 1968	<p>Складення «Програми дій» ЦК КПЧ («соціалізм з людським обличчям»).</p> <p>«Програма дій» проголошувала курс на «демократичне оновлення соціалізму» і обмежені економічні реформи. Було дозволено створювати політичні клуби. Зі скасуванням цензури з'явилися нові органи друку та громадські об'єднання.</p>
Липень 1968	<p>Варшавська та Бухарестська наради лідерів компартій: ультиматум КПЧ.</p> <p>Утвердження реальної багатопартійності й демократичних свобод. Правляча партія повинна здійснювати свою керівну роль не шляхом панування над суспільством, а служити йому, взаємовідносини між різними партіями в Національному фронті повинні будуватися на принципах рівності та партнерства.</p>
21.08.1968	<p>Вторгнення військ 5 держав-учасників ОВД у Чехословаччину. Московський протокол щодо присутності радянських військ у Чехословаччині. Початок «нормалізації».</p> <p>Введення військ до Чехословаччини, також відоме як операція «Дунай», поклало край реформам Празької весни. 4-27 серпня в Кремлі проходили переговори з чеською делегацією, яка, по суті, перебувала в заручниках. У результаті було підписано так званий «Московський протокол»: реформи «Празької весни» згорталися, а головною умовою виведення військ з території Чехословаччини була названа готовність Праги до співпраці з</p>

	Москвою.
12.11.1968	<p>Промова Л. Брежнєва в Польщі щодо необхідності втручання СРСР у кризові ситуації в соціалістичних країнах. Критика СРСР з боку Китаю, Албанії, Румунії, Югославії.</p> <p>Реакція міжнародної спільноти була несхвальною. На засіданні Ради Безпеки ООН, на якому обговорювалося «чехословацьке питання», була прийнята резолюція, яка засудила інтервенцію і зажадала негайного виведення окупаційних військ. Також СРСР був розкритикований з боку Китаю, Албанії, Румунії та Югославії за відступ від сталінського комуністичного режиму.</p>
Квітень 1969	<p>Відставка А. Дубчека та призначення 1 секретарем ЦК КПЧ Г. Гусака.</p> <p>Густав Гусак – чехословацький державний, політичний та партійний діяч, останній Президент соціалістичної Чехословаччини, передостанній лідер КПЧ. Під час Празької весни Гусак був прихильником Дубчека, виступав проти втручання СРСР у справи Чехословаччини.</p>
Червень 1969	<p>Московська конференція представників 75 комуністичних та робітничих партій. Ізоляція компартій Китаю, Албанії, Югославії.</p>
	<i>РЕВ</i>
1969	<p>Згортання економічних реформ у більшості країн Східної Європи.</p> <p>Причиною згортання економічних реформ стала їх неефективність через обмежений характер. Радянська модель економіки в цілому не функціонувала нормально у країнах Східної Європи.</p>
1955	<p>Початок узгодження національних планів розвитку народного господарства в рамках РЕВ.</p> <p>Передбачалось створення альтернативної щодо західноєвропейської інтеграції соціалістичної моделі інтеграції. Однак принциповими були відмінності між двома підходами до інтеграції. Європейська інтеграція передбачала рівноправну участь усіх учасників, запровадження секторального підходу до розвитку співпраці. Натомість,</p>

		<p>модель РЕВ ґрунтувалася на розподілі праці країн соціалістичного табору, виходячи зі структури народного господарства СРСР.</p>
1955 – 1968		<p>Зростання частки торгівлі всередині РЕВ до 50 % всієї торгівлі.</p> <p>На частку країн-членів РЕВ припадала третина світового промислового виробництва, господарський потенціал цих держав виріс з 1949 року в кілька разів.</p>
1962		<p>Вихід Албанії з РЕВ.</p> <p>Албанія вийшла зі складу Ради Економічної взаємодопомоги, а в наступному році офіційно заявила про те, що не збирається повертати Москві взяті в роки перебування при владі Сталіна борги.</p>
1969		<p>Дискусія в РЕВ щодо економічних реформ.</p> <p>Реформування системи зовнішньоекономічних зв'язків при збереженні в колишньому вигляді економіки країн-членів РЕВ було нереально. Криза економічного співробітництва країн РЕВ продовжувала поглиблюватися.</p>
1970		<p>Централізація діяльності РЕВ.</p> <p>Націоналізовані всі промислові та комерційні підприємства, установлена монополія зовнішньої торгівлі. Був відсутнім і вільний рух капіталу, робочої сили, послуг, а в більш загальній формі природним процесам торгівлі перешкоджало відсутність справжнього ринку, не сумісного з централізованою економікою.</p>
1973 – 1974		<p>Зліт цін на нафту прив'язав економіку країн Східної Європи до СРСР.</p> <p>Західні країни, прагнучи послабити залежність від імпорту сировини і палива, оперативно перебудовували народногосподарські структури шляхом впровадження ресурсів і енергозберігаючих технологій, та біотехнологій, а невичерпні за тодішніми уявленнями запаси ресурсів в СРСР плюс неперворотка система ціноутворення у взаємній торгівлі позбавляли країни РЕВ усіляких стимулів до таких новацій. Це обернулося серйозним відставанням на ключових напрямках науково-технічного прогресу.</p>
Кінець 70-		<p>Зростання протиріч у РЕВ та економічних труднощів у</p>

х	країнах Східної Європи. Протиріччя були викликані плановим розподілом і нерівноправними торговельними договорами. В результаті склалася централізована система розподілу товарних потоків, при якій значна частина торгівлі вугіллям і рудою велася через СРСР.
	ОВД
1968	Єдиний випадок прямого зіткнення військ ОВД та НАТО на території Чехословаччини (гірно-піхотна дивізія ФРН проти радянських частин). Війська Варшавського пакту, що вторглися в ЧССР, отримали вказівку при можливому – випадковому – зіткненні з військами НАТО негайно зупинятися і без команди не стріляти.
1968	Вихід Албанії з ОВД.
1968	Початок перебудови ОВД. Створення першого (СРСР, ЧССР, НДР, ПНР) та другого (УНР, РНР, НРБ) стратегічного ешелону.
Березень 1969	Конференція ОВД у Будапешті. Зміни в структурі ОВД. Збільшення військових навчань до 10 на рік. Прийнята Декларація про зміцнення миру та безпеки в Європі. Будапештська нарада ПМК розглядала питання щодо зміцнення та вдосконалення військової організації Варшавського договору.
Кінець 70- х	Радянські збройні сили в Східній Європі: 19 дивізій у НДР, 5 – у Чехословаччині, 4 – в Угорщині, 2 – у Польщі. Усього 785 тис. піхоти та 4 повітряних армії.
III.	Політика США
1958 – 1960	Колумбійський та Гарвардський університети (М. Шульман, Д. Далін, Г. Робертс, З. Бжезинський) розробили нову концепцію «ерозії комунізму». У. Фулбрайт про «диференційований підхід» до соціалістичних країн Європи. З. Бжезинський про «наведення мостів».
1960	«Програма нових рубежів» Дж. Кеннеді.

	Політика «нових рубежів» Кеннеді зводилася до вимоги розробити для США «національну стратегію», що ґрунтується на широкій серії ретельно підготовлених довгострокових політичних рішень, що ставлять за мету посилення мощі капіталізму. Пріоритети в Східній Європі – Румунія, Угорщина, Польща, НДР.
1961	Стаття З. Бжезинського та У. Гріффітса «Мирне втручання в Східній Європі» (“Foreign Affairs”). Доктрина «мирного залучення».
1962	Карибська криза. Надзвичайне політичне, дипломатичне і військове протистояння між Радянським Союзом та Сполученими Штатами було викликано розміщенням США ядерної зброї в Туреччині в 1961 році, а згодом таємним перекиданням та розміщенням на Кубі військових частин і підрозділів Збройних Сил СРСР, техніки і озброєння, включаючи ядерну зброю.
Січень 1963	Меморандум Кеннеді щодо завдань ЮСІА «здійснювати вплив на поведінку людей в інших країнах».
1963 р.	Нормалізація відносин США з Угорщиною, Болгарією.
Листопад 1963	Убивство Дж. Кеннеді. Убивство 35-го президента США Джона Кеннеді було скоєно в п'ятницю 22 листопада 1963 року в Далласі (штат Техас) в 12:30 за місцевим часом. Кеннеді був смертельно поранений пострілом з гвинтівки, коли він разом зі своєю дружиною Жаклін їхав в президентському кортежі по Елм-Стріт.
1964	Л. Джонсон про політику « наведення мостів ». Доктрина «наведення мостів» передбачала диференційований підхід до соціалістичних країн. Уряд ФРН за допомогою пом'якшення відносин з деякими з них прагнув послабити їх зв'язки з Радянським Союзом, а головне, зменшити вплив Москви в НДР.
1964	Держсекретар Д. Раск про створення в Європі «сірої зони» з Австрії, Фінляндії, Югославії та Румунії.
1964 1967	– Торгівля США з Румунією виросла на 924 %.

1965	«Комітет Міллера» з питань торгівлі із соціалістичними країнами. Надання РНС Польщі та Чехословаччині (до 1968 р.).
1967	Резолюція 15 сенаторів на чолі з У. Мондейлом щодо ослаблення торговельних обмежень відносно східної Європи. Уолтер Фредерік «Фріц» Мондейл пізніше став віце-президентом США (1977-1981) в адміністрації Джиммі Картера.
1968	Операція «Зефір» (Чехословаччина).
1969	«Закон про регулювання експорту» (був продовжений у 1979 р.). Скорочення списку стратегічних товарів з 300 до 200 найменувань. Зростання експорту в Східну Європу за 2 роки на 80 % (600 млн. дол.).
1969	Р. Ніксон на сесії ГА ООН оголосив «еру переговорів». Річард Мілхауз Ніксон – 37-й президент Сполучених Штатів Америки (1969-1974). Перший і єдиний президент США, який пішов у відставку до закінчення терміну.
1971	Радіостанція «Вільна Європа» офіційно почала отримувати кошти від Конгресу США. «Радіо Свобода» декларує свою місію «в просуванні демократичних цінностей та інститутів шляхом звернення до аудиторії тих країн, в яких свобода преси обмежена владою або поки не стала нормою громадського життя».
1971	Наукова конференція «Нові перспективи в розумінні Східної Європи» (Колумбійський ун-т). М. Шульман про «вибірковий підхід».
1969 – 1972	Гуамська доктрина Ніксона: перемога принципу мирного співіснування. США зобов'язувалися і надалі брати участь в забезпеченні оборони своїх союзників і заявляли про своє право визначати масштаби, форми і сфери свого втручання в регіональні події, керуючись своїми національними інтересами.
26.05.1972	Договір про обмеження систем протиракетної оборони (ПРО). Визнання паритету між США та СРСР.

	Візит Ніксона в СРСР та Польщу.
Серпень 1972	«Закон про ослаблення контролю над експортом у соціалістичних країнах».
1973	Доктрина «диференціації» («диференціація-1»), запропонована заступником держсекретаря К. Рашем.
1974 – 1975	Закони про торгівельну реформу (поправка Джексона-Веніка). Президент отримав право надання РНС будь-якій соціалістичній країні за умови свободи еміграції. Головні партнери США в Східній Європі – Польща (50 % кредитів), Югославія, Румунія, Угорщина. Поправка Джексона-Веніка – поправка 1974 року на Закон про торгівлю США (1974), що обмежує торгівлю з країнами, які перешкоджають еміграції, а також такими, що порушують інші права людини. Запропоновано конгресменами Генрі Джексоном і Чарльзом Веніком. Поправка забороняє надавати режим найбільшого сприяння в торгівлі, державні кредити і кредитні гарантії країнам, які порушують або серйозно обмежують права своїх громадян на еміграцію, а також інші права людини. Також поправка передбачає застосування – щодо товарів, які імпортуються в США з країн з неринковою економікою – дискримінаційних тарифів і зборів.
Грудень 1975	Промова радника держдепартаменту Х. Сонненфелдта на Лондонській нараді американських послів в Європі: повернення до «балансу сил».
1976	Програма «будівництва нової світової системи» Дж. Картера. Джиммі Картер – 39-й президент США (1977-1981) від Демократичної партії. Лауреат Нобелівської премії миру 2002 року.
1976	Кампанія на захист прав людини в Югославії, Чехословаччині. Держсекретар С. Венс про переслідування «Хартії-77». Хартія-77 – програмний документ, що став підставою для формування групи політичних дисидентів в Чехословаччині, що проіснувала з 1976 по 1992 р.
1976	Доктрина «диференціації» («диференціація-2»),

	запропонована З. Бжезинським.
13 вересня 1976	Директива Картера (директива 21): заохочення більш ліберальних та більш незалежних від СРСР країн.
1977	«Комісія Фассела» («Комітет з безпеки та співробітництва в Європі») у Конгресі США. Доповідь «Щодо стану в галузі прав людини в Східній Європі»: розширення контактів адміністрації США з антикомуністичною опозицією. Пол Фасселл – відомий американський письменник, історик і літературний критик. Професор, доктор філософії, член Королівського товариства Літератури. Учасник Другої світової війни, воював лейтенантом у Франції.
Грудень 1977	Візит Дж. Картера в Польщу. Борг ПНР – 15 млрд. дол.
Січень 1978	Створення при РНБ «Координаційного комітету з розвідки».
Березень 1978	Голова РНБ З. Бжезинський створив «План дестабілізації Польщі». Згідно з цим планом ПНР буде змушена витратити на обслуговування зовнішнього боргу до 90 % усієї виручки від експорту. У зв'язку з цим слід вимагати від неї легалізації опозиції і демократизації суспільства.
IV.	Політика ФРН
1962	«Доктрина Шредера».
1963 – 1964	Відкриття торгівельних представництв з дипломатичними повноваженнями у Польщі, Угорщині, Румунії, Болгарії.
1966	Канцлер К. Кізіnger визнав право ПНР на існування в гарантованих кордонах. Курт Георг Кізіnger – німецький політик, лідер так званої «великої коаліції» і третій федеральний канцлер ФРН з 1966 по 1969 рр.
1967	Канцлер Кізіnger визнав провал східної політики Бонна.
1969	Канцлер Віллі Брандт (СДПН) оголосив «нову східну

	<p>політику».</p> <p>В. Брандт – німецький соціал-демократичний політик, голова Соціал-демократичної партії Німеччини в 1964-1987 роках, четвертий федеральний канцлер ФРН (1969-1974), лауреат Нобелівської премії миру (1971). Зовнішньополітична програма уряду Брандта проголосила відданість політиці розрядки міжнародної напруженості і відмови від застосування сили.</p>
12.08.1970	<p>Московський договір СРСР та ФРН щодо кордону ФРН та ПНР по лінії Одер-Нейсе.</p> <p>ФРН і СРСР відмовилися від застосування сили у відносинах між собою і зобов'язалися вирішувати суперечки виключно мирними засобами, а також зафіксували непорушність європейських кордонів і відмовились від територіальних домагань.</p>
7.12.1970	<p>Варшавський договір ФРН та ПНР.</p> <p>У рамках Гельсінського процесу були підписані договори з СРСР, Польщею, Чехословаччиною та згодом й іншими країнами соціалістичного табору.</p>
Грудень 1970	<p>Договір про основи відносин ФРН та НДР (ратифіковано в 1972 р.).</p> <p>Сторони встановили міждержавні відносини, ФРН відмовилася від спроб представляти в міжнародних відносинах «східну Німеччину». Як непринципову поступку ФРН з боку НДР можна розцінювати рішення обмінятися не посольствами, а постійними представництвами, що трохи пом'якшувало для ФРН визнання НДР окремою державою.</p>
1970 – 1971	<p>Угоди про торгівельне та економічне співробітництво з Румунією, Польщею, Чехословаччиною, Угорщиною, Болгарією.</p>
1973	<p>Договір щодо нормалізації відносин із Чехословаччиною.</p>
1974	<p>Канцлер Гельмут Шмідт. Поліпшення відносин зі СФРЮ.</p> <p>Гельмут Генріх Вальдемар Шмідт – німецький політичний діяч, соціал-демократ. П'ятий федеральний канцлер ФРН (1974-1982).</p>

1975	«Протокол про виїзд»: виїзд 125 тисяч німців з ПНР в ФРН.
1970-ті	Загальний обсяг західних інвестицій у Східну Європу (70 млрд. дол.). Але частка США в західній торгівлі склала лише 9 % експорту, 6 % імпорту.
Друга половина 70-х	ФРН демонструє більшу самостійність від США у своїй східноєвропейській політиці. Розширення економічних відносин ФРН з соціалістичними країнами.

Контрольні питання

1. Що таке політика «Великого стрибка»?
2. Коли було встановлено дипломатичні відносини Китаю з Югославією?
3. Що таке РЕВ і коли вона була запроваджена?
4. У якому році Чехословаччина вийшла з ОВД? Що стало причиною її виходу?
5. Який був підписаний протокол у серпні 1968 року, після вторгнення військ 5 держав-учасниць ОВД до Чехословаччини?
6. Що таке політика «наведення мостів»?
7. Яка політика була оголошена канцлером Віллі Брандтом у 1969 році?
8. Що таке поправка Джексона-Веніка?
9. Коли відбулась Карибська криза та у чому її значення для МВ?
10. Хто і коли оголосив «Програму нових рубежів»? Охарактеризуйте її основні положення.

ТЕМА 5.
СХІДНА ЄВРОПА У ПОЛІТИЦІ ВЕЛИКИХ ДЕРЖАВ
У РОКИ АНТИРОЗРЯДКИ ТА РАДЯНСЬКОЇ ПЕРЕБУДОВИ

Етапи / Роки	Короткий зміст
I.	Міжнародний контекст розвитку східноєвропейського питання.
1980	Румунія підписала договір з ЄЕС. Європейське економічне співтовариство – регіональне інтеграційне об'єднання дванадцяти європейських держав, що існувало з 1957 по 1993 р. Метою створення була економічна інтеграція, включаючи створення спільного ринку.
1981 – 1983	Економічні санкції США проти СРСР. Новий президент США Рональд Рейган відмінив зернове ембарго, проте у тому ж році американським компаніям заборонили постачання в СРСР електронного та нафтогазового обладнання. У червні 1982 р. влада США розповсюдила заборону на обладнання, вироблене за ліцензіями США.
1982	Публікація монографії Желю Желева «Фашизм. Тоталітарна держава» (написана в 1967 р.). Початок репресій проти дисидентів. Желю Мітев Желев – болгарський філософ, державний і політичний діяч. Перший обраний демократичним шляхом Президент Республіки Болгарії (1990-1992, 1992-1997), депутат Народних зборів Болгарії (1990).
1982	Угорщина вступила у МВФ та МБРР.
1983	Візит Дж. Буша в Угорщину. Джордж Герберт Вокер Буш – 41-й президент США (1989-1993), конгресмен, дипломат, директор ЦРУ.
Грудень 1984	Перша зустріч М. Горбачова та М. Тетчер. Метою було знайти точки зіткнення у захисті національних інтересів двох країн і зменшити градус міжнародної напруженості. Сферою їх інтересів був широкий спектр тем від зменшення ядерної загрози до можливості виїзду з СРСР євреїв.

Листопад 1985	Зустріч М. Горбачова та Р. Рейгана в Женеві. Офіційним підсумком зустрічі Горбачова і Рейгана стала Декларація про неприпустимість ядерної війни. Але головним стало налагодження особистого контакту між лідерами двох країн, який в подальшому сприяв закінченню «холодної війни».
Друга половина 1980-х	Падіння темпів приросту взаємного товарообігу в рамках РЕВ. Масштаби і форми виробничої кооперації всередині РЕВ істотно відставали від західних стандартів. Цей розрив збільшувався внаслідок несприйнятливого неринкового господарства. СРСР і його партнери намагалися реагувати на розвиток негативних явищ у взаємній торгівлі: вони прийняли ряд «багатосторонніх програм» з метою пожвавлення і інтенсифікації співробітництва.
Червень 1988	РЕВ щодо поступового переходу до об'єднаного ринку товарів та послуг.
1989	Східноєвропейські революції. Після зміни режимів у східноєвропейських країнах-членах РЕВ, їх нові уряди стали радикально переглядати економічні та політичні інтереси. Придбавши повноцінну незалежність і почавши рішучі економічні перетворення, вони взяли курс на максимально швидке включення національної економіки у світове господарство, перш за все в західноєвропейські інтеграційні процеси.
II.	СФРЮ наприкінці 1970-х - у 1980-х рр.
1972 – 1973	Ініціатива Тіто щодо нового міжнародного економічного порядку (НМЕП). Новий міжнародний економічний порядок – це сукупність пропозицій, висунутих у 1970-х рр. деякими країнами, що розвиваються, перш за все СФРЮ, через Конференцію ООН з питань торгівлі та розвитку, щодо просування своїх інтересів шляхом вдосконалення умов торгівлі, збільшення допомоги на розвиток, зниження тарифів для розвинених країн та інші засоби. Це мало бути переглядом міжнародної економічної системи на користь країн третього світу, замінивши Бреттон-Вудську систему, корисну провідним державам, які її

	створили, особливо США.
1974	<p>Нова Конституція СФРЮ.</p> <p>Нова конституція СФРЮ значно розширила повноваження союзних республік, фактично до рангу республік були підвищені автономні краї Сербії – Воєводіна та Косово, що мало далекосяжні наслідки. За конституцією Скупщина СФРЮ обирала Президію СФРЮ в складі 8 чоловік (по одному представнику від 6 республік та 2 – від автономних країв), довічним головою був призначений Броз Тіто.</p>
01.05.1974	<p>Резолюція ООН № 3201 щодо встановлення НМЕП.</p> <p>Встановлення НМЕП, заснованого на справедливості, суверенній рівності, взаємозалежності спільності інтересів та співробітництві всіх держав, незалежно від їх соціально-економічних систем, який повинен усунути нерівність та покінчити з нині існуючою несправедливістю, дозволити ліквідувати збільшення розриву між розвиненими країнами і країнами, що розвиваються та забезпечити більш швидкий економічний і соціальний розвиток в світі.</p>
Грудень 1974	<p>На 29 сесії ГА ООН прийнята Хартія економічних прав та обов'язків держав.</p> <p>Поширення на область міжнародного економічного права концепції м'якого права пов'язано з останньою чвертю ХХ ст., коли на спеціальних сесіях ООН предметно розглядалися питання міжнародних економічних відносин за участю країн, що розвиваються, особливо створення в їх рамках нового міжнародного економічного порядку.</p>
1980 – 1982	<p>Світова економічна криза, відмова від НМЕП.</p> <p>Світова економічна криза охопила всі країни, малі та великі, та привела до влади в країнах Західної Європи та Америки консерваторів.</p>
Травень 1980	<p>Смерть Тіто.</p> <p>Переломний момент в історії Югославії: після багаторічного правління Тіто влада перейшла до колективного керівництва в особі Президії СФРЮ. Істориками ця подія розглядається як передумова до розпаду Югославії, тому що подальші події досить швидко продемонстрували нездатність нового колективного керівництва вирішувати економічні проблеми і утримати країну від конфліктів на національному ґрунті.</p>

Березень – квітень 1981	Повстання албанців в Косово. Численні збройні зіткнення між косовськими албанцями і силами Югославської народної армії проходили під гаслами албанських націоналістів, які вимагали негайного виходу Косова зі складу СФРЮ. Конфлікт став початком численних антисербських і проалбанських виступів у південній частині СФРЮ, які стали передумовами до відокремлення Косово від Югославії.
1988	Перша некомуністична партія СФРЮ – Селянський союз Словенії. Консервативна, аграрна та християнсько-демократична політична партія в Словенії. Перша некомуністична політична організація в Югославії, вона об'єдналася зі словенськими християнськими демократами, щоб сформувати сучасну партію в 2000 р.
1988	Антисербські маніфестації в Косово, Чорногорії, Воєводині. Мітинги, на яких народ вимагав відставки місцевої влади. Значну роль у організації цих маніфестацій зіграв Слободан Милошевіч.
1988	Слободан Милошевич – лідер СКЮ. С. Милошевич – югославський і сербський державний і політичний діяч, президент Сербії в 1989-1997 рр. (спочатку Соціалістичної Республіки Сербія в рамках Югославії), а потім президент Союзної Республіки Югославія (СРЮ) в 1997-2000 рр. Милошевич був однією з центральних фігур у подіях розпаду Югославії і кровопролитних збройних конфліктах, які супроводжували цей процес.
1989	Розкол СКЮ. В умовах фундаментальних протиріч між сербським і словенським делегатами (підтримувалися представниками компартії Хорватії) з питань устрою федерації, СКЮ був розпущений.
III.	Польське питання
1979	Початок економічного спаду в ПНР. Зовнішній борг країнам Заходу – 23 млрд. дол. Уряд Едварда Герека активно брав кредити як на Заході, так і

	у СРСР, що спочатку сприяло зростанню економіки, але до кінця 1970-х рр., зробивши борговий тягар непосильним, призвело країну до соціально-економічної кризи.
1980	Економічний колапс. Страйки в Гданську, Щецині, Ястшембі. Через необхідність виплачувати борги, уряд вводить режим повномірної економії, вводить комерційні ціни на м'ясо. Результатом цього була хвиля страйків, що фактично паралізувала до кінця серпня Балтійське узбережжя і вперше закрила вугільні шахти Сілезії.
31.08.1980	Угода уряду й «Солідарності» в Гданську. Робітники судноверфі імені Леніна в Гданську, яких очолював електрик Лех Валенса, підписали з урядом «угоду з 21 пункту», яка припинила страйк. Ключовими умовами угоди були гарантія прав робітників на створення незалежних профспілок і на страйки. Після цього виник і набув великого впливу загальнонаціональний рух «Солідарність», лідером якого став Валенса.
Вересень 1980	С. Каня очолив ПОРП. Станіслав Каня – польський комуністичний партійно-державний діяч, який короткий час (1980-1981) займав посаду Першого секретаря ЦК ПОРП після Едварда Герека.
Лютий 1981	Генерал В. Ярузельський очолив Раду Міністрів ПНР. Войцех Ярузельський – польський військовий і державний діяч, генерал армії, міністр національної оборони ПНР, Голова Ради Міністрів ПНР (1981-1985), перший Президент посткомуністичної Республіки Польща (1989-1990).
Березень 1981	«Солідарність» захопила Народну Раду в Бидгощі. Початок загального страйку. Було організовано близько 150 великих страйків загально-польського і регіонального масштабу. Висувалися вимоги підвищення зарплати, поліпшення умов праці, визнання соціальних прав і органів самоврядування, виражалася солідарність іншим страйкуючим. ПОРП і КПРС розцінювали це як «безпрецедентний за масштабами страйковий терор».
Вересень 1981	I з'їзд «Солідарності». I загальнонаціональний з'їзд профоб'єднання «Солідарність»

	<p>пройшов в два етапи: 5-10 вересня і 26 вересня – 7 жовтня. Був затверджений програмний документ «Самоврядна республіка», розроблений експертною групою на чолі з професором Броніславом Геремеком. Програма ґрунтувалася на ідеях виробничого самоврядування, громадянського, політичного та світоглядного плюралізму.</p>
Жовтень 1981	<p>В. Ярузельський очолив ПОРП. Ярузельський став Першим секретарем ПОРП, зосередивши в своїх руках всі пости найвищого державного значення.</p>
03.12.1981	<p>Нарада в Радомі: «Солідарність» бере курс на державний переворот. На екстреній нараді у Радомі підкреслено «військово-польовий» формат придушення курсантського страйку, посилено позиції радикального крила у «Солідарності». Вперше йшлося про підготовку до відкритого силового протистояння з ПОРП і урядом.</p>
07.12.1981	<p>Створення «робочої стражі». Були створені загони самозахисту та охорони, а Л. Валенса заявив, що профоб'єднання переходить до нових форм боротьби з владою.</p>
13.12.1981	<p>Введення воєнного стану в Польщі, створення Воєнної ради національного спасіння. У перші дні воєнного стану, запровадженого Ярузельським, більше 3 тисяч провідних активістів опозиції були затримані і спрямовані до центрів інтернування. Воєнна рада національного спасіння створювалася з метою збереження режиму ПОРП і придушення військовою силою опозиційного руху «Солідарність».</p>
Жовтень 1982	<p>Заборона «Солідарності».</p>
1982	<p>Візити Ярузельського в країни Східної Європи. У цей час генерал Ярузельський, незважаючи на заперечення генерала Мілевського, повів курс на поступове пом'якшення військового режиму. Були відновлені Державний трибунал, Верховна палата контролю, посади воєвод і бурмистрів, створені Конституційний Суд і посада омбудсмена, замість Фронту єдності народу було створено Патріотичний рух</p>

	національного відродження. Цьому сприяла також смерть Леоніда Брежнєва (10 листопада 1982). Існували припущення про можливий перехід СРСР до більш гнучкої політики.
1983	Візит Іоанна Павла 2 в Польщу. За весь час понтифікату Іван Павло II вісім разів відвідував батьківщину. Найважливішим став візит 1983 р., коли країна ще не оговталася від шоку, викликаного введенням воєнного стану. Комуністична влада побоювалися, що візит Папи буде використаний опозицією, але Папа не дав приводу для звинувачень.
22.06.1983	Припинення військового стану. Початок формування громадянського суспільства. Влада знову зосередилася у Політбюро ЦК ПОРП, у повному обсязі відновилися повноваження Ради міністрів і Державної ради. При цьому слід враховувати, що першим секретарем ЦК ПОРП залишався В. Ярузельський.
Березень 1984	Початок реформування ПОРП. ПОРП оголосила про економічні реформи і перехід до політичного плюралізму, була досягнута угода про проведення виборів у парламент на багатопартійній основі.
Травень 1984	Візит Ярузельського в Москву. Були детально розглянуті стан і перспективи радянсько-польських відносин. Обидві сторони підкреслили «стійкий і динамічний розвиток співпраці між КПРС і ПОРП по лінії державних, громадських організацій, економічних, наукових і культурних зв'язків», отже, те, що ПНР залишається у соцтаборі.
Грудень 1985	Візит Ярузельського в Париж. Ф. Міттеран – перший з керівників Заходу, хто прийняв Ярузельського після введення ним військового стану в Польщі. Франсуа Моріс Адрієн Марі Міттеран – лідер соціалістичного руху, президент Франції з 1981 по 1995 рр. Його 14-річне президентство (2 терміни по 7 років) – найтриваліше в історії Франції.
1988	Початок дискусії ПОРП з Костьолом та «Солідарністю».
06.02.1989	Перший «круглий стіл» уряду й «Солідарності».

	<p>Комуністи погодились на легалізацію «Солідарності». Опозиція також хотіла легалізації профспілки. Натомість вона погоджувалася взяти участь у виборах і розділити відповідальність за проведення реформ. Це стало початком процесу заміни однопартійного комуністичного режиму на демократичний.</p>
IV.	Політика ФРН
1980	<p>II Конгрес з антикомунізму в Гарміш-Партенкархені (Баварія): 1500 науковців, спеціалістів із СРСР та Східної Європи.</p>
1982	<p>Канцлер Гельмут Коль (ХДС) за посилення ролі ФРН у НАТО.</p> <p>У ході реалізації «Подвійного рішення НАТО» (система прийнятих лідерами США, Великобританії, Франції і ФРН у грудні 1979 р. військово-стратегічних рішень щодо проблеми т. н. «євроракет») на території ФРН були розміщені атомні ракети середнього радіуса дії.</p>
1983	<p>Концепція «партнерства у ім'я безпеки».</p>
1985	<p>Г. Коль в Чехословаччині: ініціатива ФРН та ЧССР про створення зони, вільної від хімічної зброї.</p> <p>Гельмут Йозеф Міхаель Коль – німецький державний і політичний діяч. Федеральний канцлер Німеччини (1982-1998). Коль зіграв велику роль у процесі об'єднання Європи і Німеччини, у припиненні «холодної війни». Голова Християнсько-демократичного союзу (1973-1998). Перебував на посаді канцлера 16 років – найдовше в історії ФРН, відстаючи на три роки від рейхсканцлера Отто фон Бісмарка.</p>
1986	<p>ФРН приєдналась до програми СОІ.</p> <p>Стратегічна оборонна ініціатива – оголошена президентом США Рональдом Рейганом у березні 1983 р. довгострокова програма науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт. Основною метою СОІ було створення науково-технічного доробку для розробки широкомасштабної системи протиракетної оборони з елементами космічного базування, яка виключає або обмежує можливу поразку наземних і морських цілей з космосу.</p>
1987	<p>Перший візит голови Державної Ради НДР Еріха</p>

	<p>Хонеккера у ФРН.</p> <p>Еріх Ернст Пауль Хонеккер – німецький державний і політичний діяч лівого спрямування. Протягом 18 років займав вищі державні і партійні посади НДР. З 1971 по 1989 р. був першим (згодом генеральним) секретарем Центрального комітету СЄПН.</p>
09.11.1989	<p>Руйнація Берлінської стіни.</p> <p>9 листопада 1989 р. о 19 годині 34 хвилині, виступаючи на прес-конференції, яка транслювалася по телебаченню, представник уряду НДР Гюнтер Шабовскі оголосив нові правила в'їзду і виїзду з країни. Згідно з прийнятими рішеннями, громадяни НДР могли отримати візи для негайного відвідування Західного Берліна і ФРН. Сотні тисяч східних німців, не чекаючи призначеного терміну, кинулися ввечері 9 листопада до кордону. Прикордонники намагалися спершу відтіснити натовп, використавши водомети, але потім відкрили кордон. Зустрічати прибульців зі Сходу вийшли тисячі жителів Західного Берліна. Те, що відбувалось, за мемуарами, «нагадувало народне свято, як ніби відчуття щастя і братерства змило всі державні бар'єри і перепони». Західні берлінці стали прориватися в східну частину міста. У результаті Стіна – символ «холодної війни» та розділення Німеччини – була частково зруйнована.</p>
V.	Політика США
1986	Слухання в конгресі щодо Східної Європи (Ч. Гаті, С. Террі, П. Марер).
1988	<p>Дослідження РЕНД Корпорейшн щодо Східної Європи. Джеймс Браун про необхідність визнання самостійності Східної Європи.</p> <p>РЕНД Корпорейшн – американська некомерційна організація, яка виконує функції стратегічного дослідницького центру, що працює на замовлення уряду США, їх збройних сил і пов'язаних з ними організацій. Дослідницькі центри в основному визначили східноєвропейську політику США в другій половині 1980-х рр. і знайшли своє вираження, зокрема, у діяльності Національного фонду на підтримку демократії.</p>
1979	РВС збільшила час радіопередач на ПНР у 2 рази (30

	годин на добу).
Початок 80-х	Польське питання розроблялося 400 різноманітними центрами та відомствами США, у тому числі, «робочою групою» Дж. Скенлена (держдепартамент, ЦРУ), групою віце-президента Дж. Буша.
13 травня 1981	Замах на папу Іоанна Павла 2.
Липень 1981	За спробу замаху на Папу засуджений на довічне ув'язнення Мехмет Алі Агджа, громадянин Туреччини, член терористичної організації «Сірі вовки». «Сірі вовки» – турецька молодіжна організація ультраправих націоналістів. Агджа зробив чотири постріли у понтифіка під час щоденного виходу папи до народу у Ватикані. Кулі потрапили понтифікові у груди й руку, але він вижив.
1982 – 1984	Статті К. Стерлінг «Змова з метою вбивства папи» та «Час убивць. Замах проти Іоанна Павла 2: анатомія одної змови», Н. Гейджа «Замах на папу: новий слід у Болгарії», виступи Р. Рейгана та держсекретаря Дж. Шульца зі звинуваченнями болгарських та радянських спецслужб. «Справа Антонова». За кілька років журналістами були зібрані докази, що за замахом на Папу стояли ГРУ СРСР та служба державної безпеки БНР. На місці операцією керував болгарський військовий аташе Зіло Василев.
Червень 1982	Промова Р. Рейгана в Лондоні щодо «хрестового походу проти комунізму». У рамках «хрестового походу проти комунізму» Рейган заявив: «результат боротьби, що розгорнулася нині в світі, буде залежати не від числа бомб або ракет, а від перемоги або поразки прагнень та ідей».
Січень 1983	Створено Установчий Комітет з планування пропаганди на рівні кабінету міністрів. Частка бюджетних витрат на пропаганду склала 15 млрд. дол.
1983	Прийняття урядової програми «Демократія»

	У 1982 р. у промові у Вестмінстерському палаці, президент США Рональд Рейган висунув ініціативу «підтримки підвалин демократії: вільної преси, профспілок, політичних партій, університетів». 18 листопада 1983 р. статут NED був поданий на реєстрацію в окрузі Колумбія для створення «Національного фонду за демократію» як некомерційної організації. Програма коштувала 20 млн. дол. у 1983 р., 65 млн. дол. у 1984 р.
1984	Бюджет ЮСІА – 644 млн. дол. на рік. ЮСІА мав 206 відділень у 125 країнах. Із часом фінансування пропаганди за кордоном тільки збільшувалося, тому що США вважали це одним за найбільш ефективних інструментів впливу.
Перша половина 80-х	Бюджет ГА – 1,3 млрд. дол., бюджет РВС – 142 млн. дол. на рік. Це фінансування було виділено у зв'язку із необхідністю посилення пропаганди за кордоном.
1989	Монографія З. Бжезинського «Великий провал. Народження та смерть комунізму в ХХ столітті». Збігнев Бжезинський – американський політолог, соціолог і державний діяч, колишній Радник з національної безпеки президента Дж. Картера, а також радник Центру стратегічних і міжнародних студій. Поряд з Генрі Кіссінджером та Самуелем Гантінгтоном він був одним з найвпливовіших геостратегів США у ХХ ст.
1980	Відмова Польщі у пролонгації боргів, якщо не будуть припинені переслідування «Солідарності».
23.12.1981	Оприлюднення програми санкцій проти ПНР. Після введення воєнного стану уряд США ввів економічні санкції щодо Польщі та СРСР. У наступному, 1982 р., Польща була позбавлена статусу РНБ (режим найбільшого сприяння у торгівлі), а її заявка на вступ до МВФ була заблокована.
1981 – 1986	Економічні санкції США проти Польщі. Загальний збиток склав 13 млрд. дол. Втрати були частково компенсовані радянськими кредитами, що склали в сукупності 3,4 млн. дол., і збільшенням поставок сировини та енергоносіїв.

1985	Загальний валютний борг Східної Європи – 88,8 млрд. дол. (Польща – 30, СФРЮ – 19, Угорщина – 12 млрд. дол.).
1985	СФРЮ – головний партнер США у Східній Європі. Товарообіг – 1 млрд. дол. Найбільша частка товарообігу Югославії припадала на такі країни як США, Італія, ФРН, Великобританія.
1986	Загальний валютний борг Східної Європи – 98,4 млрд. дол. (Польща – 34, СФРЮ – 19, Угорщина – 15 млрд. дол.).
1987	Румунію виключено із системи економічних пріоритетів США. Румунія відмовилась від статусу РНС.
1988	Загальний борг ПНР – 35 млрд. дол. Пом'якшення режиму в середині 1980-х рр., особливо амністії політв'язнів, відкрило двері до нормалізації польсько-американських економічних відносин, але подолати наслідки санкцій було важко і в економічному, і у політичному сенсі.

Контрольні питання

1. В якому році відбулась зустріч М. Горбачова та Р. Рейгана в Женеві і чим вона завершилась?
2. Розшифруйте та дайте характеристику НМЕП.
3. Яку назву мала перша некомуністична партія СФРЮ і в якому році вона була заснована?
4. В якому році стався розкол СКЮ?
5. Охарактеризуйте об'єднання «Солідарність» і зазначте в якому році відбувся перший загальнонаціональний з'їзд об'єднання?
6. Яка подія відбулась в березні 1984 р.?
7. Прокоментуйте значення події, яка відбулась 6 лютого 1989 р.
8. Коли відбулося падіння Берлінської стіни?
9. Яка програма була запропонована Рональдом Рейганом у 1983 р.?
10. Які економічні санкції були прийняті проти Польщі?

ТЕМА 6.
РЕГІОНАЛЬНІ ОРГАНІЗАЦІЇ
У ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ТА ПІВДЕННО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ
ПІСЛЯ 1989 РОКУ

Етапи / Роки	Короткий зміст
I.	ЦЄІ
Листопад 1989	<p>Центральна Європейська Ініціатива була створена в Будапешті під назвою «Квадрагонале».</p> <p>Створена групою країн Центральної та Східної Європи (Італія, Австрія, Угорщина, Югославія) з метою налагодження співпраці в політичній і соціально-економічній сферах, і сприяння на цій основі зміцнення стабільності і безпеки в регіоні. Одночасно, створення цього об'єднання мало на меті забезпечити підготовку держав-учасників до їхнього майбутнього членства в ЄС.</p>
Травень 1990	<p>Трансформація «Ініціативи чотирьох» в «Ініціативу п'ятьох» («Пентагонале»).</p> <p>На нараді у Відні відбулося приєднання Чехословаччини у якості спостерігача.</p>
Червень 1991	<p>Трансформація «Ініціативи п'ятьох» в «Ініціативу шести» («Октагонале»)</p> <p>Польща стала членом організації на зустрічі у м. Дубровнік. Розвитку регіонального співробітництва істотно перешкоджав розпад Югославії. У зв'язку з югославською кризою одним із пріоритетів організації стала проблематика національних меншин. У декларації щодо Югославії «Ініціатива шести» виступала за збереження територіальної цілісності держави. Це питання було розглянуто на зустрічі міністрів закордонних справ держав-членів 1991 р. у Венеції, де було прийнято рішення про тимчасове призупинення членства СФРЮ в організації.</p>
Липень 1992	<p>Республіка Боснія і Герцеговина, Хорватія і Словенія на Віденському саміті були прийняті до складу організації, що отримала назву</p>

	«Центральноевропейська ініціатива» (ЦЄІ).
1993	<p>Македонія на саміті в Будапешті стала десятим членом ЦЄІ.</p> <p>Зі збільшенням чисельного складу організації була узгоджена програма співпраці з ЄБРР. Оскільки програмні цілі діяльності ЄБРР збігаються із задекларованою метою ЦЄІ, як і з цілями інших регіональних об'єднань, що з'явилися на посткомуністичному просторі, як то проведення системних реформ для подолання економічних суперечностей, у 1993 р. був організований Секретаріат з проектів ЦЄІ, який почав свою роботу в структурі ЄБРР у Лондоні.</p>
Липень 1994	<p>Зустріч на вищому рівні в Трієсті.</p> <p>Держави-члени ЦЄІ висловили свою стурбованість падінням розвитку співпраці і відзначили намір продовжувати діяльність організації в запланованому режимі. Було вирішено залучити фінансові ресурси з альтернативних джерел для активізації взаємних зв'язків. Було також прийнято «Інструменти ЦЄІ щодо захисту прав меншин». На Трієстському саміті відбулася перша зустріч асоціативної Ради ЦЄІ за участю Білорусі, Болгарії, України та Румунії, які отримали можливість брати участь у роботі багатьох робочих груп.</p>
1996	<p>Саміт в Граці.</p> <p>Глави урядів прийняли рішення про прийняття повноправним членом ЦЄІ Молдову, яка стала 16-ою державою-членом організації. Першим компонентом стратегії ЦЄІ було визначено втілення у життя пріоритетних проектів із розвитку транспортної інфраструктури у межах регіону. Також був виявлений інтерес до початку постійної співпраці між ЦЄІ і Європейською Економічною Комісією ООН для реалізації проектів у сфері охорони навколишнього середовища, транспорту, розвитку малих і середніх підприємств.</p>
1997	<p>Сараєвський саміт.</p> <p>Головною темою стала ситуація у Боснії і Герцеговині. Однак між державами-членами не було єдиного бачення подій. Також було прийнято Сараєвську декларацію щодо стратегії ЦЄІ та План дій на 1998-1999 рр. Ці документи уточнювали стратегію і тактику в діяльності ЦЄІ у зв'язку зі зміщенням інтересів організації у напрямку Південно-Східної Європи (з</p>

	урахуванням розширення числа його членів) і констатацією прогресу на шляху інтеграції.
1999	Урочисте святкування 10-ї річниці заснування організації в Празькому костелі. Були підведені підсумки діяльності організації і розроблена програма на наступні роки. Також були розглянуті політичний і економічний стан Південно-Східної Європи та Придністров'я, куди була направлена місія ЦЄІ для моніторингу ситуації.
2004	Почали роботу Університетська мережа ЦЄІ, а також Мережа з науки і технологій. Крім того, була запущена Програма ЦЄІ з обміну ноу-хау (КЕР), покликана служити інструментом, який пропонує спільне фінансування проектів з обміну ноу-хау між ЄС і країнами-членами ЦЄІ, що не входять в ЄС. В результаті входження у 2004 р. 5 країн-членів ЦЄІ (Угорщини, Польщі, Словаччини, Словенії і Чехії) в Євросоюз, а також Болгарії та Румунії у 2007 р., ЦЄІ об'єднала рівне число країн, що входили і не входили в ЄС.
27.11.2007	Рішення про виділення восьми основних сфер діяльності ЦЄІ було ухвалено на Саміті ЦЄІ в Софії. 1. Клімат, навколишнє середовище і стійка енергетика; 2. Розвиток підприємництва, включаючи туризм; 3. Розвиток людського потенціалу; 4. Інформаційне суспільство і ЗМІ; 5. Міжкультурна співпраця, включаючи національні меншини; 6. Інтермодальний транспорт; 7. Наука і технології; 8. Стійке сільське господарство.
2014 – 2015	У Білорусі було реалізовано 6 проектів ЦЄІ. Загальний обсяг фінансування склав понад 120 тис. євро в сферах транспорту, туризму, культури, освіти і наукових досліджень. Білорусь також бере участь в регіональному проекті ЦЄІ з підтримки малого та середнього бізнесу в Білорусі, Україні та Молдові.
II.	Вишеградська група

1335	<p>Одним з найстаріших об'єднань країн на території сучасної Європи є Вишеградська четвірка. Історія її виникнення бере початок у 1335 р. У той час як Угорщина була одним з політичних, культурних та економічних лідерів Східної Європи, резиденція угорських королів розташовувалася на березі Дунаю у Вишеграді, недалеко від Будапешту. Саме в цьому місці 12 листопада 1335 р. відбулася зустріч правителів трьох держав – Угорщини, Польщі і Чехії, – що поклала початок першого в Центральній Європі військово-політичного союзу.</p>
Квітень – листопад 1990	<p>Зустрічі прем'єр-міністрів Угорщини, Польщі і Чехословаччини у Братиславі та Парижі.</p> <p>Під час конгресу НБСЄ на спеціальному засіданні був запропонований і розроблений план об'єднання політичних і економічних зусиль цих країн з метою подальшого входження у загальноєвропейський інтеграційний процес. Крім перших осіб – Вацлава Гавела, Йозефа Анталла і Леха Валенси, – у зустрічі взяли участь по три представники від кожної країни.</p>
15.02.1991	<p>Декларація про співпрацю Чехо-Словацької Республіки, Республіки Польща та Угорської Республіки на шляху до європейської інтеграції.</p> <p>Декларацію про створення Вишеградського об'єднання підписали від Угорщини – І. Анталл, від Чехословаччини – В. Гавел, від Республіки Польща – Л. Валенса. За назвою міста об'єднання отримало назву Вишеградський трикутник, а з розділом Чехословаччини на дві незалежні держави – Чеську Республіку та Словацьку Республіку – Вишеградський чотирикутник (Вишеградська четвірка).</p>
Червень 1991	<p>Угода Вишеградської трійки з Організацією Економічного Співробітництва та Розвитку.</p>

<p>5 6.10.1991</p>	<p>– Саміт Вишеградського об'єднання у Кракові. Сторони визначили успішність підстави Вишеградської трійки і саме тут було підписано 5 жовтня 1991 р. польсько-чехословацьку міждержавну Угоду, а 6 жовтня 1991 р. у Варшаві було підписано польсько-угорську міждержавну Угоду. Отже, не вистачало тільки чехословацько-угорської міждержавної Угоди. Причиною не-підписання угоди були активні дії націоналістичної політики словацької сторони, яка висловила неприйняття деяких параграфів чехословацько-угорського міждержавної Угоди, перш за все, щодо захисту прав національних меншин.</p>
<p>2.01.1994</p>	<p>Зустріч президента США Б. Клінтона з лідерами країн Вишеградської групи у Празі. Клінтон пояснив керівникам цих держав суть програми Партнерство заради миру (ПЗМ) і умови прийняття цих країн в організацію НАТО. Паралельно в штабі НАТО здійснювалося і концептуальне опрацювання майбутнього «східного розширення». Зокрема, у грудні 1994 р. почалося дослідження під назвою «Принципи та військово-політичні аспекти майбутнього розширення Альянсу». Мета: з'ясування, яким чином прийняття нових членів може вплинути на ефективність організації НАТО, наскільки цей крок буде сприяти виконанню нових завдань цієї структури.</p>
<p>Серпень 1994</p>	<p>Зустріч міністрів сільського господарства Трійки за участю експертів Австрії та Словенії у Чеське Будейовіце.</p>
<p>Лютий 1995</p>	<p>Базова Угода між Угорщиною та Словаччиною щодо розвитку добросусідських і дружніх відносин. Список із 9 конкретних пропозицій з питань захисту прав національних інтересів, тобто угорської меншини у Словаччині, надання можливості освітнього, культурного розвитку меншині, вирішення проблем гідрокаскаду на прикордонні, побудова мосту на Дунаї, і також було запропоновано механізм дії спільних комісій по цим питанням.</p>

14.05.1999	<p>Декларація прем'єр-міністрів країн Вишеграду у Братиславі.</p> <p>Сторони визначили необхідність посилення співпраці, добросусідських відносин в регіоні, проведення щорічних зустрічей різних рівнів чотирьох сторін, підтримки євроатлантичних амбіцій Словаччини, передачі їй досвіду в прискоренні європейської інтеграції.</p>
Жовтень 1999	<p>Зустріч президентів Трійки у Яворині.</p> <p>Було прийнято рішення відстоювати кандидатуру Словаччини на вступ в ЄС разом із Чехією, Польщею й Угорщиною.</p>
Березень 2000	<p>Угода про створення Вишеградського фонду для підтримки проектів у галузі культури і науки у Штірне (Чехія).</p> <p>Місцем розташування фонду була обрана Братислава. Кооперація з Україною, Білоруссю, країнами Південного Кавказу та Західних Балкан.</p>
Вересень 2000	<p>Угода щодо прикордонного контролю за принципами Шенгенської угоди у Будапешті.</p>
Лютий 2002	<p>Заява Віктора Орбана про відповідальність чехословацької держави у зв'язку з декретами Едварда Бенеша.</p> <p>Відповідно до них в повоєнний час десятки тисяч угорців піддалися переселенню. Напередодні вступу в ЄС Орбан зажадав від Чехії і Словаччини компенсацій жертвам політики Е. Бенеша.</p>
Червень 2002	<p>Вишеградська премія та Вишеградська стипендія започатковані у Естергомі.</p>
2004 – 2014	<p>Пошуки нової ролі Вишеградської групи та форм регіональної співпраці.</p> <p>Засадничі цілі 1991 р. були досягнуті Вишеградською четвіркою у 2004 р., коли всі країни стали членами ЄС та НАТО. Під час вказаного етапу розвитку лідери країн Четвірки надалі утвердились у розумінні формату співпраці як корисного для посилення своїх позицій на європейському рівні. У 2007 р. були узгоджені правила інституціоналізації кооперації на парламентському рівні. У 2011 р. Четвірка відсвяткувала 20</p>

	років свого існування. Нові завдання були поставлені перед Четвіркою у Кромеріжській декларації 2014 р., де держави погодились продовжувати регіональну кооперацію, орієнтовану на конкретні проекти.
2012	Грантова програма «Вишеград для Східного партнерства» (V4EaP) у рамках Міжнародного Вишеградського фонду.
2014 – 2015	Міграційна криза та опозиція Вишеградської групи до рішень ЄС. Спільна позиція країн групи щодо міграційної кризи та реформи Спільної європейської системи надання притулку (CEAS): пріоритетом Четвірки був захист кордонів. Виступаючи за перекриття міграційного потоку з Балкан, країни-члени Вишеградської групи не допомогли створенню спільної європейської відповіді на загрозу нелегальної міграції, яка була лише частково локалізована після укладення угоди з Туреччиною.
2016 – 2017	Покращення у виробленні активного порядку денного Вишеградської групи. У сфері безпеки та оборони заслуговує на увагу спільна позиція країн групи перед Самітом НАТО у Варшаві, а також перебування Вишеградської бойової групи ЄС на чергуванні в 2016 р. Окремо можна вказати на позитивну роль делегацій Вишеградської групи при проведенні переговорів на засіданні Ради ЄС щодо виходу Великої Британії з Євросоюзу в лютому, а також спільну позицію щодо енергетичних регуляційних документів у жовтні 2017 р.
III.	ЦЕФТА
21.12.1992	Центральноєвропейська угода про вільну торгівлю (ЦЕФТА) підписана у Кракові міністрами економіки і промисловості чотирьох країн – Угорщини, Польщі, Словаччини та Чехії. Набула чинності з 1 березня 1993 р. Цей крок був продиктований тим, що, незважаючи на спеціальні так звані «європейські угоди» з ЄС кожної з «Вишеградської четвірки», їх торгово-економічні відносини розвивалися в цілому незадовільно, тому для збереження і примноження

	напрацьованих за останні десятиліття торгово-економічних зв'язків Центральної Європи було створено це інтеграційне угруповання.
4.12.1993	Декларація про лібералізацію торгівлі протягом п'яти років Засідання Спільного комітету ЦЕССТ у Празі погодило перелік товарів за винятком деяких груп, перш за все сільськогосподарських.
29.04.1994	Додатковий протокол про подальше прискорення лібералізації у Будапешті. З 1 липня 1994 р. передбачав знизити мита на промтовари на 20 % і кожний наступний рік знижувати ще на 10 %.
25.11.1994	Загальні вимоги до членства у ЦЕФТА. Визначені під час зустрічі прем'єр-міністрів країн-учасниць ЦЕФТА та Словенії у Познані: приєднання до системи ГАТТ / СОТ, асоційоване членство в ЄС, наявність двосторонніх договорів про вільну торгівлю.
11.09.1995	Другий саміт прем'єр-міністрів країн-учасниць ЦЕССТ у Брно: прийняття Словенії. Офіційно скріплено договором від 25 листопада 1995 р. в Люблянні. Під час зустрічі було прийнято політичну Декларацію держав-учасників ЦЕФТА та Додаток до основної Угоди про зону вільної торгівлі в Центральній Європі, в якому умови членства в ЦЕФТА ускладнювалися. Було внесено додаткову ст. 39, згідно з яким приєднання до ЦЕФТА можливо за умови згоди всіх сторін і наявності відповідної угоди з визначенням механізму приєднання між усіма сторонами, з одного боку, і країною, яка приєднується, з іншого. У 1997 до ЦЕФТА приєдналася Румунія, у 1999 – Болгарія, у 2002 – Хорватія, у 2006 – 2013 рр. – Албанія, Боснія та Герцеговина, Македонія, Сербія, Молдова, Косово, Чорногорія.
21.06.2001	Вадуцька конвенція – оновлена угода, підписана у м. Вадуц, Ліхтенштейн. Набула чинності 1 червня 2002 р., одночасно з набуттям чинності пакетом двосторонніх угод між Швейцарією та ЄС. Положення оновленої угоди про ЄАВТ враховують розвиток

	торговельних відносин країн-членів ЄАВТ з ЄС та іншими торговельними партнерами. Вадуцька конвенція регулює відносини між країнами-членами ЄАВТ у сфері торгівлі товарами та послугами, конкурентної та інвестиційної політики, економічної та грошової політики, захисту прав інтелектуальної власності тощо.
2009	Активний переговорний процес між ЄАВТ та Україною. Під час проведення першого та другого раундів переговорів про створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄАВТ 21-21 квітня та 27-30 серпня у Києві обговорювались питання підготовки та аналізу тарифних пропозицій та інших питань взаємного доступу на ринки товарів та послуг.
IV.	ОЧЕС
1990	Ініціатива президента Турецької Республіки Тургута Озала щодо створення «Чорноморської зони економічного співробітництва». Ідея створення регіональної економічної організації країн Чорноморського басейну народилася в Туреччині. Ідею запропонував ще до розпаду СРСР президент Туреччини Т. Озал. Його проектом передбачалося досягнення трьох наступних цілей: 1) інтеграції причорноморського регіону в світову економіку; 2) вигідного взаємного використання традиційних зв'язків країн Причорномор'я між собою і країнами Азії, Близького Сходу та Європи; 3) забезпечення поступового та ефективного переходу до ринкової економіки посткомуністичних країн за допомогою багатостороннього економічного співробітництва.
25.06.1992	Босфорська заява і Декларація про створення ЧЕС. Підписані у Стамбулі президентами Азербайджану, Вірменії, Болгарії, Грузії, Молдови, Румунії, Туреччини та України і главами урядів Албанії, Греції та Російської Федерації, що створило правову основу інтеграційних процесів у регіоні Чорного моря. Метою ЧЕС було створення трансрегіональної інтеграційної системи співробітництва.
Червень	Бухарестська конвенція щодо захисту Чорного моря від

1992	забруднення.
1993	Чорноморська культурна конвенція.
1993	Програма ТРАСЕКА. Спрямована на розширення мережі сухопутних і морських зв'язків з метою формування транспортного коридору Європа – Кавказ – Азія. До участі залучені вісім країн ОЧЕС, а також Казахстан, Киргизстан, Таджикистан, Узбекистан, Туркменістан і Монголія. Росія бере участь в програмі на правах спостерігача. Вже працюють багато важливих ділянок коридору.
1993	Декларація щодо створення Парламентської Асамблеї ЧЕС. У липні була проведена Перша сесія ПАЧЕС у Бухаресті. У грудні був проведений Софійський саміт міністрів закордонних справ країн-учасниць ЧЕС. Статус спостерігачів набули Єгипет, Ізраїль, Туніс, Словаччина.
Березень 1994	Постійний міжнародний секретаріат – головний виконавчий орган, що знаходиться в Стамбулі. Очолює Секретаріат Генеральний секретар. Персонал виконує свої обов'язки як міжнародні посадові особи з належним урахуванням принципів і цілей ЧЕС. У квітні було проведене перше засідання комітету ПАЧЕС з економіки в Трабзоні.
1995	Механізм «Трійки». Має забезпечити необхідну координацію і колегіальність через узгодження рішень міністра закордонних справ держави, яка зараз головує в ОЧЕС, зі своїми колегами з країн, які головували раніше, і тієї, що головуватиме наступною (наприклад, з жовтня 1996 р. до квітня 1997 р. це були відповідно Туреччина, Росія і Україна).
Жовтень 1996	Декларація ЧЕС щодо створення зони вільної торгівлі в Чорноморському басейні. Прийнято на 3 саміті країн-членів ЧЕС на вищому рівні у Москві.
Квітень 1997	Стамбульський саміт ЧЕС.
Жовтень	Створення Чорноморського банку торгівлі та розвитку.

1997	Формально банк почав діяльність з 1 червня 1999 р.
15.04.1998	Угода про співпрацю у сфері допомоги та реагування у надзвичайних ситуаціях під час природних та техногенних катастроф. Угода між урядами держав-учасниць ОЧЕС підписана у Сочі.
5.06.1998	Декларація та Статут ОЧЕС. Ратифікована 1 травня 1999 р. Підписано на 4 саміті країн-членів ЧЕС на вищому рівні у Ялті. Завершення інституційного формування ОЧЕС як міжнародної регіональної економічної організації. У наступні 2 роки до ОЧЕС приєдналися у якості спостерігачів Македонія, СРЮ, Іран, Узбекистан, Білорусь, Боснія і Герцеговина, Казахстан, Кіпр, Німеччина, Йорданія, Словенія, Угорщина, Франція, Хорватія, Чехія.
2.10.1998	Угода про співпрацю в області боротьби зі злочинністю, зокрема, її організованих форм. Підписана у Керкірі.
Квітень 1999	Додатковий протокол щодо привілеїв та імунітетів ОЧЕС. Підписаний у Тбілісі.
Листопад 1999	Неформальний саміт керівників країн-членів ОЧЕС. Проведений у Стамбулі.
Квітень 2000	Угода між ОЧЕС та урядом Туреччини щодо розміщення штаб-квартири ОЧЕС. Підписана у Кишиневі.
Березень 2002	Меморандум про взаєморозуміння. Підписано на Другій Міжнародній чорноморській транспортній конференції у Києві. Розкривав питання спрощення автомобільних перевезень вантажів в регіоні ЧЕС і закладені основи для вирішення цілого комплексу проблем. Дещо для створення належної інформаційної інфраструктури регіону було зроблено до 2013 р., як, н., проект волоконно-оптичного зв'язку «Ітурі» (Італія – Туреччина – Україна – Росія). За цим проектом передбачалося підключення до євро-азійського кабелю з Західної Європи до Японії і Кореї.

25.06.2002	Десята річниця створення ОЧЕС. Відзначалася на саміті в Стамбулі. Підтвердження прихильності регіональному економічному співробітництву в рамках ОЧЕС.
2007-2008	ОЧЕС налагодила співпрацю з міжнародними організаціями у сфері енергетики (Енергетична Хартія та USAID). Україна, в рамках її головування в ОЧЕС, провела 9 квітня 2008 р. у Києві зустріч міністрів енергетики країн-членів ОЧЕС.
14.02.2008	Чорноморська синергія. У Києві під час зустрічі міністрів закордонних справ країн ОЧЕС та Трійки ЄС було розпочато нову програму.
2009	Зустріч голів митних адміністрацій країн ОЧЕС. Проведена у Києві за участі представників Єврокомісії.
15.11.2012	Представники Держмитслужби України взяли участь у засіданні РГ ОЧЕС з митних питань.
15.12.2017	На засіданні РМЗС Україну призначено країною-координатором РГ з енергетики на дворічний період, починаючи з 1 січня 2018 р.
15.05.2018	Проект Плану дій РГ з енергетики на 2018-2019 рр., підготовлений міністерством енергетики та вугільної промисловості України.
V.	Інші регіональні організації
1993	Резолюція ГА ООН 47/225 від 8 квітня 1993 р.: КЮРМ. Прийняття в члени ООН державу, тимчасово іменовану для всіх цілей ООН «колишньою Югославською Республікою Македонією» до врегулювання розбіжностей, що виникли у зв'язку з назвою цієї держави.

<p>Вересень 1995</p>	<p>Тимчасовий договір Греції та Македонії. Припинення економічної блокади</p> <p>У Нью-Йорку між Грецькою та Македонською республіками пройшли переговори, організовані США, у ході яких було підписано офіційний документ перемир'я. Тимчасовий договір був заснований на проекті англійського політика Венса і екс-міністра закордонних справ Великобританії лорда Оуена 1993 р., відхилений тоді грецьким урядом. Він був спрямований на розвиток двосторонніх зв'язків до постійної угоди, яка мала допомогти у вирішенні суперечки про назву Македонії. Стаття 1 договору вказувала, що тимчасова назва Македонської держави – Колишня Югославська Республіка Македонія. Відповідно до статей 2-4, сторони повинні поважати суверенітет і недоторканність кордонів, дотримуватися політичної незалежності. Кожна держава, відповідно до міжнародних норм, має право вільно вибирати і розвивати свої економічні, політичні, культурні, соціальні та національні символи. Стаття 8 проголошувала зняття грецького ембарго.</p>
<p>14.12.1996</p>	<p>Ініціатива зі співробітництва у Південно-Східній Європі (SECI).</p> <p>Сформована в 1996 р. під керівництвом старшого директора по Східній Європі в Раді національної безпеки Сполучених Штатів Річарда Шифтера. Його початкова ідея була змодельована з плану Маршалла 1947 р., який використовувався для відновлення Європи після Другої світової війни, і, з огляду на те, що війна в Боснії і Герцеговині добігає кінця, він відчув, що стабільність в регіоні буде негайно необхідна. Його план був націлений на регіональне співробітництво країн Південно-Східної Європи (ПСЄ) і не вважався планом фінансової допомоги. Ідея полягала в тому, щоб дозволити країнам ПСЄ отримати доступ до ресурсів, які допомогли б їм відновлюватися і стабілізуватися, але не надавати їм безпосередньо грошей. Єдина допомога, що надається зовнішніми організаціями та країнами, такими як Сполучені Штати, буде здійснюватися у формі технічної допомоги, а також надання експертів. Ідея Шифтера була реалізована тільки після того, як було оголошено про припинення вогню, а мирні договори були підписані в Дейтоні, штат Огайо (Дейтонська</p>

	угода 1995 р.). Також була прийнята угода щодо нормалізації відносин Сербії та Хорватії. Хорватія приєдналася до Ініціативи в якості повноправного члена в 1999 р.
1996	Процес співпраці в Південно-Східній Європі «South-East European Cooperation Process» (SEECP). Мета – перетворення ПСЕ на регіон стабільності, безпеки і співробітництва відповідно до процесів європейської інтеграції та шляхом сприяння взаємного діалогу і співпраці на всіх рівнях, у всіх галузях, що становлять спільний інтерес. Дванадцять країн брали участь в роботі SEECP як повноправні члени: Албанія, Боснія і Герцеговина, Болгарія, Чорногорія, Греція, Хорватія, колишня югославська Республіка Македонія, Молдова, Румунія, Сербія, Словенія та Туреччина, Косово.
1998	Демаркація сухопутного кордону Хорватії та Словенії.
1999	Урегулювання «мовного питання» між Болгарією та Македонією.
10.06.1999	Пакт стабільності для Південно-Східної Європи (PSSEE). Ініціатива ЄС об'єднала 54 країни та міжнародні організації, у тому числі Албанію, Болгарію, Румунію, Боснію і Герцеговину, Сербію, Чорногорію, Македонію, Хорватію.
2000	Хартія про добросусідські відносини, стабільність, безпеку і співпрацю в Південно-Східній Європі. Основний документ SEECP прийнятий у Бухаресті.
2000	«Декларація Анкони» – створення Адріатико-Іонійської Ініціативи (АІ). Підписана Італією, Грецією, Словенією, Хорватією, Боснією і Герцеговиною, Сербією і Чорногорією, Албанією.
2002	Міжнародна Комісія басейну р. Сави. Створена Боснією і Герцеговиною, Словенією, Хорватією, ФРЮ. Ратифікована у 2004 р.
2003	Дунайський Процес Співробітництва. Об'єднав 13 дунайських країн.
2003	Охридська угода щодо боротьби з організованою злочинністю та тероризмом. Підтримали Болгарія, Албанія, Сербія і Чорногорія, Боснія і

	Герцеговина, Македонія.
2004	Белградська угода щодо захисту хорватської меншини в Сербії та сербської меншини в Хорватії.
Червень 2005	«Ігманська ініціатива» – перша зустріч президентів Сербії і Чорногорії, Боснії і Герцеговини та Хорватії. Проведена для визнання спільної відповідальності країн за порушення прав людини і міжнародних законів у 90-х рр. ХХ ст.
2006	Альпійсько-Адріатична Робоча Спільнота. Об'єднала Австрію, Італію, Німеччину, Швейцарію, Словенію, Хорватію, Угорщину.
30.06.2006	Адріатичний єврорегіон. Міжнародна асоціація, створена в Пулі (Хорватія) для сприяння транснаціональному і міжрегіональному співробітництву між регіонами і місцевими властями Адріатичного і Іонічного басейнів. Асоціація нараховує 29 членів. Усі члени є одиницями територіального самоврядування, і більшість з них NUTS2.
Липень 2006	Між Сербією та Чорногорією встановлено дипломатичні відносини.
Жовтень 2006	Договір між Сербією та Хорватією щодо звинувачення учасників військових злочинів, злочинів проти людства та геноциду.
Березень 2007	Сараєвський договір між Хорватією та Боснією і Герцеговиною щодо подвійного громадянства.
17.02.2008	Декларація незалежності Косово. Акт Парламенту Косово проголосив про незалежність Косова від Сербії. «За» проголосувало 109 із 120 делегатів, але делегати, які представляли сербську меншину, засідання проігнорували.
18.02.2008	Засідання Північноатлантичної Ради НАТО, де було вирішено, що KFOR залишаються в Косові. Також було проведено засідання Ради міністрів закордонних справ країн ЄС; були розглянуті питання про суверенне право держав приймати рішення щодо визнання Косова. У відповідь Сербія відізвала своїх послів зі США, ФРН, Великої Британії.

28.02.2008	Міжнародна керівна група щодо Косово. Завдання групи полягало у забезпеченні стабільності Косово.
Березень 2008	PSSEE трансформувалась на Раду регіонального співробітництва (RCC).
Жовтень 2008	Після визнання Чорногорією незалежності Косова, посол Чорногорії був оголошений персоною нон-грата в Сербії.
Листопад 2008	Македонія подала позив в Міжнародний суд в Гаазі на Грецію у зв'язку із суперечкою навколо назви «Республіка Македонія». Тимчасова угода, підписана Скоп'є і Афінами у вересні 1993 р., констатувала розбіжності між сторонами і зобов'язала їх вести переговори для повного вирішення суперечки під егідою генсека ООН.
Січень 2009	Угода про захист хорватської меншини в Чорногорії та чорногорської меншини в Хорватії.
Квітень 2009	У Македонії мирно пройшли президентські і місцеві вибори, що мало вирішальне значення для наміру македонців вступити до ЄС. На місцевих виборах правляча консервативна ВМРО-ДПМНС здобула перемогу, новим президентом став кандидат від цієї партії Георге Іванов.
2016	Угода про асоціацію між Косово та Європейським Союзом. Держава є потенційним кандидатом на вступ у ЄС.
17.06.2018	Міністри закордонних справ Греції та Македонії підписали угоду про нову назву КЮРМ – Північна Македонія.

Контрольні питання

1. З якою метою була створена ЦЄІ?
2. Яке об'єднання країн на території сучасної Європи є одним із найстаріших?
3. Коли була підписана Центральноєвропейська угода про вільну торгівлю?

4. Хто запропонував створити ОЧЕС?
5. Коли була розпочата програма «Чорноморська Синергія»?
6. Які події відбулися у СЄ у вересні 1995 р.?
7. У чому полягає головна мета процесу співпраці у Південно-Східній Європі?
8. Скільки країн об'єднує «Пакт стабільності для Південно-Східної Європи»?
9. Яка декларація задокументувала створення Адріатико-Іонійської ініціативи?
10. У якому році Македонія подала позив на Грецію у Міжнародний суд в Гаазі у зв'язку із суперечкою навколо назви «Республіка Македонія»?

ТЕМА 7.
ВІДНОСИНИ КРАЇН ЦСЄ ТА ПСЄ З
ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Етапи / Роки	Короткий зміст
I.	Переговорний процес та розширення ЄС на Схід
Початок 1990	<p>Рішення ЄС щодо створення програми допомоги посткомуністичним країнам на шляху до ринкової економіки «ФАРЄ» (PHARE).</p> <p>Надання на самих ранніх етапах трансформаційних реформ фінансової допомоги через спеціально створений фонд. Бюджет програми «ФАРЄ» на 2000-2006 рр. – понад 10 млрд. євро. Для нових держав-членів 2003 рік був останнім роком для подання проектів у рамках «ФАРЄ», втім виконання проектів та їх фінансування тривало до 2006 р.</p>
Листопад 1991	<p>Польща, Угорщина, Чехія, Словаччина, Словенія, Болгарія, Румунія, країни Балтії підписали «Європейські домовленості щодо асоціювання».</p> <p>Очікуючи, що зміни в державах ЦСЄ будуть відбуватися повільно і нерівномірно, ЄС вирішив доречним розвивати індивідуальні відносини з кожною країною ЦСЄ, які б враховували відповідні інтереси і передумови (принцип індивідуального підходу). Подібна «політика диференціації» була використана при укладанні Угод про торгівлю та співробітництво, Угод про співпрацю.</p>
9 – 10. 12. 1991	<p>Маастрихтський Договір про створення Європейського Союзу.</p> <p>Набув чинності 1 січня 1993 р. Всі держави, що входили до Європейського співтовариства, підписали Договір, який заснував три опори ЄС: 1) Економічний і монетарний союз. Уведення єдиної європейської валюти – євро – не пізніше 1999 р. Економічні критерії для країн-вступників: дефіцит держбюджету не більше 3 % ВВП, державний борг – менше 60 % ВВП, рівень інфляції – не вище 1,5 % середнього рівня інфляції трьох найбільш стабільних країн-учасниць. 2) Спільну зовнішню та безпекову політику (СЗБП). 3)</p>

	<p>Спільну політику в галузі внутрішніх справ та юстиції. Введення для громадян членів ЄС єдиного європейського громадянства, не скасовуючи громадянство самої країни, надання права вільного проживання в будь-якій країні ЄС і права брати участь у виборах до Європарламенту за місцем проживання. Створення Європолу. Розробка і прийняття Конституції ЄС.</p>
Грудень 1992	<p>Перше засідання міністрів закордонних справ ЄС за участю МЗС Вишеградської групи.</p> <p>Підписання 20 грудня 1992 р. Угоди про створення Центральноєвропейської асоціації вільної торгівлі (ЦЕФТА), дозволило країнам групи створити спільний митний простір ще до вступу в ЄС. Ця акція продемонструвала здатність Вишеградської групи приймати конструктивні рішення і залишала надії на спільну мобілізацію зусиль при відстоюванні своїх інтересів в рамках ЄС, хоча в цілому не стимулювала активізацію горизонтальних економічних зв'язків в регіоні. Орієнтиром для кожної з країн, як і раніше, залишалися дотації з фондів ЄС і західні інвестиції.</p>
Червень 1993	<p>«Копенгагенські критерії».</p> <p>На засіданні Європейської Ради було прийнято рішення, що кандидатами до вступу в ЄС можуть стати тільки ті країни, які будуть відповідати необхідним економічним і політичним умовам: країна повинна бути демократією, мати вільний ринок і погодитися запровадити всі правові норми ЄС, узгоджені раніше (повне прийняття <i>acquis communautaire</i>). Останній критерій був основним, хоча формально не був прописаний в Копенгагенських критеріях. Терміни вступу не обговорювалися, що звільняло Європейську Раду від певних зобов'язань. Копенгагенський саміт послужив формальним сигналом для країн ЦСЄ до подачі офіційних заявок на вступ.</p>
1994	<p>Офіційні заявки на вступ у ЄС подали Угорщина (березень) та Польща (квітень).</p>
Грудень 1994	<p>Гессенські (Ессенські) вимоги, яким повинні відповідати кандидати до прийняття в ЄС («стратегія приєднання»: поступове розширення й поглиблення двосторонніх «Європейських домовленостей щодо</p>

	<p>асоціювання»).</p> <p>Саміт Європейської Ради: прийняття стратегії зближення, метою якої було зв'язати трансформаційні процеси в країнах-кандидатах з інтеграцією цих країн в ЄС. Ключовими елементами цієї стратегії був структурований діалог, Європейські Угоди, програма ФАРЕ та Біла книга. Структурований діалог і Біла книга носили консультативний характер на відміну від Європейських угод.</p>
Січень 1995	<p>Четверте розширення ЄС (Австрія, Фінляндія, Швеція).</p> <p>Австрія, Фінляндія та Швеція як держави ЄАВТ межували зі старим Східним блоком ще до закінчення «холодної війни» і з їх вступом в ЄС країн-членів стало 15. Натомість населення Норвегії на національних референдумах (у 1972 і 1994 рр.) двічі відкидало пропозицію про вступ до ЄС; країна залишилася тільки в ЄАВТ.</p>
1995	<p>Офіційні заявки на вступ в ЄС подали Чехія (січень) та Словаччина (червень). «Європейські угоди про налагодження асоціації» (ЄУНА) з Чехією, Румунією, Словаччиною та Болгарією (лютий).</p> <p>ЄУНА: глибина співпраці з державами, які підписали угоду про асоціацію, зазвичай менше, ніж з повноправними членами ЄС. ЄС укладав угоди про асоціацію в обмін на зобов'язання проведення політичних, економічних, торговельних або судових реформ. В обмін на це асоційована держава могла отримати безмитний доступ до деяких ринків ЄС, а також фінансову або технічну допомогу. Угода про асоціацію могла включати в себе угоду про вільну торгівлю між ЄС і третьою країною. Повинна бути ратифікована усіма державами-членами ЄС.</p>
Червень 1995	<p>Канни: бюджет програми «Маяк». Оприлюднення списку країн, які мали до 2000 р. вступити в ЄС (Болгарія, Чехія, Угорщина, Польща, Румунія, Словаччина, Словенія).</p> <p>Саміт Європейської ради затвердив прийняття Білої книги по підготовці асоційованих країн ЦСЄ до інтеграції у внутрішній ринок ЄС, затвердив розроблену Комісією постанову про</p>

	<p>фінансову й технічну допомогу країнам Середземномор'я «Маяк» і призначив проведення конференції по регіону на рівні міністрів закордонних справ.</p>
<p>Грудень 1995</p>	<p>Мадрид: початок переговорів щодо інституційної реформи ЄС.</p> <p>Європейська Рада: рішення почати переговори про вступ з країнами ЦВЄ. Прийняла на себе зобов'язання щодо початку переговорів про реформу інститутів ЄС. Доручення ЄК розробити «Рекомендації країнам, які подали заявки на вступ» і пропозиції щодо майбутнього розвитку ЄС, оцінка наслідків розширення для окремих областей політики ЄС, розробити стратегію успішного розширення і пропозиції щодо майбутнього фінансового плану після 31 грудня 1999 р. У критерії приєднання (при оцінці фінансових наслідків розширення для ЄС) були введені додаткові обмеження: здатність країн-вступників прийняти та здійснювати схвалену ЄС структурну і аграрну політику. Участь у переговорах взяли представники країн-членів ЄС, а також майже всіх середземноморських країн.</p>
<p>16 – 17. 06.1997</p>	<p>«Амстердамський договір про зміну Договору про Європейський Союз, договорів, що засновували європейські співтовариства, і ряду пов'язаних з ними актів».</p> <p>Ухвалено на засіданні Європейської Ради, а 2 жовтня 1997 р. його підписали міністри закордонних справ 15 держав-членів. Набув чинності 1 травня 1999 р. після ратифікації усіма державами-членами згідно з національними конституційними вимогами. Було внесено істотні зміни в договір про ЄС, який був підписаний в Маастрихті. Чітко прописані умови вступу до Європейського Союзу, додана Шенгенська угода, ЄС оголошено простором свободи, безпеки, справедливості, посилено юридичний захист з боку Суду ЄС. Введено посаду Високого представника з питань спільної зовнішньої політики і політики безпеки. Велика Британія, Ірландія і Данія отримали право не брати участь у новій системі.</p>
<p>15.07.1997</p>	<p>«Порядок денний 2000».</p> <p>Європейська Комісія видає «Порядок денний 2000», що складалася з трьох частин, кожна з яких містила відповіді на</p>

	питання, поставлені Мадридським самітом ЄС 1995 р.; одна з них стосувалася розширення ЄС; також дає рекомендації з приводу заявок на вступ і на рахунок початку переговорного процесу про вступ. Ратифікована в березні 1999 р. в Берліні: прийняття «Порядку денного 2000», включаючи пакет реформ і бюджет на 2000-2006 рр.
Березень 1998	<p>Лондон: ухвалена «перша хвиля» розширення – Чехія, Польща, Угорщина, Естонія, Словенія, й «друга хвиля» – Словаччина, Латвія, Литва, Румунія, Болгарія.</p> <p>16 березня Європейська Рада схвалила програму «Партнерство для вступу», яка була розроблена окремо для кожної з країн-кандидатів і метою якої було здійснення під керівництвом ЄС процесу підготовки до вступу. 30 березня в Лондоні урочисто відкрили переговорний процес про вступ до ЄС з п'ятьма країнами ЦСЄ – Чехія, Польща, Угорщина, Естонія, Словенія. 10 листопада – безпосередній початок переговорів про вступ з країнами-кандидатами «Люксембурзької групи» на рівні міністрів.</p>
Грудень 1999	<p>Європейська Рада в Гельсінкі.</p> <p>Рішення про початок переговорів про вступ з іншими 5 країнами ЦСЄ – країнами «Гельсінської групи» (Литвою, Латвією, Словаччиною, Болгарією та Румунією); члени ЄС визначили головні орієнтири, які б дозволили ЄС до 2003 р. розгорнути контингенти чисельністю до 60 тисяч військовослужбовців для виконання «Петерсберзьких завдань». Функції ЗЄС у сфері антикризового управління (crisis management) були передані ЄС.</p>
Травень 1999	<p>Засідання Єврокомісії: «Процес стабілізації та асоціації» Албанії, Боснії та Герцеговині, Хорватії, Македонії, ФРЮ.</p> <p>Підписано 10 червня 1999 р. у Кельні міністрами зовнішніх справ ЄС, спрямовано на стабілізацію країн балканського півострова за допомогою заходів у галузях демократизації, реконструкції економіки та безпеки, Пакт Стабільності повною мірою був ініціативою ЄС, але здійснювалася під егідою ОБСЄ. Пакт підписали представники Албанії, Боснії і Герцеговини, Македонії, Сербії та Чорногорії, Хорватії,</p>

	Румунії, Болгарії. У 2001 р. до нього приєдналась Молдова.
Грудень 1999	Початок переговорів про повне членство в ЄС з Чехією, Польщею, Угорщиною, Естонією, Словенією. Фактично підготовка до вступу цих країн до ЄС тривала понад 10 років, більш інтенсивно з 1997 р., коли було прийнято рішення про перспективи розширення. 31 березня 1998 р. розпочалися переговори про вступ до ЄС із Угорщиною, Польщею, Естонією, Чехією, Словенією та Кіпром.
Лютий 2000	Початок переговорів про повне членство в ЄС з Болгарією, Латвією, Литвою, Словаччиною, Румунією.
Грудень 2000	Саміт у Ніцці: інституціональні реформи ЄС. Завданням було підготувати європейські інституції до розширення. Головні зміни полягали в обмеженні складу Комісії, розширенні сфери застосування кваліфікованої більшості, визначенні нової ваги голосів у Раді міністрів, реформуванні процедури тіснішої співпраці, легітимізації Хартії основних прав та визначенні ролі національних парламентів.
26.02.2001	Ніццький договір. Передбачав реформування органів ЄС з урахуванням розширення, а також прийняття графіка подальшого проведення переговорів про вступ. Реформувалися практично всі інститути Євросоюзу. Було введено такі структури як Суд ЄС, Суд першої інстанції. До договору додавалася Декларація про майбутнє Союзу. Після того, як Ніццький договір ратифікували всі держави-члени, він набрав чинності 1 лютого 2003 р.
Березень 2001	Люксембург: Угода щодо стабілізації та асоціації (SAA) ЄС та Македонії (набула сили в 2004 р.). Європейська Комісія взяла на себе зобов'язання затвердити пакет фінансової допомоги в розмірі 40 млн. євро на 2001 р. у межах своєї програми CARDS для Західних Балкан. Македонському уряду було обіцяно 50 млн. євро у формі макрофінансових грантів і кредитів, якщо Македонія досягне угоди з МВФ. 9 квітня 2001 р. КЮРМ стала першою країною в Південно-Східній Європі, що уклала з ЄС Угоду про стабілізацію й асоціацію, хоча на той момент в ЄС розуміли, що КЮРМ ще не готова до цього кроку. У травні 2001 р.

	<p>комісар зовнішніх справ ЄС отримав право використовувати фонди Механізму швидкого реагування у розмірі 2,5 млн. євро для відбудови житла в КЮРМ, пошкодженого протягом лютого-березня 2001 р. УСА набула чинності 1 квітня 2004 р., і практично одночасно КЮРМ подала аплікацію на членство в ЄС (22 березня 2004 р.), хоча вона мала радше символічне значення.</p>
Грудень 2002	<p>Копенгагенський саміт: субсидії для підтримки сільськогосподарського сектору ЦСЄ.</p> <p>Завершення переговорів про вступ із 8 країнами ЦСЄ, Мальтою і Кіпром. Досягнуто згоди про те, що вони можуть приєднатися до ЄС 1 травня 2004 р., а Болгарія та Румунія приєднуються у 2007 р. Визначення обсягів фінансування розширення на 2004-2006 рр. Між тим, з огляду на шалений опір країн ЦСЄ у питанні відкриття національних ринків для іноземних товарів і послуг в рамках виконання Спільної сільськогосподарської політики (ССП) і арсеналу нетарифних заходів, Європейська комісія пом'якшила свої жорсткі умови. Погоджена сторонами позиція була прийнята на Копенгагенському саміті. Погоджено десятирічний перехідний період, графік прямих компенсаційних виплат змінено на більш сприятливий для країн кандидатів.</p>
16.04.2003	<p>Афіни: Договір про приєднання до ЄС десяти країн – Кіпру, Чеської Республіки, Угорщини, Латвії, Литви, Мальти, Польщі, Словаччини, Словенії та Естонії.</p> <p>Підписано угоди з ЄС та 8 країнами ЦСЄ, Кіпром та Мальтою про приєднання. 10 липня Конвентом щодо майбутнього Європи була завершена робота над Європейською Конституцією.</p>
Квітень 2003	<p>Початок операції «Конкордія»: операція з підтримки миру в Македонії перейшла від сил НАТО до ЄС.</p> <p>Укладена угода про співробітництво ЄС і НАТО. Відбувається перехід від операції у КЮРМ під керівництвом НАТО «Еллайд хармоні» до операції під проводом ЄС «Конкордія».</p>
Червень 2003	<p>Салоніки: проект майбутньої Конституції ЄС.</p> <p>Проект Конституції ЄС, підготовлений Конвентом упродовж року, широко обговорювався публічно і на міжурядовій конференції зазнав певних змін.</p>

5.02.2003	Договір про приєднання країн-кандидатів до ЄС ухвалив Комітет постійних представників (COREPER).
Лютий 2004	«Проект концепції розвитку Чеської Республіки в рамках ЄС».
1.05.2004	<p>П'яте розширення: офіційний вступ 10 країн-новачків до ЄС (Кіпру, Чеської Республіки, Угорщини, Латвії, Литви, Мальти, Польщі, Словаччини, Словенії та Естонії).</p> <p>Четверта хвиля – найбільше розширення за людськими і територіальним показниками, але найменше за показниками ВВП. Менша розвиненість цих країн привела деякі країни-члени ЄС у занепокоєння, у результаті чого були прийняті обмеження при прийомі на роботу і для подорожей громадян нових країн-членів. Болгарія і Румунія не були готові до розширення. Недостатність прогресу в деяких областях, таких як судова влада, призвели до подальших обмежень: зокрема, кошти з фондів ЄС ці 2 країни мали отримувати в звичайному режимі, допоки не доб'ються прогресу в проблемних областях. Початок переговорів ЄС з Албанією, Боснією та Герцеговиною, Македонією і Хорватією щодо асоційованого членства.</p>
Травень 2004	<p>Загреб: Угода між Хорватією та Сербією.</p> <p>Угода щодо співробітництва для тіснішої співпраці країн з ЄС.</p>
18.06.2004	<p>Конституційний договір ЄС.</p> <p>Був ухвалений главами держав та урядів 25 країн ЄС. Урочисте підписання Конституційного договору відбулося 29 жовтня 2004 р. у Римі. Серед головних нововведень Конституції – юридичний статус ЄС; запровадження посади президента Європейської Ради та міністра закордонних справ ЄС; включення до самого договору Хартії основних прав, яка стає обов'язковою до виконання; подальше обмеження застосування права вето за ухвалювання рішень; залучення до ухвалювання рішень в ЄС національних парламентів тощо. Набув би чинності тільки після ратифікації в усіх країнах Європейського Союзу. Станом на кінець 2005 р. Конституційний договір ратифікували лише на референдумах окремих країн (Австрія, Греція, Іспанія, Італія, Кіпр, Латвія,</p>

	Литва, Люксембург, Мальта, Німеччина, Словаччина, Словенія, Угорщина, Франція і Нідерланди). Доля Конституційного договору залишилася невизначеною.
2005	«Національна стратегія з приєднання до ЄС Республіки Сербія». Жовтень 2005 р. – почалися переговори щодо підписання Угоди про асоціацію і стабілізацію.
2005	Початок операції «Алтея»: EUROFOR заступили місце SFOR (NATO) у Боснії та Герцеговині. У 2003 р. 60 тис. американський військовий контингент Implementation Force (IFOR) був виведений, а з 2005 р. відповідальність за миротворчу місію в Боснії і Герцеговині прийняв на себе ЄС (контингент EUFOR у рамках операції «Алтея»). Але НАТО продовжує зберігати свою присутність в Боснії і Герцеговині у вигляді військового штабу.
Січень 2005	Декларація Сараєво. Спільна декларація Хорватії, Боснії та Герцеговини, Сербії та Чорногорії щодо регіонального рішення зі справ біженців / переміщених осіб.
25.04.2005	Люксембург: угода ЄС з Болгарією та Румунією про їхній вступ у ЄС у 2007 р. Дві країни підписали Договір про приєднання в Абатстві Ноймюнстер у Люксембурзі, дотримуючись якого країни мали приєднатися до ЄС 1 січня 2007 р., за винятком випадку, якщо б були зареєстровані серйозні порушення угод. У цьому випадку вступ мав бути відкладений ще на рік, до січня 2008 р.
Грудень 2005	Брюссель: Македонія отримала статус країни-кандидата на вступ в ЄС. Македонія виконала практично всі умови ЄС, але не владнала з Афінами суперечку про свою назву. Як член ЄС, Греція наполягала, що Македонією може називатись винятково її північна провінція.
Червень 2006	Люксембург: Угода щодо стабілізації та асоціації (SAA) ЄС та Албанії (ратифікована у вересні 2006 р.). Єврокомісія критикувала повільну та неефективну судову систему країни та поширену корупцію, високий рівень організованої злочинності та торгівлю наркотиками в Албанії,

	але згодом побачила прогрес у боротьбі з ними.
Листопад 2006	На саміті ЄС названо країни-кандидати на вступ – Хорватія, Македонія, Чорногорія, Албанія, Сербія, Боснія та Герцеговина. ЄС підписав Угоди про асоціацію та стабілізацію з цими країнами. Відповідно до положень угод, ЄС поступово вводив безвізовий режим з країнами регіону.
2007	Створення Попередньої інструментальної програми (Instrument for Pre-accession Assistance, IPA). Створення нової фінансової організації з підтримки країн-кандидатів в ЄС. Прийняття бюджету на 2007-2013 рр. (10 млрд. євро на 5 програм).
1.01.2007.	Болгарія та Румунія вступили до ЄС (як частина п'ятого розширення).
1.01.2007	Словенія – 13-й член єврозони. Словенії надали 5 місяців на те, щоб надрукувати і випустити банкноти євро і замінити стару валюту – словенський толар. Євро почав ходіння на території Словенії з 1 січня 2007 р.
Січень 2007	Програма європейського партнерства для Чорногорії. За період 2007-2013 рр. через Інструмент для підготовки до вступу Чорногорія отримала 235,7 млн. євро. Інструмент для підготовки до вступу сприяв реформам в контексті європейської інтеграції, спрямованим на підвищення ефективності інститутів, запровадження в національне законодавство європейських норм, поліпшення соціально-економічної ситуації, а також захист навколишнього середовища. Країна брала участь у трьох програмах: сьомій рамковій Програмі з досліджень і технологічного розвитку, Програмі підприємництва та інновацій та Програмі по культурі.
Жовтень 2007	Люксембург: Угода щодо стабілізації та асоціації (SAA) ЄС та Чорногорії. Чорногорія підписала Угоду про стабілізацію та асоціацію і Тимчасову угоду з питань торгівлі. Перша набула чинності 1 травня 2010 р., друга – 1 січня 2008 р. Тимчасова угода дозволила Чорногорії і ЄС застосовувати положення Угоди про асоціацію, поки країна ще проходила процедуру

	ратифікації.
21.12.2007	Польща та Словаччина увійшли в Шенгенську зону. Польща та Словаччина (а також ще 7 країн) приєдналися до норм Шенгенського законодавства ЄС і скасували прикордонний контроль між собою.
15.12.2008	Офіційна заявка Чорногорії на членство в ЄС.
Січень 2008	Угода щодо полегшення візового режиму між Албанією та ЄС.
Квітень 2008	Сербія та ЄС підписали Угоду про стабілізацію та асоціацію. У 2009 р. уряд Республіки Сербія приступив до виконання підписаної угоди з ЄС, під час якої мали бути створені зона вільної торгівлі та більш сприятливі умови для інвестиційної діяльності в Сербії. У цьому ж році ЄС скасував візовий режим громадянам Сербії, а Сербія подала заявку на членство у ЄС.
Червень 2008	Люксембург: Угода щодо стабілізації та асоціації (SAA) ЄС та Боснії та Герцеговини. Угода була ратифікована тільки у червні 2015 р.
Червень 2008	Словаччина ратифікувала Лісабонський договір.
Жовтень 2008	ООН схвалила громадянсько-поліцейську місію ЄС у Косові EULEX. Спеціальна місія ЄС у складі 2 000 цивільних осіб і представників правоохоронних органів, яка була призначена для відправки у Косово у рамках плану Ахтісаарі. ЄС схвалив розміщення місії у Косово 16 лютого 2008 р.
Листопад 2008	Єврокомісія оголосила, що угода про повне членство Хорватії може бути підписана в 2010 р. У керівництві ЄС прогнозували, що Хорватія вступить до союзу між 2010 і 2012 рр.
Грудень 2008	Словенія наклала вето на переговори між ЄС та Хорватією. Переговори були затримані на 10 місяців через прикордонні суперечки з Словенією, але у вересні 2009 р. представники Словенії повідомили, що готові зняти свої заперечення проти

	вступу Хорватії, домовившись вирішити конфлікт за допомогою міжнародних посередників.
Грудень 2008 – січень 2009	Початок розгортання EULEX у Косові й Метохії. Місія з встановлення законності і порядку в Косові почала розгортання своїх структур на всій території Косова і Метохії. До EULEX переходила велика частина функцій Місії ООН у Косові, яка керувала цією південною сербською провінцією з 1999 р. Співробітники EULEX: 1900 міжнародних чиновників і 1100 місцевих фахівців – повинні були встановити контроль над косовською поліцією, судами і митною службою. Завдання Місії – підготувати край до незалежності, навчити албанців європейським нормам функціонування юридичної, економічної і політичної систем, допомогти в створенні міністерств, відомств і адміністративних служб.
Квітень 2009	Єврокомісар з розширення ЄС Оллі Рен запропонував створити спеціальний міжнародний арбітражний суд для розгляду територіальних суперечок Хорватії та Словенії. У Брюсселі Єврокомісія в особі єврокомісара з питань розширення ЄС запропонувала створити спеціальний міжнародний арбітражний суд, на розгляд якого обидві сторони суперечки могли висувати пропозиції. Крім того, Хорватія і Словенія повинні були заздалегідь ухвалити ряд принципів, зокрема, необхідність проведення кордону згідно з принципами міжнародного права, враховуючи при цьому принцип «справедливості», тобто гарантію того, що Словенія одержить доступ до відкритого моря.
Вересень – листопад 2009	Підписання арбітражної угоди щодо словенсько-хорватського кордону. Словенія зняла вето з переговорів ЄС та Хорватії щодо приєднання. Після непростих переговорів у Стокгольмі сторони підписали угоду про арбітраж, Хорватія стала членом Євросоюзу у 2013 р., а вже за два роки вийшла з арбітражу, аргументуючи це порушенням арбітражних правил Словенією.
Листопад 2009	Герман ван Ромпей був обраний першим Головою Європейської ради (2010-2014). Кетрін Ештон – перший Верховний представник ЄС з

	питань закордонних справ і політики безпеки (2009-2014).
19.12.2009	Початок безвізового в'їзду в країни Шенгенської зони громадян Сербії, Чорногорії та Македонії. У липні 2009 р. Єврокомісія запропонувала скасувати візи для Сербії, Македонії та Чорногорії. 3 грудня запрацював безвізовий режим.
Червень 2011	Лідери ЄС схвалили вступ Хорватії до співтовариства. Процес ратифікації парламентами всіх 27 держав-членів ЄС був завершений лише 21 червня 2013 р.
Грудень 2011	Європейський парламент схвалив підписання договору про вступ Хорватії до Євросоюзу. Для набуття чинності договір мали ратифікувати всі члени Євросоюзу. ЄП закликав Загреб вирішити проблеми, зокрема, в галузі судової реформи, боротьби з корупцією та організованою злочинністю, активізувати зусилля по розкриттю військових злочинів і продовжити проведення структурних реформ в економіці країни. Хорватія оголосила, що проведе референдум щодо ратифікації договору про вступ до ЄС на початку 2012 р.
Грудень 2011	Рішення про надання Сербії статусу кандидата на вступ до ЄС відкладено до весни 2012 р. Проти Сербії виступила Німеччина через недавні зіткнення сербського населення з військовослужбовцями KFOR на півночі Косово і Метохії. Однак у 2012 р. Сербія разом із Чорногорією та Македонією отримала офіційний статус країни-кандидата.
22.01.2012	Референдум про вступ Хорватії до ЄС. Другий в історії країни референдум (після референдуму за незалежність 1991 р.). Явка склала 43,51 %, у тому числі дві третини (66,27 %) висловилися за приєднання Хорватії до ЄС і одна третина (33,13 %) проти. У всіх регіонах країни більшість склали прихильники ЄС.
1.07.2013	Хорватія вступила до ЄС. Хорватія стала 28-м членом Євросоюзу.
Грудень 2013	Затвердження нової програми Фонду гуртування на 2014-2020 рр.

	<p>Цей інструмент, як і раніше, був націлений на фінансування проектів в країнах, чий ВВП на душу населення становить менше 90 % від середнього по ЄС. У 2014-2020 рр. цим критеріям відповідали всі країни, які вступили в ЄС в 2004 і 2007 рр., і Хорватія, що вступила у 2013 р. Головним бенефіціаром політики гуртування залишилася Польща, чия частка бюджетних виплат збільшилася майже на 10 млрд. євро. Тільки для чотирьох країн – Польщі, Болгарії, Румунії та Словаччини, асигнування в рамках політики гуртування зросли в абсолютному вираженні.</p>
1.06.2015	<p>Набуття чинності Угоди про асоціацію Боснії і Герцеговини з ЄС.</p>
17.06.2015	<p>Уряд Угорщини оголосив про спорудження 175-км залізної завіси висотою 4 м уздовж південного кордону з Сербією.</p>
22.09.2015	<p>Міністри внутрішніх справ Європейського Союзу на засіданні Ради юстиції та внутрішніх справ схвалили план переселення 120 тис. біженців з Італії, Греції та Угорщини в інші країни ЄС.</p> <p>Угорщина повинна була прийняти 1,3 тис. біженців з інших країн, Польща, Румунія – до 2 тис. Країни Вишеградської групи («східний антиісламський квартет») проголосували проти цього плану переселення. Хоча рішення ЄС вимагають односторонньої згоди, дане рішення було прийнято більшістю голосів і, таким чином, зобов'язувало всі країни виконувати його, що включає і ті, які були проти, навіть під загрозою фінансових штрафів.</p>
Жовтень 2015	<p>На надзвичайному саміті ЄС обов'язкові квоти для прийому мігрантів були підвищені в односторонньому порядку: Польщі – до 7 тис. чоловік, Румунії – до 4,5 тис.</p> <p>Польща, як і інші країни Вишеградської групи, не приймає біженців, мотивуючи це незгодою з механізмом встановлення обов'язкових квот прийому біженців, вважаючи, що квоти повинні визначатися рішеннями конкретних країн.</p>

Грудень 2015	Угорщина і Словаччина подали апеляцію проти квот обов'язкового переселення мігрантів до Європейського суду в Люксембурзі.
2015	Прем'єр-міністр Польщі Беата Шидло, прагнучи підкреслити незалежність Польщі, розпорядилася прибрати із залу парламенту прапор Євросоюзу.
15.02.2016	Подача заявки Боснії і Герцеговини на членство в ЄС.
24.02.2016	Президент Угорщини Віктор Орбан запропонував провести в Угорщині референдум щодо квот мігрантів.
Березень 2016	Президент Угорщини Віктор Орбан закликав переглянути ставлення до санкцій щодо РФ і доцільність перебування в євроні. Орбан заявив в кінці червня 2016 р. на саміті ЄС, що не можна допустити автоматичного продовження санкцій ЄС щодо Росії. Відносно зобов'язання Угорщини приєднатися до євроні, яке вона взяла на себе в 2004 р. при вступі в Євросоюз, Орбан заявив, що тепер, коли євроні у кризі, багато країн задають собі питання, чи хочуть вони запроваджувати у себе євро.
Березень 2016	Єврокомісар Гюнтер Етінгер запропонував обговорити можливість введення «політичних» умов виділення країнам ЄС коштів Структурних і інвестиційних фондів. Це дало би Брюсселю потужний важіль впливу на країни Вишеградської групи у зв'язку з їх недотриманням системи квотування мігрантів. Польські офіційні особи стали робити заяви, прирівнюючи платежі з фондів ЄС до відшкодування збитків за втрати країн у Другій світовій війні.
Квітень 2016	Хорватія заблокувала початок переговорів ЄС з Сербією по 23-му розділі <i>acquis communautaire</i> . Було висунуто ряд додаткових умов, що стосуються взаємодії Сербії з трибуналом в Гаазі і дотримання прав хорватської меншини.
2.10.2016	Проведення референдуму в Угорщині щодо плану ЄС про переміщення мігрантів. Ініційований урядом Орбана і часто називався «референдумом

	за квотою». Переважна більшість угорців проголосувала проти введення міграційної квоти, але явка була занадто низькою. Щоб голосування вважалося дійсним, необхідна явка 50%.
28.06.2018	<p>Рада ЄС ухвалила рішення про відкриття переговорів про приєднання Північної Македонії до ЄС у червні 2019 р., з умовою, що демократичні реформи будуть продовжені.</p> <p>Македонія подала заявку про вступ у 2004 р., через 13 років після здобуття незалежності від СФРЮ. Станом на червень 2014 р., Македонія була однією з 6 країн-кандидатів, разом з Албанією, Ісландією, Чорногорією, Сербією і Туреччиною. Важливою перешкодою для повноправного членства були постійні заперечення Грецією з приводу назви країни. Проблемою також є македоно-болгарські відносини: Болгарія не визнає македонців як окрему етнічну групу. Вступ до теперішнього часу описувався в «середньо-довгостроковій» перспективі.</p>
18.10.2019	Глави держав і урядів ЄС не змогли після тривалих обговорень на саміті ЄС в Брюсселі вирішити питання про початок переговорів з прийому в співтовариство Албанії та Північної Македонії.
23.10.2019	<p>Хорватія отримала дозвіл від Єврокомісії на вступ у Шенген, налагодивши вирішення проблеми прикордонного контролю.</p> <p>ЄС не влаштував факт наявності слабо контрольованих 1300 км кордону з країнами, що не входять в ЄС, до того ж мігранти використовували Хорватію як маршрут в Західну Європу. Хорватія – перша країна, яка приєдналася до Шенгену більш ніж за 10 років після того, як в 2008 р. в нього вступила Швейцарія.</p>
2019	Преспанська угоди з Грецією: Македонія змінила свою назву на Республіка Північна Македонія, що зняло грецькі заперечення щодо її вступу в ЄС.
3.01.2020	<p>Прем'єр-міністр Північної Македонії Зоран Заєв подав у відставку.</p> <p>У зв'язку з невдоволенням з боку громадян рішенням ЄС</p>

	відкласти дату відкриття переговорів з Північною Македонією про вступ до спільноти.
II.	Європейський регіоналізм
1975	Європейський фонд регіонального розвитку (ЄФРР). Розроблено поняття про проблемні райони ЄС, які включають слабо розвинені, кризові, промислові, сільськогосподарські, північні слабо заселені території.
1985	Асамблея європейських регіонів (АЄР): 300 регіонів з 26 країн. Створена з метою сприяння європейському регіоналізму та посиленні окремих територій. У Статуті АЄР головна її мета визначалася як «політичний голос регіонів Європи». Складовою її діяльності були програми міжрегіонального співробітництва. Серед завдань АЄР також сприяння регіоналізації в Європі та підтримка принципів субсидіарності та комплементаризму між місцевим, регіональним і національним рівнями, а також наднаціональним (загальноєвропейським).
1987	АЄР отримала статус спостерігача в Раді Європи.
1987	Доповідь Єврокомісії щодо основних напрямів регіональної політики «Спільні акти повинні бути успішними: нові перспективи для європейської спільноти». Єврокомісія виступила з пакетом реформ «Пакет Делора I».
1993	«Європа регіонів». Поняття виникло внаслідок кризи держави-нації, завдяки глобалізації економіки, розвитку інтеграційних процесів, водночас із пробудженням активності на місцях у середовищі локальних етнічних спільнот, які були знівельовані під тиском науково-технічної революції. У результаті відбулося підвищення ролі регіонів в розвитку європейської інтеграції та загальноєвропейській співпраці. На сьогодні субнаціональні регіони держав-членів ЄС можна поділити на 4 групи. Перша включає в себе регіони з широкими повноваженнями, такими як виборний регіональний парламент, право збору податків, бюджетна та законодавча влада. До другої групи належать регіони з розширеними повноваженнями, такими як виборний

	<p>регіональний парламент, обмежене право на стягування податків і обмежені бюджетні повноваження. У третю групу входять регіони з обмеженими повноваженнями. Четверта група включає в себе регіони, які мають мінімальні повноваження. Політична ідея «Європи регіонів» до цього часу найяскравіше проявила себе в економіці. Співдружність використовує економічну інтеграцію як засіб політичної уніфікації. Якщо наднаціональною основою феодальної Європи була культурно-релігійна спільнота, то для майбутньої федеральної «Європи регіонів» нею має стати економічна залежність.</p>
1994	<p>Конгрес місцевих та регіональних влад Європи (КМРВЄ).</p> <p>Головна мета – забезпечення участі місцевої і регіональної влади в процесі об'єднання Європи та в роботі Ради Європи. Найважливішими цілями Конгресу були забезпечення участі муніципалітетів і регіонів у процесі європейської уніфікації та функціонування Ради Європи, просування демократії і співробітництва між органами влади різних рівнів і різних держав. Прийнято Програму «Місцева демократія».</p>
4.12.1996	<p>Декларація «Про регіоналізм в Європі» (Асамблея регіонів Європи, Базель).</p> <p>Підтверджено прагнення визнання регіоналізму не тільки в ЄС, але й за його межами. Декларація АЄР «Про регіоналізм» стала надійним орієнтиром для регіонів на шляху розширення та посилення їх повноважень. Цей документ вмістив ті норми та стандарти, які встановлюють пріоритети та вказують шляхи і засоби досягнення мети. Він не був хартією, що фіксує мінімум, за яким здійснюється визнання регіону. Велика різноманітність регіонів в АЄР зумовила чималу кількість моделей і структур, що визначають регіональний розвиток. Декларація про регіоналізм встановила напрямки, за якими має йти розвиток регіонів-членів АЄР. Таким чином, регіони підтвердили мету АЄР: посилення регіонального розвитку.</p>
2003	<p>Генеральна зустріч європейських регіонів у Познані: 90 регіонів з 40 країн.</p> <p>У заході взяли участь близько 120 осіб: керівники регіонів Європи, України і Росії, політичні і громадські діячі. Під час</p>

заходу було проаналізовано розвиток регіональної демократії за останні 10 років, представлені підсумки роботи АЄР у зазначений період, обговорені сучасні проблеми і вказані умови, необхідні для ефективної діяльності регіонів.

Контрольні питання

1. Чим була зумовлена політика ЄС щодо країн ЦСЄ на початку 1990-х рр.?
2. Коли державам Вишеградської групи вдалося створити спільний митний простір з ЄС?
3. Назвіть ключові елементи Ессенських вимог.
4. Через які причини Македонія не могла стати членом ЄС, хоча виконала практично всі умови? Яким чином було вирішено це питання?
5. Якою була мета місії EULEX?
6. Через які причини були затримані переговори про членство в ЄС Хорватії? Яким чином було вирішено це питання?
7. Чому стосовно держав, які вступили до ЄС у 2004 та 2007 рр., були прийняті певні обмеження?
8. Які держави були незгодні з механізмом встановлення обов'язкових квот прийому біженців?
9. Розкрийте роль Асамблеї європейських регіонів у процесі регіоналізації.
10. Визначте особливості концепції «Європа регіонів».

ТЕМА 8.
ВІДНОСИНИ КРАЇН ЦСЄ ТА ПСЄ
З НАТО

Етапи / Роки	Короткий зміст
1989	<p>Концепція «нової Європи на основі нового атлантизму» держсекретаря США Джеймса Бейкера.</p> <p>Створення системи євроатлантичної безпеки на основі НАТО. Зміцнення НАТО автоматично розглядалося як зміцнення позицій США в Європі. Війна на терені будь-якого конфлікту в ЦСЄ давала можливість США, по-перше, заявити про себе як про головний центр сили у світі, по-друге, випробувати ідею «нової Європи на основі нового атлантизму». Також в 1989 р. у Вашингтоні пройшло обговорення нових відносин між Болгарією та НАТО.</p>
Червень 1990	<p>«Лондонська декларація про оновлений Північноатлантичний альянс».</p> <p>У Декларації містилися пропозиції щодо розвитку співробітництва з країнами Центральної та Східної Європи в різних галузях політичної і військової діяльності, зокрема щодо встановлення регулярних дипломатичних контактів між цими країнами та НАТО.</p>
Березень 1991	<p>Виступ чеського президента Вацлава Гавела в штаб-квартирі НАТО в Брюсселі щодо надання НАТО новим державам Європи гарантії безпеки.</p> <p>Гавел відвідав штаб-квартиру НАТО і виступив в Північноатлантичній раді з історичною промовою. Він наголошував, що позбавлення від радянської імперії та комунізму у 1989 р., а отже і від імовірності європейської та світової війни визначило прагнення країн регіону долучитися до НАТО. Вступ центральноєвропейських держав означатиме «розширення сфери миру та стабільності».</p>
1.07.1991	<p>Розпуск ОВД.</p> <p>25 лютого 1991 р. представники 6 країн-учасниць Варшавського договору зустрілися у Будапешті, щоб оголосити про розпуск його військової структури. Було розформовано Комітет міністрів</p>

	<p>оборони країн Варшавського договору, Об'єднане командування збройних сил ОВД та військовоу, наукову і технічну раду. 1 липня – офіційний розпуск ОВД відповідно до протоколу, що передбачав «перехід до загальноєвропейських структур».</p>
<p>5 – 6. 10.1991</p>	<p>Зустріч у Кракові президентів та міністрів закордонних справ Вишеградської трійки.</p> <p>Міністри закордонних справ Польщі, Угорщини та Чехо-Словацької Федеративної Республіки заявили про бажання своїх країн брати участь у діяльності НАТО. Зацікавленість у співробітництві з НАТО підігрівалась численними невдалими спробами на початку 90-х рр. заповнити вакуум безпеки створенням нових багатосторонніх структур у рамках Вишеградської групи, «Пентагоналі»/«Гексагоналі», ЦЄІ. Метою Вишеградського об'єднання була взаємна підтримка задля якнайшвидшого вступу в ЄС та НАТО.</p>
<p>Грудень 1991</p>	<p>Створення Ради північноатлантичного співробітництва (РПАС).</p> <p>Новий консультативний форум, до якого увійшли країни-члени НАТО і спочатку дев'ять країн ЦСЄ, а також прийняття нової Стратегічної концепції НАТО, в якій чітко простежується ідея про можливість діалогу та співробітництва в питаннях оборони з державами, які не являються членами альянсу. Цей перший проект інституціоналізації відносин по лінії НАТО-ЦСЄ сприймався радянською стороною насамперед як альтернатива членству в альянсі, а не підготовка до нього.</p>
<p>Травень 1993</p>	<p>Федеральний міністр оборони ФРН Фолькер Рюе виступив у Берліні за прийняття в НАТО країн ЦСЄ.</p> <p>Зрушення у цьому напрямку відбулися тільки в 1995 р. У політиці США з'явилася формула «інтенсивного діалогу» з країнами-претендентами. Причиною такого явного перегляду позицій було побоювання США, що ослаблення НАТО може привести взагалі до дискредитації американського лідерства у світі. А також явним було тяжіння НАТО до Каспійського регіону, Близького та Середнього Сходу – джерел енергоресурсів.</p>
<p>Червень 1993</p>	<p>Перше засідання країн НАТО в Будапешті в присутності делегацій країн Вишеградської групи.</p> <p>Перші домовленості між країнами в умовах розпаду СРСР, Югославії, Варшавського договору та РЕВ стосувалися проблем</p>

	<p>зміцнення регіональної безпеки і були підписані в жовтні 1991 р. На думку З. Бжезинського, східноєвропейська «трійка» повинна була взяти на себе функції буферної зони, що обгороджує ядро «розвиненої Європи» від нестабільності на території колишнього СРСР.</p>
Жовтень 1993	<p>Президент Борис Єльцин вперше виступив проти розширення НАТО на Схід.</p> <p>Невдовзі прийняття Радою НАТО рішення про розширення альянсу на грудневому саміті 1994 р. стало причиною різкого погіршення відносин з Росією. А 5 грудня 1994 р., виступаючи на сесії ОБСЄ у Будапешті, президент РФ Єльцин офіційно заявив, що такий крок з боку альянсу породжує недовіру та створює нові лінії розподілу, що суперечить налагодженню справжнього партнерства та формуванню єдиної демократичної Європи. Наступним кроком до охолодження відносин стала відмова російської сторони від участі в програмі «Партнерство заради миру».</p>
1994	<p>«Стратегія національної безпеки США 1994-1995 рр. Залучення та розширення».</p> <p>Пріоритетною метою ставало зміцнення спільноти провідних ринкових демократій для консолідації країн ЦСЄ, які тільки ступили на шлях демократії і ринкової економіки. Головний акцент був присвячений питанню безпеки, економічні ж проблеми і підтримка демократії виносилися на другий план. Метою розширення альянсу стало прагнення відгородити Росію від Європи, позбавивши її впливу на нові держави, що виникли в результаті розпаду СРСР, і замінивши його впливом США.</p>
Січень 1994	<p>Офіційна заява країн НАТО про початок реалізації нової програми «Партнерство заради миру» (ПЗМ) у Брюсселі.</p> <p>Запрошення приєднатися до ПЗМ партнерів з Ради північноатлантичного співробітництва, а також держав СЄ, котрі хочуть і можуть брати участь у цій програмі. Оприлюднено Рамковий документ програми «Партнерство заради миру». Затверджено концепцію Багатонаціональних об'єднаних оперативно-тактичних сил, а також інші заходи підтримки розвитку власне Європейської системи безпеки та оборони. Глави держав і урядів країн НАТО знову підтвердили готовність Альянсу завдати авіаудари для запобігання «удушенню» Сараєва</p>

	<p>та інших районів Боснії та Герцеговини, проголошених ООН «зонами безпеки». Приєднання до ПЗМ Румунії, Литви, Польщі. У 1994 р. глави держав і урядів країн НАТО на саміті в Брюсселі оголосили про намір сприяти взаєморозумінню між країнами Близького Сходу і про готовність встановити контакти з країнами Середземномор'я з метою сприяння зміцненню регіональної стабільності. У 1995 р. до ПЗМ приєдналася Македонія.</p>
Грудень 1994	<p>Вироблення умов вступу східноєвропейських країн в альянс.</p> <p>Висувалися конкретні доволі суворі вимоги, викладені у спеціально розроблених підготовчих Планах дій (Membership Action Plans). Від країн-претендентів очікували досягнення певних результатів у політичній та економічній сферах: врегулювання будь-яких міжнародних, етнічних або зовнішніх територіальних суперечок мирними засобами; демонстрацію відданості верховенству права та правам людини; встановлення демократичного контролю над своїми збройними силами; забезпечення стабільності та добробуту через економічну свободу, соціальну справедливість та відповідальність за охорону довкілля.</p>
Вересень 1995	<p>Офіційний документ НАТО «Дослідження з питань розширення НАТО» для країн-членів ПЗМ.</p> <p>У розвиток рішень Брюссельського саміту протягом 1994-1995 рр. було розроблено «Дослідження з питань розширення НАТО». Висновки дослідження стали підґрунтям для запрошення нових членів, зазначаючи, що після «холодної війни» з'явилася реальна можливість зміцнити безпеку та поширити стабільність на весь євроатлантичний регіон. Дослідження підтвердило, що будь-яке майбутнє збільшення кількості членів альянсу має здійснюватись через приєднання нових членів до Північноатлантичного договору згідно зі Статтею 10 Вашингтонського договору. Жодна країна за межами альянсу не має права вето або «права нагляду» щодо процесу розширення чи рішень, які приймаються з цього приводу.</p>
Червень 1996	<p>У Берліні створено оперативні загальновійськові бойові об'єднання НАТО та ЗЄС.</p> <p>Положеннями документу ПЗМ декларувалося створення Спільних об'єднаних оперативних сил (Combined Joint Task Forces, CJTF),</p>

	що дозволило деяким країнам-партнерам брати участь у вирішенні окремих військових завдань разом з членами альянсу.
Травень 1997	РПАС трансформувалась в Раду євроатлантичного партнерства (РЄАП). Заключне засідання Ради північноатлантичного співробітництва (РПАС) та перше засідання Ради євроатлантичного партнерства (РЄАП) у Сінтрі, Португалія. Міністри закордонних справ країн-членів НАТО та партнерів ухвалили базовий документ РЄАП.
Липень 1997	Чехія, Угорщина та Польща були запрошені до переговорів з метою приєднання до НАТО. На Мадридському саміті НАТО Чехія, Угорщина та Польща були запрошені до переговорів, метою яких стало приєднання до Альянсу у 1999 р. Інші країни, незалежно від їхнього географічного положення, могли розраховувати на членство в майбутньому, «в міру їхньої еволюції» в бік демократичної форми правління та ринкової економіки.
Жовтень 1998	«Програма інтеграції з НАТО і модернізації збройних сил Річі Посполитої на період до 2012 р.» Крім того, 21 жовтня 1998 р. напередодні вступу Угорщини, Чехії та Польщі в НАТО, у Будапешті прем'єр-міністри трьох країн прийняли заяву про відновлення Вишеградського співробітництва. Характерно, що на зустрічі не було прийнято жодної заяви про загострення ситуації в Югославії, хоча наближення балканської війни держави регіону відчували особливо гостро.
16.12.1998	Протокол про приєднання до Північноатлантичного Альянсу підписано у Брюсселі міністрами закордонних справ Угорщини, Чехії та Польщі. Глави держав та урядів країн НАТО дали згоду на запрошення Чеської Республіки, Польщі та Угорщини розпочати переговори з НАТО про вступ з тим, щоб після завершення процесу ратифікації стати членами Альянсу в квітні 1999 р. Вони підтвердили, що НАТО залишається відкритою для вступу нових членів відповідно до Статті 10 Північноатлантичного Договору і домовились переглянути цей процес на наступній зустрічі у 1999 р.
1999	Початок військової місії НАТО в Косові (KFOR) та гуманітарної місії НАТО в Албанії (AFOR).

	<p>На початку 1999 р. оприлюднено проект оновленої Стратегічної концепції НАТО, в якому основний акцент переносився з оборони географічної зони відповідальності на забезпечення інтересів країн-учасниць альянсу в будь-якому регіоні світу, причому пропонувалося закріпити право НАТО на проведення силових операцій «у випадку необхідності» без мандату ООН, що свідчило про прийняття курсу на глобалізацію сфери діяльності НАТО, претензію на головну роль у врегулюванні конфліктів за межами зони відповідальності.</p>
12.03.1999	<p>Польща, Чеська Республіка та Угорщина вступили у НАТО.</p> <p>На думку президента Польщі Олександра Кваснєвського, хоча ціна вступу його країни до НАТО могла бути надзвичайно високою, інституційне повернення Польщі до Європи найлегше було здійснити саме через інтеграцію з НАТО. Інший польський політик Єжи Бузек стверджував, що Польща завдяки НАТО могла вийти з «геополітичних лещат» між Росією та Німеччиною і стати повноправною частиною Європи, спираючись на США. Самозахист для Угорщини був надто дорогим у фінансовому відношенні, тому вона вибрала варіант колективного захисту, а в рамках НАТО це «найдешевший шлях до гарантії безпеки».</p>
Жовтень 1999	<p>Зустріч представників Вишеградської трійки у Будапешті. Угорщина, Польща і Чехія, які стали в березні членами НАТО, виступили з підтримкою прийому у військово-політичний альянс Словаччини, викресленої зі списку під час прем'єрства Володимира Мечіяра за підписання напередодні саміту російсько-словацької угоди про співробітництво в оборонно-технічній сфері. 3 грудня 1999 р. на зустрічі в словацькому Герлачеві президенти країн прийняли «Татрську декларацію», в якій підтвердили рішучість продовження співпраці заради «надання нового обличчя Центральній Європі». У декларації підкреслювалося прагнення Вишеградської групи вступити в ЄС і повторювалося звернення до НАТО з проханням про прийом до цієї організації Словаччини.</p>
Березень 2001	<p>«Стратегія безпеки Республіки Словаччина».</p> <p>У новій стратегії, створеній парламентом Словаччини, знайшли відображення зміни, що відбулися в міжнародному розкладі сил, а також зобов'язання Братислави щодо приєднання до НАТО.</p>

Серпень 2001	<p>Операція НАТО з підтримки миру в Македонії.</p> <p>Північноатлантична рада оголосила заходи стосовно південної Сербії та КЮРМ включно з поетапним скороченням наземної зони безпеки. Ухвалено подальші заходи з посилення стабільності на півдні Балкан та демонстрації підтримки уряду Македонії, серед яких – призначення посла Ганса-Йорга Ейффа вищим цивільним представником НАТО в Скоп'є. На засіданні РСАП посли висловили підтримку уряду КЮРМ і засудили насильницькі дії екстремістів, а також оголосили, що вітають заходи з посилення безпеки кордонів.</p>
Листопад 2002	<p>Празький саміт НАТО.</p> <p>Запрошення приєднатися до лав альянсу отримали 7 країн-кандидатів – Болгарія, Естонія, Латвія, Литва, Румунія, Словаччина та Словенія, що дозволило назвати другий раунд розширення «великим вибухом». При розгляді кандидатур «другого раунду» розширення значно більшу роль відігравали не формальні ознаки готовності тієї чи іншої держави у фінансовому чи військовому плані, а геостратегічна роль потенційних кандидатів. Кожна країна, здобувши статус члена альянсу, мала виконувати окрему функцію. Загалом, включення країн Південно-Східної Європи в НАТО мало важливе геополітичне значення в плані просування інтересів альянсу до Каспійського регіону та його енергоресурсам, а також на Близький Схід.</p>
Травень 2003	<p>Албанія, Хорватія, Македонія і США підписали «Хартію партнерства» (Адріатична хартія).</p> <p>Хартію часто називають Американо-Адріатична Хартія. Це об'єднання було утворено з метою допомоги намаганням трьох балканських країн приєднатися до НАТО. Статут був підписаний в Тирані під егідою США. У вересні 2008 р. Чорногорії та Боснії і Герцеговині було запропоновано приєднатися до Хартії; приєднання відбулось 4 грудня 2008 р. Сербія отримала статус спостерігача.</p>
Листопад 2003 р.	<p>Перший візит Генерального секретаря НАТО Джорджа Робертсона у Белград.</p> <p>Хоча в 1999 р. Сербія та Чорногорія були об'єктом повітряної кампанії НАТО, до 2003 р. відносини між Белградом та Альянсом значно поліпшилися. Робертсон відвідав Белград у межах своєї прощальної як генсека НАТО подорожі колишньою Югославією.</p>

	<p>До того ж Союзна держава Сербії та Чорногорії подала офіційну заяву на приєднання до ПЗМ і добровільно виділила контингент для участі в операції Міжнародних сил сприяння безпеці під проводом НАТО в Афганістані.</p>
29.03 – 9.04.2004	<p>Словаччина, Словенія, Болгарія, Румунія, Литва, Латвія, Естонія стали членами НАТО.</p> <p>Остаточна процедура оформлення членства відбулася на Стамбульському саміті НАТО у червні 2004 р.</p>
5 – 6. 04.2004	<p>Створення Варшавської групи.</p> <p>Коли у вересні 2002 р. НАТО висунула ідею створення сил швидкого реагування, Польща виступила з ініціативою створення Варшавської групи реагування НАТО. Це була відповідь Польщі, яка розглядала себе як головного партнера США в Східній Європі і була зобов'язана через це нести навіть більший тягар співробітництва, аніж це було передбачено формальними угодами. Тому вона проявила активність у питанні реформування Альянсу. У доповіді групи 2004 р. було зроблено особливий наголос на необхідності зміцнення зв'язків між США та ЄС.</p>
Травень 2004	<p>«Декларація щодо євроатлантичного партнерства й співробітництва» Албанії, Хорватії, Македонії підписана у Скоп'є.</p>
Червень 2004	<p>Проведення Стамбульського саміту.</p> <p>Кандидатури на вступ у НАТО (Албанія, Хорватія, КЮРМ) повинні були розглядатись окремо по мірі виконання ПДЧ. Саміт в Стамбулі підтвердив «політику відкритих дверей» і почав розширення Альянсу, збільшивши кількість його держав-членів до 26. Хоча Албанія разом не отримала запрошення на членство, зустріч на вищому рівні визнала і високо оцінила прогрес країн у здійсненні щорічних національних програм і конструктивну роль зовнішньої політики Албанії щодо регіональної стабільності.</p>
2005	<p>Хорватія приєдналась до «Концепції оперативного потенціалу», що зв'язує сили НАТО та ПЗМ.</p> <p>Сили Альянсу відігравали важливу роль у сприянні співробітництву та взаєморозумінню з країнами-партнерами та іншими державами, зокрема допомагаючи країнам-партнерам підготуватись до можливої участі в операціях ПЗМ під проводом НАТО. Так вони робили свій внесок у збереження миру,</p>

	забезпечення спільних інтересів членів Альянсу в галузі безпеки та підтримки стабільності й безпеки в євроатлантичному регіоні.
Листопад 2006	Сербія, Чорногорія, Боснія й Герцеговина в ПЗМ. Усі країни регіону стали членами програми Альянсу «Партнерство заради миру»: після Боснії і Герцеговини в грудні 2006 р. приєднались Чорногорія і Сербія. Косово, яке на той час не оголосило незалежність, ще не було членом ПЗМ.
Грудень 2006	Приєднання Сербії до Партнерства заради миру. Сербія стала одним з нових членів програми ПЗМ і підтримала розвиток демократичних, інституційних та оборонних реформ, що було ключовими напрямками співпраці. Документ про ПЗМ був представлений в штаб квартирі НАТО у вересні 2007 р. Сербія вказала на її намір стати активним учасником ПЗМ. Важливим був намір Сербії повною мірою співпрацювати з Міжнародним кримінальним трибуналом по колишній Югославії.
2 – 4. 04.2008	Бухарестський саміт. Трьом країнам претендентам – Албанії, Хорватії та Македонії – було запропоновано членство в найближчому майбутньому після додаткової підготовки як з боку цих країн, так і з боку альянсу.
2009	Сербія та Чорногорія прийняли Індивідуальні програми співробітництва з НАТО. Сербія погодила свою першу програму індивідуального партнерства з НАТО, в якому викладаються пріоритети співпраці з НАТО. Боснія та Герцеговина підписала ПДЧ у 2010 р.
1.04.2009	Хорватія і Албанія стали членами НАТО. На ювілейному саміті Північноатлантичного союзу в Страсбурзі Хорватія і Албанія стали повноправними членами НАТО. В майбутньому ПДЧ було надано також Боснії і Герцеговині. Драматичною виявилася ситуація з третім кандидатом – Македонією. Маючи не гірші, а то й кращі, можливості для вступу, ніж Албанія, Македонія спіткнулася на питанні назви своєї держави, яку не визнавала Греція. Ні грецька, ні македонська сторона не погодились піти на запропоновані компроміси й, таким чином, було продемонстровано на практиці систему прийняття рішень в НАТО та силу суверенітету окремих держав у рамках Північноатлантичного блоку: 25 держав-членів НАТО не змогли переконати Афіни зняти своє одноосібне вето.
2011	Румунія прийняла закон, який дозволив національним

	<p>збройним силам брати участь в операціях поза межами країни.</p> <p>Новий закон дозволив Румунії спільно з НАТО брати участь в 2015-2016 рр. майже в 50 операціях, у тому числі в Сирії, Іраку, Афганістані.</p>
2015	<p>Оборонна стратегія Румунії розглядала Росію як «найбільшу небезпеку для національної безпеки».</p> <p>Йдучи назустріч керівництву НАТО, стратегія передбачала також збільшення військових витрат національного бюджету (% ВВП) з 1,4 % в 2015 р. до 2 % до 2017 р.</p>
Квітень 2015	<p>Румунія скасувала дію закону 2007 р., який обмежував присутність чисельності американських військових на румунській території (не більше 3 тис. осіб).</p> <p>Також були проведені найбільші у посткомуністичний період багатосторонні військові маневри.</p>
Липень 2015	<p>Центр багатонаціонального командування для південно-східного флангу НАТО.</p> <p>Домовленість досягнута під час відвідування Бухареста генсеком НАТО Йенсом Столтенбергом створити Центр у столиці Румунії.</p>
Лютий 2016	<p>Белградська Угода про дипломатичний імунітет для представників НАТО.</p> <p>Ратифікована скупщиною Сербії. Давала їм право вільного пересування і доступ до військових об'єктів, незважаючи на декларований позаблоковий статус і зацікавленість в російському озброєнні. Під питанням опинилися перспективи функціонування російсько-сербського гуманітарного центру в Ніші (в НАТО його розглядають як квазівоєнну базу). Вибір НАТО як гаранта безпеки був насамперед продиктований складним характером відносин із деякими країнами-сусідами, які вже оформили членство в Альянсі, наприклад з Хорватією і Косово.</p>
Квітень 2016	<p>Ініціатива Румунії щодо створення у Чорному морі об'єднаної військової флотилії Румунії, України, Болгарії та Туреччини під егідою НАТО.</p> <p>Викликала жорстку реакцію РФ, яка розцінила можливість здійснення такого проекту як фактор нестабільності, нагадавши про діючу в цьому регіоні Конвенцію Монтре, яка гарантує свободу судноплавства в акваторії Чорного моря.</p>

12.05.2016	Відкриття бази протиракетної оборони Північноатлантичного альянсу у румунському селі Девеселу.
19.05.2016	Протокол про вступ Чорногорії до Північноатлантичного альянсу. Чорногорія отримала тільки право брати участь у всіх засіданнях НАТО в якості спостерігача.
5.06.2017	Чорногорія стала членом НАТО. Протягом 2017 р. всі члени НАТО ратифікували протокол про вступ Чорногорії до альянсу.
Червень 2017	Греція погодилася на приєднання до Альянсу Македонії. Дозвіл був наданий Македонії під назвою КЮРМ на запланованому навесні 2018 р. саміті НАТО.
2018	Саміт в Македонії щодо зміни назви країни. 82,5 % з числа опитаних громадян виступили проти зміни конституційного назви країни з метою приєднання до НАТО. Членство в НАТО в цілому підтримало 85,2 % населення.
27.03.2020	Республіка Північна Македонія стала членом НАТО. Після підписання Преспанської угоди з Грецією на початку 2019 р. країна змінила свою офіційну назву на «Республіка Північна Македонія», що зняло заперечення Греції. Процес ратифікації всіма країнами-членами Альянсу був завершений до кінця 2019 р. Парламент Республіки Північна Македонія схвалив протокол про вступ країни до Північноатлантичного альянсу 11 лютого 2020 р. Македонія стала 30-м учасником НАТО.

Контрольні питання

1. Які пропозиції містилися у Лондонській декларації 1990 р.?
2. У чому полягав основний сенс ПДЧ?
3. Яку позицію зайняв Єжи Бузек щодо вступу Польщі у НАТО?
4. Які країни були запрошені до вступу у НАТО у другому раунді?
5. Назвіть основну мету підписання Адріатичної Хартії.
6. У чому полягала особливість оновленої стратегічної концепції НАТО 1999 р.?

7. Які держави Балканського півострова першими поповнили ряди НАТО?
8. За ініціативою Румунії які країни мали входити до об'єднаної флотилії на Чорному морі під егідою НАТО?
9. Які дві місії НАТО було розпочато у 1999 р.?
10. Що було обговорено на Стамбульському саміті?

ТЕМА 9.
ВІДНОСИНИ КРАЇН ЦСЄ ТА ПСЄ
З США ТА ФРН

Етапи / Роки	Короткий зміст
I.	ВІДНОСИНИ КРАЇН ЦСЄ ТА ПСЄ З США
Вересень 1990	<p>Ідея «нового світового порядку» Дж. Буша.</p> <p>Президент США Дж. Буш зазначив, що жоден із диктаторів у світі не зможе використовувати собі на користь конфронтацію між Сходом та Заходом. Внутрішньополітичні ініціативи Буша можна поділити на три напрямки. Перша ініціатива – процес військової деескалації. США та Росії вдалось домовитися про зменшення стратегічного ядерного озброєння та чисельності військ в Європі. Другий напрям пов'язаний з регіональними конфліктами. Третя ініціатива президента Буша була пов'язана з виникненням економічної загрози важливим природним ресурсам та політичною загрозою союзникам США.</p>
2.05.1991	<p>Початок хорватської війни.</p> <p>Війна за незалежність Хорватської держави проти агресії об'єднаних великосербських сил – сербських екстремістів у Хорватії та союзної Югославської Народної Армії (збройних сил СРЮ). Війна призвела до здобуття державної незалежності на всій хорватській території, але за роки бойових дій було вбито та поранено 140 тис. осіб, знищено сотні міст та промислових об'єктів.</p>
25.06.1991	<p>Словенія та Хорватія оголосили свою незалежність.</p> <p>Керівництво Словенії згідно з планом узяло під свій контроль кордони республіки та повітряний простір, таможні пункти, пости. На прикордонних переходах з Італією, Австрією та Угорщиною вся югославська атрибутика була замінена словенською. Федеральний прапор Югославії також замінили на словенський. За декілька днів в країнах почалися збройні сутички, які переросли в масові. Словенці надали жорсткий супротив югославській армії. Вони створили загони самооборони та звернулися за допомогою до іноземних країн. Проголошення незалежності Хорватії та Словенії стало початком розпаду Югославії.</p>
Квітень 1992	<p>США виступили за виключення СРЮ зі РБСЄ й ООН та введення режиму санкцій.</p>

	<p>Санкції були введені проти Сербії, на яку покладалась відповідальність за всі етнічні сутички на теренах колишньої СФРЮ, у т. ч. за боснійську війну.</p>
1992-1996	<p>Санкції ООН проти СРЮ.</p> <p>За ініціативою США запроваджена заборона торгівельних операцій з Югославією, заборона використання югославських кораблів та літаків та проведення всіх фінансових транзакцій. У 1995 р. президент Білл Клінтон прийняв рішення про деяке пом'якшення економічних санкцій проти СРЮ, але не дивлячись на те, що економічні санкції проти СРЮ та боснійських сербів були повністю відмінені рішенням Ради Безпеки ООН, США в односторонньому порядку продовжували блокувати участь Югославії в міжнародних організаціях (Генеральній Асамблеї ООН, ОБСЄ, Світовому банку та ін.).</p>
Липень 1992	<p>Операція «Шарп гард» в Адріатичному морі.</p> <p>Операція щодо припинення незаконних морських перевезень – кількарічна спільна блокада поставок до колишньої Югославії силами НАТО і Західноєвропейського союзу в Адріатичному морі. У пошуку і зупинці суден, що намагалися обійти блокаду, брали участь військові кораблі і морські патрульні літаки з 14 країн. Учасники операції були уповноважені підійматися на борт, перевіряти і арештовувати кораблі та їх вантаж, якщо ті намагалися прорвати блокаду.</p>
6.04.1992	<p>США та ЄС визнали Боснію та Герцеговину як незалежну державу.</p> <p>У цей же день почалися озброєні сутички між представниками основних національно-релігійних груп: хорватами, мусульманами та сербами. Головою БіГ став Алія Ізетбегович. Американська активність щодо перебудовування югославського простору посилилася.</p>
1992	<p>План Каррінгтона-Кутілейро щодо врегулювання сутичок у БіГ.</p> <p>Передбачав збереження єдиної Боснії при широкій децентралізації та розподілу власті за етнічним принципом. План був розроблений з метою попередження збройного конфлікту в Боснії, передбачав етнічне розділення влади на всіх адміністративних рівнях з розширенням повноважень регіональної влади. Всі округи в країні повинні були класифікуватися як «мусульманські», «сербські» та «хорватські» незалежно від того, чи була там очевидно виражена етнічна більшість.</p>

1993	<p>План Венса-Оуена та план Столтенберга-Оуена щодо врегулювання БіГ.</p> <p>План Венса-Оуена передбачав, що БіГ становилися децентралізованою державою, через велику змішаність населення не можна було створити три окремих держави. Разом з тим, створення централізованої держави було неприйнятним для двох народів БіГ – сербів та хорватів. Тому БіГ мала поділятися на 10 провінцій – три сербські, дві мусульманські, одну хорватську і три зі змішаним населенням; крім цього, створювалася вільна зона з центром у Сараєво. Кордони провінцій визначалися з урахуванням етнічних, географічних, історичних та економічних факторів.</p> <p>План Столтенберга-Оуена був останньою спробою мирного вирішення конфлікту в БіГ й був запропонований співголовою Міжнародної конференції з колишньою Югославією Девідом Оуеном та заступником наглядового комітету Міжнародної конференції з колишньою Югославією Торвальдом Столтенбергом. План був відмінений у зв'язку з тим, що Ізетбегович відкликав свій підпис. Угода передбачала чотири розділи: Конституційну угоду про Союзу Республіку Боснію та Герцеговину, припинення війни, співпрацю в області гуманітарної діяльності та попередню угоду з Республікою Хорватією про застосування Конвенції 1965 р. про транзитну торгівлю країн без перепон у відкритому морі.</p>
1993-1994	<p>Складання концепції «втручання з гуманітарних причин».</p> <p>Означала, що порушення прав людини, які призводять до «гуманітарних катастроф», були достатнім приводом для використання збройної сили міжнародних акторів проти «держави-порушниці».</p>
Лютий 1994	<p>НАТО вперше без узгодження з ООН пред'явила ультиматум сербам щодо деблокування Сараєво.</p> <p>За планом, що був запропонований США, авіація НАТО перейшла до нанесення серії повітряних ударів по сербських позиціях.</p>
Березень 1994	<p>Вашингтонська угода про створення мусульмансько-хорватської федерації Боснії та Герцеговини (МХФ).</p> <p>Угода про припинення вогню між самопроголошеними Хорватською Республікою Герцег-Босна та Республікою Боснія та Герцеговина. Угода була підписана в Вашингтоні та Відні. За її умовами, території, які утримувалися під контролем хорватських та боснійських військових формувань, об'єднувалися в Федерацію Боснії та</p>

	Герцеговини, яка, у свою чергу, поділялася на 19 автономних кантонів. Кантональна система була обрана, щоб запобігти владі однієї етнічної групи над іншою.
Березень 1994	Операція НАТО «Блакитний меч» проти боснійських сербів. Американські винищувачі з авіабази в Італії провели дводобову операцію з бомбардуванням артилерійських позицій та командного пункту сербів у Горажде.
Травень 1994	План Контактної групи (США, РФ, Велика Британія, Франція, ФРН) щодо врегулювання конфлікту в БіГ. Черговий план щодо врегулювання конфлікту в БіГ пропонував розділити БіГ на Республіку Сербську (49 %) та Федерацію Боснії та Герцеговини (51 %). Хорвати та боснійці підтримали план розділу, а проти плану виступили серби, які проживали на 2/3 території країни. Офіційно свою позицію серби проголосили на референдумі, на якому 96,12 % виборців виступили проти прийняття плану.
Листопад 1994	Меморандум щодо воєнного співробітництва США та Македонії. Сприяння США вирішенню військового конфлікту в Македонії.
1995	Візит голови КНШ США генерала Дж. Шалікашвілі в країни Вишеградської трійки. Дискусія щодо розміщення ядерної зброї США на їхній території.
Травень 1995	Ізоляція боснійських сербів після капітуляції Сербської Країни. Початок обговорення ідеї про необхідність опрацювання та проголошення конфедерації між Республікою боснійських сербів та ФРЮ.
Жовтень 1995	Підписання 26-ої угоди про перемир'я у Боснії. За три з половиною роки бойових дій було вбито та поранено 140 тис. осіб, знищено сотні міст та промислових об'єктів.
21.11.1995	С. Мілошевич, Ф. Туджман та А. Ізетбегович підписали «Загальну рамкову угоду про мир у Боснії та Герцеговині» (Дейтонські домовленості). Вважається найбільшою перемогою дипломатії США в регіоні ПСЄ. У Боснії і Герцеговині фактично створилася конфедерація із Мусульмансько-Хорватської Федерації і Республіки Сербської.
14.12.1995	Паризький мирний договір.

	<p>Договір про припинення вогню, розділення сторін-ворогів та відокремлення територій РС та МХФ поклав кінець збройному конфлікту в БіГ. Держава БіГ складалась з двох частин – Федерації Боснії та Герцеговини (мусульмансько-хорватської) і Республіки Сербської (РС). Кожна з них мала свого президента, уряд та парламент. Органи влади на федеральному рівні включали Президію, Парламентську асамблею та Раду міністрів.</p>
1996	<p>Договір США з МХФ про оренду військової бази в Тузлі на 25 років. Військовий контингент США як гарантія існування нової держави.</p>
1997	<p>Мандат місії миротворців «Сили зі стабілізації» (SFOR) було продовжено на невизначений час. Вартість місії коштувала США 7,7 млрд. дол.</p>
1.03.1998	<p>Загострення кризи в Косово. Початок дій Визвольної армії Косова (ВАК), яку поповнили радикально налаштовані албанці, що проходили підготовку в спеціальних таборах на території Албанії. Вони нападали на поліцейські та армійські патрулі, атакували населені сербами села, брали в заручники місцеве населення.</p>
9.03.1998	<p>Створення Контактної групи з питання Косово. Група складалася з представників великих держав. У Лондоні було прийнято заяву, що засуджувала сепаратизм і тероризм; у тому числі були засуджені сили, що фінансували, озброювали та навчали терористичні угруповання в Косові.</p>
Жовтень 1998	<p>Угода Холбрука – Мілошевича. Дозволяла літакам НАТО патрулювати в небі над Косово, в край були введені 2 тис. спостерігачів ОБСЄ. Сербське спецпризначення було виведено із Косово.</p>
28.01.1999	<p>Ультиматум Контактної групи Сербії та Косово. Домовленість про проведення термінових переговорів між сторонами, які брали участь у конфлікті. НАТО підтримувала та посилювала дії Контактної групи, висловивши свою згоду нанести, за необхідністю, авіаційні удари та направила попередження про це обом сторонам.</p>
6.02.1999	<p>Перший тур переговорів у Рамбуйє. Рішення про створення Тимчасового уряду Косово на перехідний період до проведення вільних виборів. Переговори завершилися створенням оптимального плану політичного врегулювання: Косово</p>

	отримувало широку автономію в рамках Югославії.
Березень 1999	Зрив другого туру переговорів у Рамбуйє. Делегація косовських албанців підписала запропоновану угоду про мир, але перемовини були зірвані відмовою підписати документ сербською делегацією.
23 – 25. 04.1999	Вашингтонський саміт НАТО. Були закріплені «права Альянсу на проведення збройних операцій за рамками традиційної зони відповідальності для захисту спільних інтересів та цінностей».
24.03 – 10.06.1999	Операція НАТО «Союзницька сила». Головною метою операції проти СРЮ проголошено «попередження геноциду албанського населення Косово». Операція пройшла в три етапи. 24-26 березня були виконанні задачі щодо пригнічення сил ПВО СРЮ; 27 березня почались атаки проти СРЮ на території Косово, а також удари по найважливіших об'єктах Сербії; з 24 квітня були нанесені масштабні удари по всій території Сербії. За даними НАТО, за час операції, яка проходила 78 днів, авіація країн Альянсу зробила 38 тис. бойових вильотів, більше 10 тис. з них – для нанесення бомбових ударів.
9.06.1999	Угода про перемир'я між сербськими та натовськими військовими.
10.06.1999	Резолюція РБ ООН № 1244: введення в Косово Міжнародних військових сил з підтримання миру (KFOR). У Косово створено міжнародну громадську присутність по безпеці, в завдання якої входило: запобігання відновленню бойових дій і забезпечення дотримання припинення вогню, а також гарантування виводу та попередження повернення в Косово союзних та республіканських військових, поліцейських сил. Також передбачалась демілітаризація Визвольної армії Косова та інших збройних груп косоварів. Забезпечення суспільної безпеки та порядку.
Січень 2000	«Стратегія безпеки Республіки Польща»: розширення та трансформація НАТО. Польща, яка вважала США своїм головним стратегічним союзником, також активно розширювала своє представництво в Північноатлантичному альянсі за допомогою участі в місіях та операціях з підтримання миру.
Березень	Загострення конфлікту в Македонії.

2000	Причина конфлікту – міжетнічні зіткнення між македонцями та албанськими сепаратистськими угрупованнями.
2001	Охридська угода. Операція НАТО «Основні жнива». Угода була направлена на попередження війни в КЮРМ. Операція «Основні жнива» мала мету збирання та знищення зброї. Здача зброї албанськими бойовиками тривала 30 днів. Було зібрано і знищено 3875 одиниць зброї. Успіх цієї операції македонська преса оцінила досить скептично. На думку македонської влади, у бойовиків знаходилося біля 70 тис. одиниць зброї і, відповідно, здача такої мізерної кількості виглядала як суто пропагандистська акція.
Лютий 2003	Створення «Вільнюської групи» країн ЦСЄ, що підтримали операцію США в Іраку. До групи ввійшли 10 країн: Албанія, Болгарія, Латвія, Литва, Македонія, Румунія, Словаччина, Словенія, Естонія та Хорватія. Міністри закордонних справ даної групи звернулися в Державний департамент США з проханням надати підтримку силовій операції США в Іраку, за цим прослідувала озброєна присутність в Іраку країн Балтики.
2.05.2003	«Статут партнерства» (Адріатична хартія) США з Албанією, Македонією, Хорватією. Передбачала трьохсторонню співпрацю з метою забезпечення умов для членства в НАТО. Згідно зі Статутом НАТО було запропоновано оцінити прогрес трьох країн в рамках їх індивідуальних досягнень.
2005	США надали Сербії і Чорногорії режим найбільшого сприяння (РНС). РНС залишається одним з дієвих економічних інструментів серед найбільш часто використовуваних адміністраціями США.
24.10.2005	Резолюція ООН щодо початку переговорів про майбутній статус Косово. Белграду та Приштині не вдалося дійти згоди щодо майбутнього статусу краю, хоча обидві сторони визначали своє майбутнє в межах ЄС і обіцяли утримуватися від насильства. Питання статусу Косово, що вимагало незалежності від Сербії без згоди останньої, розкололо Раду Безпеки ООН.
Березень 2006	Угода щодо розміщення військових баз США в Болгарії. Діяла 10 років. За нею на території країни могли перебувати 2500 солдатів США. В розпорядженні армії США знаходилися полігон в

	районі Нове Село, аеродром «Безмер», авіабаза «Граф Ігнат'єв» та склади в Айтосі. Також міністерство США мало змогу користуватися складськими приміщеннями поблизу від такого крупного болгарського морського порту як Бургас.
Вересень 2006	Створення національного Комітету з приєднання Македонії до НАТО. Ряд перемовин між представниками для приєднання до Альянсу. Але, попри покровительство США, у 2008 р. приєднання Македонії до НАТО було заблоковано Грецією.
Жовтень 2006	Держдепартамент запропонував нову концепцію зовнішньої політики США у XXI ст.
Березень 2007	Сенат США прийняв законопроект, який дозволяв включити у склад НАТО Албанію, Хорватію, Македонію, Грузію та Україну.
Липень 2008	Угода щодо протиракетної оборони між США та Польщею. Кабінет прем'єр-міністра Дональда Туска погодив угоду про розміщення 10 ракет-перехоплювачів на території країни. Підписання даної угоди викликало гостру реакцію РФ.
Серпень 2008	Варшавська Декларація щодо стратегічного співробітництва США та Польщі. Домовленість про розміщення ПРО США на півночі Польщі.
Грудень 2009	Хорватія виступила проти розміщення американської системи ПРО в Європі.
Грудень 2009	Угода щодо розміщення в Польщі збройних сил США. Створила юридичні рамки для розміщення в країні американських військовослужбовців.
13.05.2011	Польща і США підписали угоду про розміщення у Польщі на ротаційній основі американської бойової авіації. Діяла з першого півріччя 2013 р. на польських авіабазах Ласк і Повідз.
19 - 20.11.2010	22 Лісабонський саміт НАТО. Одним з головних завдань саміту стало прийняття нової стратегічної концепції Північноатлантичного альянсу, що стала логічним продовженням попередньої, прийнятої у 1999 р. на Вашингтонському саміті і визначила мету НАТО на наступне десятиліття. Нова стратегічна концепція зобов'язала НАТО «постійно змінюватися в

	<p>цілях підвищення своєї ефективності, результативності та гнучкості». У ній було визначено бачення євроатлантичної безпеки на поточне десятиліття. Положення концепції були розвинені у «Комплексних політичних керівних вказівках», які задають рамки і пріоритети у всіх основних питаннях діяльності альянсу на середньострокову перспективу (10-15 років). Додатково у процесі саміту були розглянуті питання й прийняті рішення стосовно часу тривання і характеру місії ISAF, структурної реформи Північноатлантичного альянсу, характеру системи протиракетного захисту НАТО, протидії тероризму та кібератакам, а також співпраці з партнерами поза межами Альянсу.</p>
Березень 2014	<p>Європейські країни НАТО ввели антиросійські санкції. На фоні української кризи і під тиском США, їх європейські союзники ввели низку антиросійських санкцій, які більш за все були потрібні, щоб нанести удар по економіці Росії, оскільки на думку США ЄС був економічно занадто сильно пов'язаний з Росією.</p>
2.09.2014	<p>«Вірний спис II». Семиденні військові навчання НАТО проходили на території країн ЦСЄ, зокрема у Німеччині, Естонії, Латвії, Литві і Польщі. Метою навчань була підготовка підрозділів швидкого реагування НАТО до проведення операцій в будь-якій точці світу при надзвичайних ситуаціях.</p>
19.05.2016	<p>Протокол про вступ Чорногорії до Альянсу. Чорногорія отримала право брати участь у всіх засіданнях НАТО в якості спостерігача. Після того, як всі держави НАТО ратифікують протокол, Чорногорія могла стати 29-м членом Північноатлантичного альянсу, що й сталося у червні 2017 р.</p>
2016	<p>Американські сили в Європі склали 30 тис. осіб. На ротаційній основі у Східній Європі розміщувалась перша бронетанкова бригада 3-ої піхотної дивізії (три батальйони у Польщі, Румунії, країнах Балтії).</p>
Червень 2017	<p>Переговори про прийняття у НАТО Македонії. США продовжували просувати інтереси Македонії в НАТО.</p>
3-24.06.2019	<p>Навчання НАТО «SABER GUARDIAN - 2019». Почалися в Румунії, пізніше перейшли на територію Болгарії і Угорщини. Усього були задіяні 8 тисяч військовослужбовців з шести країн – США, Албанії, Болгарії, Боснії і Герцеговини, Угорщини, Румунії.</p>

31.01.2020	<p>Нова концепція співробітництва США та Великобританії після Брекзиту.</p> <p>Сполучені Штати вірили в те, що у Британії після Брекзиту з'явиться ще більше причин розвивати з ними співпрацю, а також підтримувати процвітання Північноатлантичного альянсу, який Сполученими Штатами завжди розглядався як головний інструмент політики США в Європі. Вашингтон підкреслив, що Брекзит ніяк не вплине на давню взаємодію з Лондоном у сферах розвідки, оборони і ядерної зброї. Держави збиралися продовжити спільне протистояння тероризму, розповсюдженню ядерної зброї і кібератак. Більшість цих питань пов'язана зі стабільністю у регіоні ПСЄ.</p>
II.	ВІДНОСИНИ КРАЇН ЦСЄ ТА ПСЄ З ФРН
12.11.1989	<p>Бундестаг підтвердив кордони Польщі.</p> <p>Символічний акт примирення між новою Німеччиною та Польщею стався у ході візиту до Польщі (Верхньої Сілезії) Федерального канцлера ФРН Гельмута Коля. Взаємні зобов'язання двох країн щодо гарантій безпеки та відсутності територіальних претензій одна до одної (включно з підтвердженням проходження кордону по Одеру та Нейсе). Це стало однією з умов об'єднання двох німецьких держав.</p>
12.09.1990	<p>Московський Договір про остаточне врегулювання щодо Німеччини (договір «2+4»).</p> <p>Умови – гарантія польських кордонів; з боку СРСР – стаття 5: заборона розміщення в східній частині Німеччини іноземних військ або ядерної зброї, обмеження чисельності збройних сил єдиної ФРН до 370 тис. осіб. Вимоги СРСР про нейтральність об'єднаної Німеччини чи хоча б її східної частини західні держави редукували до заборони розміщення між Ельбою і Одером військ союзників ФРН по НАТО, але лише до моменту остаточного виведення російських військ у 1994 р. ЮНЕСКО офіційно зарахувала Договір «2+4» до найважливіших документів людства.</p>
3.10.1990	<p>Об'єднання Німеччини.</p> <p>У 1980-х рр. розроблено концепцію «політичної культури розкаяння», яка у середині 1990-х рр. стала панівною політичною традицією для лівих і помірньо-консервативних сил об'єднаної Німеччини, започаткувала популяризацію християнських цінностей, тому християнські партії, рухи та об'єднання набирали вагу в політиці.</p>

	<p>Вибори 1990 р. надали перемогу ХДС, яка виступала за негайне об'єднання Німеччини на основі закріпленої у Конституції ФРН схеми входу земель на сході у федерацію. 1 червня 1990 р. у НДР були введені західнонімецькі гроші (дойчмарки). 31 серпня проведені вибори і відновлені шість земель на території НДР. Зміну зовнішньополітичного становища об'єднаної Німеччини і непорушність європейських кордонів закріпив також документ, підписаний 1 жовтня в Нью-Йорку міністрами закордонних справ СРСР, США, Великої Британії, Франції, НДР та ФРН, про припинення чинності чотиристоронніх угод стосовно Берліна та всієї Німеччини з об'єднанням Німеччини. 3 жовтня 1990 р. відбулось об'єднання Німеччини зі столицею у Берліні, це стало великою історичною подією міжнародного значення, яка підвела риску під підсумками Другої світової війни і завершила важливий етап післявоєнної історії Німеччини та Європи.</p>
19.11.1990	<p>Паризька Спільна декларація про ненапад НАТО та ОВД. Зустріч у верхах держав учасниць НБСЄ, на якій 22 держави, члени НАТО та Організації Варшавського договору, підписали Договір про звичайні збройні сили в Європі та оприлюднили Спільну декларацію про ненапад.</p>
21.11.1990	<p>Паризька хартія для нової Європи. Глави держав і урядів країн-учасниць НБСЄ також схвалили «Віденський документ про заходи, спрямовані на зміцнення довіри і безпеки».</p>
17.07.1991	<p>Великий Договір про добросусідство, дружбу та співробітництво між ФРН та Польщею. Договір, підписаний у Бонні, окрім іншого, вирішував вкрай чутливе питання щодо прав німецької меншини у Польщі та польської діаспори у ФРН. Були підписані двосторонні угоди про співробітництво молоді, про охорону довкілля, про створення міжурядової комісії по питанням регіональної співпраці.</p>
28.08.1991	<p>Створення франко-німецько-польського «Веймарського трикутника». Метою було розширення співробітництва Франції з Польщею і Польщі з Німеччиною при паралельному поглибленні відносин Польщі з Францією. Цей форум став одночасно і основою для будівництва та розширення майбутніх структур європейського сусідства. Франція і Німеччина в установчих документах виступили за</p>

	якнайшвидше включення Польщі до Європейського співтовариства.
1991-1999	«Період переходу від Бонна до Берліна». Перетворення ФРН на головного економічного партнера країн ЄС. Європейська політика Німеччини базувалася на наступних константах: підтримка менших держав-членів ЄС, для яких Німеччина відігравала роль «мосту до Брюсселю» з метою захисту їх національних інтересів на загальноєвропейському рівні; посилення ролі Європейської Комісії (ЄК) та Європейського Парламенту (ЄП), роль головного «платника» до бюджету Євросоюзу без наполягань на інституційному представництві в структурах ЄС пропорційно розміру внесків.
1992	Закон про надання притулку. Покликаний контролювати міграційну ситуацію в ФРН в умовах розширення Євросоюзу.
1992	Договір про співпрацю і партнерство в Європі між Німеччиною і Угорщиною.
1992	Договір про добросусідство і співробітництво між Німеччиною і Чехословаччиною.
1992-1996	Участь ФРН у операції НАТО «Шарп Гард».
Січень 1994	Курс ФРН на розширення НАТО. Спочатку канцлер Німеччини Г. Коль був проти розширення НАТО, але змінив свою думку і виступив на підтримку розширення напередодні саміту НАТО в Брюсселі. Політика ФРН керувалася двома принципами: принципом поширення демократії в напрямку своїх східних сусідів і принципом мирних і тісних відносин з Росією. Зміна акцентів між цими двома принципами впливала на мінливі пріоритети Німеччини в політиці розширення. Провідна роль Німеччини як ініціатора Акту НАТО – Росія та процесу створення Конференції з безпеки і співробітництва в Європі пояснюється її наміром, з одного боку, закликати до миру з Росією, а з іншого – збереженням і розвитком демократії в Центральній і Східній Європі. З кінця 1996 р. альянс НАТО мав намір розширюватися аж до кордонів Росії, що могло призвести до непередбаченої реакції РФ.
1998 – 2007	Наростання розбіжностей між урядом Г. Шредера і східноєвропейськими урядами. Останніми акцент був перенесений на розвиток трансатлантичного співробітництва, а членство в ЄС вже здавалося dokonаним фактом.

Січень – червень 1999	«Європейське президентство» ФРН. Німеччина як приклад стрімкого економічного зростання держави після її об'єднання. Кризові процеси у світовій економіці та фінансово-економічній системі зміцнили позиції ФРН у ЄС як головного його фінансового донора. Саме економіка Німеччини стала ключовим стабілізуючим чинником, що втримав Євросоюз на межі глобальних проблем. Так, внесок ФРН у стабілізаційні фонди ЄС склав близько 22 млрд. євро, що і створило передумови для виходу цієї організації із економічної кризи.
2004	Закон про доступ на ринок праці в умовах розширення ЄС. Закон про управління міграцією.
2004-2005	Рівень прямих іноземних інвестицій ФРН у країни ЦСЄ досяг рекордного рівня. Найбільший приріст ПІІ отримала Чехія, за нею йдуть Угорщина, Словаччина, Естонія та Литва. Німеччина є одним з найважливіших інвесторів в економіку цих країн з приростом ПІІ приблизно на 20 %. В Угорщині за обсягом ПІІ ФРН посідала перше місце, в Чехії, Польщі, Словенії, Латвії, Хорватії та Сербії – друге місце. Перераховані країни стали найбільш інвестиційно привабливі після розширення ЄС завдяки високим темпам економічного зростання, а також політиці в області приватизації державної власності.
2007	Канцлер ФРН Ангела Меркель представила Національний план з інтеграції. Основною метою стала інтеграція мігрантів у німецьке суспільство. Для німців іммігранти з країн ЦСЄ меншою мірою залишалися «чужими» для суспільства, ніж мігранти з Туреччини та арабських країн. В умовах старіння суспільства Німеччини, ця обставина була позитивним моментом. Залучення менш освіченої, некваліфікованої робочої сили з країн ЦСЄ створювала для місцевого населення можливість займатися більш інтелектуальною працею. Крім того, заповнюючи вакансії на неprestижних, важких і монотонних роботах, що не користувалися попитом у місцевих жителів (перш за все в будівництві та сфері послуг) мігранти об'єктивно сприяли поліпшенню соціально-статусної структури.
2019	Торгівля Німеччини з країнами Вишеградської групи досягла за півроку 150 млрд. євро. Це на 50% більше, ніж експортно-імпорتنі операції з Китаєм (100

млрд. євро). Обсяг німецької торгівлі з Польщею (60,7 млрд.) виявився у два рази більше, ніж з РФ, а з Чехією (46,6 млрд.) у півтора рази більше. Тепер Росія поступилася 3-м місцем Угорщині (28,5 млрд.), країні з 10-мільйонним населенням, яка володіє лише незначними природними ресурсами.
--

Контрольні питання

1. Розкрийте ідею «нового світового порядку» Дж. Буша.
2. Розкрийте суть Паризького мирного договору 1995 р.
3. Що містилося у рішенні РБ ООН №1244?
4. У яких країнах були розміщені американські воєнні бази та системи ПРО?
5. Коли відбувся 22-й саміт НАТО та у чому полягає його важливість?
6. Яке важливе питання вирішував «Великий договір про добросусідство, дружбу та співробітництво між ФРН та Польщею»?
7. Опишіть європейську політику Німеччини у період переходу від Бонна до Берліна.
8. Якою була позиція канцлера Німеччини Г. Коля щодо розширення НАТО?
9. У якому році було підписано «Закон про доступ на ринок праці в умовах розширення ЄС» і «Закон про управління міграцією»?
10. Яким було відношення німців до іммігрантів з країн ЦСЄ?

ТЕМА 10.
ВІДНОСИНИ КРАЇН ЦСЄ ТА ПСЄ З РОСІЄЮ

Етапи / Роки	Короткий зміст
1991–1993	<p>Договори про дружбу та співробітництво між РФ та країнами Східної Європи.</p> <p>6 грудня 1991 р. – Договір про дружбу та співробітництво між РФ та Угорщиною. 23 грудня 1992 – Договір про дружбу та співробітництво між РФ та Польщею. 4 серпня 1992 р. – Договір про дружбу та співробітництво між РФ та Болгарією. 26 серпня 1993 р. – Договір про дружбу та співробітництво між РФ та Чеською Республікою. 26 серпня 1993 р. – Договір про дружбу та співробітництво між РФ та Словацькою Республікою. Загальний борг СРСР перед країнами «соцтабору» складав 96,6 млрд. дол.</p>
1993	<p>Завершення виводу радянських (російських) військ зі Східної Європи.</p> <p>Різко скоротилася можливість російського тиску на реформаторський рух та політичну ситуацію в східноєвропейських країнах.</p>
Кінець 1993	<p>Заява Бориса Єльцина щодо можливості надання гарантій безпеки колишнім соціалістичним країнам Європи без їх вступу до НАТО.</p>
1994	<p>«Доктрина Козирєва»: орієнтація РФ на США.</p> <p>Політика орієнтації на Захід була обумовлена виробленням у Радянському Союзі при Горбачові «нового політичного мислення». Основою цієї концепції була ідея про те, що єдиний вірний шлях для Росії – це співпраця, а потім і тісний союз із західними країнами. Андрій Козирєв, міністр закордонних справ РФ (1991-1996), бачив зростаючу силу Китаю та ісламського світу. Він був переконаний, що Росія не зможе впоратися з цими погрозами наодинці. У цьому контексті Козирєв пропонував також змінити політику щодо пострадянських держав. Москві, на його думку, слід було вибудовувати з ними партнерські відносини, оскільки повернення до імперської політики не тільки призвело б до загострення взаємної ворожнечі, але і підірвало б</p>

	міжнародний імідж Росії.
1994	<p>Переорієнтація словацької політики на РФ при Владімірі Мечіярі.</p> <p>Одна із причин переорієнтації на РФ – наявність великого ринку збуту. Словаччина експортувала до РФ промислові товари народного вжитку, продовольство і т. д.</p>
1996–2003	<p>Російський миротворчий контингент у Боснії та Герцеговині.</p> <p>Російські миротворці увійшли до складу Міжнародних сил стабілізації SFOR (сили НАТО з підтримки миру в Боснії і Герцеговині) в січні 1996 р. Була введена повітрянодесантна бригада, яка пізніше увійшла до складу багатонаціональної дивізії «Північ». Чисельність російського контингенту в Боснії і Герцеговині становила 320 військовослужбовців.</p>
1996	<p>Загострення відносин з Румунією.</p> <p>Протириччя виникли через цілу низку причин: із приводу переоцінки пакту Молотова-Ріббентропа; розвитку політичної ситуації в Молдові; питання про повернення золотого запасу Румунського Королівства (93 тони золота в Росії з 1916 р.).</p>
1996	<p>Контракт ВАТ «Газпром» на постачання до Польщі газу на 25 років («Ямальський контракт»).</p> <p>Передбачав поставку приблизно 10 млрд. кубометрів газу на рік. Польща повинна була брати не менше 8,7 млрд. кубометрів російського газу. У 2010 р. Польща уточнила з «Газпромом» умови довгострокового контракту про поставки газу з 2012 по 2022 рр., а саме 11,0 млрд. м³ газу на рік за російським стандартом. У 2012 р. Польща виборола зниження ціни на російський газ, який постачався за цим контрактом, на 10 %. Але у 2015 р. польська сторона подала позов до Стокгольмського арбітражу, вимагаючи нового зниження ціни на газ. Варшава наполягала, що ціна газу в контракті була зависока та не відповідала стану ринку.</p>
1996–1997	<p>Чехія, Словаччина, Румунія розробили програми з просування на російський ринок.</p> <p>Банківська і фінансова криза 1996–1997 рр. вплинула на зміну економічної політики, тому центральними владами зазначених країн були вжиті заходи щодо стимулювання експорту,</p>

	залучення іноземних інвестицій та просування на іноземні ринки, у т. ч. на російський.
1996	Перший чесько-російський банк (ПЧРБ) для кредитування чеських проєктів у РФ. Невелика за розмірами активів банківська установа спеціалізувалася на фінансуванні експортно-імпортних угод, наданні кредитів юридичним особам, обслуговуванні фінансових потоків і депозитів організацій та розміщенні внесків приватних осіб. Банк був позбавлений ліцензії у 2016 р. за проведення ризикової політики.
1996	Чехія надала РФ режим Генеральної системи преференцій (зниження митних тарифів на 50-100%). Тарифні преференції розповсюджувалися Чехією на завезення широкого спектру товарів. Серед них товари, які не вироблялися в Чехії в силу природних умов (руди кольорових металів, кольорові метали, природний газ, фосфати, бавовна); продукція, виробництво якої на території Чехії не є ефективним або наносить шкоду навколишньому середовищу (хлор, целюлоза, чорне та буре вугілля); соціально-значущі товари та ін.
1997	Декларація про наміри щодо створення зони вільної торгівлі ЧЕС. Намір створення зони вільної торгівлі ЧЕС за допомогою підписання угод про вільну торгівлю між країнами-учасницями ЧЕС: Азербайджан, Албанія, Болгарія, Вірменія, Греція, Грузія, Молдова, Росія, Румунія, Сербія, Туреччина, Україна. РФ та ТР відігравали головну роль у цьому проєкті.
Грудень 1997	Угода про партнерство та співробітництво РФ та ЄС. Підписана у 1994 р., але ратифікована лише у 1997 р. Була націлена на створення нового клімату для економічних відносин між сторонами, зокрема для розвитку торгівлі та інвестицій. Були відкриті перспективи утвердження на рівні керівництва РФ та ЄС чотирьох «дорожніх карт». Принципово важливо, що в одній з них, яка стосувалася внутрішньої безпеки, містилося визнання важливості процесів регіонального співробітництва та інтеграції, в яких беруть участь Росія та країни ЄС.
1997–1998	Активізація відносин РФ з ЄС.

	Відносини з ЦСЄ розглядалися в РФ крізь призму відносин з ЄС. Важливість ЄС збільшала тому, що Росія увійшла до списку трьох найбільших зовнішньоторговельних партнерів ЄС.
1998	Нафтова компанія «Лукойл» купила 51 % акцій румунського нафтопереробного заводу «PETROTEL» (м. Плоешть).
1999–2003	Російський миротворчий контингент у Косово. Був найбільшим із усіх, що виділялися країнами - не членами НАТО. 25 червня 1999 р. за рішенням Ради Федерації РФ до Косово було направлено 3600 миротворців. На той час там вже знаходилося 400 російських військових з числа контингенту в Боснії і Герцеговині, які здійснили марш-кидок у Приштину й увійшли туди 12 червня 1999 р. за розпорядженням директора ФСБ і секретаря Ради Безпеки Російської Федерації В. Путіна, що викликало конфронтацію між російськими військами і силами НАТО. Російські війська зайняли Міжнародний аеропорт Приштини напередодні розгортання там сил НАТО, що призвело до напруженого протистояння, яке було врегульовано мирним шляхом. Далі російський миротворчий контингент приєднався до Міжнародних сил з підтримки миру в Косово (KFOR) під керівництвом НАТО. Місія тривала до 24 липня 2003 р.
1999	Переорієнтація словацької зовнішньої політики на Захід. Розрив договору з РФ щодо військових закупівель.
2001	Висилка групи російських дипломатів із Софії (Болгарія). Болгарська сторона звинуватила російських дипломатів у проведенні розвідувальної діяльності.
2002	Загострення відносин РФ з Польщею та Угорщиною. Загострення діалогу з Польщею з приводу умов постачання енергоносіїв; з Угорщиною – стосовно питання повернення угорських культурних цінностей, які були вивезені наприкінці Другої світової війни.
2004	Протокол щодо розширення «Partnership and Cooperation Agreement» (PCA) / «Угоди про

	<p>партнерство та співробітництво» (УПС) між ЄС та РФ (від 1997 р.)</p> <p>Пов'язаний із розширенням ЄС та необхідністю підписання додаткового протоколу.</p>
2005	<p>Міжурядова угода щодо економічного співробітництва Угорської Республіки та РФ.</p> <p>Новий етап розвитку угорсько-російських відносин після вступу Угорщини до ЄС. Відновлено діяльність російсько-угорської міжурядової комісії з економічного співробітництва.</p>
2007	<p>Договір РФ, Болгарії та Греції щодо будівництва нафтопроводу Бургас – Александропулос для транспортування російської нафти.</p> <p>Нафтопровід повинен був розвантажити протоки Босфор і Дарданелли, що знаходяться під контролем Туреччини, та пройти в обхід них. Передбачалося, що маршрут нафтопроводу проходитиме від болгарського міста Бургас на березі Чорного моря до грецького Александропулоса на березі Егейського моря. У 2011 р. уряд Болгарії прийняв рішення відмовитися від проекту будівництва нафтопроводу, визнавши його економічно необґрунтованим.</p>
2007	<p>РФ ініціювала створення проекту будівництва газопроводу «Південний потік».</p> <p>Запланований російсько-італійський проект системи газопроводів мав пройти дном Чорного моря з Новоросійська у болгарський порт Варну і далі через Балканський півострів у Італію й Австрію. Болгарія та Сербія надали ПП статус національного проекту. До 2013 р. до нього приєдналися Угорщина, Греція, Словенія, Хорватія, Македонія. Але навесні 2014 р. Європейський парламент прийняв резолюцію про відмову від побудови «Південного потоку».</p>
Січень 2008	<p>Угода між урядом РФ та Сербії про співробітництво в нафтогазовій галузі.</p> <p>Метою була реалізація одного з найбільших російських інвестиційних проектів у Сербії – придбання компанією ВАТ «Газпром Нафта» 51 % акцій сербської Державної компанії «Нафтова Індустрія Сербії» (NIS). Дана угода була покликана забезпечити надійні поставки нафти і природного газу в</p>

	Сербію, транзит газу в треті країни і спільне виробництво нафтопродуктів на території Сербії.
Грудень 2008	Сербія приєдналась до проекту будівництва «Південного потоку». Підписано комплексну міжурядову угоду за проектами газопроводу «Південний потік» і газосховища «Банатський двір», після чого сторони перейшли до конкретних дій з будівництва газопроводу – в 2009 р. «Газпромом» і компанією «Сербіягаз» була заснована спільна компанія «South Stream Serbia».
2009	РФ і Сербія підписали угоду про безвізовий режим. Це мало підкреслити статус їх відносин як «особливих».
Листопад 2009	Словенія приєдналась до проекту будівництва «Південного потоку». Акціонери: ВАТ «Газпром» (50 %) – РФ, «Plinovodi d.o.o.» (50 %) – Сербія.
Грудень 2009	Хорватія приєдналась до проекту будівництва «Південного потоку». Створення спільної компанії з пайовою часткою 50 % на 50 % між «Газпромом» і хорватською компанією «Plinacro d.o.o.».
2012	Боснія і Герцеговина приєдналася до проекту «Південний потік». Пізніше, у 2013 р., у ході візиту до Москви міністра закордонних справ Боснії і Герцеговини Златко Лагумджія, він заявив про зацікавленість в участі у всіх намічених проектах будівництва газопроводів – Транс-адріатичний газопровід (ТАР), Іонічно-Адріатичний газопровід (ІАР).
2012	РФ і Македонія підписали угоду про безвізовий режим. У Македонії спостерігалось стабільне і значне зростання російських інвестицій.
2013	Міжурядова угода про надання Республіці Сербії російського державного кредиту для розвитку транспортної інфраструктури. Кредит був наданий для реалізації проекту модернізації та реконструкції залізничної інфраструктури Сербії на суму 800 млн. доларів, які увійшли в основу авансу, виданого урядом

	Сербії компанії «РЖД Інтернешнл» і «Залізниці Сербії» для реконструкції залізничної системи країни.
Травень 2013	<p>Декларація про стратегічне партнерство між Російською Федерацією і Республікою Сербією.</p> <p>Намір «підвищувати ефективність співпраці, удосконалювати механізм контактів на вищому і високому політичному рівні з метою вдосконалення двосторонніх відносин». При цьому підкреслювалося, що «стратегічне партнерство між сторонами не спрямоване проти будь-якої іншої держави».</p>
6.03.2014	<p>Перший етап міжнародних санкцій проти РФ (щодо російської агресії на території України).</p> <p>Реакція країн ЦСЄ та ПСЄ була неоднозначною. Македонія, Сербія, Боснія і Герцеговина не приєдналися до санкцій проти Росії. Прем'єр-міністр Угорщини Віктор Орбан, прем'єр-міністр Словаччини Роберт Фіцо, прем'єр-міністр Чехії Богуслав Сobotка висловили критику щодо ефективності таких санкцій проти РФ. Проросійська позиція урядів Чехії та Угорщини призвела до антиурядових протестів у цих країнах, а протести в Угорщині набули масового характеру. З метою подолання економічних збитків, Міністерство промисловості і торгівлі Чеської Республіки ініціювало створення спеціальної комісії з економічних і торговельних питань російсько-української кризи, в чій повноваження входило надання допомоги чеським підприємствам та експортерам на російський ринок.</p>
2014–2016	<p>Зниження постачання російських енергоносіїв до країн ЦСЄ.</p> <p>Вартісний обсяг поставок російських енергоносіїв в країни ЦСЄ скоротився на 51,2%. Це пов'язано як із падінням світових цін на енергоносії, так і з падінням попиту всередині країн і проведеної ними політики диверсифікації джерел постачання.</p>
7.04.2015	<p>Глави МЗС Греції, Сербії, Македонії, Угорщини і Туреччини підписали декларацію про згоду на транспортування природного газу з Туреччини (в рамках проекту «Турецький потік»).</p> <p>Російський «Газпром» мав намір транспортувати цим</p>

	<p>трубопроводом газ до країн ПСЄ. Передбачалося, що на турецько-грецькому кордоні буде створено газовий хаб і країни Євросоюзу будуть самостійно будувати інфраструктуру для приймання палива на своїй території.</p>
2016–2017	<p>Продовження торгово-економічного та науково-технічного співробітництва РФ та країн ЦСЄ.</p> <p>У 2016 р. після п'ятирічної перерви відбулося XIII засідання російсько-болгарської МПК. Чергове засідання російсько-словацької МПК і російсько-словацький підприємницький форум в Москві пройшли у квітні 2017 р. і завершилися підписанням Меморандуму про взаєморозуміння, відповідно до яких «Атомстройекспорт» брав участь у добудові трьох із чотирьох блоків АЕС «Моховце» і у виготовленні атомного палива для АЕС «Моховце» і «Богуніце». У червні 2016 р. пройшло IX засідання російсько-угорської МПК, а в листопаді того ж року – XIII засідання російсько-словенської Міжурядової комісії.</p>
20.11.2017	<p>Візит президента Чехії Мілоша Земана до РФ.</p> <p>Найбільш важливий для РФ дипломатичний візит з регіону ЦСЄ за останні 25 років. Президент Земан заявив, що не підтримує санкції, накладені на РФ через агресію в Україну.</p>
2017	<p>РФ і Угорщина на переговорах у Будапешті домовилися нарощувати спільну роботу у сфері ядерної енергетики.</p> <p>Російська сторона погодилася на реалізацію проекту будівництва двох нових енергоблоків на АЕС «Пакш» вартістю €12 млрд.</p>
2017	<p>Зовнішньоторговельний оборот РФ з Вишеградською групою виріс на 30 %.</p> <p>Відновлення зовнішньоторговельних позицій, втрачених під час кризи російської економіки в 2014–2016 рр. Але повного повернення до взаємодії на рівні товарообігу, досягнутого в 2013 р., не відбулося.</p>
21.11.2018	<p>Словаччина відмовилася від російських винищувачів МіГ–29.</p> <p>Словацький уряд прийняв рішення про закупівлю 14 американських винищувачів F–16 на заміну застарілим</p>

	російським МіГ–29, зробивши крок назустріч виведенню країни із зони впливу Росії.
2018	Словаччина та Болгарія відмовилися вислати з країни російських дипломатів в рамках заходів проти РФ, пов'язаних із «Спрavoю Скрипалей». Країни заявили про необхідність продовження діалогу з Росією, а також про «відсутність достатніх доказів причетності РФ до інциденту в Солсбері».
2018–2019	Болгарія та Сербія приєдналися до будівництва «Турецького потоку». Розробка проекту другої нитки газопроводу за лінією Болгарія – Сербія – Угорщина. Угода про новий шлях постачання палива була підписана «Газпромом» і «Булгаргазом» 30 грудня 2019 р. Болгарія також заявила про готовність постачати газ Північній Македонії та Греції. 25 грудня 2019 р. «Gastrans», спільне підприємство сербської Державної компанії «Сербіягаз» і російського «Газпрому», завершило укладання 403 км сербської ділянки газопроводу від кордону Сербії з Болгарією до кордону з Угорщиною. МЗС Угорщини також оголосило про інтерес щодо приєднання до «Турецького потоку».
2019	Польща оголосила про намір розірвати «Ямальський контракт» з «Газпромом». Польська нафтогазова компанія «PGNiG» направила російському «Газпрому» заяву про намір розірвати «Ямальський контракт» 31 грудня 2022 р., що означає, що Польща не купуватиме газ у російського монополіста з 2023 р. Таке рішення було пов'язане з бажанням диверсифікувати напрямки імпорту газу до Польщі після 2022 р., зокрема, шляхом підписання контрактів на постачання скрапленого газу, придбання родовищ природного газу в Північному морі та заходи, що здійснювалися оператором транспортної системи в рамках розвитку газотранспортної системи задля забезпечення енергетичної безпеки країни.
24.01.2020	Болгарія вислала з країни двох російських дипломатів у зв'язку з підозрами у шпигунстві. Один дипломат посольства РФ в Болгарії був оголошений

персоною нон-грата; один співробітник торгового представництва був визнаний неприйнятною особою відповідно до Віденської конвенції.

Контрольні питання

1. У чому полягала сутність «Доктрини Козирєва»?
2. Яку участь брав миротворчий російський контингент на Балканах?
3. У чому полягали умови «Ямальського контракту», підписаного між Польщею та «Газпромом» у 1996 р.?
4. Як відобразилася «Угода про партнерство та співробітництво Російської Федерації та ЄС» на відносинах країн ЦСЄ з Росією?
5. Перерахуйте енергетичні проекти, ініціатором яких виступала Російська Федерація, до розробки яких долучалися країни ЦСЄ та ПСЄ. Які з цих ініціатив були реалізовані?
6. Які європейські країни приєдналися до «Південного потоку»? На яких умовах?
7. З якими країнами ЦСЄ Російська Федерація налагодила співробітництво у галузі атомної енергетики?
8. Як вплинула агресія Російської Федерації проти України на її взаємовідносини з країнами ЦСЄ та ПСЄ? Яка була реакція цих країн на політику впровадження санкцій, ініційовану ЄС та США?
9. Який вигляд має друга нитка «Турецького потоку» в Європі? Які країни долучилися до газопроводу?
10. Проаналізуйте специфіку двосторонніх відносин з Російською Федерацією країн ЦСЄ та ПСЄ, які не входять до ЄС.

ТЕМА 11.
ВІДНОСИНИ КРАЇН ЦСЄ ТА ПСЄ
З УКРАЇНОЮ

Етапи / Роки	Короткий зміст
I.	Нейтралітет та «одновекторна політика» України як обмежувальні принципи для співробітництва з регіоном ЦСЄ та ПСЄ
16.07.1990	«Декларація про державний суверенітет України»: оголошення позаблоковості. Державний суверенітет України – верховенство, самостійність, повнота і неподільність влади Республіки в межах її території та незалежність і рівноправність у зовнішніх відносинах. Декларація проголошувала економічну самостійність України, визнавала самостійність республіки у вирішенні питань науки, освіти, культурного та духовного розвитку української нації.
25.12.1990	Угода про реалізацію «Декларації про державний суверенітет України» в сфері зовнішніх відносин.
1991–1995	Договори з країнами регіону СЄ (крім Румунії).
24.08.1991	«Акт проголошення незалежності України». Україна оголосила намір стати країною постійного нейтралітету. За Акт проголосувала абсолютна більшість депутатів Верховної Ради. УРСР перестала існувати. На геополітичній карті світу постала нова самостійна держава – Україна.
1991–1994	Створення зовнішньополітичної моделі «балансу інтересів» України. Вона була зумовлена геополітичним становищем України, її залежністю від партнерів по СНД, суперечливими внутрішніми політичними процесами.
Жовтень 1991	Союз поляків України. Налагодження україно-польських відносин.

1992	<p>Федерація поляків в Україні.</p> <p>Об'єднала поляків різних організацій на території України.</p>
2.12.1991	<p>Договір про добросусідство, дружбу та співробітництво України та Республіки Польща.</p> <p>Містив декларацію про спільність інтересів та запис договору про взаємну відмову від територіальних претензій, а також гарантії поваги прав національних меншин. Підписання договору було успіхом в історії двосторонніх відносин держав.</p>
1992	<p>Договір про дружні відносини та співробітництво між Україною та Республікою Болгарія.</p> <p>Сторони зобов'язалися розвивати відносини на основі принципів не застосування сили чи загрози силою, непорушності кордонів, територіальної цілісності тощо. Болгарія стала важливим партнером України насамперед для виходу на Балкани, а також задля транспортування енергоносіїв та будівництва магістралей та нафтогазопроводів.</p>
Січень 1993	<p>Створення Консультативного комітету президентів України та Польщі.</p>
Червень 1993	<p>Створення першої зовнішньополітичної програми України («програма Кравчука»): стратегічне партнерство зі США та країнами Західної Європи.</p> <p>По суті Кравчук виступав за «одновекторну політику», вважаючи, що Україна повинна орієнтуватися насамперед на США та розвинуті країни Західної Європи. Навіть діалог зі своїми східноєвропейськими сусідами вівся за посередництва більш впливових міжнародних акторів.</p>
2.07.1993	<p>Постанова Верховної Ради «Про основні напрямки зовнішньої політики України».</p> <p>Вона визначала базові національні інтереси України та завдання її зовнішньої політики, містила засади, на яких має реалізовуватися зовнішньополітична діяльність нашої держави. Інтереси України у сфері міжнародних відносин поділялися на три основні групи: 1) стратегічні та геополітичні інтереси, які пов'язані з гарантуванням національної безпеки України та</p>

	захистом її політичної незалежності; 2) економічні інтереси, пов'язані з інтегруванням економіки України у світове господарство; 3) регіональні, субрегіональні, локальні інтереси, пов'язані із забезпеченням різноманітних специфічних потреб внутрішнього розвитку України. У Східній Європі пріоритетами називалися тільки 2 країни – Польща та Болгарія.
1993	Заявка України в СОТ (ВТО). Вступ до СОТ має стратегічне значення, тому що відкриває кращі перспективи для визначення місця у міжнародному розподілі праці й, таким чином, для розвитку економіки країни.
II.	«Багатовекторна політика» України
1994–2002	Створення зовнішньополітичної моделі «України як моста між Заходом та Сходом». Перехід від «одновекторної» до «багатовекторної політики» відбувався поступово, у міру того, як українська влада розуміла невеликі зовнішньополітичні можливості країни, які не давали можливості робити ставку на стратегічне партнерство з США.
Лютий 1994	Україна приєдналася до програми «Партнерство заради миру». Метою було отримання допомоги у секторі безпеки і оборони України, практики ефективного, добросовісного і прозорого менеджменту, зміцнення механізмів протидії і запобігання корупції.
21.03.1994	Декларація про принципи формування українсько-польського партнерства. Підписана у Варшаві. Міністри закордонних справ вперше на міждержавному рівні оголосили про стратегічне значення двосторонніх відносин та зобов'язались розвивати їх у майбутньому.
Березень 1994	Україна отримала асоційоване членство в ЦЄІ.

14.06.1994	<p>Угода про партнерство та співробітництво України з ЄС у Люксембургу (ратифікована в 1998 р.).</p> <p>Цілями зазначалися: забезпечення політичного діалогу; сприяння розвитку торгівлі; створення основ взаємовигідного співробітництва; підтримка зусиль України по зміцненню демократії.</p>
1994	<p>Договір щодо торговельно-економічних зв'язків та науково-технічного співробітництва України та Чеської республіки.</p>
Вересень 1994	<p>Перші україно-польські військові навчання «Міст співробітництва-94».</p> <p>Метою було вдосконалення військово-політичної співпраці між оборонними відомствами країн.</p>
1994	<p>Московський договір: створення Економічного союзу СНД.</p> <p>Посилення економічної залежності України від РФ.</p>
Листопад 1995	<p>Україна вступила в Раду Європи при посередництві Польщі.</p> <p>Метою було визнання країною-кандидатом принципу верховенства права, її зобов'язання забезпечити права та основні свободи людини всім особам, які знаходяться під її юрисдикцією, та ефективно співпрацювати з іншими державами з метою досягнення цілей РЄ.</p>
1995	<p>Спільний україно-польський батальйон для участі в миротворчих операціях ООН.</p>
1996	<p>Остаточне вивезення ядерних боєприпасів з території України.</p> <p>Україна набула статусу без'ядерної держави. Україна стала повноправним членом ЦЄІ.</p>
1996	<p>Договір про дружні відносини та співробітництво України та Чеської республіки.</p>
21.06.1996	<p>Меморандум про стратегічне партнерство Польщі та</p>

	України.
Літо 1996	Друга зовнішньополітична програма України («програма Кучми»): перемога принципу «багатовекторної політики».
6.12.1996	План дій Ради ЄС визначив напрямки взаємодії ЄС з Україною.
1997	Створення ГУАМ (Грузія, Україна, Азербайджан, Молдова). Спільні економічні інтереси найбільше сконцентровані на двох питаннях – транспортування прикаспійських енергоносіїв та прокладання нових транзитних маршрутів.
9.07.1997	Мадридська «Хартія про особливе партнерство між НАТО та Україною». Створення комісії «Україна-НАТО». Україна та НАТО домовилися базувати свої відносини на принципах та зобов'язаннях, згідно з міжнародним правом та міжнародними механізмами. Україна підтвердила рішучість продовжувати військову реформу, зміцнювати демократичний та цивільний контроль над збройними силами, та підвищувати їхню оперативно-технічну сумісність зі збройними силами НАТО та країн-партнерів. Альянс підтвердив свою підтримку зусиллям України у цих галузях.
Липень 1997	Перші спільні військові навчання в рамках програми ПЗМ «Спільний сусід» біля Львова (Болгарія, Румунія, Словаччина, Чехія, Македонія, Україна). Яворівський полігон став навчальним центром ПЗМ.
Вересень 1997	Перший саміт «Україна – ЄС». Л. Кучма підтвердив європейський вибір України. Була підписана угода між Європейським співтовариством вугілля та сталі та урядом України про торгівлю сталеливарними виробами.
1997	Договір про дружбу та співробітництво між Україною та Румунією. Сторони зобов'язалися базувати свої відносини на взаємній

	<p>довірі і повазі. Держави підтвердили існуючий між ними кордон як непорушний, відмовилися від територіальних зазіхань. Договір містив зобов'язання Сторін дотримуватися міжнародних стандартів у галузі захисту прав і основних свобод для всіх, в тому числі прав осіб, які належать до національних меншин. Передбачалося надання державами одна одній режиму найбільшого сприяння в економічних відносинах; а також розвиток співробітництва в галузях культури, науки та освіти; охорони здоров'я, туризму та спорту.</p>
1997	Відкриття Чеського економічного центру в Києві.
1997	<p>Спільна заява президентів України та Республіки Польща «До примирення та єднання».</p> <p>Українсько-польські відносини вийшли на рівень стратегічного партнерства з основних питань необхідності подолання проблем, пов'язаних із історичною пам'яттю, а також питань міжнародної безпеки та інтеграції з європейськими і євроатлантичними структурами.</p>
1998	<p>Софійська декларація «про стратегічне партнерство України та Болгарії».</p> <p>Також була підписана низка угод про співпрацю у митних справах, науково-технічній сфері, фармакологічній промисловості тощо.</p>
11.06.1998	<p>«Про затвердження Стратегії інтеграції України до ЄС».</p> <p>«Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу має забезпечити входження держави до європейського політичного (в тому числі у сфері зовнішньої політики і політики безпеки), інформаційного, економічного і правового простору. Отримання на цій основі статусу асоційованого члена ЄС є головним зовнішньополітичним пріоритетом України у середньостроковому вимірі і повинно співвідноситися в часі з набуттям повноправного членства в ЄС державами-кандидатами, які мають спільний кордон з Україною». Передумови для вступу до ЄС мали бути створені до кінця 2007 р.</p>
11.12.1999	<p>«Спільна стратегія Європейського Союзу щодо України».</p> <p>«ЄС визнає європейські прагнення України та вітає</p>

	<p>проєвропейський вибір України. ЄС залишається рішуче відданою співпраці з Україною на національному, регіональному та місцевому рівнях задля підтримки успішних політичних та економічних перетворень в Україні, які полегшать подальше зближення України з ЄС. ЄС та його держави-члени пропонують поділитися з Україною своїм різноманітним досвідом будівництва сучасних політичних, економічних, соціальних та адміністративних структур, повною мірою визнаючи, що основний тягар відповідальності за майбутнє України лежить на ній самій».</p>
2000	Україна зайняла 6 місце у світі за обсягом продажу зброї.
2000	<p>План дій щодо вступу України в СОТ.</p> <p>Визначені ключові етапи завершення процедури вступу до СОТ (укладення протоколів з доступу на ринок товарів та послуг з державами-членами Робочої групи; взяття Україною зобов'язань щодо трансформації державної підтримки сільського господарства відносно до норм СОТ).</p>
19.08.2001	<p>Завершено будівництво нафтопроводу «Одеса – Броди».</p> <p>Нафтогін використовувався для транзиту каспійської нафти у Центральну Європу, оминаючи територію Росії, з перспективою транспортування до портів Балтійського моря.</p>
2002	Нова зовнішньополітична модель «одновекторної політики» (з пріоритетом ЄС). Заява голови МЗС А. Зленка про намір України вступити в НАТО.
Березень 2002	<p>Угода про торгівельно-економічне співробітництво й взаємний захист інвестицій України та Республіки Боснія і Герцеговина.</p> <p>Держави зобов'язалися створювати сприятливі та прозорі умови для інвесторів одна одної з метою інвестицій капіталу на своїй території. Було підтверджено право інвесторів на отримання компенсації збитків, включаючи шкоду, завдану їх інвестиціям внаслідок війни, революції тощо.</p>
Листопад 2002	Романо Проді запропонував Політику сусідства ЄС.

Грудень 2002	Підписання проекту будівництва нафтопроводу «Дружба–Адрія» РФ, Україною, Білоруссю, Хорватією, Словаччиною, Угорщиною.
2003	Проект Східного виміру ЄС. Підписання договорів про асоціацію з Україною, Молдовою, Білоруссю при умові їх демократизації. Передбачав у довготривалій перспективі можливість вступу України до ЄС.
2003	Програма «Між культурним діалогом та запобіганням конфліктів» України та Хорватії на 2004–2006 рр.
Березень 2003	Програмний документ ЄС «Ширша Європа – Нове Сусідство: Структура відносин з нашими східними та південними сусідами».
Квітень 2003	Угода про економічне, промислове та науково-технічне співробітництво України та Чеської республіки. Держави домовилися про співробітництво у низці галузей, головним чином у наступних: легка промисловість, транспорт, енергетика, охорона здоров'я, хімічна і нафтохімічна промисловість та ін. З метою виконання поставлених завдань була створена змішана Комісія з питань економічного, промислового і науково-технічного співробітництва. Зазначалося, що вона буде проводити засідання не рідше одного разу на рік.
Жовтень 2003	«Ніредьхазська ініціатива». Передача угорського досвіду євроінтеграції Україні (на рівні місцевих влад, підприємців та ЗМІ).
26.11.2003	Угода між Євросоюзом, Україною та Польщею. Підтримка у продовженні українського нафтопроводу Одеса–Броди до Плоцька та створенні Євроазіатського нафтотранспортного коридору для постачання каспійської нафти в Європу.
2003	Створення Парламентської Асамблеї України та Польщі. Асамблея була створена з метою розвитку співробітництва між обома країнами, завданнями якої проголошувалися: 1) обговорення питань, що становлять взаємний інтерес; 2)

	сприяння розвитку міжпарламентських зв'язків; 3) здійснення моніторингу стану двосторонніх відносин і співробітництва, внесення пропозицій і рекомендацій в парламенти і до урядів обох країн стосовно створення сприятливих законодавчих умов для їх поглиблення.
2004	Рік Республіки Польщі в Україні.
III.	Відносини України з країнами ЄС після П'ятого розширення ЄС
12.05.2004	Стратегія Європейської політики сусідства. Комісія представила Стратегію ЄПС та звіти про сусідні країни. Зазначена Стратегія була першим важливим кроком до встановлення конкретних умов, на яких ЄС мав більш тісно працювати зі своїми сусідами, щоб поділитися з ними перевагами свого розширення. За допомогою цієї Стратегії пропонувався засіб для впровадження більш сучасного та політично зорієнтованого підходу ЄС до відносин з країнами-сусідами через об'єднання основних механізмів, що знаходяться у розпорядженні ЄС і держав, які входять до нього. У Стратегії також визначався запропонований Європейський механізм сусідства (ЄМС), впровадження якого відбувалося з 2007 р. у рамках наступної Фінансової перспективи. За допомогою ЄМС надавалося фінансування для підтримки заходів з обох сторін зовнішнього кордону ЄС на заміщення існуючих транскордонних програм. Фінансування поширювалося на регіональні проекти із залученням кількох країн-партнерів.
Травень 2004	Договір про режим державного кордону України та Румунії. Сторони погодили проходження лінії державного кордону, її позначення та утримання.
Травень 2004	Початок будівництва каналу Дунай – Чорне море (Україна). Відновлення морського каналу довжиною 3,3 км, шириною по дну 85 м, глибиною 7,65 м та частини дамби протяжністю 1,54 км. Другий етап передбачав поглиблення каналу до 8,32 м, збільшення ширини до 100 м та протяжності дамби до 3 км.

	Проти будівництва каналу виступила Румунія.
Вересень 2004	Звернення Румунії до Міжнародного суду в Гаазі щодо розмежування морського кордону Румунії та України. Позиція України ґрунтувалася на тому, що лінія поділу повинна враховувати територіальні води українського острова Зміїний. Румунія стверджувала, що Зміїний – це не острів, а скала, що не має свого континентального шельфу.
Вересень 2004	«Стратегія національної безпеки України». Метою було формування сприятливих умов для забезпечення інтересів громадян, суспільства і держави, подальшого розвитку України як демократичної держави зі сталою та зростаючою ринковою економікою, що керується європейськими політичними й економічними цінностями.
Листопад- грудень 2004	«Круглий стіл» в Україні після 2 туру президентських виборів. Окремі польські політики навіть брали участь в акціях протесту на Майдані Незалежності в Києві. Президент Польщі А. Квасневський виступив у ролі одного з міжнародних посередників під час декількох раундів проведення «круглого столу» з врегулювання ситуації.
13.01.2005	Європарламент прийняв резолюцію щодо України. Містила рішення «розглянути, поза межами заходів Плану дій в рамках Європейської політики сусідства, інші форми асоціації з Україною, надання чіткої європейської перспективи країні та відповіді на продемонстровані переважною більшістю українського народу прагнення, що в кінцевому рахунку може призвести до вступу країни до ЄС».
2005	Євросоюз визнав Україну країною з ринковою економікою.
2005	Рік України в Польщі.
2005	Приєднання України до Болонського процесу. Визнання українських дипломів на міжнародному ринку праці.

2005	Програма співробітництва України та Македонії на 2006–2009 рр. Підписання угоди про вільну торгівлю, початок українсько-македонських бізнес-форумів.
2005	Початок програм «Допомога Словацької Республіки Україні у виконанні Плану дій «ЄС – Україна» та «Допомога Словацької Республіки в досягненні мети «Інтенсифікований діалог НАТО – Україна».
2005	Відкриття Центру Демократії в Будапешті.
Лютий 2005	Проект «Україна – Боснія та Герцеговина»: будівництво газопроводу Прњанвор – Бієліна – Баня-Лука – Нові Град.
2005	Словацька програма «Прозорість Шенгенського кордону».
13.06.2005	«Угода між ЄС та Україною про визначення загальної схеми участі України в операціях Європейського Союзу із урегулювання криз».
Червень 2005	Меморандум про співробітництво у питанні європейської та євроатлантичної інтеграції України та СіЧ.
Червень 2005	Спрощення візового режиму між Україною та Хорватією.
Червень 2005	Угода про створення зони вільної торгівлі між Україною та СіЧ.
Листопад 2005	Угода про співробітництво у військово-технічній сфері України та СіЧ. Сторони зобов'язалися співпрацювати у наступних напрямках: обмін інформацією; спільне виробництво та взаємне постачання озброєнь і військової техніки і т. ін.

Листопад 2005	<p>Протокол про доступ на ринки товарів та послуг України і Хорватії.</p> <p>Останній з двосторонніх протоколів між Україною та 38 країнами-членами ВТО, які входили у Робочу групу з розгляду заявки України щодо вступу у ВТО.</p>
Грудень 2005	<p>Форум держав Балто-Чорноморсько-Каспійського регіону (Київ): створення Спільноти демократичного вибору (Україна, Грузія, Молдова, Литва, Латвія, Естонія, Румунія, Словенія, Македонія).</p>
2007	<p>Запровадження механізму «Європейський інструмент сусідства й партнерства» на 2007–2013 рр. (ЄІСП).</p> <p>Новий підхід ЄС до сусідніх країн. Замінив такі програми, як TACIS, MEDA, PHARE та ін. Мета – укріплення відносин між ЄС та Україною, можливість тіснішої співпраці з ЄС в області політики, безпеки, економіки та культури.</p>
2007	<p>Програма транскордонного співробітництва Польщі, Білорусі та України на 2007–2013 рр.</p> <p>Підтримувала заходи у рамках трьох тематичних цілей: 1) підвищення конкурентоздатності прикордонних територій; 2) покращення якості життя; 3) інституційна співпраця та підтримка ініціатив місцевих громад.</p>
Жовтень 2007	<p>Угода щодо співробітництва в енергетичному секторі України та Польщі.</p> <p>Енергетичний саміт ГУАМ у Вільнюсі. План добудування нафтопроводу Одеса–Броди.</p>
2008	<p>Програма польської допомоги Україні 6,5 млн. дол. США.</p>
Жовтень 2008	<p>Договір про дружбу і співробітництво України та Чорногорії.</p>
Грудень 2008	<p>Перша спільна Рада міністрів закордонних справ Польщі та України у Варшаві.</p>
3.12.2008	<p>Європейська Комісія оприлюднила комюніке «Східне</p>

	<p>партнерство».</p> <p>Рішення про тіснішу співпрацю з шістьма східними сусідами ЄС (Україна, Молдова, Азербайджан, Вірменія, Грузія та Білорусь).</p>
2009	<p>Тимчасове припинення поставок російського газу через Україну до Болгарії, Туреччини, Греції і Македонії через «газову війну» з Росією.</p>
Лютий 2009	<p>Закінчення Міжнародного суду в Гаазі щодо делімітації континентального шельфу навколо о. Зміїний.</p> <p>Міжнародний суд підтвердив українську приналежність о. Зміїний та наявність українських територіальних вод навколо острова. Було визначено лінію розмежування виключних економічних зон між Україною та Румунією, що стало компромісним рішенням.</p>
7.05.2009	<p>Установчий саміт в Празі: офіційне відкриття програми «Східного партнерства».</p> <p>Оголошено про підтримку вільного пересування громадян та лібералізацію візового режиму у безпечному середовищі. Учасники саміту підтвердили свої зобов'язання щодо зміцнення демократії, верховенства закону, прав людини, основних свобод, а також принципів і норм міжнародного права, які знаходяться в центрі Східного партнерства. ЄС підтвердив відданість підтримці територіальної цілісності, незалежності і суверенітету всіх партнерів.</p>
2009	<p>Україна стала учасником програми Євросоюзу «Східне партнерство».</p> <p>Основними завданнями проекту в стосунках з Україною були: 1) подальше спрощення візового режиму, рух до його лібералізації; 2) укладення угоди щодо зони вільної торгівлі; 3) підтримка процесу адаптації законодавства України.</p>
Березень 2010	<p>Віктор Янукович назвав євроінтеграцію пріоритетним напрямком зовнішньої політики України.</p>
Листопад 2010	<p>Протокол до Угоди про партнерство і співпрацю щодо основних принципів участі в програмах Євросоюзу на</p>

	<p>саміті «Україна – ЄС».</p> <p>Передбачав, що представники України зможуть брати участь у статусі спостерігачів у програмах ЄС, а також входити до складу керівних комітетів тих програм, яким Україна надаватиме фінансову підтримку. У лютому 2011 р. Україна стала повноправним членом Європейського енергетичного співтовариства, метою якого є створення єдиного ринку електроенергії і газу країн ЄС і Південно-Східної Європи.</p>
2012	Президентство України в ЦЄІ.
10.12.2012	<p>Рада закордонних справ Євросоюзу схвалила висновок щодо України.</p> <p>Рада висловила готовність підписати Угоду про асоціацію між Україною та ЄС на саміті «Східного партнерства» у Вільнюсі в листопаді 2013 р. за умови, що Київ продемонструє рішучі дії і відчутний прогрес у реформуванні виборчого законодавства, вирішенні проблеми вибіркового правосуддя і продовженні реформ.</p>
2013	Головування України в ОЧЕС.
Листопад 2013	<p>Відмова делегації України підписати Угоду про асоціацію між Україною та ЄС.</p> <p>Цей крок спричинив початок масового мирного протесту в Україні на захист євроінтеграційних прагнень народу («Євромайдан»).</p>
21 березня та 27 червня 2014	<p>«Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом».</p> <p>Замінила колишню «Угоду про партнерство та співробітництво між Європейськими співтовариствами та Україною». Дає змогу перейти від партнерства і співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції. Спочатку була підписана політична, а згодом економічна частина угоди.</p>
2015	У 2015 р. на Євросоюз приходилося 34 % українського експорту і 41 % українського імпорту товарів.
18.12.2015	Європейська комісія підтвердила готовність України до

	безвізового режиму з ЄС.
11.06.2017	Безвізовий режим між Україною та ЄС. Громадяни України з біометричними паспортами отримали право на безвізові поїздки до країн-членів Шенгенської угоди.
2019	Україна увійшла в трійку найбільших експортерів сільгосппродукції в країни ЄС поряд з Бразилією і США. Прибуток від експорту склав 7,3 млрд. євро, а обсяг експорту зріс на 41%.
IV.	Діяльність України у рамках процесів розвитку європейського регіоналізму
Лютий 1993	Єврорегіон «Карпати» (Польща, Румунія, Словаччина, Угорщина, Україна). Створений з метою допомоги прикордонним територіям спільними зусиллями поліпшити стан окремих регіонів, які мають важливе геополітичне значення. Угоду про створення Міжрегіональної Асоціації «Карпатський Єврорегіон» було підписано міністрами закордонних справ України, Угорщини, Польщі та Словаччини 14 лютого 1993 р. в м. Дебрецен (Угорщина). Площа єврорегіону близько 148 095 км ² , сумарне населення 16 мільйонів осіб.
1994	Одеська область стала членом міжрегіональної організації Робоча співдружність придунайських країн Є відкритою лише для регіонів басейну р. Дунай. Головною ціллю є заохочення співпраці між її членами заради розвитку Дунайського простору в інтересах людей, які його населяють. Офіційною датою заснування Робочої співдружності придунайських країн вважається 17 травня 1990 р., день підписання Спільної декларації, яке відбулося у Вахау в Нижній Австрії.
1995	Єврорегіон «Буг» (Республіка Білорусь, Польща, Україна). Проект сприяв підтримці ініціатив місцевих громад. Через територію єврорегіону проходять найважливіші комунікаційні шляхи, які з'єднують країни західної Європи з Росією, Україною та Білорусією. Метою створення єврорегіону «Буг» був розвиток

	<p>співпраці прикордонних регіонів у сферах розбудови територій, комунікації і транспорту, освіти, охорони здоров'я, культури, туризму, охорони довкілля, а також співпраці суб'єктів господарювання. Одним із важливих чинників розвитку єврорегіону «Буг» є порівняно вигідне геополітичне положення. Єврорегіон «Буг» – це з'єднувальний міст, через який пролягають найкоротші шляхи з СНД та України до країн Західної Європи, а також між країнами Балтійського та Чорноморського регіонів. Керівні органи єврорегіону «Буг»: Рада, Президія, Секретаріат, ревізійна комісія. У програмі розвитку єврорегіону «Буг» стояли такі проблеми: організація транскордонної діяльності (зміна ролі кордону, його обладнання, перерозподіл транспортних потоків); економічні (створення регіональних центрів економічної активності); підготовка кадрів (підготовка спеціалістів-професіоналів з регіонального маркетингу і менеджменту, комерційної діяльності, міжнародних відносин); організаційні і правові; розробка спільних проектів; культури і самовизначення; екології.</p>
1996	<p>XVII міжнародна конференція «Європа регіонів» в Одесі. «Одеська декларація».</p> <p>«Одеська декларація» - перший базовий документ та правове підтвердження прагнення до визнання процесів регіоналізації не тільки в ЄС, але й за його межами. Міжнародно-правовий нормативний документ, який забезпечив правове поле для сучасних регіональних рухів та праці на перспективу розширення кола членів АЄР. Починаючи з 1992 р. Одеська область впродовж більш ніж десятиліття була єдиним представником України в АЄР.</p>
1997	<p>«Закон про місцеве самоврядування» в Україні.</p> <p>Надав територіальній громаді права самостійно вирішувати питання місцевого значення. Зазначений закон відповідно до Конституції України визначив систему і гарантії місцевого самоврядування в Україні, принципи організації і діяльності, правового статусу та відповідальності органів і посадових осіб місцевого самоврядування.</p>
1998	<p>Єврорегіон «Нижній Дунай» (Кагул, Молдова; Тульча, Румунія; Одеська область, Україна).</p> <p>Його створення мало на меті вирішення цілого ряду завдань в</p>

	<p>сфері економіки, екології; забезпечення відповідного рівня зайнятості і соціального захисту населення; створення умов для підвищення рівня і якості життя в наших регіонах; здійснення кроків з інтеграції транспортної інфраструктури прикордонних регіонів в єдину мережу європейських транспортних коридорів; формування єдиного культурного простору в Придунав'ї; вирішення низки питань, що стосуються боротьби з організованою злочинністю, попередження і ліквідації наслідків стихійних лих і техногенних катастроф.</p> <p>14 серпня відзначається День єврорегіону «Нижній Дунай» (ЄНД).</p>
<p>Лютий 1999 – вересень 2000</p>	<p>Єврорегіон «Верхній Прут» (Молдова, Румунія, Україна).</p> <p>Створений з метою забезпечення економічного співробітництва та спільного вирішення проблем інфраструктури; розширення існуючих міжрегіональних зв'язків та сприяння подальшому розвитку транскордонного співробітництва адміністративно-територіальних одиниць держав-засновниць, окремих міст, інших населених пунктів, органів місцевого самоврядування, державного управління, окремих установ, підприємств, неурядових і громадських організацій, національних меншин та окремих громадян у сферах економіки, освіти, науки, культури і спорту, а також розбудови нових механізмів міждержавного співробітництва та безпечного сталого розвитку регіону в рамках інтеграції до сучасного загальноєвропейського процесу. Цілями єврорегіону «Верхній Прут» також були розробка спільного плану дій з контролю і управління водними ресурсами р. Прут та створення спільного фонду фінансування.</p>
2002	<p>Єврорегіон «Нижній Дунай» отримав міжнародну нагороду «Вітрила Папенбургу».</p> <p>Вручається регіонам, що найбільш динамічно розвиваються. Єврорегіон було нагороджено спеціальним призом Асоціації європейських прикордонних регіонів за «розвиток соціокультурного співробітництва, незважаючи на складну ситуацію у прикордонних районах України, Румунії та Республіки Молдова».</p>
2002-2003	<p>Реалізація проекту ТАСІС «Придунайські озера України».</p>

Червень 2004	Стратегія українсько-польського міжрегіонального та прикордонного співробітництва.
2007	<p>Державна програма України з розвитку транскордонного співробітництва на 2007-2010 рр.</p> <p>Мета програми полягала в активізації розвитку соціально-економічних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших зав'язків між суб'єктами транскордонного співробітництва. Основними завданнями програми були: активізація зовнішньоекономічної діяльності регіонів; розвиток малого та середнього підприємництва; охорона навколишнього природного середовища; розвиток соціальної сфери. Фінансове забезпечення програми здійснювалося у межах коштів, передбачених у державному і місцевих бюджетах на відповідний рік центральним і місцевим органам виконавчої влади, відповідальним за виконання визначених програмою заходів і проектів транскордонного співробітництва, а також за рахунок інших джерел.</p>
2008	Асоціація транскордонного співробітництва була створена у ЄНД.
2008	В Україні 41,1 % всіх прямих іноземних інвестицій було розміщено в Києві.
2010	В Україні частка дотацій збільшилася у структурі доходів 19 регіонів, досягнувши рекордних значень у Закарпатській, Тернопільській і Волинській областях 72,3, 71,9 і 71,1 % відповідно.
2010	<p>Державна програма України з розвитку транскордонного співробітництва на 2011-2015 рр.</p> <p>Реалізація 10 нових проектів за підтримки ЄС.</p>
2.02.2012	<p>Підписання статутних документів єврорегіону «Дністер».</p> <p>Зустріч прем'єр-міністра України Миколи Азарова та прем'єр-міністра Республіки Молдова Володимира Філата у Києві. Згідно з угодою до єврорегіону «Дністер» від України ввійшла Вінницька область, від Республіки Молдова райони: Сорока, Дондушень, Окниця, Гума, Флорешть і Шолданешти.</p>
28.02.2013	Район Дубоссари (Республіка Молдова) приєднався до

	єврорегіону «Дністер».
17.10.2013	МЗС ПМР заявило, що Придністровська Молдавська Республіка не має наміру брати участь в проектах, що реалізуються єврорегіоном «Дністер».
25.04.2019	Нарада щодо реалізації програм прикордонного співробітництва і проблемних питань реалізації транскордонних проектів Європейського Інструменту Сусідства і Партнерства в Україні. Представники усіх профільних міністерств і відомств України обговорили питання співфінансування фінальних платежів проектів з Державного бюджету, можливості використання субвенції місцевим бюджетам на реалізацію проектів транскордонного співробітництва, а також проблеми, пов'язані із звільненням грантової допомоги від ПДВ.
24.02.2020	Щорічна конференція «Європа Карпат» у Красічині (Польща). Фокус: перспективи та можливості країн Центральної та Східної Європи, шляхи збереження культури, історії та природної спадщини, які є об'єднувачими для країн-учасників. У рамках дискусії «Розвиток Карпат – давні і нові ініціативи» говорили про важливість спільного просування ідеї макрорегіональної стратегії ЄС для регіону Карпат. Також відбулося засідання Виконавчої ради Карпат за участю представників профільних міністерств Польщі, України, Словаччини, Угорщини.

Контрольні питання

1. Що надавало Україні асоційоване членство в ЦЄІ?
2. Коли відбулося остаточне вивезення ядерних боєприпасів з території України?
3. Які положення містила Хартія про особливе партнерство між НАТО та Україною?
4. Укажіть членів та завдання програми «Східне партнерство».
5. Охарактеризуйте Протокол до Угоди про партнерство і співпрацю щодо основних принципів участі в програмах Євросоюзу.
6. Яка подія викликала початок масового мирного протесту в Україні під назвою «Євромайдан»?

7. У якому році ЄС схвалив безвізовий режим для України?
8. Охарактеризуйте значення Одеської області у східноєвропейському регіональному розвитку.
9. Визначте єврорегіони, до складу яких входять українські території.
10. Розкрийте договірно-правову базу українсько-польського міжрегіонального та прикордонного співробітництва.

ТЕМА 12.
ВИНИКНЕННЯ РЕГІОНУ НОВА СХІДНА ЄВРОПА
(УКРАЇНА, БІЛОРУСЬ, МОЛДОВА)

Етапи / Роки	Короткий зміст
I.	Україна
16.07.1990	<p>«Декларація про державний суверенітет України».</p> <p>У преамбулі Декларації, ухваленої Верховною Радою Української УРСР, підкреслювалося, що Верховна Рада УРСР проголошує суверенітет України як «верховенство, самостійність, повноту і неподільність влади республіки в межах її території, незалежність і рівноправність у зовнішніх відносинах». Одним із головних положень Декларації було положення про громадянство. Проголошувалося, що Україна має своє громадянство, де «всі громадяни рівні перед законом, незалежно від походження, соціального і майнового стану, расової та національної належності, статі, освіти, політичних поглядів, релігійних переконань, роду і характеру занять». Громадяни всіх національностей становлять народ України. Декларація проголошувала економічну самостійність України. У документі підкреслювався намір створити банківську, цінову, фінансову, митну та податкову системи, сформувані державний бюджет, а при необхідності ввести власну грошову одиницю. Декларація визнавала самостійність республіки у вирішенні питань науки, освіти, культурного і духовного розвитку української нації. Україна проголошувала свій намір стати в майбутньому постійно нейтральною державою, яка не буде брати участі у військових блоках і зобов'язується дотримуватися трьох неядерних принципів: не застосовувати, не виробляти і не набувати ядерної зброї. Декларація проголошувала право України безпосередньо реалізувати відносини з іншими державами, укладати з ними договори, обмінюватися дипломатичними, консульськими, торговельними представництвами.</p>

1994	<p>Україна, першою з країн СНД, приєдналася до програми «Партнерство заради миру» (ПЗМ).</p> <p>У рамках ПЗМ українські військові були залучені до кількох десятків спільних з країнами-членами та партнерами НАТО миротворчих навчань як на території країни, так і за кордоном.</p>
31.05.1997	<p>Договір про дружбу, співпрацю і партнерство між Російською Федерацією і Україною.</p> <p>Президенти Росії Борис Єльцин і України Леонід Кучма підписали договір у Києві. Закріплено принципи стратегічного партнерства, визнання діючих кордонів і взаємного зобов'язання не використовувати свою територію на шкоду безпеці один одного.</p>
28.05.2002	<p>Рада національної безпеки і оборони України висловила за перегляд політики позаблоковості на користь початку процесу, кінцевою ціллю якої повинно стати набуття Україною повноцінного членства в НАТО.</p>
2004	<p>Критична зміна в економічних відносинах з РФ.</p> <p>84% українського експорту припадало на інші ринки крім Росії. Водночас з 2003 р. Україна та Білорусь брали участь в Єдиному Економічному Просторі (ЄЕП). Іншими двома учасниками були Росія та Казахстан.</p>
2005	<p>«Інтенсифікований діалог» щодо членства в НАТО і перспектив отримання Плану дій з членства (ПДЧ) після обрання президентом Віктора Ющенка.</p>
Лютий 2006	<p>Спільне підприємство «Укргазэнерго».</p> <p>Росукренерго та державна нафтогазова компанія Нафтогаз України створили кампанію, що об'єднала у своїх руках роздроблений газовий бізнес в Україні.</p>
2007	<p>Нова газова угода України з Росією.</p> <p>Зменшення ціни на газ на 130 \$ за 1000 м³ (порівняно з 230 \$ для ЄС, Грузії та Азербайджану).</p>
2007	<p>Завершення процесу легалізації законодавства України для вступу в СОТ.</p>

Березень 2007	<p>ЄС запропонував Україні укладення Договору про Зону вільної торгівлі.</p> <p>Ця пропозиція хоча і викликала сильну реакцію української держави, все ж не містила конкретних планів приєднання України до ЄС у найближчому майбутньому. Деякі західноєвропейські політики говорили про «тимчасову стомленість від розширення європейських інституцій».</p>
15.01.2008	<p>Подання Україною офіційної заяви щодо ПДЧ НАТО.</p> <p>Так званий «лист трьох» був підписаний Президентом України Віктором Ющенком, прем'єр-міністром Юлією Тимошенко і головою Верховної Ради Арсенієм Яценюком.</p>
3 – 4. 04.2008	<p>Декларація Бухарестського саміту НАТО, у якій Україну та Грузію запевнили у майбутньому набутті членства у НАТО.</p> <p>Було одностайно погоджено на рівні Глав держав та урядів держав-членів Північноатлантичної Ради. На підсумковій прес-конференції генеральний секретар Яап де Хооп Схеффер проголосив, що Україна і Грузія приєднуються до НАТО. Також у рамках робочої Комісії Україна-НАТО українські керівники були завірені, що НАТО має намір запросити Україну приєднатися до Альянсу.</p>
21.08.2009	<p>Декларація про доповнення Хартії про особливе партнерство між Україною і Організацією Північноатлантичного Договору від 9 липня 1997.</p> <p>У документі, підписаному у Брюсселі, у штаб-квартирі НАТО, були показані зміни у відносинах між Україною і НАТО, що відбулися з часу підписання Хартії про особливе партнерство в 1997 р., зокрема, у контексті рішень, прийнятих у 2008 р. про майбутнє членство України в Альянсі та практичні механізми наближення до цієї мети.</p>
16.06.2009	<p>Ухвалення «Порядку денного Асоціації Україна – ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію».</p> <p>Новий практичний інструмент на заміну «Плану дій Україна – ЄС» для підготовки реалізації Угоди про асоціацію було підготовлено на Засіданні Ради з питань співробітництва Україна – ЄС. Він базувався на принципах політичної</p>

	асоціації та економічної інтеграції, спільної участі, спільної відповідальності та спільної оцінки. Передбачено щорічний перегляд та запровадження механізму моніторингу його реалізації.
2.04.2010	Президент В. Янукович ліквідував міжвідомчу комісію з питань підготовки України до вступу в НАТО і національний центр з питань євроатлантичної інтеграції.
Травень 2010	Громадський моніторинг «Порядку денного асоціації Україна – ЄС» стартував в Україні.
11.11.2011	XXI раунд створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. ЗВТ передбачала максимально глибоку економічну інтеграцію на основі домовленостей, досягнутих під час двосторонніх переговорів з ЄС щодо вступу України до СОТ.
2013	Моніторинговий звіт щодо прогресу у виконанні зобов'язань у сфері охорони довкілля в рамках Порядку денного Асоціації Україна – ЄС та виконання Дорожніх карт Східного партнерства за 2012 р.
28.11.2013	Саміт ЄС щодо підписання Угод про асоціацію. В. Янукович не підписав її під тиском В. Путіна. Внаслідок цього у листопаді в Києві, а згодом по всій Україні піднявся масовий протест, відомий як «Євромайдан». Він продовжувався три місяці, перетік у революцію Гідності, призвів до зміни української влади та кризи, пов'язаної з агресією Росії.
2014	Дестабілізація ситуації в Україні внаслідок гібридної війни РФ проти України.
6.03.2014	Парламент Криму прийняв рішення 1702-6/14. Проведення референдуму 16 березня з подальшою фальсифікацією його результатів. Крим переходить під юрисдикцію РФ. В Україні ці території називаються «тимчасово окупованими».

27.06.2014	<p>«Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони».</p> <p>16 вересня 2014 р. Угода про асоціацію була одночасно ратифікована Верховною Радою та Європейським парламентом.</p>
Вересень 2015	<p>Навчання українських військовослужбовців американськими військовими радниками.</p> <p>Навчання було проведено за програмою розвідпідготовки ротного рівня, при цьому зазначалося, що традиційні інструменти розвідабезпечення бойової роботи не здатні допомогти українській розвідці розібратися в оперативному оточенні.</p>
18.12.2015	<p>Європейська комісія підтвердила готовність України до безвізового режиму з ЄС.</p> <p>Додаткових вимог не висувалось, але потрібно було виконувати вже взяті Україною обов'язки.</p>
8.06.2017	<p>Законопроект № 6470 – курс на досягнення членства України в НАТО.</p> <p>Прийнятий Верховною Радою України.</p>
11.06.2017	<p>Право на безвізові поїздки до країн-членів Шенгенської угоди для громадян України з біометричними паспортами.</p>
10.03.2018	<p>НАТО визнало за Україною статус країни-аспіранта на шляху до приєднання до Альянсу.</p>
9.07.2018	<p>Саміт Україна – ЄС.</p> <p>20 ювілейний саміт.</p>
Листопад 2019	<p>Офіційне звернення представників України до НАТО з проханням про приєднання України до Програми партнерства розширених можливостей.</p> <p>Програма передбачала розширення взаємодії між Україною та Північноатлантичним альянсом.</p>
II.	Білорусь
3.11.1992	<p>Закони «Про оборону» і «Про Збройні Сили</p>

	Республіки Білорусь».
4.11.1992	Закон «Про державний кордон Республіки Білорусь» . Крім цього, під керівництвом С. Шушкевича парламент прийняв важливі закони в області культурного та соціального життя країни: «Про національні меншини в Республіці Білорусь» від 11 листопада 1992, «Про охорону історико-культурної спадщини» від 13 листопада 1992, «Про свободу совісті та релігійні організації» від 17 грудня 1992.
1994	Росія і Білорусь домовилися про валютний союз і вільне розгортання російських військ.
6.01.1995	Протокол про введення режиму вільної торгівлі без вилучень і обмежень між Росією та Білоруссю. Найважливішими принципами були: наявність єдиної митної території; наявність однотипного регулювання економіки, яка базувалася на принципах господарювання і уніфікованому законодавстві.
1999	Білорусь почала платити таку ж саму ціну за газ, як на внутрішньому ринку Росії. Це означало зменшення ціни з 40 \$ до 30 \$ за 1000 м ³ .
18.02.2004	Газпром повністю припинив поставки в Білорусь. Тоді Белтрансгаз перекачав газ, призначений для транзиту в Західну Європу. Хоча Газпром відновив постачання наступного дня, перший зрив транзиту газу з Росії викликав занепокоєння в Європі, особливо у Польщі, яка була відключена від поставок протягом двох діб.
24.11.2006	Указ «Про заходи державного захисту дітей з несприятливих родин». Було заявлено, що уряд створить чітку й ефективну систему позбавлення батьківських прав тих батьків, які ухилялися від обов'язків по вихованню дітей. З цього моменту держава визначала, що «аморально» і що є «несприятливими сімейними умовами». Це стало зняряддям боротьби режиму з опозицією.
2006	Доходи Білорусі від реекспорту нафтопродуктів з Росії (89 % у країни за межами СНД, в основному в ЄС) і видобутку калійних солей на її території сягнули

	близько 4 мільярдів.
31.12.2006	<p>Новий газовий контракт Газпрому і Білорусі на 2007–2011 рр.</p> <p>2006 р. став роком визначення нової енергетичної доктрини РФ та по суті нової стратегії щодо пострадянського простору. Нова стратегія була також спроектована Міністерством закордонних справ Білорусі та визначила, хто є її стратегічними партнерами й союзниками. Взимку 2006-2007 рр. між РФ і Білоруссю вибухнула енергетична криза. Путін заявив про припинення основних субсидій для білоруської економіки ще 9 травня 2006 р., тобто через десять років після створення російсько-білоруського союзу. Таким чином, економічні основи «Договору про створення Союзної держави», який Росія й Білорусь підписали 8 грудня 1999 р., були зняті Москвою з порядку денного.</p>
2014	<p>Візит делегації Білорусі у штаб-квартиру НАТО.</p> <p>Очолив начальник управління міжнародного військового співробітництва Міністерства оборони Білорусі. Причина візиту – побоювання Білорусі щодо своєї незалежності після Кримської кризи в Україні. НАТО будує стосунки з кожною державою окремо за формулою «НАТО+1». Під час візиту було узгоджено партнерство Білорусі з НАТО на 2014–2015 рр. у рамках «Процесу планування» та оцінки сил програми «Партнерство заради миру».</p>
5.09.2014	<p>Угода про тимчасове перемир'я у війні на Сході України досягнута у Мінську.</p> <p>Мінські переговори підвищили статус Білорусі у міжнародних відносинах.</p>
11 – 12. 02.2015	<p>«Друга Мінська угода».</p> <p>Узгоджена на саміті в Мінську лідерами Німеччини, Франції, України та Росії у форматі «нормандської четвірки», і підписана контактною групою. Зустріч тривала 17 годин, в результаті було підписано Декларацію на підтримку комплексу заходів з виконання Мінських угод, визначено кроки з їх імплементації.</p>

8.01.2020	Угода про спрощення видачі віз та Угода про речадмісію осіб, які перебувають на території ЄС без дозволу. Підписані Білоруссю та ЄС у Брюсселі.
III.	Молдова
27.08.1991	Проголошення незалежності Республіки Молдова. Через декілька годин після прийняття документа незалежність Молдови визнала Румунія. У грудні 1991 р., після підписання Біловезьких угод і розпаду СРСР, нова держава – Республіка Молдова – була визнана кількома десятками держав, у тому числі США, Туреччиною, Францією, Німеччиною, а потім Росією, Україною та іншими країнами новоутвореної Співдружності незалежних держав (СНД). Офіційний Кишинів увійшов у СНД пізніше. У 1992 р. Республіку Молдову прийняли в ООН, а потім у НБСЄ (ОБСЄ), Раду Європи, ОЧЕС, СОТ.
Березень 1992	Придністровський конфлікт перейшов у фазу збройного протистояння. На боці Тирасполя виступила 14-та російська армія, яка пізніше була реорганізована в Оперативну групу російських військ для підтримання миру.
21.07.1992	Московський договір щодо припинення вогню. Підписаний президентом Молдови М. Снегуром і президентом РФ Б. Єльциним.
27.08.1994	Конституція Республіки Молдова. Закріпила статус нейтральної держави.
1998–2002	Курс на ЄС - «вищий стратегічний орієнтир». Проголошений урядом Молдови.
2003	Провал «Меморандуму Козака». Відмова молдовського керівництва підписати нав'язану Москвою угоду з Придністров'ям, у якій йшлося про розбудову Молдови в якості федерації.
Березень 2003	Комюніке «Розширена Європа – Сусідство: нові рамки відносин з нашими східними й південними сусідами». Ситуації в Росії, Україні, Молдові та Білорусі та країнах південного Середземномор'я дуже відрізнялися. Зміни не обов'язково призводили до більшого єднання. Відмінності

	<p>відображалися у різноманітні та інтенсивності існуючих взаємовідносин Союзу з країнами, які стають його новими сусідами. Наприклад, у той час як взаємовідносини ЄС із Білоруссю мали незначний прогрес, починаючи з 1996 р., розвиток діалогу ЄС – Росія та співпраця з питань політики та безпеки, енергетики, охорони довкілля, науки та технології за останні декілька років значно прискорилися. Нова політика відносно сусідніх країн складалася тільки з однієї основи (pillar) загального стратегічного партнерства між ЄС та Росією.</p>
Лютий 2005	<p>«План дій Республіки Молдова та Європейського Союзу».</p> <p>Підписання Молдовою Плану дій з ЄС було критично важливим. План був розрахований на три роки.</p>
Зима 2006	<p>РФ відключила постачання газу Молдові та Україні.</p> <p>Також 2006 р. став переломним у газовому питанні, тому що ціна за кубометр газу була збільшена до 168 \$.</p>
Вересень 2009	<p>Прихід до влади в Молдові «Альянсу за європейську інтеграцію».</p>
Січень 2010	<p>Група друзів Молдови.</p> <p>Створена за ініціативи Румунії та Франції, стала захисником інтересів Молдови на європейській арені.</p>
2010–2013	<p>Мета коаліційного уряду Юрія Лянке – якнайшвидше досягти асоціації з ЄС.</p>
2012	<p>Президент Молдови – Ніколае Тімофті.</p> <p>Президент ПМР з грудня 2011 р. – Євгеній Шевчук. Таким чином вперше відбулась повна ротація вищих державних кадрів з обох сторін.</p>
2013	<p>«Угода про асоціацію» Молдови з ЄС.</p> <p>Молдова парафувала найважливіший документ з усіх, коли-небудь підписаних нею з ЄС.</p>
2.07.2014	<p>Парламент Молдови ратифікував Угоду про асоціацію з ЄС.</p> <p>Вона була підписана 27 червня у Брюсселі. Гостра реакція РФ: у липні 2014 р. перший віце-прем'єр РФ Ігор Шувалов пригрозив виключити Молдову із зони вільної торгівлі СНД, що приведе до скасування режиму найбільшого сприяння.</p>

2014	Молдова й Україна різко посилили економічну блокаду Придністровської Молдавської Республіки
2.02.2014	Два референдуми у Гагаузії. Переважна більшість виборців у автономному районі Молдови відкинули інтеграцію з ЄС і віддали перевагу більш тісним зв'язкам із Росією.
1.07.2016	Угода про Асоціацію з ЄС набрала чинності.
23.12.2016	Президент Молдови Ігор Додон заявив про намір анулювати Угоду про асоціацію з ЄС. На його думку, вона могла бути скасована після парламентських виборів, якщо більшість місць отримає Партія соціалістів. Він підкреслив, що угода послабила економічне становище його країни: російський ринок був закритий для молдавських товарів, а обсяг експорту в ЄС впав.
Січень 2017	Президент І. Додон здійснив свій перший закордонний візит – до Москви. Це був перший офіційний візит президента Республіки Молдова в Росію за останні 9 років. На зустрічі з В. Путіним було обговорено стан та перспективи двостороннього торговельно-економічного та культурно-гуманітарного співробітництва Росії і Молдови, врегулювання придністровського конфлікту. Був прийнятий план спільних дій, який передбачав конкретні кроки з розвитку взаємних інвестицій і торгівлі.
29.05.2017	Молдова оголосила персонами нон грата 5 російських дипломатів. Їм були пред'явлені звинувачення у вербуванні найманців для участі у збройному конфлікті на сході України. У відповідь російська сторона також вислала 5 співробітників молдавської дипмісії у Москві. Глава МЗС Росії С. Лавров назвав рішення молдавської сторони «інспірованим ззовні» і «розрахованим на те, щоб посварити дві країни».
2018	«Партнерство з мобільності» Молдови та ЄС. Регулювалися питання міграції та мобільності.
14.11.2018	Резолюція Європарламенту щодо ситуації у Молдові. Знаковий документ для країни, асоційованої з ЄС. Список проблем, складений Європарламентом, дав ЄС можливість

	нагадати Молдові, що вона може втратити. Після тривалого періоду терпіння у відносинах з Кишиневом Євросоюз вирішив «показати жовту картку» молдавській правлячій еліті.
24.02.2019	Парламентські вибори в Молдові. Депутатські мандати розподілилися практично порівну між трьома політичними силами країни: проросійською Партією соціалістів, проєвропейським блоком АСУМ і Демократичною партією.

Контрольні питання

1. Коли й чому Україна змінила політику позаблоковості на користь політики, орієнтованої до вступу в НАТО?
2. Охарактеризуйте зовнішню політику Віктора Ющенка.
3. Розкажіть про газові відносини України та Росії.
4. Чим відрізнялась політика Віктора Януковича від його заступників та до чого це призвело?
5. Як розвивалися відносини між Україною та ЄС після 2014 р.?
6. Який зовнішньополітичний курс обрала Білорусь після виходу з СРСР? Охарактеризуйте найважливіші етапи.
7. Мінські угоди: суть, етапи та результати домовленостей.
8. Які були причини виникнення Придністровського конфлікту?
9. Окресліть етапи підготовки та підписання Молдовою угоди про асоціацію з ЄС.
10. Якої політики дотримувався президент Молдови Ігор Додон?

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основний

1. Баровська, А. В. (2013). *Міфи щодо європейської інтеграції в офіційному дискурсі ЄС*. Аналіт. доп. К.: НІСД.
2. Брусиловська, О. І. (2007). *Посткомуністична Східна Європа: Зовнішні впливи, внутрішні зміни*. Одеса: Астропринт.
3. Вагнер, В., & Гельманн, Г. (2007). Цивільна світова держава? Зовнішня політика та політика оборони і безпеки Європейського Союзу. В *Європейська інтеграція.*, ред. М. Яхтенфукс, Б. Колер-Кох. К.: Києво-Могилянська академія.
4. Гарт, Л. Б. (2012). *История Второй мировой войны*. Москва.
5. Дукмас, О. Л. (2012). *Центральноєвропейська ініціатива: структура, функції, діяльність у форматі регіонального співробітництва (1989–2011 рр.)*. Київ.
6. Каменецький, М. С. (2004). Пакт стабільності для Південно-Східної Європи. В *Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. Т. 2*, ред. Л. В. Губерський. Київ.
7. Каппелер, А. (2015). У тіні Росії. Як Україна зникла з європейської свідомості. Взято з <http://maidan.org.ua/2015/06/u-tini-rosiji-yakukrajina-znykla-z-jevropejskoji-svidomosti/>
8. Кирилич, В. (2005). Євроінтеграційний шлях Республіки Болгарія: досвід для України. *Політика і час*, 11.
9. Кіш, Є. (2008). *Центральна Європа в сучасній системі єврорегіональної інтеграції*. Ужгород.
10. Кіш, Є., Вишняков, О., Лендзел, Л. та ін. (2000). Транскордонне співробітництво та регіональна політика Європейського Союзу. В *На шляху до Європи. Український досвід єврорегіонів*: [Проект Київського центру Ін-ту Схід-Захід]. К.: Логос.
11. Корсак, Р. (2016). *Історія українсько-чеських відносин*. Ужгород.
12. Лавренюк, А. (2018). Розширення ЄС: спочатку «проковтнути» Балкани. *Мультимедійна платформа іномовлення України «Укрінформ»*. Взято з 3

<https://www.google.com/amp/s/www.ukrinform.ua/amp/rubric-world/2399094>

13. Левченко, О. (2006). *Українсько-хорватські відносини – від спільного історичного коріння до сучасності*. Київ.
14. Леонард, М. (2006). *XXI век – век Европы*. М.: АСТ.
15. Літра, Л., & Чхиквадзе, І. (2016). *Перспектива членства в ЄС для Грузії, Молдови та України: неможлива, забута чи прихована?* К.: Інститут світової політики.
16. Лускалова, К. Є. (2017). *Україна-Румунія: Сучасні тенденції двосторонніх відносин*. Київ.
17. Молдован, О. (2017). Куди рухається ЄС: п'ять тез про майбутнє Європи. Чому Євросоюз відновлюється після кризи і як Brexit пішов на користь. *Mind*. Взято з <https://mind.ua/publications/20170656>
18. Мотиль, О. (2009). *Підсумки імперій: занепад, розпад і відродження*. Київ: Критика.
19. Най, Дж. (2004). «Мягкая» сила и американо-европейские отношения. *Свободная мысль – XXI*, 10.
20. НАТО. *Стамбульський саміт. Довідник читача* (2004). Київ.
21. Орлова, Т. В. (2010). *Історія нових незалежних держав*. Навчальний посібник. К.: Знання.
22. Оуржедник, П. (2006). *Европеана. Краткая история двадцатого века*. М.: Издательство Ивана Лимбаха.
23. Риччери, М. (2005). *Євросоюз и Балканский регион. Современная Европа*, 2.
24. Рудік, О. (2017). ЄС в 2025 році: сценарії майбутнього Союзу та їх значення для України. *ЛИЦА*. Взято з <http://www.litsa.com.ua/show/a/36284>
25. Сидорук, Т. В. (2011). Роль Польщі у формуванні східної політики Європейського Союзу. *Сучасна українська політика*, 22.
26. Студенніков, І. (2000). Транскордонне співробітництво та його місце в регіональному розвитку. В *Регіональна політика в країнах Європи: Уроки для України*. [Київ. центр Ін-ту Схід-Захід]. К.: Логос. Взято з <http://crs.org.ua/ru/11/18.html>

27. Хорошевський, А. Ю. (2009). *Промови, що змінили світ*. Х.: Фоліо.
28. Ткач, Д. І. (2009). *Україно-угорські відносини новітньої доби*. Київ.
29. Ткачик, О. (2013). Українсько-сербські зв'язки крізь призму діяльності глав держав (1999-2008). *Історична панорама*, 16.
30. Томаш, Ю. (2010). Двосторонні відносини України і Сербії. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*, 16.
31. Україна в системі європейської безпеки: виклики і перспективи (2010). *Національна безпека і оборона*, 4.
32. Хилько, О. (2014). Конкурентна боротьба ЄС і Росії на просторі спільного сусідства. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*, 120, І.
33. Чекаленко, Л. Д. (2011). *Зовнішня політика України: від давніх часів до наших днів*. Київ.
34. Чубик, А. (2016). *Українська призма: співпраця України з міжнародними організаціями*. Київ.
35. Шевцова, Л. (2010). *Одинокая держава. Почему Россия не стала Западом и почему России трудно с Западом*. М.: Московский Центр Карнеги, РОССПЭН.
36. Шевцова, Л., Рябов, А., Липман, М., Грин, С., Малащенко, А., Арбатов А. (2009) *20 лет без Берлинской стены: прорыв к свободе*. М.: Московский Центр Карнеги.
37. Шерр, Дж. (2013). Україна і Європа: остаточне рішення? Європейська інтеграція України: внутрішні чинники і зовнішні впливи. Аналітична доповідь. *Національна безпека і оборона*, 3-4.
38. Эмерсон, М. (2005). Экзистенциальная диллема Европы. *Вестник Европы*, 15.
39. Эмерсон, М. (2019). Три уровня евроинтеграции: как ЕС изменит видение своего будущего. *Европейская правда*. Взято з <https://www.eurointegration.com.ua/rus/articles/2019/06/14/7097339/>
40. Эпплбаум, Э. (2015). *Железный занавес. Подавление Восточной Европы (1944–1956)*. Москва.

Додатковий

41. Acikmese, S. A., Triantaphyllou, D. (2014). The Black Sea Region: The Neighbourhood too Close to, yet still Far from the European Union. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 16:3. DOI: 10.1080/19448953.2014.928533

42. Armakolas, I. (2010). NATO and Western Balkans New Strategic Concept, Old Challenges. *Hellenic Center for European Studies*. Retrieved from http://www.ekem.gr/images/stories/guide_nato_western_balkans.pdf

43. Bartlett, W. (2008). *Regional integration and free-trade agreements in the Balkans: opportunities, obstacles and policy issues*. The London School of Economic and Political Science. Retrieved from <http://www.lse.ac.uk/europeanInstitute/research/LSEE/PDFs/Latest%20Research/2009item2bartlett.pdf>

44. Bartlett, W. (2011). The variable impact of the global economic crisis in south east Europe. *Economic Annals*, LVI: 191. Retrieved from <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0013-3264/2011/0013-32641191007B.pdf>

45. Biden, J. – Jr. (2004). The Istanbul Summit: Stepping Up to the Challenge. In *The US and NATO: An Alliance of Purpose*. *US Foreign Policy Agenda*. US Department of State, 9: 2.

46. Biočina, M. (2010). Croatia, Russia sign South Stream contract. *The news and views of South east Europe*. Retrieved from http://setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/en_GB/features/setimes/features/2010/03/04/feature-02

47. Biočina, M. (2010). South Stream puts Croatia back among Russia's partners. *Nacional dnevno online izdanje*, 747. Retrieved from <http://www.nacional.hr/en/clanak/50452/south-stream-puts-croatia-back-among-russias-partners>

48. Božinović, D. (2010). Regional Political Cooperation in the Western Balkans: Towards the Common Goal of Euro-Atlantic Integration. In *Political thought. Regional Cooperation in the Western Balkans on the Road to EU and NATO*. Скопје. Retrieved from <http://www.kas.de/macedonia>

49. Bretherton, Ch., Vogler, J. (2013). A global actor past its peak? *International Relations*, 27: 3. DOI: 10.1177/0047117813497299
50. Bugajski, J., Teleki, I. (2005). Washington's New European Allies: Durable or Conditional Partners? *Washington Quarterly*, 28: 2.
51. Burns, N. (2019). Pence and Biden in Munich: stark contrast shows how Trump is running relations with Europe. *Belfer centre*. Retrieved from <https://www.belfercenter.org/publication/>
52. Cenusă, D. (2015). Post-Vilnius Moldova: Between Reform Shortcomings and Geopolitical Dilemmas. In *Eastern Partnership: On the Way to the Riga Summit. Latvian Interests in the European Union*, 1.
53. Chait, J. (2018). Trump is training his base to hate NATO and like Putin. *National interest*, July 10. Retrieved from <http://nymag.com/intelligencer/2018/07/>
54. Cohen, E. (2017). How Trump is ending the American era. *The Atlantic*, October. Retrieved from <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2017/10/>
55. Covington, S. (2015). *Putin's Choice for Russia*. Harvard Kennedy School.
56. David, M., Gower, J., Haukkala, H. (2013). *National Perspectives on Russia: European Foreign Policy in the Making?* London: Routledge.
57. Dempsey, J. (2019). Can Ursula von der Leyen save the transatlantic relationship? *Carnegie this week*, July 7. Retrieved from <https://carnegieeurope.eu/2019/07/05/>
58. Dempsey, J. (2019). Europe's flawed peace policy. *Carnegie this week*, June 13. Retrieved from www.carnegieeurope.eu/strategieurope/79285
59. Diez, T. (2005). Constructing the Self and Changing Others: Reconsidering Normative Power Europe. *Millennium*, 33: 3.
60. Djugumanov, I. (2012). Balkan Euro-Atlantic Aspiration and Regional Cooperation. *The Balkans and the Future of Euro-Atlantic Integration. Atlantic voices*, 2: 2. Retrieved from <http://www.ata-sec.org/publications/atlantic-voices?start=10>

61. Erlanger, S., Bennhold, K. (2019). Rift between Trump and Europe is now open and angry. *The New York Times*, February 17. Retrieved from <https://www.nytimes.com/2019/02/17/world/europe/>
62. Estella, A. (2018). EU scenarios for 2027. *Elcano. Royal Institute*, October 8. Retrieved from http://129.35.96.157:10040/wps/portal/rielcano_en/contenido?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_in/zonas_in/europe/wp19-2018-estella
63. Estrin, D. (2019). Munich security conference reveals a growing rift between U.S. and its allies. *NPR*, February 16. Retrieved from <https://www.npr.org/2019/02/16/695438900/>
64. EU – Ukraine – Russia Relations: Problems and Prospects (2012). *Razumkov Centre. National Security & Defence*, 4-5.
65. Goldberg, J. (2018). A senior White House official defines the Trump doctrine: “We’re America, bitch”. *The Atlantic*, June 11. Retrieved from <https://www.theatlantic.com/politics/archive/2018/06/>
66. Haukkala, H. (2015). From Cooperative to Contested Europe? The Conflict in Ukraine as a Culmination of a Long-Term Crisis in EU–Russia Relations. *Journal of Contemporary European Studies*, 23: 1. DOI: 10.1080/14782804.2014.1001822
67. Johnson, C., Derrick, M. (2012). A Splintered Heartland: Russia, Europe, and the Geopolitics of Networked Energy Infrastructure. *Geopolitics*, 17: 3. DOI: 10.1080/14650045.2011.595439
68. Kagan, R. (2018). Trump’s America does not care. *Brookings*, June 17. Retrieved from <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2018/06/17/>
69. Kingsley, P. (2018). As Europe’s liberal order splinters, Trump wields an axe. *The New York Times*, June 18. Retrieved from <https://www.nytimes.com/2018/06/18/world/europe/>
70. Klaus, V. (2004). *Czech Republic's Transition, European Problems and the Fraser Institute*. Vancouver: Fraser Institute. Retrieved from <http://www.hrad.cz/cz>
71. Konitzer, A. (2011). Serbia between East and West. *Russian History*, 38: 1. Retrieved from

<http://booksandjournals.brillonline.com/content/journals/10.1163/187633111x549623?crawler=true>

72. Korosteleva, E. A. (2011). Change or Continuity: Is the Eastern Partnership an Adequate Tool for the European Neighbourhood? *International Relations*, 25: 2. DOI: 10.1177/0047117811404446

73. Krastev, I. (2004). The Anti-American Century? *Journal of Democracy*, 15: 2.

74. Kuzemko, C. (2014). Ideas, Power and Change: Explaining EU–Russia Energy Relations. *Journal of European Public Policy*, 21:1. DOI: 10.1080/13501763.2013.835062

75. Lachman, D. (2019). On the road to a German-U.S. trade war. *AEI*, July 31. Retrieved from <https://www.omfif.org/analysis/commentary/2019/july/>

76. Landler, M. (2017). Trump, the insurgent, breaks with 70 years of American foreign policy. *The New York Times*, December 28. Retrieved from <https://www.nytimes.com/2017/12/28/us/politics/>

77. Linden, R. H. (2009). The Burden of Belonging: Romanian and Bulgarian Foreign Policy in the New Era. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 11: 3.

78. Lukyanov, F. (2008). Russia–EU: The Partnership That Went Astray. *Europe–Asia Studies*, 60: 6.

79. Mäkinen, S. (2014). Geopolitics Teaching and Worldviews: Making the Future Generation in Russia. *Geopolitics*, 19: 1. DOI: 10.1080/14650045.2013.847430

80. Mearsheimer, J. (2010). Why is Europe Peaceful Today? *European Political Science*, 9: 3.

81. Michta, A. (2004). Central Europe and the Baltic Littoral in NATO. *Orbis*, 48: 3.

82. Mischke, J., Umland, A. (2014). Germany’s New Ostpolitik: An Old Foreign Policy Doctrine Gets a Makeover. *Foreign Affairs*, April 9. Retrieved from <https://www.foreignaffairs.com/articles/western-europe/2014-04-09/>

83. Missiroli, A. (2004/2005). Central European between the EU and NATO. *Survival*, 46: 4.

84. Nič M. (2014). Serbia's relations with NATO: The other (quieter) game in town. *The new Century liberal responses to global Challenges*, 6. Retrieved from http://ceas-serbia.org/root/images/The_New_Century_No_06-Nic-Cingel.pdf

85. Nougayrede, N. (2019). Why Trump and his team want to wipe out the EU. *The Guardian*, February 18. Retrieved from <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/feb/18/>

86. Orenstein, M. (2015). Geopolitics of a Divided Europe. *East European Politics and Societies and Cultures*, 29: 2.

87. Pillar, P. (2018). How Trump is reshaping American foreign policy. *National interest*, June 21. Retrieved from <https://nationalinterest.org/blog/paul-pillar/>

88. Pomerantsev, P. (2014). *Nothing Is True and Everything Is Possible: The Surreal Heart of the New Russia*. New York: Public Affairs.

89. Popescu, N. (2014). Eurasian Union: The Real, the Imaginary and the Likely. *Chaillot Paper*, 132. The EU Institute for Security Studies. Retrieved from <http://www.iss.europa.eu/publications/detail/article/>

90. Ralchev, S. (2010). Bosnia and Herzegovina. In *The Western Balkans: Between the Economic Crisis and the European Perspective*. Institute for Regional and International Studies. Retrieved from www.iris-bg.org/files/The%20Western%20Balkans.pdf

91. Ralchev, S. (2010). Croatia. In *The Western Balkans: Between the Economic Crisis and the European Perspective*. Institute for Regional and International Studies. Retrieved from www.iris-bg.org/files/The%20Western%20Balkans.pdf

92. Rostoks, T., Potjomkina, D. (2015). Soft Power of the EU and Russia in Eastern Europe: Soft Power vs (not so) Soft Manipulation? In *The Different Faces of "Soft Power": The Baltic States and Eastern Neighbourhood between Russia and the EU*, ed. T. Rostoks, A. Spruds. Latvian Institute of International Affairs.

93. Rutland, P. (2015). Petronation? Oil, gas, and national identity in Russia. *Post-Soviet Affairs*, 31: 1.
94. Schake, K. (2018). The Trump doctrine is winning and the world is loosing. *The New York Times*, June 15. Retrieved from <https://www.nytimes.com/2018/06/15/opinion/sunday/>
95. Simic, J. (2012). Neutrality of Serbia – With a View of the Future. *The New century liberal, responses to global challenges*, 1. Retrieved from <http://ceas-serbia.org/root/tromesecnik/The%20new%20century%20No%201.pdf>
96. Smith, A. M. (2008). *Russian Energy Interests in the Balkans*. Advanced Research and Assessment Group. Retrieved from http://mercury.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/50181/ipublicationdocument_singledocument/638c7947-a71a-41f5-bc91-fb6c430e1652/en/2008_March_Russ_Energ.pdf
97. Socor, V. (2011). Croatia Hesitates between EU and Russia on Energy Policy. The Jamestown foundation. Retrieved from http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=37782
98. Stojkovski, G. (2010). Albania. In *The Western Balkans: Between the Economic Crisis and the European Perspective*. Institute for Regional and International Studies. Retrieved from www.iris-bg.org/files/The%20Western%20Balkans.pdf
99. Trauner, F. (2009). EU internal security policies in the Western Balkans: analyzing the intersection between enlargement and civilian crisis management. *Archive of European Integration*. Retrieved from http://aei.pitt.edu/33147/1/trauner._florian.pdf
100. Tsardanidis, Ch. (2005). The BSEC: From New Regionalism to Inter-regionalism? *Agora without Frontiers*, 10: 4.

Електронні інформаційні ресурси

Міністерство закордонних справ України. Взято з <https://mfa.gov.ua/>

Adriatic-Ionian euroregion the largest network of regional and local authorities in the Adriatic and Ionian area. Retrieved from <http://www.adriaticionianeuroregion.eu>

An official website of the European Union. Retrieved from https://europa.eu/european-union/abouteuropa_en

Bosnia and Herzegovina. Ministry of Foreign Affairs. Retrieved from <http://www.mvp.gov.ba/default.aspx?pageIndex=1>

Central European Free Trade Agreement (CEFTA). Retrieved from <http://cefta.int/>

European Union International Technical Assistance Centre in Belarus. Retrieved from http://cu4eu.by/en/coordination_unit/

Federal Foreign Office. Retrieved from <https://www.auswaertiges-amt.de/en>

Ministry of Foreign Affairs and European Integration of the Republic of Moldova. Retrieved from <https://www.mfa.gov.md/en>

Ministry of Foreign Affairs and Trade. Website of the Hungarian Government. Retrieved from <https://www.kormany.hu/en/ministry-of-foreign-affairs-and-trade>

Ministry of Foreign Affairs. Montenegro. Retrieved from <http://www.mvp.gov.me/en/ministry?alphabet=lat>

Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic. Retrieved from <https://www.mzv.cz/jnp/>

Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Belarus. Retrieved from <http://mfa.gov.by/en/ministry/>

Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Serbia. Retrieved from <http://www.mfa.gov.rs/en/index.php?lang=eng>

Ministry of Foreign Affairs. Republic of Poland. Retrieved from <https://www.gov.pl/web/diplomacy>

Ministry of Foreign and European Affairs of the Slovak Republic. Retrieved from <https://www.mzv.sk/web/en>

North Atlantic Treaty Organization. Retrieved from <https://www.nato.int/cps/en/SID-E00106B4-9699B01B/natolive/index.htm>

Republic of Albania. Ministry for Europe and Foreign Affairs. Retrieved from <https://punetejashtme.gov.al/en/>

Republic of Bulgaria. Ministry of Foreign Affairs. Retrieved from <https://www.mfa.bg/en/>

Republic of Croatia. Ministry of Foreign and European Affairs. Retrieved from <http://www.mvep.hr/en/>

Republic of Kosovo. Ministry of Foreign Affairs. Retrieved from <https://www.mfa-ks.net/en/>

Republic of North Macedonia. Ministry of Foreign Affairs. Retrieved from <https://www.mfa.gov.mk/>

Republic of Slovenia. Ministry of Foreign Affairs. Retrieved from <https://www.gov.si/en/state-authorities/ministries/ministry-of-foreign-affairs/>

Romania. Ministry of Foreign Affairs. Retrieved from <http://www.mae.ro/en>

Sava Commission. Retrieved from <http://www.savacommission.org>

South-East Europe Cooperation Process (SEECP). Retrieved from <http://www.mfa.gov.rs>

Southeast European Cooperative Initiative (SECI). Retrieved from <http://www.mvp.gov.ba>

STA / Trilateral Partnership Expands to Four Members. Retrieved from <https://english.sta.si>

The Black Sea Economic Cooperation (BSEC). Retrieved from <http://www.bsec-organization.org>

The Danube Cooperation Process (DCP). Retrieved from <http://www.mfa.gov.rs>

The Igman Initiative / History. Retrieved from <https://www.igman-initiative.org>

The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. Retrieved from https://www.mid.ru/en/main_en

U.S. Department of State. Retrieved from <https://www.state.gov/>

Навчальне видання

Брусиловська Ольга Іллівна

**ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА КРАЇН СХІДНОЇ ЄВРОПИ
ПІСЛЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ**

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

За редакцією автора

Підп. до друку 2020. Формат 60x84/16.

Ум.-друк. арк.. Тираж пр.

Зам. № 2115.

Видавець і виготовлювач

Одеський національний університет

імені І. І. Мечникова

Україна, 65082, м. Одеса, вул. Єлісаветинська, 12

Тел.: (048) 723 28 39. E-mail: druk@onu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4215 від 22.11.2011 р.